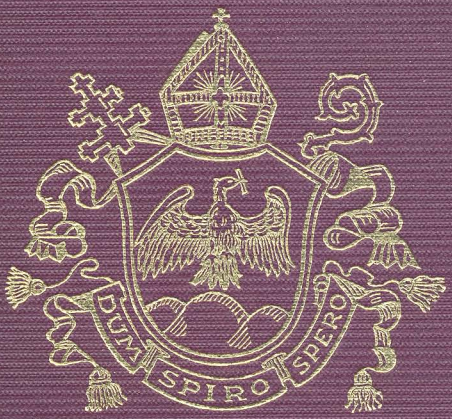
DUM SPIRO SPERO

PROHÁSZKA OTTOKÁR
ÖSSZEGYÜJTÖTT MUNKÁI

GYÜJTEMÉNYES DISZKIADÁS

PROHÁSZKA OTTOKÁR

ÖSSZEGYÜJTÖTT MUNKÁI

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE

SCHÜTZ ANTAL

XVIII. KÖTET.

SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST

PROHÁSZKA OTTOKÁR

ÉLET IGÉI

HARMADIK KÖTET

SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST

Fenntartunk minden jogot, a fordítás jogát is.

Copyright by Stephaneum Budapest.

Nihil obstat. Nr. 2449. *Dr. Theophilus Klinda*, censorum praeses. Imprimatur. Strigonii, die 4. Julii 1929. *Dr. Stephanus Breyer* eppus, vic. gen. ad int.

Kiadja a Szent István-Társulat.

STEPHANEUM NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ R. T.

Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28. sz. — Nyomdaigazgató: Kohl Ferenc.

TARTALOM.

A Szent Szűz.

Oldal

Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepére: I. Virgo sacerdotalis (1896) ... 1
II. Az áldozat három foka (1904) ... 6
Gyümölcsoltó Boldogasszony napjára: Isten Fiának beoltása az emberi nembe (1897) ... 10
Szentolvasó Királynéja: I. A szentolvasó a hitnek az imádsága (1895) ... 14
II. A szentolvasó hathatós imádság (1898) ... 20
Magyarok Nagyasszonya: I. Angyali, apostoli, vértanui fölség (1902) ... 24
II. Magyarok Királynője (1903) ... 29
Szeplőtelen fogantatás ünnepére: I. Virgo singularis (1894) 33
II. Exspectatio partus (1894) ... 39
III. A szeplőtelen fogantatás áldásai (1898) ... 44
IV. A mi eszményképünk (1900) ... 50
V. Isten-gyermekség (1904) ... 55
A Szent Szűz tisztelete (1899) ... 61
Mater dolorosa (1899) ... 66

Szentek.

A szentcsalád ünnepére: I. A szent élet iskolája (1898) 71
II. A názáreti ház (1899) ... 76
Mindenszentek ünnepére: I. Alázatból dicsőség, erőtlenségből erő (1895) ... 81
II. Montes Dei (1898) ... 86
III. Eritis sicut dii (1901) ... 90
IV. Isten országa (1904) ... 97
Halottak napján: I. A szenvedő lelkek egyháza (1895) 100
II. A halál komolysága (1898) ... 105
A budavári Szent István-szobor talapzatánál (1906) ... 109
Szent Imre herceg ünnepére: I. A magyar ifjúság példaképe (1907) ... 112
II. A kettős eszmény (1907) ... 116
Szent Szaniszló ünnepére: Az Úristen remekműve (1904) 119
Szent Erzsébet ünnepére: Isten leányának csodálatos szépsége (1894) ... 124
Szent István első vértanu ünnepére: A léleknek Istenben való megnyugvása a béke s boldogság forrása (1907) ... 130
Szent József pártfogói ünnepén: A munka erkölcsi alapja (1898) ... 137

Alkalmi szentbeszédek.

Oldal

Újmisére: I. Menjetek, küzdjetek, éljetek (1896)... ... 143
II. Apostol és áldozat (1897)... 148
A szentmiséről: I. A leg ökéletesebb imádság az áhitatos misehallgatás (1894) 155
II. Krisztus mint áldozópap s áldozat a szentmisében (1894) 160
III. Részvét Krisztus áldozatában (1894) 166
Eucharisztia: I. Az Oltáriszentség szelleme (1901) ... 172
II. Az Oltáriszentség diadala (1904) 176
III. Örök emlékül (1908) 182
Mária kongregációban: I. Ember Isten szíve szerint (1901) 188
II. Szép és erős lélek (1901) 191
III. Szent harcra a bűn ellen (1904) 195
IV. Ideális ifjúság (1907) 199
Lelki élet: I. A lelki élet forrásairól (1898) 202
II. Az összeszedettségről (1898) 206
III. Szeressük Istent érzelemmel is (1899) 211
IV. Ész és szív (1905) 215

Vegyes beszédek.

Képviselői programmbeszéd (1896) 221
Katholikus köri megnyitó: Katholikus reneszánsz (1902) 225
XIII. Leó pápa 25 éves jubileuma (1903) 229
A tulipán (1906) 235
Tanítónőknek: A régi «új élet» (1906) 241
Multunk emlékei (1908) 247
A Gyermekszanatórium-egyesület közgyűlésén (1910): Gyermekmentés 251
Kaas Ivor temetésén (1911) 255
Szanatóriumavatás: A fehérvári szanatórium avatásán (1911) 259
Hőseink emléke (1914) 264
Özv. gróf Pálffy Pálné emléke (1915) 266
Gerely József temetésén (1915) 273
Az «Otthon» írók és hírlapírók köre negyedszázados jubileumán (1916)... 275
A Pázmány-egyesület közgyűlésén (1917) 278
Gróf Esterházy Miklós Móric temetésén (1925) 281
A nyolc boldogságról (1926) 282
Vasvári Pál (1927) 287

A kiadó jegyzetei 291

A Szent Szűz.

Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepére.

I. Virgo sacerdotalis.

(1896)

Negyven nap mult el már szent karácsony ünnepe óta; a kis Jézus körülmetéltetett és megkapta a legédesebb Jézus nevet; a napkeleti bölcsek megfordultak Betlehemben s vissza is tértek már hazájukba; de azután csend lett; semmi hír és semmi hang a gyermek Jézusról és édesanyjáról, mintha rólunk megfeledkeztek volna s csakis maguknak élnének. Bizony a Boldogságos Szűz csakis a kis Jézusnak élt; csendes elvonultságban imádta, szolgálta szent fiát; s valamint hajdan Mózes a Sinai-hegyen az Úrral negyven nap és negyven éjjel társalkodott, nem akart tőle elszakadni, hallgatta szavát s kérte őt, mutassa meg neki arcát: úgy a Szent Szűz negyven napig szent magányban, elvonulta n csakis Jézusával él, s a szentírás azt mondja e negyven napról: «míg letelének tisztulásának napjai». A Szent Szűznek ez a tisztulása csak olyan volt, amilyen tisztulása van a hófehér kendőnek s az ezüsttükörnek, ha napfénybe állítjuk; a hófehér kendő ragyogni s a ragyogó tükör szikrázni kezd: a legtisztább, hófehér lelkű Szűz Mária is e negyven nap alatt nem bűnből s vérfolyásból tisztult, mert sem az egyik, sem a másik nem volt rajta, hiszen szűzien szült; de tisztult úgy, amint tisztulhatott, mikor legtisztább karjaira vette és szűzi keblére szorította a kis Jézust, aki őt kegyelemmel, örömmel és boldogsággal eltöltötte. S mialatt a többi asszonyról meg volt írva, hogy negyven napig semmihez, ami szent, ne érjenek: a Boldogságos Szűz Mária e negyven nap alatt első anyai örömét élvezte s a szentek szentjét, az Úr Jézust átkarolva tartotta.

A negyvenedik napon, mely a mai gyertyaszentelőnek napja, kilép ez a Szent Szűz boldog magányából, fölmegy Szent Józseffel a templomba, karjain viszi az isteni gyer-

meket: ott találkozik az öreg Simeonnal s Anna prófétaasszonnyal; mi pedig gyertyákat gyujtva körmenetben elkisérjük s egymásnak kiáltjuk: «Jertek, menjünk föl az Úr hegyére és Jákob Istene házához», hogy lássuk az oltár előtt a Szent Szűzet s megértsük, hogy mit akar ott s mikép járul az Isten színe elé.

1. A Boldogságos Szűz Mária a negyvenedik napon bemutatja Istennek szent fiát. Minden zsidó asszony így tett, mert a törvény parancsolta, s a Szent Szűz példája szerint a szívből keresztény asszonyok is avatásra jőnek, hogy magukat és gyermeküket Istennek fölajánlják; de az Isten mindegyiknek visszaadta gyermekét, mintha azt mondta volna: ez nem az, én mást keresek; legyen ez a te fiad; mutasd be áldozatodat s vidd haza gyermekedet; legyen a tied. De a Boldogságos Szűz Mária édes kis Jézusáról azt mondta az Úr: Fiam vagy te; lefoglallak téged; te lész áldozatom, véres áldozatom; ez a gyermek, Boldogságos Szűz Mária! igaz, a te gyermeked, de az én fiam is, s mivel az én fiam, elveszem tetőled; add oda nekem keresztáldozatra. Azért mondja ott helyben az agg Simeon, ki fönnszóval mondta ki azt, amit az Úr a Szent Szűz szívében suttogott: «Tétetett ez sokak romlására és föltámadására Izraelben, és jelül, melynek ellene mondatik». Ó Szent Szűz, «a te szívedet is tőr járja át» (Luk. 2)! S a Boldogságos Szűz Mária mindent megértett, Betlehemtől Golgotáig végignézett lélekben; reszkető karokon tartja szent fiát, s mialatt szíve minden húrja s édesanyai érzelme fölsír, azt mondja: «Isten, hála neked, hogy ez isteni gyermeket, a te fiadat adtad nekem. Fogadd szolgálód imádását s tégy vele s velem, amint neked tetszik. Bármit kívánsz, bármit rendelsz: szólj, mert hallja a te szolgálód.»

Igy áll szemeink előtt a Szűz, az áldozatot hozó, papi Szűz, «virgo sacerdotalis», aki nincs pappá fölkenve olajjal, hanem Isten-szeretettel, s ki a Szent Pál mondása szerint hitének áldozatát meghozza; az ő homlokán ott ragyog az áldozó papság szent jele; pihegő mellel, tüzes szívvel, könnyes szemmel, ajkai néma ékesszólással hirdetik nekünk, hogy mennyit kíván tőle az Úr, mikor kereszthalálra kéri tőle szent fiát. Szendén lekonyítja fejét, azt mondja vele: úgy legyen! Úgy-e szent a kereszt és szentek a keresztfának karjai, melyek Krisztust az égre emelték: époly szent ez az élő keresztfa és szentek ez élő keresztfának ágai, a Szent Szűznek karjai; mert ő is áldozatját emeli föl az égre, s míg a szent kereszt száraz fa maradt s ki nem hajtott, mikor a

Jézus vére folyt le rajta: a Szent Szűznek szíve ugyancsak kihajtott tövises rózsákban, vagyis szentséges szívének keserves érzelmeiben! Ó, üdvözlégy dicsőséges, fönséges papnőnk, áldozatot bemutató Istenanya! Az ószövetség oltáránál kezded a jeruzsálemi templomban áldozatodat s az újszövetség oltáránál végzed, mikor majd ott állsz a szent kereszt alatt a nagypéntek alkonyán! Úgy-e igaza van az agg Simeonnak: A te szívedet is tőr járja át?!

K. K. H., áldozat, áldozat, ezt hangoztatja a szent kereszt, ezt a Szent Szűz! A gyertyaszentelő ünnepén a Szent Szűz mint egy áldozó főpap áll a jeruzsálemi templomban s állni fog egykor a Kálvárián a szent kereszt alatt, s azt kiáltja a bódult s mámoros világnak: áldozat, áldozat! áldozatot kíván az Úr mindenkitől. Szent Pál azt írja a kolosszaiakhoz: «Betöltöm az én testemben a Krisztus szenvedéseinek mintegy elmaradott részét» (Kol. 1, 24). Halljátok, k. h. Krisztus szenvedett: következőleg mi, az ő testének tagjai, nem vagyunk fölmentve a szenvedéstől; Krisztus áldozatot mutatott be: következőleg mi, az ő testének tagjai is áldozatot kell, hogy mutassunk be az Úrnak. Aki Krisztusé, aki Krisztus testének tagja, az magát e törvény alól ki nem veheti, ha oly tiszta is, mint a Szent Szűz; sőt azt mondom, minél tisztább, annál több jut ki neki a Krisztussal való hasonlatosságból, tehát az áldozatból is. Azért áll a Szent Szűz is mint áldozó és áldozat az Úr oltára előtt már akkor, midőn először vonult föl a templomba áldott anyasága után, mintha csak azt hirdetné ezzel is az Isten: ó, aki ily közel áll Jézushoz, mint a Szent Szűz, annak az áldozatot mindjárt meg kell kezdeni; mihelyt színem előtt megjelenik, az áldozat szent papságával avatom őt föl magamnak.

Ezt hirdeti Szent Péter is I. levelében (2, 5): «Ti is épüljetek föl Krisztuson szent papságul lelki áldozatok bemutatására, melyek kedvesek az Isten előtt Jézus Krisztus által».

Az Úr Jézus Krisztus keresztjének ereje áldozataitokban dicsőül meg. S ki áldozatokat tud hozni Istenért, az dicsőíti meg Krisztust, mert kimutatja, hogy mily nagy Krisztus kegyelmének ereje, ki minket gyönge teremtéseket áldozatokra, — Istenem! — sokszor nagy áldozatokra képesít. Azért fölhív minket Szent Péter ugyanott: «Ti pedig választott nemzetség, királyi papság, hirdessétek annak erejét, ki titeket sötétségből az ő csodálandó világosságára

hívott» (2, 9). Ó, ti szerény, jó lelkek, kik kunyhóitokban, betegségtekben és szegénységtekben fölajánljátok áldozataitokat! ó, ti családanyák, szolgálók és cselédek, ti a világ kicsinyei és megvetettjei! ó, ti egyszerű emberek, kik gondjaitokban, küzdelmeitekben bajlódtok s Istenért tűrtök, ti vagytok a királyi papság, ti hirdetitek áldozataitokban Krisztus erejét! ti vagytok gyöngyei koronájának s virágai koszorújának! üdv nektek és Krisztus kegyelme! S ha kérditek: hol vannak a mi áldozataink? azt felelem: tele van velük a kereszténynek élete, mint májusban a rét virággal. Reggeltől-estig úgy halad a kereszténnyel, ki Isten szent kegyelmét megőrizni s jót cselekedni kíván, úgy halad vele az áldozat, mint az árnyék; úgy szegélyezi útjait, mint a pázsit a réti ösvényt. Az emberek szinte nem is szoktak ügyet vetni az áldozatok hosszú sorára, melyekből életünk épül, s szinte megkövetelik azokat, de meg nem köszönik. A szolgát, a szolgálót, a hivatalnokot, a kézművest, az aratót, a fiatal házast kezdetben dícsérik, de csakhamar megszokják buzgalmát is. Sokszor bármit teszünk, többet kívánnak, kifogásolnak, korholnak; s ez a bánásmód megnyitja az áldozatos életet a családban, szolgálatban, hivatalban s minden emberi érintkezésben. A házasságban is az asszony először szeretettel találkozik, de csakhamar nincs számára elismerés; lassan-lassan lehülnek a szívek, s évek multán csak egy kínzó érzelme marad, az, hogy nem tesz eleget, bármit tesz is. Sokat beszélnek arról, hogy a férfiaknak kemény a munkájuk; de bizony a legtöbb asszonyé keményebb: éjt-napot bajlódik, keseredik, bánkódik; sokszor látjuk, hogy a fiatal leányból korán megöregedett asszony válik, beesett arccal, fáradt, lankadt vonásokkal, görbe háttal. Áldozat! k. h., áldozat! ó, be nagy áldás, ha az ember tud áldozatokat hozni, hiszen kell neki azokat meghoznia; a kérdés már most az, hogyan kell az embernek az áldozatot bemutatnia?

2. K. H.! Istennek kell az áldozatot bemutatnunk s Istenért!

A Szent Szűz az Úr oltára előtt áll; ott dobog, ott sajog, ott vérzik szíve. Fájdalmának forró leheletét az oltár szent kövére leheli s könnyeit Istennek szenteli. Ha a könny az utca, a világ sarába esik, sár lesz belőle; de ha a könny az Isten oltárára hull, gyöngy lesz belőle; más szóval: ha az ember embernek, világnak, hírnévnek, földi haszonnak hoz áldozatokat, ezek az áldozatok szétfoszlanak, mint a

meleg lélekzet télen; de ha akarunk áldozatokat hozni, melyeknek megmaradjon értékük, hozzuk azokat Istennek. Aki a világnak él, számtalan áldozatokat hoz; aki rossz úton kíván meggazdagodni, éjt is nappallá tesz, hóvizet és jeget, fagyot és meleget elvisel; aki a királynak szolgál, sőt bármily más szolgálatban is áll, sok álmatlan éjen át virraszt, kényelmét föláldozza, akaratát megtöri... csupa áldozat! K. H., csupa áldozat; de ha nem Istennek hozzuk, ha nem az ő szolgálatában, jó szándékkal viseljük, eltűnnek, szétfoszlanak, mint a vadlúd gágogása fönt a magasban. Ó keserveim, bánatom, könnyeim, gondom, küzdelmeim, ne vesszetek el! hát azért viseltem az élet keresztjét, hogy hiába kínlódtam, s most csak hűlt emlékem maradjon belőle? Istennek ajánlom minden áldozatomat, mint a Szent Szűz, ha kicsiny, ha nagy; ne vesszen el keresztfámból egyetlen egy forgács sem. S Istennek csak akkor ajánlhatom föl áldozataimat, ha Istenért viselem el azokat; Istenért, vagyis megnyugodva az ő szent akaratán s kezéből fogadva a legkeserűbbet is. A Boldogságos Szent Szűz is ily gondolatokkal foglalkozik, midőn Simeon a tőrt emlegeti. Könyörgő szíve, szorongó keble, lekonyult feje azt hirdeti: nehéz, nagyon nehéz, fáj... de ime az Úr szolgálóleánya, legyen nekem itt is a te igéd szerint! Megnyugodott Isten szent akaratán, s mikor lélekben a karjain nyugvó édes Jézus sebeire, kiontott szent vérére, gyalázatos keresztjére gondolt, s amellett e szelíd, isteni csecsemőre nézett: összeborzadt; de eszébe jutott: Te akarod, édes Jézusom; veled egyesülve, veled egyet akarva fogom elszenvedni áldozataimat. S végre is mit akarhatott volna mást? Hiszen ott ragyogott Jézus szent keresztje s a Szent Szűz fájdalomtőre mögött az Isten dicsősége; mert ez áldozatból üdvösség, kegyelem s dicsőség származik, s a mi égő gyertyáink is azt hirdetik, «kit rendeltél minden népek színe elé a pogányok megvilágosítására s dicsőségül a te népednek, Izraelnek». Az Isten dicsősége miatt pedig méltán áldozunk föl mindent, önmagunkat, fájdalmainkat, kívánságainkat, kényelmünket, fagyot és meleget, könnyet és kenyeret, házat és hazát, mindent... a Szent Szűzet is, Krisztust is, az Isten szent, imádandó, egyszülött fiát. Mert «minden a tietek, s ti Krisztusé vagytok, s Krisztus az Istené» (I. Cor. 3, 22).

Ime, k. h., e szent ünnepnek titka, buzdítása, szent tüze és melege. Fölgyullasztja szívünket, buzdít, lelkesít, nógat áldozatra, Istennek s Istenért! Szemeink előtt áll

az a szerelmes Szűz Mária, lekonyult fejjel s könnyező szemmel; tartja karjain a szelíd, kedves, isteni gyermeket, kinek csak a szíve és mosolygó szeme szól! Ó, értsük meg az Istent szerető s érte áldozatot bemutató legszentebb szíveket. Értsük meg a szent kereszténységnek áldozatos szellemét! Férfiak, asszonyok, gyermekek, öregek, szolgák, urak! áldozattal van körítve éltetek útja; Istenért, Jézusért tűrjetek; bűneitek bocsánatáért, nagyobb kegyelmek megnyeréseért, a hitetlenek és bűnösök megtéréseért, a tisztítótűzben szenvedő lelkek kiszabadításáért...! Halljátok az agg próféta szavát: «világosságul a pogányok megvilágosítására s dicsőségül a te népednek», az anyaszentegyháznak.

Igen, dicsőségül; mert ti, kik Istenért tűrtök hideget, éhséget, rossz szót, igazságtalanságot, betegséget, s nem panaszkodtok, hanem a Szent Szűzre s a keresztre tekintetek: ti vagytok Krisztus dicsősége; «corona mea et gaudium meum», ti vagytok koszorúja, ti vagytok öröme Szent Pál szavai szerint. Ez legyen a mi örömünk, hogy Krisztus öröme vagyunk; ez a mi dicsőségünk, hogy az ő dicsőségére válunk! Mi kell több nekünk? Tűrjünk és szeressünk, amíg csak tűrhetünk Krisztusért, aki tűrt értünk s türelmünkért megdicsőít minket. Amen.

II. Az áldozat három foka.

(1904)

K. H.! Mi történt ma? Vége szakadt annak a negyven napnak, amely a Boldogságos Szűz legédesebb és legboldogabb időszakának mondható. A törvény beszorította, bezárta abba a szent magányba, ahol egyedül lehetett azzal, akit az ő lelke szeretett. Adott Jézusnak édesanyai tejet, maga pedig szívta a gyönyörűség mézét. Belenézett a kisded szemébe és elmerült szerető lelkébe. Szeretetét ajánlotta föl neki, s viszont élvezte az Istenember szeretetét. Elborította ezt a kisdedet szeretetének imájával, örömével, aggályaival, és oly közel lépett Krisztushoz, mint egyetlenegy lélek sem az előtt, sem azután. Negyven nap a szent magánynak, az Istenben való elmerültségnek felhőjébe takarva, negyven nap a szemlélődés magaslatán, nem a Sinai-hegynek gránitszikláin, hanem a názáreti ház kellemében. Negyven nap, nem negyven napi bőjt, hanem élvezet, éldelgés, öröm, boldogság. Negyven nap nem a pusztában, nem kísértések közt.

S most vége szakadt annak a negyven napnak, és a Boldogságos Szűz felment arra a hegyre, ahol az ember ugyan tisztul, hanem a hit oltára áll, és a tisztulást nem adják semmiért, csak szóért. A purifikáció egybe van szőve az oblációval. Felajánlani az elsőszülöttet és megtisztulni egy és ugyanaz. Megtisztulni és nem áldozni nem lehet. Az anya odaadja fiát, hogy az asszony tiszta legyen. A purifikáció és obláció csak két oldala az éremnek. Először van az áldozat, a tűz, mely emészt; e tűz által van először tisztulás; először pirosan ég a tűz, azután fehéren izzik benne a fém. A Boldogságos Szűznek ez a mai ünnepe arra tanít minket, hogy ha valóban tisztulni akarunk, lépjünk rá arra az útra, melyen Isten-anya és szolgáló, királyné és az ács felesége s minden választott lélek halad, ha tisztulni akar: az áldozatnak útjaira. A mai ünnep arra tanít minket, hogy a léleknek áldozatba kell öltözködnie, ha bármikép szép és tiszta akar lenni.

1. Gondolom pedig, hogy a lélek tisztulásának három foka van. Először is a léleknek tisztába kell öltözködnie, hogy a törvényt megtartsa. A törvény engedelmességet kíván; az engedelmesség pedig saját akaratunknak más, felsőbb hatalom alá való hajtása; nem más mint lemondás saját akaratunkról, s hódolás egy más akaratnak. Mindenkinek engedelmeskedni kell. Nemcsak nekünk; a Boldogságos Szűz, az Isten-anya is, dacára minden kegyelmének, méltóságának, engedelmeskedni tartozott. Mikor a templomban karjaira emelte az isteni gyermeket, még jobban átérezte ezt, mert hiszen ennek a kis szívnek lüktetése éreztette vele a próféta szavait: Obedientiam volo... engedelmeskedni akarok. A Messiás azért jött, hogy Isten szent akaratát teljesítse; az Isten-anya ismerte föl legjobban fiának a küldetését, kivette belőle, hogy ő csak arra való, hogy az Isten akaratát teljesítse. Ez az akarat elsősorban is kötelező akarat, az Úrnak akarata, mely hirdeti: nekem hódol mindenki, nekem hajlik meg minden térd! Kell engedelmeskednetek! Hajtsuk meg, k. h., fejünket, térdünket a végtelen Úr előtt. Járjuk át magunkat az engedelmesség mélységes tiszteletével, hogy ahol csak meglátszik az Isten akaratának nyoma, ahol csak megcsillan az ő legfelsőbb akaratának megnyilatkozása, hódoljunk neki. Ez az ember első kötelessége és boldogsága. Ellenkezni Isten akaratával, ez a pokol. Ahol az Isten akarata érvényesül, minél több van belőle, annál több ott a boldogság; ahol száműzve van az Isten akarata, ott a bűn, a pokol van otthon. A mai világban nekünk elsősorban kell példát

adnunk, hogy az Isten akaratát teljesítsük. Mert a mai világ atmoszférája a szabadság. Minden ember született individualista, aki azt gondolja, hogy nem érvényesül másképp, mint ha saját akaratát, önfejét, vágyait követi. Igaz, nincs érvényesülés, csak szabad akarat által; de annak a szabad akaratnak teljesen az Úristen akarata alatt kell állnia. Mert szabadon vétkezni, garázdálkodni, káromkodni, ez a szabadságnak oly összeköttetése, mely máris bűnt jelent. Igazi szabadság csak az engedelmesség korlátai közt virul. Ahol nem engedelmeskednek, ott garázdálkodnak. Azt írja Tolsztoj Schmidt Jenőnek Budapestre: «Mi legyen az ember életének feladata más, mint teljesíteni a végtelen Isten akaratát». Azt mondja a híres Ruskin: «Az arkangyaltól az utolsó bogárkáig, a nagy bolygó iramlásától az utolsó porszemig, minden csak az engedelmesség által áll fönn». Amit a szentatyák hirdetnek, azt az esztétikának tanítói újra kezdik felérteni, hogy a túlzott szabadság tulajdonképen torzulásra vezet. Azután így folytatja a híres író: «Szabadon enni, szabadon inni, szabadon tönkremenni, az nem szabadság, hanem szolgaság. Szabad az a lélek, amely ott él, ahol szép lehet; ahol szép nem lehet és tönkremegy, ott nincs szabadság, ott végzetes átok és szolgaság van». K. H., engedelmeskedni, erre van szükség; nem a szabadságot emlegetni csak, hanem a szép szabadságot, a formás szabadságot hirdetni; a vizet nem mint özönvizet dicsérni, az esőt nem mint felhőszakadást magasztalni. Ki is lelkesülne a rombolásért? Nem az árvíz a jótékony víz, hanem a gátak közt folyó víz! Engedelmeskedni kell. De senki sem engedelmeskedik, aki akaratát nem hajlítja s a magáéból nem enged; senki sem engedelmeskedik, aki fegyelmezetlenül, féktelenül érvényesíti hajlamait. Senki sem várhat jó gyümölcsöt, aki a természet buja hajtásait le nem nyesi. Le kell törni a rendetlen akaratot, hódolni kell az Isten szent akaratának, akkor van szépség, szabadság és igazi boldogság. A törvénynek való hódolatunk tehát a mi első áldozatunk.

2. Azonban nemcsak a törvény és engedelmesség öltözik áldozatba, még inkább öltözködik áldozatba az erény. Az erényes ember nemcsak azt teszi, amit kell, hanem az Úr Isten sugallatait követve, többet tesz és ad, mint amennyit kell. Az erényben a lélek magára ölti a tökéletesebb formát, amire tulajdonképen parancs nem adatik. Az erény szolgálatában az ember a törvényen túl fekvő erényre lép, melyet az Úr Jézus jelzett: Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletes. A Boldogságos Szűz Mária nemcsak a törvény-

nek engedelmeskedik, mikor Sión hegyére felmegy áldozatát bemutatni és tisztulást keresni, hanem számtalan erényt is gyakorol. Erény benne a tisztulás utáni vágy, erény benne a mélységes alázat, erény benne az engedelmesség hősiesebb foka, erény az áhitat illata, mely őt kíséri. Mindez áldozatba kerül, s áldozat nélkül erény nincs.

Mit jelent az erény mást, mint áldozaton szerzett jobb lelkület? Lehet-e valaki hűségesen engedelmes, ha áldozatot nem hoz? Megtarthatja-e csak az egyház fegyelmét is, ha nincs benne az áldozat szelleme? Lehet-e igazán szeretetreméltó, hogy ha nem hoz áldozatot? K. H., nézzetek végig az áldozatok mezőin és mondjátok erős elhatározással: Mi akarunk engedelmeskedni Istennek, egyháznak és mindazoknak, kiket vezetésünkre rendelt; akarunk fegyelmezett emberek lenni, akarunk alázatosak lenni, akarjuk egymást eltűrni és elviselni! De lehet-e ezt megtenni áldozat nélkül? Aki erényes akar lenni, az kösse körül ágyékait övvel, mérsékelje önmagát, törjön le sokat sokszor a testiből a szellemi miatt, a csunyából a szép miatt; s mi ezt készséggel akarjuk megtenni. Minél gyengédebbek leszünk, annál erősebb a fuvalom, a kegyelem fuvalma, mely minket szárnyaira kap. Aki átadja magát Jézusnak, az könnyen hoz áldozatot. Ha valaki jól végzi napi imáit, buzgó szívvel hallgat szentmisét, ha jól gyónik, ha megfürdik a lélek a kegyelem frissítő vizeiben, ugyan vonakodik-e az ilyen az áldozattól? A nemes lelkeknek szinte természetes szükséglete az áldozat, mert ami lendület, hevülés, lelkesülés van bennük, azt az áldozatban érvényesítik. Mi, k. h., születtünk vízből és Szentlélekből, a Léleknek gyermekei lettünk; de ez a születés csak kikezdés. A gyermek még csak gyermek, csecsemő; de ha nevelkedik a szent kereszténység szellemében, a gyermekből okvetlenül hős lesz, mert a vér meg nem tagadja magát, a szellem érvényesülni akar, a lélek nem akar érzéki, testi, állati embert, hanem isteni embert nevelni. Ha nem volna bennünk elég kereszténység, legyen módunk rá, hogy legyen áldozatos szellemünk; annak nyomában fejlik a keresztény érzés. Igy leszünk azután igazán Krisztus hívei, és ő valóban örömét fogja találni bennünk! Mit csináljon a nagy Krisztus oly hívekkel, kik az áldozattól írtóznak? Mit csináljon a nagy Krisztus azokkal, kik az áldozattól fáznak? Ó, hogyha az esztétika letöri a csunyát az ideál miatt, nem töri-e le bennünk a Krisztus kegyelme az érzékit, az állatit?

3. Harmadszor áldozatba öltözik végül a hősies lélek,

mely teljes odaadást keres. Az a hősies, amit Krisztus így jellemzett: Majorem caritatem nemo habet, quam qui animam dat pro fratribus suis. Az áldozat a maga legtökéletesebb és legfelségesebb fokán jelenti a teljes odaadást. Az Úr Jézus ezen áldozati szellemmel jelent meg köztünk. Nem akarom ezt nagyon nyomósítani, jóllehet tudom, k. h., hogy hasadhatnak ránk is idők, körülmények, mikor az áldozatnak véresebb alakja lép elénk és követeli: hódolj nekem. Nem élünk sokszor nagyon távol attól, hogy életünket is fel kell áldoznunk; legalább is érzelmeinknek olyanoknak kell lenniök, hogy a veszedelmet ne nagyon nézzük. Nem lehet itt megvonni szigorúan a határt, hol végződik a kötelesség és hol kezdődik az áldozatkészség, ez a kettő a szeretetben annyira elmosódott, hogy megvonni a határokat nem lehet. S mily közel áll az ily ember a teljes odaadás áldozatához, mily közel áll a halál veszedelméhez; mily könnyen valósul meg rajta is a szó: majorem caritatem nemo habet... Legalább lelkendezzünk eme szellem után. Non faciam animam meam pretiosiorem, quam me. Ne legyen életünk drágább, mint eszméink. Az áldozatos lélek mindent odaad önmagáért.

Ezt a három fokát az áldozatnak kérjük a Szent Szűztől; puhítsa meg lelkünket, hogy az áldozat szép formáit magunkra ölthessük. Engedelmeskedjünk szívesen a törvénynek, hozzuk meg lelkesen az erény áldozatait, hogy az Úr Isten felsegítsen az áldozat magaslatára, ahol az ember életét és vérét is felajánlja azért, ami a legtökéletesebb, a Krisztushoz való hasonulásáért. Amen.

Gyümölcsoltó Boldogasszony napjára.

Isten Fiának beoltása az emberi nembe.

(1897)

A magyar ezt a napot Gyümölcsoltó Boldogasszony napjának mondja, mert azon évszakba esik, midőn a gyümölcsfákat oltani szokás. Az oltáshoz értő ember egy nemes fa kis hajtását beilleszti a vad fácska vagy cserje fölmetszett kérgébe, összeköti, s a természet ereje egybeforrasztja a vad, nemtelen fát a nemes hajtással s gyümölcsözővé teszi. Amilyen a beoltott ág, olyan lesz az egész fa.

Amit az ember tesz a nemtelen, vad fával, midőn oltja: azt teszi az Isten azzal a nagy, hatalmas törzzsel, az egész

emberi nemmel. Az emberi nem, k. h., összehasonlítható egy hatalmas törzzsel, mely hatezer év óta nő és terjed a földön; valamint az ág kinő a másik ágból, s ismét tovább elágazik, épenúgy ember születik embertől, s ha valamennyit összefogod s a világ kezdetére vezeted vissza a családokat, végre elérsz a nagy törzsnek gyökeréhez, Ádám- s Évához. Az emberi nem, ez a nagy fa azonban elvadult, nemtelen lett a bűn és gonoszságai folytán; az Úristen tehát, ki nem azért teremtette az embert, hogy elvaduljon s gyümölcse ne legyen, beléje oltá a legnemesebb ágat, saját szent imádandó Fiát. Az Úr Jézus Krisztus, maga az Isten beleoltotta magát a mi nemünkbe, midőn a Szent Szűz méhében fogantatott. Ez a fogantatás a mai napnak nagy és titkos gyümölcsoltása. Valamint a fa a beoltott ág nemességét veszi magára: úgy mi is Krisztus nemességével bírunk; mint a fa a beoltott ág szerint hoz gyümölcsöt: úgy nekünk is isteni gyümölcsöt kell hoznunk. Ez az Isten legkegyelmesebb tette, mely megváltásunk alapja, melyet a keresztény ember forró szívvel s könnyes szemmel hívjon vissza sokszor emlékezetébe; szívesen veszitek azért ti is, k. h., ha én ma elétek adom, hogy mire figyelt az Isten s mikép választá meg a helyet, az embereket, midőn az Isten Fia belénk oltatott, vagyis fogantatott, amint azt a mai evangélium előadja.

Az első, akibe közvetlenül oltá be magát az Úr Jézus Krisztus, maga a Boldogságos Szűz Mária; s hogy mily nemes ágat választott ki benne, azt összefoglalja az angyali köszöntés: Üdvözlégy Mária! Ki bírna magának valami fogalmat, képet alkotni a Boldogságos Szűzről, akinek méhébe az Isten ily szavak közt oltja a legnemesebb, a legáldottabb gyümölcsöt! Képzeljük el őt magunknak.

Zsámolyán térdel a Szűz, imádkozik. Lelke az Istent keresi, a Megváltót kéri, leesdi az égből; tiszta, lángoló érzelmekkel esdi le őt, kit az egész világ vár s kiről mondják, hogy közeleg eljövetelének ideje. De ő nem akar anyja lenni; hogy is gondolhatna arra alázatosságában? Ő tudja, hogy csak egy asszony lehet az a boldog asszony, ki az Isten Fiát méhébe fogadja, de hogy ő nem lesz az, az bizonyos előtte; hiszen ő az utolsója az Isten szolgálóinak, hogyan vethetné ő reá az Úr a magasból szemeit! Ő csak szolgálója kívánna lenni annak az asszonynak, az Isten anyjának. Ő beérné, ha egyszer láthatná életében azt a boldog asszonyt s ha az Isten Fiát csak messziről imádhatná, csak messziről áldhatná: öröme teljes lenne. Mária nem lehet az Istenfiú anyja; oly kevéssé

gondol e lehetőségre, hogy szűzességet is fogadott, férfiút nem ismer, ő csak az Istennek szentelt, eldugott, ismeretlen szűz akar maradni. S ah, mily tiszta hajnalpír futja be e gondolatnál szűzi arcát! Szemei mély, szentelt tűzben égnek, szíve olyan, mint a napsugaras, aranyos, virágos kert. Amint itt térdel, a szűzi tisztaság mennyei fönséggel ömlik el alakján, lelke hónál fehérebb, szemeinek tekintete oly egyszerű, oly mély, oly vonzó, szívreható! Ez az én tökéletesem, anyjának egyetlene, szülőjének választottja! Ime, egyszerre angyal terem előtte, mennyei fény veszi körül. Üdvözlégy malaszttal teljes! méhedben fogansz és fiat szülsz, és az ő nevét Jézusnak hívod! Ne kételkedjél, szűz maradsz, mert a Szentlélek ereje megárnyékoz téged, s azért a szent is, ki tőled születik, Isten Fiának fog hívatni. Tudjuk aztán, mit szólt a Szűz, míg végre beleegyezett, s az Isten beleoltotta a legtisztább, legszentebb, legalázatosabb anyába szent Fiát. Valamint az emberiség nagy fája a gőg, a kevélység, a tisztátlanság folytán lett nemtelen, gyümölcstelen kóró, úgy az Isten, midőn e nemtelen fát nemesíteni, szent Fiát beleoltani kívánta, kiválasztott rajta egy alázatos tiszta szűzi hajtást, s abba oltotta bele az Isten fiát, az Úr Jézus Krisztust!

Nemde fönséges kép ez, k. h., az imádkozó, angyaltól köszöntött Szűz? Az ember márványszobrot, rózsát, liliomot említ, hogy valami fogalmat alkosson magának a Szent Szűzről, de nem fogyna-e ki a szóból? Még ha aranyszájú ékesszólása is volna, mégsem bírná a szent Szűz szépségét fölérteni!

Míg ez a kép szemeid előtt áll, kérlek, engedd, hogy egy kérdést intézzek hozzád, k. h.: Mit látsz e Szűzben, ami által ezrek és százezrek fölött levonta magára az Isten figyelmét, s kinyerte tetszését? ami által az egyszerű Szűzből Istenanya, az ismeretlen hajadonból a világ királynéja, Názáret városkából világhírű lett? Szűzi tisztaságot és alázatot látsz rajta! Ez megmozgatta s megindította az eget. Jól tudom, hogy ezt sok ember nem érti! Úgy látszik, hogy nem ezek mozgatják a világot, hanem a szűzi tisztaság helyett inkább az eszeveszett élvhajhászat, s az alázat helyett a gőg és kevélység. Szemre nézve s egy arasznyi időre nézve igazatok van; bizony ezek uralkodnak s hódítják az embert; de az Isten ellenáll nekik, mert a tisztátlan lelket gyűlöli, s a kevélyeknek ellentáll. Ami pedig magát az erősség és hatalom Istenét is megmozgatja és megindítja, ami, ha úgy szabad szólnom, az Isten szívén is erőt vesz: az a szűzesség s az

alázat. Nem látni ezt fényesen a Szent Szűz kiválasztatásában? Császárnék, királynék, előkelő és közönséges hajadonok az Isten szívét meg nem indítják; egyről, a Szent Szűzről mondja az Isten: egy az én barátném, az én tökéletesem! a tiszta, az alázatos Szűz!

Vess kérlek egy pillantást szívedbe! Mi szól szívedhez jobban; egy ilyen testbe öltözött angyal? egy ilyen tövis közt nyíló liliom? egy ilyen egyszerű tiszta szűz, vagy egy hivalgó, dölyfös, bűnös lélek? Lám maga a természet szava mutatja számodra az erénynek útját. Vess néha egy tekintetet erre a szeplőtelen szűzi liliomra, s mondd magadnak: alázatos és tiszta akarok én is lenni, mert csak így magasztal föl engem is az Isten.

De Mária, József jegyese volt; a legszentebb s a legtisztább házasság egy családba egyesítette őket. Midőn Szűz Máriába oltá az Isten szent fiát, akkor azáltal József családjába oltotta be őt. Ismét száz és százezer család közt kiválasztá ezt a názáreti egyszerű, szegény ács-családot, hogy ott éljen, ott növekedjék föl az Úr Jézus Krisztus.

Mindenki, aki erre a szegény ács-családra, melybe beoltatott az Isten Fia, veti tekintetét, valami nagyon különöset fog abból tanulhatni, s ez az, hogy miképen ítéli meg az Isten az embereket. S erre csak egy a felelet: t. i. egészen másképen, mint azt az emberek szokták! Hát nem találhatott volna az Isten alkalmasabb, előkelőbb, gazdagabb, műveltebb családot? Hogy találhatott volna, az iránt ugyan nincs kétség; de hogy nem akart mást, s hogy határozottan azt az ács-családot akarta Krisztus Jézus apai házává tenni, az is bizonyos. Tette pedig azt azért, hogy napnál világosabban kijelentse előttünk, hogy mikép gondolkozik s mikép ítél ő az emberi dolgokról. Az Úr Jézus pedig azáltal, hogy az egyszerű ács-család gyermeke lett, nyomósan és félreismerhetlenül tanítja, hogy az embereket erényük és nem pénzük, szívük és nem külső alakjuk szerint méri. Ezen mértéket senki sem ütötte meg úgy, mint a Boldogságos Szűz és Szent József, egy család sem úgy, mint ez az egyszerű szent család, s azért őket tiszteli meg a földön, s gyermeke lesz a Szűznek, s nevelt fia Józsefnek. Hogy csak ács és nem király, hogy Názáretben lakik, s nem Jeruzsálemben, hogy nem a főutcán, hanem valami félreesőbb házikóban, ahhoz az Úr Jézus nem kötötte az üdvösséget, s nem kötötte azt a legnagyobb kitüntetést, hogy ő maga legyen gyermekük.

Ajánlom nektek ezt megszívlelésre. A világban sok dolog

máskép áll, mint az Isten szemében ; ha az Isten az emberekre bízta volna, hogy Fiának anyát és családot válasszanak, azok bizonyára nem találták volna meg Szűz Máriát és Szent Józsefet. De az Isten ezeket találta meg. Hát ha az Isten most közülünk, akik itt vagyunk, akarná kijelölni s kihirdetni, hogy kicsoda előtte a legkedvesebb s a legbecsesebb : nem szégyenülne-e meg közülünk sok, látván, hogy talán az a kiválasztott, kit semmibe sem vett.

Ilyen ítéletet, mely szerint ő József és Mária szent családját a legméltóbbnak, a legfönségesebbnek hirdette ki valamennyi ember és család fölött, ilyen ítéletet fog az Isten majd a világ végén mindnyájunkkal tartani, amikorra t. i. elvész az arany s a korona fénye, elfoszlik selyem és rongy egyaránt, bedől palota és kunyhó egyaránt, szétmállik drágakő és vályog egyaránt, s porrá válik a király és koldus teste egyaránt, s marad, marad egyesegyedül a lélek, s azon mást nem venni észre, mint azon fényt, mint azon pompát, mely az isteni kegyelemből s a jó tettekből háramlik reá.

Ha te is ezeket kezded megbecsülni és szeretni, s házinépedet ezek szerint nemesíted, akkor az Úr Jézus beléd is be fogja oltani magát, s te alázatban, a tisztaságban s az erényes életben fogsz gyümölcsöt hozni ; mert Szűz Mária után, kinek méhébe szállt az Úr Jézus, s a szent család után, melynek gyermeke akart lenni, következik minden keresztény lélek s minden keresztény család. Minden egyes keresztény lélekbe beleoltja magát az Isten Fia a szent keresztség által ; ha akarod, hogy ez oltás benned gyümölcsöző legyen, légy tiszta és alázatos, mint a Szent Szűz, s keresd és becsüld mindenekfölött az Isten kegyét és tetszését. Az első gyümölcs, melyet szíved hozni fog, lesz a megelégedés, amely a földön fölér a paradicsommal. Amen.

Szent olvasó Királynéja.

I. A szent olvasó a hitnek imádsága.

(1895)

K. T. U. ! Szent Jakab az ő levelében, melyen az egyház és a világ küzdelme visszatükröződik, beszél nekünk hitről és hitből fakadt imádságról, gyógyulásról, betegségről, szívvidulásról: oratio fidei salvabit infirmum. És jóllehet szavait a theológiában elsősorban az utolsókenetről kell érteni, nem vethetjük meg azt a gyönyörű értelmet, mely bennük

lappang; azt, hogy a hit imája gyógyítja azokat a beteg, azokat a sebzett, azokat a megzavart, elsötétült emberi lelkeket. Nemcsak gyógyítja, hanem naggyá, erőssé, szépekké teszi: alleviat; és azáltal, hogy a beteg lélek az ifjúságnak és erőnek teljébe áll, imája által maga körül másokra is kegyelmet esd: az imából lelki tavasz virul. Hitből fakadt ima kell, hogy a lelkek éljenek.

Azért ajánlja a Boldogságos Szent Szűz Szent Domonkosnak azt az oratio fidei-t a beteg XIII. század meggyógyítására; azért ajánlja a Szent Szűz Bernadettenek az oratio fidei-t a hitetlen XIX. század enyhítésére; azért ajánlja a pápa is a hitből fakadt erős imát, kiváltképen a szent olvasóban. És az olvasó alkalmas is arra, hogy a hitnek imája legyen, mert oly szerény, alázatos, igénytelen; egyszerűségén, alázatán meglátszik, hogy semmi sincs rajta látszatból, világból, hanem, ha van valami rajta: ez az Isten ereje. Megvetettsége alkalmas arra, hogy az Isten ereje nyilvánuljon benne, akinek kedve telik abban, hogy ami gyenge volt, azt erőssé tegye, és ami csúnya volt, azt széppé tegye, és ami oktalan volt, azt bölccsé tegye. De kiváltkép azért a hit imája az olvasó, *mert a hit imájának előnyei tűnnek föl rajta.*

1. A hit imáján nyilvánul a hit ereje, amelyről az apostol mondja, hogy: argumentum non apparentium; a hit oly erő, mely a lelkeket, az értelmeket megragadja, és sodorja a láthatatlan világ felé; argumentum, logikai erő, non apparentium, a valóságban, melyet nem látnak; a hitben a láthatatlan hat reánk. Az argumentum non apparentium által mi egy más világhoz közeledünk, mely túlvilági színekben, alakokban vonul el lelkünk előtt. Mi ezekkel az alakokkal beszélgetünk, szépségükön gyönyörködünk, arcukról néhány sugárt s ruhájuk illatát magunkkal visszük az életbe. A hitnek ezen imáján beteljesül, amit Bálám mond: Videbo eum, sed non modo, intuebor eum, sed non prope; látok valamit, ami nincs közel, hanem messze, behatolok egy világba, mely előttem inkább álom, de azt mégis kiveszem, hogy ez az álomkép örök valósággá változik. A hit imáján beteljesül a próféta szava: Effundam spiritum meum super omnem carnem et juvenes vestri visiones videbunt; a ti ifjaitok látnak új világot, behatolnak egy világba, mely láthatatlan. Ha ez a hitnek ereje, és ha a hitnek ereje nyilvánul a hitnek imáján, akkor azt kell mondani, hogy az *olvasó imádsága igazán a hitnek imádsága.* Az olvasóban szintén oly világba

kell elmélyednünk, mely láthatatlan ; világba, mely gyönyörű, kedves, vonzó alakjaival, káprázatos színeivel, illatával, fényével hat az emberi lelkekre. Az ember az olvasóban elmélyed elmélkedésben ; nem fenséges eszmék, hanem egyszerű megfontolás vezeti őt gondolatról gondolatra, érzelemről érzelemre ; lélekben *olvas*, — hiszen *olvasóról van szó*, — és miből olvas? A Szent Szűz szíve az a könyv, melyből olvasunk. A Szent Szűz lelkéből, erényességéből, fenségéből tizenöt szép keretes kép jelenik meg, mint megannyi vizió lelkünk előtt és eltölt bájjal, kellemmel. Mikor az ember az olvasót mondja, annak a Szent Szűznek lelkén és szívén át nézi azt a betlehemi gyermeket, azt a názáreti fiút, azt a Messiást, azt a prófétát, azt a nagy szenvedőt, azt a halottat, azt a megdicsőültet, míg végre felmegy a Szent Szűz maga is az égbe koronázásra. Mikor az ember az olvasót mondja, a Szent Szűz szívébe kell tekintenie és kiolvasnia, hogy mit kell nagyot, mit kell az Úr Jézusról szépet gondolnia, hogyan kell vele melegen éreznie. Az olvasó imádsága a biblia pauperum, s benne a Szent Szűz gondolatai azok, melyeket a szegény, ki esetleg könyveket olvasni nem tud, forgat ; e szent gondolatok által minden, ami különben fakó, kedvessé és vonzóvá lesz, mert Szűz Máriának szívéből van merítve.

A Boldogságos Szűz Mária érzelmei a keret, a Boldogságos Szűz Mária lelke a fény, maga a Boldogságos Szűz, Jézussal való öröme, fájdalma pedig a kép, melyet folyton nézünk. Az örvendetes olvasóban a Boldogságos Szűz az áhitat pírjában és a tavasz kellemében nyiladozó virág, melyre leszáll az Isten lelke. Azután mint élő, járó-kelő monstrancia, mint az Úr hordozója, a nagy Christophora vonul el előttünk. A harmadik tizedben a Boldogságos Szűzzel le kell térdelnünk a nyikorgó szalmára Betlehemben ; azután fel kell mennünk a templomba és látnunk azt a hevülő, átszellemült arcot, mellyel a Boldogságos Szűz, mint az Isten első papja, bemutatja Istennek áldozatát, hogy azután megint elrejtőzzék Názáretben, hogy csendben, titokzatosságban keresse, szeresse, élvezze az Úr Jézust. A fájdalmas olvasóban foglalkozunk a Szent Szűzzel egy éjjel, egy nappal és egy este ; véres verejtékes éjjel, félelmes, fájdalmas nappal, és azután a pietának estéjén, mikor a Boldogságos Szűz Mária a kereszt alatt az Úr Jézussal ölében meghozza a szívnek legfenségesebb hódolatát annak a kiszenvedett Úr Jézusnak. A dicsőséges olvasóban a Boldogságos Szűz Mária első húsvétjának leheletét kell élveznünk;

azután lelkével az Úr Jézust a mennybe kisérnünk ; a Szentlélek összes kegyelmeit fogadnunk, hogy végre a Szent Szűztől elbúcsúzva lábnyomát megcsókoljuk és áldását vegyük, mikor az égbe megy. Ó, de csodálatos ez a biblia pauperum ! Ha az ember ezeket a víziókat látja, ha ezt a Szent Szűzet érti és ismeri, ha vele érezni, ha szívében olvasni tud, ha kiimádkozza a Krisztus iránt való szeretetet, bensőséget, ragaszkodást a Szent Szűznek a szívéből, akkor mondja jól az olvasót. És ha a boldogultaknak imája, a legmagasabb theológia: a visio Dei — a földön járók imája az oratio fidei, a visio Virginis a szent olvasóban. Szépen bizonyítja ezt a lourdesi történet. A Boldogságos Szűz Mária azt mondja a kis Bernadettenek : Mondjuk el az olvasót ; fogd kezedbe és *nézz reám !* És a kis Bernadettenek ajkai mozognak az Ave Máriának elmondásában, az olvasónak szemei leperegnek ujjai között, de lelke és szeme min függ? Nézi a Szűzet. «Ha az olvasót mondod, nézz reám !» Nézni kell a Boldogságos Szűzre. Mi az olvasó imájának a titka? a szent vizió, melyben az ember nézi folyton ezt a Boldogságos Szűzet és úgy nézi, hogy folyton hajtogatja : Ave Maria ! És mikor abból kifogyott, nagy hálával felfohászkodik az Istenhez : Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto. Hála neked, szent Isten, hogy nekünk ezt a Szűzet, ezt a szívet, ezt a lelket, az Úr Jézust szerető, az Úr Jézust gondozó, az Úr Jézus örömeiben és fájdalmaiban osztozó szívet adtad !

K. T. U. ! Nézni kell a Boldogságos Szűzre ! Nézz reám, ez az olvasó imádságának első regulája ; akkor azok a képek, azok a titkok, melyek különben fakók, melyek különben nem vonzanak, melyek különben talán oly sokszor hidegen hagyták szívünket, meleg színt öltenek. Akkor az a tizenöt kép művészi kép lesz, melyet nem lehet festeni, hanem melyet látni lehet a hit viziójában. A hitnek az az ereje, mint látjuk, az olvasó imádságának ereje ; azért mondtam, hogy az olvasó-ima a hitnek imája.

2. De a hit imájának van még más előnye is. A hit imájában van az az erő, mely nemcsak láttat ésszel és hittel, hanem amely egyszersmind megpróbálkozik a szívvel. Az ima a szívet melegíti, a szívet minden jóra ráveszi, vagyis *a hit imája az erény iskolája.* Mikor a szívek felmelegednek az imában, akkor lehet reájuk vezetni azokat a lelki, szellemi vonásokat, melyeket Istenből merítünk. Már most, ha valamely ima igazán a hitnek imája azért, mivel az erény iskolája, úgy valóban *az olvasó a hit imája.*

a) Lehet-e a Boldogságos Szűznek lábaihoz ülni és egy negyedóráig a Szent Szüzet nézni, lehet-e az ő erényein gyönyörködni, lehet-e azt a szép életet lelkünk előtt elvonulni engedni a nélkül, hogy az embernek szíve meg ne illetődjék, hogy az ember tőle valamit el ne tanuljon? Hogyha az ember olvasójával letérdel a Szent Szűz előtt és elgondolja, hogy ez a Szűz hogyan járt-kelt, mily szerényen, mily alázatosan, mily teli szívvel, mily boldogan, — lehetséges-e, hogy az embernek szíve meg ne mozduljon és meg ne teljék? Szent Erzsébetről azt mondja a legenda, hogy mikor ő, mint kis árva — hiszen elszakadt szüleitől — elment Thüringiába, a Boldogságos Szűz lett az ő mestere, az ő dajkája és édesanyja. Ó, be jól tud nevelni a Boldogságos Szűz! Lett a kis Erzsébetből az egyháznak és keresztény szeretetnek hősies alakja. Az ember megirígyli tőle ezt az anyát és azt mondja: «Boldogságos Szűz Mária, nevelj te engem is, neveld az én szívemet! Én is elszakadtam a földi érzelmektől, fogadj el engem, légy dajkám, mesterem, édesanyám!»

b) Az olvasó imájánál az embernek azt az olvasót a kezébe kell fogni, arra a Szent Szűzre kell nézni; nem a csodálatos Szűzre, hanem arra a Szent Szűzre, ki az ő örömeivel, melyek az Úr Jézuséi, fájdalmaival, melyek az Úr Jézus keresztje, s dicsőségével, mely az Úr Jézus dicsősége, áll előttünk. Őt nézzük, azáltal megszeretjük s így ránk olvad az ő érzelme, melege, ereje.

c) Különben is, k. t. u., hol tanultuk mi a legfőbb és a legfontosabb dolgokat? Hol tanultunk gondolkozni, beszélni, hol tanultunk emberekké lenni? Melyik volt ez az iskola? Édesanyánk öle. Mert ő leereszkedett hozzánk és dadogott a kisded nyelvén, szánkba adta a szókat, a szók által gondolatot ébresztett és szívünket nemessé tette. És a legfontosabb iskola egyszersmind a legkönnyebb volt. Az ember ott nem tanul nehezen, hanem könnyen, mert az anya tanít. Ha az ember akar igazán keresztény lenni, ha akar keresztény módon gondolkozni, s az Isten gyermekévé válni, melyik iskolába kell neki járnia? A Boldogságos Szűznek iskolájába; ebben az iskolában könnyen tanuljuk a legfontosabb dolgokat. A Boldogságos Szűznek iskolája, az a tizenöt kép, az a tizenöt vizió, a szent olvasónak imája, ez fogja bennünk ébreszteni és ápolni az Isten gyermekeinek érzelmeit. Hogyne mondanám, hogy az olvasó valóban a hit imája, mikor *az erénynek iskolája* nyílik meg benne!?

3. A hit imájának harmadik kihatása, hogy az embert

gyengédebb szeretettel, mélységes tisztelettel, vonzalommal tölti el Isten, Krisztus és a Boldogságos Szűz és a szentek iránt. K. T. U., hol akarunk mi gyöngédebb szeretetet, mint a Boldogságos Szűz szeretetét? Hol akarunk édesebb vonzalmat, mint amilyen az Isten anyja iránt való vonzalom? És ha a Szent Szűz szeretete és a hozzá való vonzalom szívünkben lakik, vajjon nem lesz ott egyszersmind az Isten szeretete is? Az embernek csak arra kell iparkodnia, hogy a Boldogságos Szűz Mária iránt gyengéd érzelmekkel teljék el, akkor egyszersmind Isten gyermekévé növi ki magát. Látjuk szentjeinken, hogy micsoda gyengédség és szeretet hevíti őket; miért? Mert a katholikus szentek elsősorban az Isten anyjának gyermekei. Az arsi plébános életében olvastuk tegnapelőtt, hogy az édesanya formálja az embert, és az édesanyának érzelmei, gondolatai tejével átszivárognak a gyermekekbe. És Rousseau mondja, hogy az emberek mindig olyanok lesznek, mint anyáik. Ha ez igaz, akkor nem kell másra törekednünk, mint hogy a Boldogságos Szűz Mária iránt való szeretetünk és gyengédségünk minél elevenebb, minél élénkebb legyen; mert ez a B. Szűz iránt való szeretet fog minket az Isten gyermekeivé és hőseivé nevelni.

Azért tehát buzgón mondjuk el azt az olvasó-imát; tanuljuk meg az olvasóban kiolvasni a Boldogságos Szűz szívéből és lelkéből a hitnek titkait; nézzük ezt a tizenöt képet, ezt a tizenöt viziót a Boldogságos Szűznek érzelmeivel. Nézzünk a Szent Szűznek lelkén és szívén át az Úr Jézusra, a keresztre, a feltámadásra és mennybemenetelre. Hajlítsuk szíveinket a Boldogságos Szűz vonzó, kedves benyomásai alatt azon erényekre, melyeket rajta visszatükrözni és visszasugározni látunk. Mondjuk az olvasót azzal az alázattal és benső vággyal, mint akik a hitnek titkaiba és erejébe be akarunk hatolni, azzal a vággyal, mely bennünket visszasodor a hitben erős századok felé, a középkorba, melynek imája a biblia pauperum, az oratio fidei. Oly sok kitünő szellem tudja az olvasót alázattal és őszinte hittel imádkozni, miért ne tudnám én azt tenni? ! És ha Mallinckrodt halálos ágyán súlyos betegen az olvasót jobbkezében tartotta, s ő, a nagy parlamentér, ki annyiszor szállt síkra Bismarck ellen, nem átallotta kérni látogatóit, hogy mondják el érte az olvasót; ha Windthorst az ambergi körmenetben 1887-ben kihúzta zsebéből az olvasót, ez az ember, ki tudott lándzsát törni a modern világ porondján; ha a pápa, ki Szent Péter utódja, mindennap este előveszi az olvasót és addig nem megy

aludni; ha ezek a szellemek a hitnek alázatos imáját nem restellik: mi restelnők talán ily példák dacára? ! Mindenki szegény, aki a hitnek alázatából nem tud kincseket kiemelni; koldusos lélek, ki a nagy, szent kereszténység titkai előtt nem tud alázattal letérdelni és azoknak mély szellemével eltelni. Van az imában erő, a hitnek ereje, csak érteni kell hozzá, hogy az ember az erőnek gyökerén naggyá és hatalmassá növekedjék. Mi tehát ne vessük meg a hitnek alázatos imáját, az olvasót; ez a mi imánk, az «oratio fidei», a hitnek hatalmas imája.

II. A szent olvasó hathatós imádság.

(1898)

K. T. U. ! Van-e valami hullámosabb és gördülékenyebb, mint az élet? Hiszen azt mondjuk, hogy az élet mozgás. Hol vannak nagyobb szélvészek, vajjon a tengeren-e vagy az emberi életben? Hol vannak rémségesebb viharok, vajjon a levegőben vagy pedig a lelkületben? A történelem ez iránt nem hagy kétséget. Nincs szélvész, amely oly bús és oly haragos volt volna, mint a harmincéves háború; nincs olyan sötét vihar, amelyet össze lehetne hasonlítani a huszíták harcával; nincs olyan fekete, sötét felhő az égen, amely oly vészes volt volna, mint az a fekete zászló, amelyre az arany kehely volt hímezve. Főleg azért, mert ezekben a harcokban a lélek egész fanatizmusa, természetfölötti vagy pokoli hite szerepel. Mikor ilyen vihar járja és dúlja fel az emberiség lelki világát, akkor előbb olajat kell önteni a lelkébe, s csak azután a sebébe.

Tudjuk, hogy a XII. században is dúlt ilyen rémületes, sötét vihar: az albi herezisben. Az emberek keresték az evangéliumot és nem találták azt meg, legalább azt gondolták, hogy ebben a hatalmas, önelégült és dúslakodó egyházban nem találják azt meg. Magukról azt gondolták, hogy ők igazán Krisztusnak hívei; szét akarták tehát rontani azt az egyházat, amely az ő véleményük szerint elkorcsosodott, és újat akartak alapítani. Elkeseredett volt a lelkük, és kegyetlen a szívük és vérengző a karjuk, és úgye, akkor egy fehér kámzsába öltözött barát, Szent Domonkos olajat öntött ezeknek az elkeseredett embereknek a lelkébe és azt mondta: Emberek, ne üssétek egymást agyba-főbe, hiba esik lent és hiba esik fent. Hanem — imádkozzunk ! Majd ha imádkozunk, akkor az Istennek szelleme kiegyenlíti az élet egyenlőtlenségeit,

közelebb hozza annak ellentéteit. És tényleg úgy volt, hogy a Boldogságos Szűz a szent olvasó által segített. A breviárium történeti része még két más híres történeti eseményt emleget: a lepantói és belgrádi győzelmet, mikor másféle ellenség, amely nem a szellem, hanem a csatamező harcaiban volt rémületes, megrengette Európát. Említi a breviárium, hogy ez a két győzelem a Boldogságos Szűz olvasójának köszönhető, hogy bámulatosan esett össze az időben a római népnek olvasós imádsága e két győzelemmel.

Tehát az Úristen kiemelkedő történeti mozzanatokban ki akarta emelni, ki akarta fejezni, elénk akarta tárni azt, hogy az *olvasós imádság egy hathatós imádság.* Nekünk is, k. t. u., főleg miután a Szentatya folytonosan már nyolcadszor fölszólít minket és az egész kereszténységet, hogy imádkozzunk, nekünk is, miután testi és lelki, anyagi és szellemi korcsok emésztenek, miután szükségünk van olajra szívbe és lélekbe, olajra a mi nagy társadalmi sebeinkre, nekünk is buzgón kell a szent olvasót imádkoznunk. De hogy minél buzgóbban imádkozzunk, feleljünk arra a kérdésre, miben áll az olvasós imádságnak hathatóssága?

1. Az olvasós imádságnak hathatóssága áll először az alázatban. Az Úristennek tetszik az alázatos lélek. Nem tudom — ehhez nem is kell szentírás. Nézzék a világ kontinenseinek és hegységeinek helyzetét. Valamennyi óriási hegy a legmeredekebb részén a mély tengerbe nyujtja lábát. Ahol a legnagyobb hegyek vannak, ott vannak a legmélyebb tengerek. Mi van fenségesebb, hatalmasabb, nagyobb, mint a végtelen? Mi van a végtelen előtt? A mélység, a semmiség! Mi fejezi ki a mélységet az ember pszichológiájában? Az alázat. Istenség, végtelenség, alázat és mélység együtt jár. Azért ha az emberben, lelkében, szívében keres az Isten valamit, ami neki tetszik, keresi a mélységet, az alázatot. Ennek a természetfölötti világnak a fizikája, hogy minden, ami az Úristen előtt kedves és értékes, az mind a mélységben, a lélek alázatában rejlik. Igy van ez a földi kincsekkel is, minden kincse a földnek a mélységében van. Mikor ez az izzó bolygó kihűlt, akkor a nagy fajsúlyú testek a középpont felé vonultak: ott van az arany, az ezüst... és kifelé, a föld megkérgült rétegeibe csak néhány kis ér fúródott föl: a bányák ércerei olyanok, mint egy vaskos fának felső gallyai, csak ezekhez érünk le, ezeket a bányászok letörik és napvilágra hozzák. A tulajdonképeni kincs azonban a mélységben van. Ha a földről a tengerre szállunk, ugyanazt találjuk. A tengerben vannak a gyöngyök és korallok, de olyan

mélyen, hogy nehéz kihalászni — és valamint a föld mélysége tele van kinccsel, és a tenger mélysége tele van gyönggyel, épúgy a lélek mélysége kincstára az Istennek. A legdrágább gyöngy, a legértékesebb drágakő, a legnagyobb kincs a Boldogságos Szűz lelke. Miért? Mert az Isten alázatos szolgálója. A Boldogságos Szűz Mária pedig még önmagánál is alázatosabb. Legalázatosabb imádságában. Az imádkozó Szent Szűz az alázatnak eszményképe. Oly mélység nyílt lelkében, hogy odaáradt az Isten kegyelme. «Boldog vagy, Mária, ne félj, kegyelmet találtál az Úristennél.» Kegyelmet találtál, mikor alázatos voltál, és én a te ajkadról akarom levenni a szép léleknek legszebb megnyilatkozását: «Ime az Úr szolgálója, legyen nekem a Te igéd szerint!»

Mikor az ember imádkozik, legyen alázatos. De hol találjuk az alázatot? Úgy látszik, hogy a csilingelő olvasó az az alázatos, egyszerű imádság, a Szent Szűz igézete s a Boldogságos Szűz szelleme; az a levegő, mely oltárai, képei körül leng, az Isten szolgálójának alázata; és mikor az ember jól akar imádkozni, akkor hatoljon bele az alázat szellemébe; ugyanis mondja el lélekkel az olvasót, mely ezt a szent alázatot leheli és azáltal az Úr kedvét nekünk kiérdemli. És valóban az olvasó úgy is néz ki. Alázatos, egyszerű imamódnak tartja azt a világi; művelt ember szinte restelli. Kevés ember van, mint Windthorst, aki nyilvános processziókon kihúzza az olvasót, hogy azt elmondogassa. Különben az olvasó az egyszerű, tudatlan, alázatos népnek az imája. Híják az olvasót biblia pauperum-nak; akik olvasni nem tudnak, csak ebben a bibliában lapozgatnak. Ennek a bibliának egész tudománya: Akit te, ó Szűz, fogantál és aki téged megkoronázott, és e között a két legszélső lap között a tizenhárom titok. Nem kell hozzá olvasni se tudni. És az egyszerű, monoton hangoztatása az imának olyan, mint a gyermek dadogása, amely csak azt tudja mondani: mama, mama! Gondolom tehát, hogy mivel az Istennek annyira tetszik az alázat, s az olvasó magán hordja a lélek alázatának jegyeit, azért oly hathatós az imádsága.

2. Hathatós nemcsak azért, hanem másért is. Hathatós azért, mert a Boldogságos Szűz közbenjárását esdjük ki és nyerjük meg vele. K. T. U., a theológia egy része így hangzik: Pie creditur intercessionem B. M. Virginis esse moraliter necessariam ad gratiarum dona impetranda.

Ez nem olyan divatos thézis, amelyet mindenáron el kellene fogadnia a sokat okoskodó theológiának: a hideg eszű theológia fut az ilyen thézistől, lázt kap tőle, borsódzik a háta.

De a mély áhitat, mely nem fut, hanem térden áll, az szívesen hangoztatja ezeket az igazságokat. Non anathema sit, qui non credit, sed pie creditur — mondja az alázatos hitnek szelleme — intercessionem B. M. Virginis moraliter esse necessariam.

Nem emeljük túl a határon, túl a teremtmények fokán a Szent Szűzet, nem imádjuk a Boldogságos Szűzet. Egy a közbenjáró Isten és az ember között: Krisztus Jézus; speramus in Deum, salvatorem omnium, maxime fidelium. Nekünk nincs más közbenjárónk, de mégis csodálatos, hogy a Megváltó Betlehemben egy édesanya ölében és a Golgotán véres munkája után, megint csak a fájdalmas anya ölében nyugszik, úgy hogy Szent Tamás is maga mondja, hogy az ember üdve kezdődik az asszony által. Emellett a szent hit mellett, a hit szellemének e benső vonzalma mellett áll őrt a kereszténység két doktora, mint két darabont: Szent Bernát és Szent Alfonz, ugyanezt hirdeti Szent Germán, konstantinápolyi pátriárka: Nullus est, qui salvus fiat, nisi per Te, Virgo Sanctissima; nemo est, qui liberatur a malis, nisi per Te, o piisima. Ugyanezt mondják Damaskusi Szent János, Damiáni Szent Péter és Szent Bonaventura és a többi szent is, aki nem írt theológiát, hanem aki tényleg nagy theológus, mert közel áll az Istenhez, szíve mélyéből és szeretete hevéből beszél a Boldogságos Szűz Máriáról.

Az egyház liturgiája folyton hajtogatja: Per me omnis spes vitae et veritatis, omnis qui me invenit, inveniet vitam et hauriet salutem a Domino. A szentírás pedig úgy köti össze a Jessze törzsét ezzel a virággal, úgy köti össze az anyát a gyermekkel, úgy az asszonyt az ivadékkal, hogy aki a gyermektől, az ivadéktól jót vár, az asszonyt, az anyát nem mellőzheti. Ez a katholikus szellem. Nem mondom, hogy katholikus hit, hanem katholikus szellem. Minden kegyelmet a Boldogságos Szűz által remélünk. Maga ez a hit különben jelezve van valamiképen azon isteni szóban: Ipsa conteret caput tuum; az én győzelmemben is: Ipsa conteret caput tuum, az emberiség nagy küzdelmeiben is: Ipsa conteret caput tuum. Következőleg mi ezekből a gondolatokból és irányításokból azt a következtetést vonjuk le magunk számára, hogy valóban minden kegyelmet a Szent Szűz által nyerünk. Már pedig az olvasó a Boldogságos Szűz közbenjárásáért esd, azt esdi ki; következőleg az olvasó hathatós imádság, kegyelemmel teljes.

Miután, kedves barátaim, nekünk is ez ima szellemébe kell belépnünk, miután nekünk is az egyház szellemét s ezt a Credót kell életünkön feltüntetnünk, imádkozzuk buzgón a

szent olvasót. Minket nem egy fehér kámzsába, hanem egy fehér talárba öltözött férfi, a pápa hív fel erre az imára, sőt van még egy más, mennyei fényes alak: a Lourdes-i szent Szűz. Három fehér alak: Szent Domonkos, a pápa és a Lourdes-i szent Szűz buzdít az olvasóra: «Bernadette leányom, mondta a Lourdes-i szent Szűz, imádkozzatok így», s fogta az olvasót, keresztett vetett magára és buzgón mondogatta.

Mi meg vagyunk győződve, ha az olvasót jól fogjuk mondani és az olvasó alázatos szelleme szállja meg lelkünket, ha az egyház szándékába belehatolunk és buzgó imádság melegébe megolvadunk, akkor a mi imádságunk az Úr Jézus előtt kedves, nekünk pedig édes lesz. Az ember megnyugtató, édes örömet talál az egyszerű olvasó imában és megnyugvást az alázat érzelmeiben. Az az érzelem biztosít az Úr Jézus közelségéről és a Boldogságos Szűz kegyéről; úgy, hogy mikor az olvasót alázattal mondjuk, úgy érezzük, mintha a Boldogságos Szűznek szeme pihenne rajtunk, és mintha lelkem előtt elvonulnának a titkok; úgy tűnik fel nekem, mintha nemcsak alakja, hanem erényei is lelkembe nyomódnának. És mikor az ember úgy imádkozik, hogy alázatosan is imádkozik és a Szent Szűz szeretetével is eltelik, vajjon elmaradhat-e akkor az Isten kegyelme és áldása? Nem! Tehát: *orate fratres!*

Magyarok Nagyasszonya.

I. Angyali, apostoli, vértanúi Fölség.

(1902)

K. T. U.! Az érzelmek olyanok a lélekben, mint a hajtások a fán. Valamint a nap sugarának érintésére kifakad, kipattan a hajtás, épen úgy megnyilatkozik az ember szíve mély és igaz gondolatok érintésére. Mikor Szent Bernát egy óriási néptömeg élén bevonult a speieri dómba, elragadtatva kiáltott föl: O clemens, o pia, o dulcis Virgo Maria! És ez az érzés oly igaz volt, hogy az egész kereszténységben visszhangzott, és nem műértő kéz, hanem a vallásos ösztön tűzte oda Szent Bernát mély s igaz érzelmét a Salve Reginához, úgy hogy most mindnyájan így zárjuk a Szent Szűz antifónáját: o clemens, o pia, o dulcis Virgo Maria! De ha e fohász oly igaz és természetes: vajjon a bekezdő, kiáltó szó, a Salve Regina kevésbbé az? Hát azt ki találta ki? Nem tudjuk, hogy kinek szívén fakadt, de az biztos, hogy

eltalálta és szóval is kifejezést adott annak, amit mindnyájan érzünk, amikor a Boldogságos Szűzre gondolunk, s ez érzés a szívek közkincse lett, s a címet, a nevet minden nyelv lefordította az ő sajátos szelleme szerint: Notre Dame, mondja a francia; Liebfrau-t emleget a német; Magyarország Nagyasszonya, hirdeti a magyar. A gondolat mindig ugyanaz: Salve Regina.

Ezt hirdetik a dómok, ezt a pajzsok, a nemzetek élete és története. A lorettói litánia egyre emlegeti a regina sokféle címét; az ancilla Domini-t nem vette föl a Szent Szűz dícséretének koszorújába; annál inkább gyönyörködik a regina-címben. A szentírás még nem mondta ki, hogy a Szent Szűz királyné, jóllehet a látnok elragadtatással szemléli már a csillagkoszorús asszonyt; a keresztény lovagias kor kellett hozzá, hogy a hatalmas asszonyt királynénak üdvözölje s pajzsára emelje az ancilla Domini-t. A lovagias kereszténység a magasztos és lelkes ancillában fölismerte a reginát, s Szent István király Magyarország Nagyasszonyát. Mi is e címen tiszteljük a Boldogságos Szűzet, s mitsem kívánunk oly lelkesen, mint hogy uralkodjék rajtunk. Értsük át tehát a Szent Szűznek királynői voltát, hogy annál hívebben meghódolhassunk neki.

Mit jelent az: rex, regina? A jogi paragrafusokba szorított népéletben jelenti a legfőbb hatalmat, a vér révén átörökölt elsőséget. Rex a család elsőszülött ivadéka, ki, mert születik s mert elsőnek születik, azért király. De a király fogalmát a jogi meghatározások ki nem merítik, s a regnum coelorum-ban a formalitások épen nem érvényesülnek; ott a király s a királynő valóság szerint azok. A rex s a regina jelenti az elsőt, a kitűnőt, a kiválót; a regnum nem jelent hatalmat, melyet a jogar, fényt, melyet a korona ad, hanem jelenti a lélek nemességét, elsőségét erényben, erőben, jellemben. Mikor mi a Boldogságos Szűzet királynénak köszöntjük, előtte mint legelső, legkitűnőbb lélek előtt hajtjuk meg zászlónkat, mondván: azért királynő, mert legelső! A Megváltó után a Boldogságos Szűz az Úristennek első teremtménye, amelyet őmaga avatott föl hatalommal és fenséggel. Mondjuk a királyról, hogy felség, és ez érthetőbben fejezi ki azt, hogy mi a király. Király csak az, aki valódi fölség; fölség, nem alacsonyság, nem közönségesség, nem köznapiság; kiváló és kitűnő mint a fölség! Ez értelemben beszélünk királyi termetről; azt mondjuk, hogy Szent László termeténél fogva kivált az egész népből; termete szerint is

az volt, ami lelke szerint: fölség. Talán azért szokás koronát tenni a király fejére, hogy ezzel is kiváló legyen. Igaz tehát, hogy király, királynő annyit jelent, hogy kiváló, fölséges, magasztos.

Mikor mi a Szent Szűzet királynőnek üdvözöljük, valósággal páratlan fölséget hirdetünk. Hirdetjük, hogy királyi lélek Istennek gondolatai szerint, kit úgy tervezett s úgy teremtett, mint legfölségesebbet: ego ex ore Altissimi prodivi *primogenita*. Királyi léleknek hirdetjük kiváltságaiban, mert kivétetett a romlás törvényei alól: haec lex non pro te posita est. Királyi nemességet adott neki az Úr, s az erénynek nemességét oltotta bele. Királyinak hirdetjük helyzetében; mert Istenhez legközelebb áll, a kegyelmek díszében: Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato circumdata varietate. Királyi léleknek hirdeti a Szent Szűzet a kereszténység, s ő szívesen fogadja e hódolatot, s istenanyai himnusában mint különösen édes örömét emlegeti: Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Végül királyi, fölséges léleknek magasztaljuk a Szent Szűzet azért a páratlan megkoronáztatásért, melyben az Úr az élet legszebb koronáját adta fejére! Ezt a koronát ember nem látta, azt az Isten tette fejére akkor, mikor hosszúvártatva végre követte a hívást: Veni de Libano sponsa mea, veni, coronaberis! Az összezúzott kígyófej lábai alatt, fején az Istenanyának s a Szentlélek jegyesének koszorúja az igazi dominát, a magna dominát hirdeti. Méltán mondhatjuk, hogy a regnum Dei legragyogóbb alakja a Szent Szűz. Azonban nem érem be vele, k. t. u., hogy a Boldogságos Szent Szűz alakját csak általában szemeink elé állítsam, hanem a lorettói letenye nyomán részletezni kívánom e királyi kiválóságot s háromszoros Fölségnek mutatom be őt kegyeteknek: angyali, apostoli, vértanúi Fölségnek.

1. *Elsősorban angyali Fölség!* Tiszta, szeplőtelen, ragyogó, fénytől átjárt, mint az angyalok királynéjához illik. Angyalarcok mosolya tükröződik rajta; angyalszárnyak zománca ragyog körülötte. A diadema speciei, a koronás szépség az övé. Az angyalt a mi szemeinkben először is a szépség jellemzi, s a Szent Szűznek angyali Fölsége angyali szépség lesz. A szépség nagy hatalom. Három nagyhatalom van a szellemi világban: az igazság, a jóság s a szépség; egyenrangúak; egyik sem kevesebb a másiknál, s a földön is egyformán uralkodnak. Tekintsék meg a szépség hatalmát! A legvadabb ember meghódol neki; pedig nem üti le őt, hanem elbájolja, s e báj láncnál s erőszaknál hatalmasabb. Nézzék Holofernest,

mikor meglátja a tisztaság báját s szépségét Juditon : captus est Holofernes, mondja a szentírás. Holofernes fogoly lett, Holofernes legyőzetett, s akinek százezer vitéze volt, az maga is rab lett. De mit is tegyen, mikor egy magasabb hatalom vonul ki ellene s nem tágít? ! Bernadette látta Lourdesben ez angyali fölséget s szépségétől elhervadt szemeiben a világ, s mikor leírása szerint megkészíti a párizsi művész a Szent Szűz szobrát, elfordítja az arcát, fölsóhajt s mondja : «Nem nézhetem. Ó, annak a szépségnek, amit láttam, még nyomát sem veszem rajta észre». A festők mind iparkodnak elgondolni s kialakítani a szép Madonna-arcot, festeni iparkodnak az angyali fölséget, de nem sikerül nekik. Messze járnak attól, ami oly szép, hogy az Úrnak is tetszett : concupivit Rex speciem tuam ; messze járnak attól a fölségtől, mely szemben, arcon, homlokon, ajkon kiöntve hódító hatalommá legyen a földön s az égen, mert a species- s a pulchritudóról mondja a zsoltáros : Specie tua et pulchritudine tua intende, prospere procede et regna. Szívünkön győzesz királyné, szépséged által !

Ne gondoljuk, hogy az érzékiség ingoványos, mocsárvirágos vidékére vetődünk e gondolatoknak túlságos kiszínezése által. Ne gondoljuk, ne féljünk. A Szent Szűz szépsége a szép, a legszebb lélek öltözete, s ez az Isten gondolatának felel meg. Rajta tehát : prospere procede et regna. Ha természetünk, hogy a szépnek hódolunk, hódoljunk az igazi szépnek. Állítsuk a Boldogságos Szűz angyali szépségét szembe azzal, amely gyakran megzavar minket. Legyen fenséges ideálunk, mely tudjon lelkesíteni s áldozatosakká tenni.

2. A Boldogságos Szűz apostoli Fölség. Apostoli az a lélek, mely Isten iránt való szeretetből az emberek üdvéért lángol. Szent István királyt apostoli fölségnek mondjuk, mert apostoli nyomokon iparkodott járni. Apostol volt, kit az Úr Jézus szeretete avatott föl azzá, s kinek e szeretet következtében nem volt nyugta. Ez a nyugtalan, magát emésztő szeretet a Sion hegyén szállt le az Úr tanítványaira, akkor, mikor együtt imádkoztak Szentlélekért a Boldogságos Szűzzel. Az apostol koszorúja az a tűz, melyet a Szentlélek gyujtott pünkösd napján, s amely először is a Szent Szűz fejére szállt, s onnan verődött szét a tizenkettőre. Valamint a napsugár, mikor a tükörlapra esik, szivárványos sziporkázással törik szét s vetődik szerte-széjjel : úgy a Szentlélek tüze is a Szent Szűz lelkén, az igazság tükrén, megtörve, szikrázva szétrepült s a tizenkét tanítvány feje fölött lengett. S hová, kinek lelkébe vonzódott volna hevesebben a Szentlélek, mint Jegyesé-

nek szívébe, hová leszállt már harminchárom évvel ezelőtt s pünkösdöt tartott a szentírás szava szerint: a Szentlélek száll te reád, s a Magasságbelinek ereje megárnyékoz téged? A Sion hegyén is a Szent Szűz hívta le a Szentlelket, az ő imája törte meg számára az utat a szívekbe, s a Szent Szűz lett az apostolok keresztelőjén, a tűzzel való keresztségnél az ő keresztanyjuk. Ott, ahol apostolok kereszteltetnek, a Szent Szűz asszisztál. Üdvözlégy Apostolok királynéja, apostoli Fölség! Végy pártfogásodba; mi is apostoloknak készülünk; esedezzél értünk, hogy kereszteljen meg Fiad minket is tűzzel és Szentlélekkel.

3. De az apostoli Fölségnek keresztje is van. Kettős keresztje! Van-e a Szent Szűznek keresztje? Hogyne volna! S e kereszt által lesz ő vértanúi Fölséggé. A fölség arra való, hogy a népek harcait vezesse; ő legyen első a harcban, első a küzködő s áldozatos lelkeknek élén. Azt mondják az izraeliták, mikor királyt kérnek Sámueltől: adj nekünk királyt, ki harcainkat vezesse. Adj királyt, aki tudjon vérzeni velünk és értünk! A vér azáltal lett nemes, lett királyi, hogy harcokban folyt, sebekből szivárgott nagy, szent ügyért, nemzetért, gyöngékért. Király-e az, aki nem harcol, aki nem küzd? Miféle első hatalom az? A királynak oda kell adni életét nemzetéért; akkor lesz igazán király, ha az áldozat dicsfénye vegyül bele koronájának ragyogásába. A Szent Szűz valósággal vértanúi Fölség, Regina martyrum! Lelkét hét tőr döfi át. Nemcsak nagypénteken, hanem egész életén át szentséges szíve mély sebtől sajog. Vértanúsága által szerezte meg mindnyájunk szeretetét s a címet, hogy édes Anyánk. A Boldogságos Szűz vér által lett mienk. Mint minden gyermek vér révén az édesanyjáé, itt is véres áldozat révén lett édes anyánk a vértanúi Fölség, kit szívből köszöntünk az Officium versével: Salve Virgo gloriosa, Virginumque lilium, Martyrumque prima rosa!

Ha e három címet összefoglaljuk, hogy lelkünkbe mélyesszük, mondják, k. t. u., nem fakad-e önkénytelenül az érzelem, hogy igazán fölséges léleknek kell annak lennie, kit e hármas korona díszít; királyi léleknek kell annak lennie, s megérdemli alattvalói hódolatunkat s lelkesülő szívünknek teljes odaadását. Szívből akarunk hódolni a Szent Szűznek, ez angyali, apostoli, vértanúi Fölségnek!

Gyönge és tehetetlen volna a Boldogságos Szűz királysága, ha a korona díszítené ugyan fejét, de nem hódolnánk meg neki, ha hódolatunk az ajkak dícséretévé vékonyodnék,

szívünk pedig távol esnék tőle. Szívet neki, szívet a királynénak, tiszta szívet; lelket neki, lelket a királynénak, mely hozzá hasonlít s visszatükrözteti erényeit! S azután országot, birodalmat neki, hogy minél több szív és lélek hódoljon neki! Minden léleknek külön fel kell őt pajzsra emelnie, királynőjévé koronáznia, neki teljesen meghódolnia. Ez lesz az én feladatom is! Minden katholikusnak, de kivált azoknak, kik lovagias nagylelkű érzelmeket táplálván magukban, életüket a Szent Szűz szolgálatára szentelik, az legyen a jelszava: Un Dieu, un roi, une dame! Egy Isten, egy király, egy asszony! Istenünk, királyunk van, legyen Asszonyunk is. Legyen az, ki a legszebb, legfölségesebb, aki a szó legnemesebb értelmében Nagyasszony! S hogy ez az Asszony hatalmas legyen lelkünkben is, hódoltassuk meg neki érzelmeinket, szenvedélyeinket: az egész embert.

Törekedjünk arra, hogy a Szent Szűz királyné legyen az egész országon: Magyarország Nagyasszonya! Ne panaszoljuk föl, hogy a Regnum Marianum Szent István király hagyományaihoz hűtelen lett, s törvényhozása a Nagyasszonyt ignorálja. Hagyjuk ezt. Csak akkor lesz királynővé, ha a szívek hódolnak neki; azt pedig nem lehet elrendelni törvénnyel, hanem azt meg kell teremteni apostoli lélek, buzgalom által. A buzgalom nincs megtiltva, az a mienk; érvényesítsük, s akkor a Szent Szűz megint Nagyasszonya lesz Magyarországnak, ha előbb Nagyasszonya lett lelkünknek.

II. Magyarok királynője.

(1903)

K. T. U.! Az olvasós október második vasárnapján a Boldogságos Szűz Máriát egy idő óta ezen címmel tiszteljük: Magna Domina Hungariae; ez nekünk nem új cím. Ezt az Üdvözlégy Máriában már azóta hirdetjük, amióta az Ave-Mariát magyarul imádkozzuk. Mert a latin azt mondja: Sancta Maria, mater Dei, ora pro nobis; a német: Heilige Maria, bitt' für uns és a többi nyelven is mindig így hangzik, hogy: Sancta Maria; de mi azt nem úgy fordítottuk, hogy «Szent Mária, imádkozzál miértünk», hanem így: «Asszonyunk Szűz Mária». A Boldogságos Szűz Máriát Magyarországon mindig asszonynak, nagyasszonynak, vagyis királynénak címezték. Pedig a Boldogságos Szűz Mária királysága nemcsak Magyarország, ő a mennyország királynéja; a kereszt-

ténység királynéja; az emberiségnek királynéja: Unsere liebe Frau, Nostra Signora, Notre Dame. Ő a franciák, németek, olaszok, spanyolok királynéja! S mi mégis méltán s teljes joggal mondhatjuk őt Magyarország királynéjának, Miasszonyunknak. Ugyan miért?

Egyszerűen azért, mert Magyarország népeinek életében a Szent Szűz mint királyné szerepel, mint királyné uralkodik s mint királyné fogadja hódolatunkat. A Boldogságos Szűz Mária kilencszáz év óta hitünk s egyházunk vajúdásaiban, a hitnek harcaiban, az életnek bajaiban, reményeiben, győzelmeiben mint királyné uralkodik és kormányoz, s valamint ez a történelem s ez az élet, úgy ő a mienk. A Boldogságos Szűz Magyarország életében oly hatalmas, mint a királynő; s mi úgy hódolunk neki, és ez a mi kegyelmünk, mint a királynőnek. Ő királynői hatalommal segít rajtunk; kilencszáz év azzal a tapasztalattal fűz minket hozzá, hogy zászlója alatt mindig győzünk, mindig reménykedünk. Nem mondom én, hogy más ne imádkozza a lorettói litániát; nem tiltom el neki, hogy királynénak szólítsa Szűz Máriát; de újra ismétlem, életünk, történetünk, kilencszáz év tapasztalata rámutat e fölséges Szűzre: ez a te királynéd!

K. T. U. A nap az égen ugyanaz, és mégis más az élet Magyarországon, mint Norvégiában vagy Angliában; a csillagok úgy kelnek fel itt, mint ott, és mégis más a kalendárium nálunk, mint ott. Sok nap nálunk pirosan van nyomtatva, ott feketéllik. Sok név, mely nekünk szent, nekik közönyös; nem azért, mert ott a szent glóriája más, hanem azért, mert minket más jótetemények, más érzelmek fűznek az illetőkhöz. A Boldogságos Mária a mi királynénk, mert úgy, mint ahogy a mi zászlónkon lengett képe, másén nem lengett. Nevét a mi harcainkban harsogtattuk, s Mária a mi harcainkat küzdötte velünk végig. A szűzmáriás zászlóhoz augusztus 29-én más emlékek fűződnek a mohácsi vész miatt, mint Norvégiában; mert más harcok emlékei körítik képét, más koszorúk fűződnek, más tekintetek tapadnak alakjához. Azon a képen, melyen Szent István felajánlja a magyar koronát, a Boldogságos Szűz ugyancsak a Miasszonyunk, azon a képen az a királynő, aki előtt Szent Imre, Szent László és Szent Erzsébet imádkozik, a Boldogságos Szűz, Magyarország királynéja! Akit mi tisztelünk Sasváron, Óhegyen; aki előtt a magyar nép szíve egyűgyűségében s áhitatában hazai nyelven morzsolgatja olvasóját, az a mi Nagyasszonyunk! Nagy királyné, ég és föld királynéja, de akinek képét

a mi átélt történelmünk, tapasztalatunk, reményünk, hálánk beétetett szívünkbe. A jótétemények, melyeket tőle vettünk, a mieink; a segítség, melyben részesített, a mienk volt. A mi megtérésünk kilencszázéves, mások megtérése több mint ezeréves, vannak kiké majdnem kétezeréves. Más és más kegyelem, különféle apostolok által szolgáltatva; a mi megtérésünknek kegyelmét úgy hisszük, a Szent Szűznek köszönjük; a Szűz Máriát tisztelő Szent István kitől is kérte volna ki azt inkább? Mily joggal mondhatjuk e címen a Szent Szűzet királynénknak!

Ó igen, ő a mienk! Igy lett ő a mienk! Hány Madonna van? Az egyiket festette Dürer, a másikát Rafael, a harmadikát Correggio, a negyedikét Rubens; ez mind Madonna, ez az ő Madonnájuk, mert ők érezték át s élvezték ezt a képet. Amit az ember átérez, az az övé; érzelmeinkkel beégetett, szívünkbe beétetett, belecsepegtetett kép, az a mi királynénk képe. Hála Istennek, hogy úgy van. Azaz, hogy bár úgy volna, hogy ezentúl mindez növekednék és ne csökkenne, hogy mindazok az érzelmek, amelyeknél fogva azt mondjuk: asszonyunk, úrnőnk, királynénk, jobban fűznének, szorosabban szőnének a Boldogságos Szűzhöz. Bár volna a népeknek, melyek Magyarországon laknak s az egész államnak, mely egy címer alatt sokféle nyelvet, sokféle gondolatot, sokféle nyelvet, sokféle érzést takar, egy központjuk, ahol érzelmeik összeforrnak, ahol a lelkek közös ideálért lelkesülnek.

Ily központot s ideált teremtenek a szent hit legédesebb motívumai, és ezen motívumok közt a legkedvesebb a Boldogságos Szűz Mária. Jól tudjuk, hogy amily mértékben lesz a Boldogságos Szűz Mária népünk királynője, azon mértékben virágzik ki a kereszténység s az Úr Jézus iránti szeretet. Sok-sok kegyelmet nyernénk tőle, melyektől kitavaszodnék lelkünk; mert biztos, amit Szent Bernát, Szent Bonaventura és Liguori szent Alfonz mond, hogy minden segítség a Boldogságos Szűz Mária által jut el hozzánk. Nehéz ezt theologice bebizonyítani, de szívünk azt mondja: aki az Isten Fiát hozta nekünk, az legalkalmasabb a mi szívünk megilletésére s meghódítására is. Tapasztaljuk lépten-nyomon, hogy a kereszténység annyiban erős, amennyiben a Boldogságos Szűz a vezércsillaga.. Némelyek ezt, főleg a protestánsok félreértik s szinte imádást látnak benne. De mi nem félünk, nem aggódunk, tudjuk, hogy az emberi szív, mely mindig az anyát keresi, hisz kebelén nőtt naggyá, naggyá lesz hitében is, reménye megerősödik, szeretete föllángol az Isten-

anya tisztelete által. A Boldogságos Szűz tisztelete tényleg a predestináció jele, mert az Úr Jézus szeretetének záloga. Már most, amely népek valóban a Boldogságos Szűz oltalma alatt állnak, azokról remélem, hogy predestinált lelkek, népek — nemcsak kegyelemre, hanem egyúttal boldogulásra és dicsőségre.

Azonban ki nevelje a népekben a Boldogságos Szűz ezen tiszteletét, az édesanyához való ragaszkodást? Azt nekünk kell tennünk. Ha a Boldogságos Szűz Magna Domina Hungarorum, mindenekelőtt legyen ez a Magna Domina a mi királynőnk. A Boldogságos Szűz iránt való tiszteletünk jobbágyi, lovagias tisztelet, teljes odaadás, valamiféle rajongó lendületesség legyen. Nekünk a Boldogságos Szűz tiszteletében úgy kell magunkat feltalálnunk, mint a mi legotthonosabb, legközvetlenebb érzelemvilágunkban; nekünk otthon kell lennünk a Boldogságos Szűz Máriánál. Nekünk a Boldogságos Szűz képére nem szabad egykedvűen néznünk, hanem bele kell néznünk szeretetünket, áhitatunkat. Ez tőlünk függ, ez a mi érzelmünknek hatalma. A naturalista írók az ő művészetüket úgy jellemzik, hogy a természetet a temperamentumon át nézik és másképp látják, mint a többi ember. Mert a temperamentum az én világom, az én lelkem, melyen keresztül nézem azt a bokrot, ezt az embert, azért mást látok, mint a többi. Nekem tetszik a temperamentumos nézés, mert az teremt, alakít világot s nem viseltetik csak szenvedőlegesen; ha szomorú vagyok, a tájék is szomorú; ha vidám vagyok, a táj is vidám. Nekem a Boldogságos Szűzet az én temperamentumomon keresztül kell néznem. Mi az én temperamentumom? A hit az, hogy ez az Isten-anyja az én anyám, a szeretet az, hogy én élek-halok érte. Temperamentumom meleg, nem szegényes, nem sarkövi vidék, hanem lángoló szeretet, mely az Énekek énekének nyelvén beszél. E lelki világomban lesz a Szent Szűz az én királynőm, aki előtt letérdelhetek, és akinek azt mondhatom: szívem asszonya, azaz én királynőm; aki előtt bevallhatom: mindent a te dicsőségedre. Akinek hódoltam királynőnek való hódolattal. Akinek kegyelmei elhódították szívemet, az királyi asszony; akivel szemben boldog rabságot élvezek, az az én királynőm.

Rajta, fejlesszünk ki magunkban ily szeretetet, tiszteletet, gyöngédséget, ily érzelmi mélységet, hogy a Szent Szűz lelkünknek ily felséges királyi alakja legyen. Így leszünk képesek azután másokat nevelni, így lesz passziónk az embe-

reket a szentolvasó imára megtanítani. Igy lesz kezünk ügyében az eszköz, mely által az emberi szívekhez művelőleg és hódítólag férkőzhetünk. Igy fogjuk a gyermekeket taníthatni őszinte tiszteletre, szeretetre a Boldogságos Szűz iránt. Lelki életünknek ragyogó csillaga, vezércsillaga egy alak lesz, mely okvetlenül hódít és győz: a magna Domina. Legyen ő szívem királynéja, felajánlom neki szolgálatomat. Hódíts meg Szent Szűz; ha meghódítasz engem, akkor szívem érzelmeit kiárasztom másokra is, s te én általam sok szív királynéja lész!

Szeplőtelen fogantatás ünnepére.

I. Virgo Singularis.

(1894)

K. T. U. Két kiválasztott lélekről használjuk szellemi, lelki értelemben a szentírásnak azt a fenséges páratlan szavát: *primogenitus*. Szent Pál az ő hitének szárnyalásában a kolosszaiakhoz így ír: Qui est imago Dei invisibilis, *primogenitus* omnis creaturae. Ir arról a lélekről, mely az Isten Fia lelke. Hogyha ez az Isten Fia lelke trón, akkor az egész teremtés lépcsőül szolgál ennek a léleknek; hogyha ez az Isten Fia lelke virág, akkor minden a világon gyökere és szára. Valamint a gyökér abban a nedves és hideg földben szárat hajt és levelekkel ruházkodik és mindezt azért teszi, hogy a virágban kifeseljék: épúgy az egész teremtésben minden oda tör, hogy az Isten Fia lelkébe átváltozzék. Valamint pedig a Szentlélek Krisztus imádandó lelkéről azt mondja, hogy minden teremtés elsőszülöttje, úgy az egyház is a Bölcseség könyvének azt a helyét: ego ex ore Altissimi prodivi primogenita, egy másik választott és fenséges lélekről használja: a Boldogságos Szűzről. Arról a lélekről, ki nekünk azt a nagy dicsőséget és kegyelmet szerezte, hogy a felfoghatatlant és elérhetetlent közénk levonta, ki nekünk azt a nagy dicsőséget és örömet szerezte, hogy a végtelen Istent testvérünkké tette; aki azt a felfoghatatlant emberi alakba, szívbe, testbe öltöztette; ki azt a kimondhatatlant emberi ajkakkal dadogtatta; akinek ölében az a végtelen kis karjait felénk tárta, szóval, aki nekünk az Úr Jézust testvérünkké tette és ránk ezáltal az Isten testvériségének dicsőségét hozta. Minden lélek az ő dicsőségének örvend, az ő páratlan fenségével, büntetlenségével dicsekszik: Tu

gloria Jerusalem, tu laetitia Israël, tu honorificentia populi nostri!

Mi a Boldogságos Szűz Máriának az a legszebb, kiváló s hozzá egyedül mélló vonása? Az, amelyet mi a *szeplőtelen fogantatásban* tisztelünk. A Boldogságos Szűz Máriának ez a szeplőtelen fogantatása legékesszólóbban hirdeti az Úristen szentségét, végtelenségét, gondolatainktól és érzelmeinktől végtelenül való elfekvését; hirdeti ékesszólóan azt a remek észt, amely az emberi nemnek átkába belegondolta a Boldogságos Szűzet; hirdeti annak a karnak a hatalmát, amely a romok közé szép templomot épített; hirdeti a szívnek szeretetét, amely az ő édesanyját úgy szerette s átkarolta, hogy mikor az egész világ elesett tőle, függött az ő kebelén egy lélek: a Boldogságos Szűz Mária; hogy mikor valamennyi szív páratlan elhidegülésben elidegenült az Úristentől, maradt az Úristen szívén egy szív, hozzáforrva és nőve elválaszthatatlanul: a Boldogságos Szűz; hogy mikor valamennyi szikra kialudt abban az óceánban, mely a teremtés khaosza, egy csillag marad az égen; hogy mikor az Isten művei mind elpusztultak és sötétségbe borultak, marad egy Isten-műve, mely az ő kezének remeklését volt hivatva megőrizni és hirdetni a világnak: a Boldogságos Szűz. És ez a kiváltság, melynél fogva a Boldogságos Szűz az eredendő bűn nélkül fogantatott és született, ez a nagy kiváltság hirdeti, hogy ő az az asszony, akit a nap övez; s maga a Boldogságos Szűz Mária úgy jelentette ki magát egy napsugárból szőtt ruhában, égre emelt szemekkel, imádkozó ajkakkal: Ego sum immaculata conceptio. Mintha csak azt mondaná: Ti szegény emberek, ti mind elhullottatok, csak én vagyok az a páratlan lélek, ki az Úristen szeretetében és hatalmában megállottam. Ti emberek, mind rombadőltetek, csak én vagyok az a páratlan lélek, ki Istenhez menekültem. Ti emberek, mind betegek vagytok, de nyomorúságtok nagy kórháza felett emelkedem én páratlan üdeségben. Ti emberek, mind ki vagytok száradva, kedélyetek puszta, hideg, sötét; csak egy üde és friss lélek van, amely önmagában a régi kegyelmet tükrözteti: én vagyok — a szeplőtelen fogantatás. Ez a szeplőtelen fogantatás tehát hirdeti azt a nagy kiváltságot, hogy a Boldogságos Szűz Mária az *eredendő bűn nélkül fogantatott.*

Természetes, ha az ember meg akarja jól érteni és akarja helyesen és kimerítően méltatni, kellene neki egy mélyebb tekintetet az *eredendő bűnnek titkába* vetni.

Önök, k. t. u., ismerik mindnyájan az inkáknak, annak a híres amerikai népnek történetét; ismerik ez erőteljes és művelt népnek hanyatlását! Szobraikat, műveiket városaiknak beszakadt bolthajtásai többé nem védik; kapuikat a fáknak gyökerei szétrontották; az ő utcáikon a márványtörmelékben szederindák kígyóznak, gyíkok és kígyók siklanak, és ők maguk őseiknek palotái mellett összetákolt kunyhókban tengetik életüket. Amit látnak, azt nem értik. Guggolva a tűz mellett, a hamuban piszkosan és szennyesen ülnek és pipáznak, s beszélgetnek arról, hogy régen az ő apáikhoz leszállott az Isten s megmutatta nekik, hogyan kell ily nagyszerű városokat építeni, hogyan kell ily szobrokat faragni, hogy kell skorpiók, kígyók s szélvészek felett uralkodni. Szívük most már nem tiszta; nem értik azt a nagyot és szépet; kedélyük nem lendül fel a balzsamos fuvalmon, amely e síkokon leng; elbutulva, elvadulva, elállatiasodva nyomorúságban élnek; és ők, kik előbb ezeken a tájakon a perzselő nap sugára dacára uralkodtak, most szolgaságban siratják régi dicsőségüket. Finom erkölcseik elvesztek; egy gondolatuk sincs valami nagyra; vágyódni nem tudnak más után, csak ami hús és vér; nemesebb vonásaik eltűntek — állatiasságban elpusztultak. Van ugyan lelkük... az a régi lélek..., hanem az a régi lélek mintha sűrű, sötét fátyolba volna betakarva. Ime az inkák története. A régi ősök maradékai ezen romok között születnek. Az a régi lélek, amely most is megvan, az érzékiségbe van beleforrva és csupa szenvedélyek cikáznak át rajta, mint a felhős égen a villámok.

Nézzék, ez az eredendő bűnnek a képe. A régi emberiség, mely hatalmas és szép volt az Isten kegyelmében, most sötétségben születik. Megvan a régi lélek, hanem az a régi lélek nincsen átszőve fénnyel; megvan a régi lélek, megvan a régi kristály, hanem az a kristály sötét: nincs megvilágítva; megvan a régi lélek, hanem az a régi lélek a földnek fekete gyémántja: nincs benne tűz, hő, amely előbb átjárta. Mindez pedig azért van így, mert elfordult az Istentől a sötétségbe. Ez nem az Isten teremtménye többé; az Isten nem így gondolta magának az emberi lelket. Az Isten úgy gondolta az emberi lelket, hogy az fényes legyen, átszőve az Isten kegyelme fényével. Az Isten nem úgy gondolta az emberi lelket, hogy az az érzékiségbe legyen belefulladva, hanem hogy az emberi lélek tisztaságban és concupiscentia nélkül legyen. Az Isten nem gondolta az emberi lelket romok

közt, hanem gondolta fiakép királyi trónon; most pedig szolga, és a természet vasjárma alá kényszerül hajtani nyakát. Nincs kedvtelésem rajtatok; ti sötét lelkek vagytok, rongyos lelkek vagytok; nem ilyen volt az én művem! Nem vagytok a régi inkák, hiszen romok közt laktok rongyokba öltözve. Nézzétek, milyen volt az Isten nemzetségének háza! Ti nem vagytok a régi nemzedék; a ti arcaitokon a nemes vonások elmosódtak. Szenvedélyek cikáznak végig lelkeiteken. Nem vagytok az Isten gyermekei! S látjátok, azért, mert nem vagytok az Isten gyermekei, azért vagytok ily szegények; azért nem csodáljátok azt, amit előbb csodáltatok; nem szeretitek azt, amit előbb szerettetek. Nyomorultak lettetek! De én könyörülök rajtatok és adok nektek egy új Ádámot, az Emberfiát; vágyódjatok utána, hogy kiemeljen és kiszabadítson titeket!

És mihelyt az Úr ez irgalomteljes gondolatát gondolta, mihelyt ez a primogenitus az örök szeretet sugárzásában az Isten lelke elé lépett, azonnal elgondolta, hogy méltó Istenanyát ad neki, olyant, aminőt csak az Úr keze alkotni képes; elgondolta, hogy az Isten-fiúnak bevonulására egy oly diadalkaput épít, portam speciosam, amilyent csak Isten képes, hogy lássa kiki: ez az Isten műve; tudja kiki, hogy az Isten keze alkotta. Kérj magadnak jelt a mélységben és a magasban — és nem kellett; no, hát adok nektek én jelt, se ott fönn az égen, se a föld mélyében, hanem köztetek fakasztok tiszta, sértetlen, szűzi virágot; ezen az átkozott földön kihajt a bűnös gyökérből egy sértetlen hajtás, virga Jesse; a beteges vánszorgó emberek közt teremtek egy tiszta, sértetlen, szeplőtelen Szűzet, ki kegyelemmel teljes élte első percétől; ki a sötét lelkek közt ragyogó lélek; ki a kórházak levegőjében viruló pálma; ki a mérgezett kedélyű emberek közt friss, üde, az élet telje és szépsége: a szeplőtelenül fogantatott Szűz! A szeplőtelenség, a kegyelmi állapot léte első percétől, az érintetlenség, az egészség, az élet telje, a sértetlenség — ez az Isten adománya, amellyel kitüntette; ez az Isten jegyesének kincse... ez az Isten-anya méltósága... ez rajta a nagy, a remek, az Isten műve!

K. t. u., az Isten művei utánozhatatlanok; a szentírás elmondja: ... qui dat nivem sicut lanam, nebulam sicut cinerem spargit..., ki épít magának égboltot házul és diadalkapunak szivárványt... De a legistenibb ajándék az istenség mélyéből és belsejéből: *az élet*. Kicsoda adhat alkatához egy arasznyit, ha Nagy Sándor is vagy Napoleon?

És Salamon is szegény az élet pompájával szemben, amelybe a mezőnek lilioma öltözködik; az ember ruhát ad, az Úr életet ad; ha beteg embereket, haldokló királyokat akárhogy öltöztetnének, volna-e az a gyöngy, az a drágakő, az az arany-, ezüst-, selyemdísz oly szép, mint az az egészséges bársonyfényű üde arc? Ha holt embereket bármily drágaságokkal körülvennének, volna-e az oly szép, mint a ragyogó sugár, mely örvendező szemekből kivillan? Úgy-e nem! No hát bármit tesznek az emberek, az Úr az élet forrása. S ezt az isteni kincset árasztotta a Szent Szűz lelkére: a természetfeletti élettel, kegyelemmel teljessé tette. Ahol a többi sötét: őt fényessé; ahol a többi megtört, őt sudár pálmává és cédrussá teremtette; ahol a többi beteg, őt az életerő teljébe állította; ahol a többi mérgezve teng és elzüllik, ő a legszebb, legüdébb virág! Hiszen a szentírás szerint: Sicut lilium inter spinas s ismét: Una est columba mea, amica mea... igazán szép... tota pulchra... páratlan... Virgo singularis...

Képzeljük el a szentírás-adta színekkel a világ állapotát: ... omne caput languidum et omne cor moerens; az emberek vigasztalan lelki homályban, beteg szívvel tengődnek — romok közt laknak régi dicsőségük romjaiban. Melyik lesz e romok közt az Üdvözítő útja? Melyik a Verbumnak méltó pihenője? Mindenütt szenny és útálat?! De íme, a romok közt egy tiszta szűz lejt, vigyázva lép, itt köztünk letelepszik Názáretben, és mikor végre üt a megváltás órája, az Isten Fia betér szeplőtelen méhébe! Elhomályosul a Szent Szűz lelkével szemben minden dicsőség, minden gazdagság, fény és pompa... Virgo singularis...

Az Úr dicsősége csillagot és angyali éneket kívánt a magasban, de a földön mit kívánt? Egy tiszta szeplőtelen kebelt..., édes tejet a szeplőtelen anyából. Ez az anya lesz az Isten egyedül méltó temploma, zavartalan otthona, illatos szentélye! Ez az anya lesz igazán az *élők anyja!*

Ezt a szeplőtelen fogantatást szívjuk be lelkünkbe és szívünkbe, körítsük tiszteletünkkel, csodálatunkkal, áhítatunkkal, ragaszkodásunkkal, rajongásunkkal. Szívjuk egyszersmind magunkba a szeplőtelen fogantatásban az Isten nagy vágyát. Mi az Isten vágya? *A lélek szépsége.* Mi az, ami az Isten előtt kiváló? mi az, amivel mi az Isten szívét elragadhatjuk? *Az erkölcsi tisztaság,* mely a legszebb koszorú az emberiség fején: az a dicssugár, mely azt hirdeti, hogy a lélek szent és tiszta. Mi emeli azt a lekonyított fejet büsz-

kén az égre s mindig magasabbra fel egészen a csillagokig? Ez az *erénynek méltósága.* Mi emeli az emberi szívet, a szomorú emberi szívet? *A lelkiismeretnek a tisztasága.* A szeplőtelen fogantatás mindezt hirdeti. És mire van inkább a világnak és nekünk mindnyájunknak szükségünk, mint arra a meggyőződésre, hogy a legszebb, legfenségesebb a szívnek tisztasága, az erénynek hatalma, a kedélynek érintetlensége? Az emberi szenvedélyek felett, mintegy hullámok felett elrohanó és elsikló hajó: az az emberi lélek, melyet meg nem tör a bűn nyomorúsága. A szeplőtelen fogantatásban lelkesüljünk mindnyájan szeretett lelkünk üdvéért. A szeplőtelen fogantatásból értsük meg azt a lelkesülést, hogy az ember ne hagyja magát letapostatni, letiportatni a szeplős lelkek által, ne görnyessze nyakát a szenvedélyek igája alá, hanem hogy iparkodjék szeplőtelenül állni, küzdeni a bűn ellen, először önmagában, azután a nagy világban.

Minő eszményképre van a világnak inkább szüksége, mint a szeplőtelenül fogantatott Szent Szűzre? Minő sugár fogja jobban megörvendeztetni az éjben, mely körülötte ijesztget, mint a szeplőtelen Szent Szűz szeméből kivillanó sugár, mely azt mondja: Ego sum immaculata conceptio? Minő hang biztatja az embert jobban, mikor látja, hogy sikere nincsen művének, hogy ő csak egy szikra a sötét, a vak éjben? Mily szó biztat jobban a kitartásra és odaadásra, nem törődve semmivel, mint: Én vagyok a szeplőtelen fogantatás?

Hogyha az ember a megszentelő malasztot úgy megszerette, hogy a legnagyobb díszét és királyi palástját látja benne, nem fogja e palástot a sárba dobni; ha az ember lelkének legmelegebb leheletéül a kegyelmet tartja: az nem fogja e leheletet a szenvedély tüzével kiégetni; ha az ember a megszentelő malasztban látja a trónt, ahol Isten honol, melyről ha lelép, az állatiasságba vész, higgyék el, nem fog onnan lelépni, hanem égre fogja emelni kezét és azt mondani: «Uram, tarts meg engem az én dicsőségemben: a te fiúságodban!» Érezzünk a szeplőtelen fogantatás ünnepén egy nagy és szent ragaszkodást a megszentelő malaszthoz! Érezzük fenségünket abban a tisztaságban, amely az erkölcs tisztasága, amely a mi méltóságunk; abban a fenségben, amely az Istenhez való ragaszkodásnak, az Istennel való összeköttetésnek nagy kegyelme: akkor leszünk mi igazán a szeplőtelen fogantatásnak igaz tisztelői, a Boldogságos Szűznek hű gyermekei, az Úr Jézus édes testvérei, és bennünk

is a szeplőtelen fogantatásnak, jóllehet bénítva, megtörve, régi nagy áldásai fognak felébredni.

II. Exspectatio partus.

(1894)

K. T. U.! Frigyes német császárnak és porosz királynak naplójában ezeket olvasom: «1866. július. A königgrätzi csatasíkon állok. Emlékeim feleségemnél, gyermekeimnél, anyámnál és testvéreimnél időznek... Lelkem előtt elhalálozott kis fiamnak, Zsigmondnak képe lebeg. De ó, győzelmek nem kárpótolhatnak egy gyermek haláláért! Sőt a fájdalom ezen nagy benyomások alatt annál sajgóbban tör elő».

Győzelmek nem kárpótolhatnak egy gyermek haláláért! A königgrätzi csata és győzelem nem oly hatalom az emberi szívben, mint egy szende gyermeknek emléke. A győző az ő győzelmében, a harci zajban, a diadal mámorában, a harsonák győzelmi fuvalmában foglalkozik vele. És gondolom méltán. Mert hiszen az emberi szívnek örömeinél és fájdalmainál, az emberi szívnek vágyánál, az édes szeretet megnyilvánulásánál reánk nézve semmi sem lehet szebb, nemesebb, boldogítóbb. A gyermeknek ártatlansága és a szűznek gyengéd szemérme, az ifjú lelkesülése és az édesanyának titkos öröme, egy boldogsággal telített és melegített kis ház, és az emberi szívnek nemes gondolatai és vágyai: ezek fognak mindig páratlan hatást gyakorolni az emberi szívre. Figyelemreméltóbb-e ennél a nemzetek harca, a hősök tusája, a forradalmak vívmányai? Soha! Mert az élet bensősége, ékessége, boldogsága, az emberi szívnek érzelme, fájdalma: ez lesz a legszentebb és legfontosabb, míg emberek járnak a földön. Ne csodálkozzunk tehát azon, hogy az advent szentelt, sejtelmes hetében a Szent Szűz, a titokzatos, boldogságos anya lép szemeink elé; ne csodálkozzunk, hogy az ember szíve és egész boldogsága az adventben semmi más pihenőt nem talál, mint a Boldogságos Szűznek emlékét; hiszen az emberiségnek vágyait a Megváltó után nem lehet csitítani másként, mint ennek a Boldogságos Szűzanyának a gondolatával; az Isten leereszkedését hozzánk és szívünkhöz nem lehet ellesni és tisztelni másképp, mint ennek a Boldogságos titkos szent anyának érzelmeivel. Azért az egyház, az az emberi szívvel érző egyház, melyet a küzdelem

nem tör meg, hanem csak nemesít, az embernek vágyai, fájdalmai elé az adventben odaállítja a *Szeplőtelen Szűzet* és a *titkos anyát* (immaculata conceptio és exspectatio partus). Nem felejtheti el egy percre sem azt a szüzet, aki titokban édesanya lett. Mintha a próféták tüzes nyelvére, mikor a Megváltó már oly közel van, nem is hallgatna, csak azzal foglalkozik, hogy mit gondol, mit érez az az édes Szűz Mária ; ráfüggeszti a szemét, ki akarja olvasni a lelkéből, hogy miképen kell fogadni az édes Jézust, aki hozzánk jön.

Az adventben az idő sürget ; eseményei világraszólók. Mint a szentírás mondja : hegyek hegyekre torlódnak s fölöttük emelkedik fel a nap, a Messiás, akihez özönlenek a népek : elbódul a lélek a népek örömében ; ki érti meg azt, hogy mi történik itt? A kereszténység a Szent Szűz szívéhez zarándokol el, ragyogó vágyaiból, szent indulataiból megérti, hogy mi lesz? Innen van, hogy mi mindnyájan annyira vonzódunk ahhoz a Boldogságos Szűzhöz. Innen van, hogy a felséges templom előtt, mely még zárva van az adventben, áll egy kép, mely ékesenszóló és melegen érző : a Boldogságos Szűz Mária. Mert az ő lelke a lelkek eszménye, és az ő szíve a szívek felgyujtója, és az ő nyelve fog nekem adni kellő szavakat, hogy hogyan járuljunk ahhoz, ki hozzánk jő, mert aki a Szent Szűzet édesanyává tette és az ő vérét édes tejjé forralta, az adott az ő szívébe is kellő érzelmeket, melyekkel őt üdvözülnünk illik.

Kérdezzük tehát azt a Boldogságos Szűzet, hogyan kell éreznünk az Úr Jézussal szemben ; kérdezzük, hogy mily érzelmek fakadnak a legtisztább szívből? Az Isten félelme, a keresztény hit és a gyengéd érzék kitalálhatja, hogy a Boldogságos Szűzben két érzelem és két gondolat van ; az egyik a *vágy*, a másik a *várakozás*.

1. Az adventben a keresztény hit és gyengéd érzék a Boldogságos Szűzben először a vágyódó lelket tiszteli. Mikor a Boldogságos Szűznek szemérmes és alázatos vallomása után : Ime, az Úr szolgálóleánya, legyen nekem a te igéd szerint, az örök Ige testté lett, lángba borította annak a Szűznek szívét és lelkét ; minden imája, minden érzelme, minden gondolata egy szent vágyban nyúlt ki : az *anyának vágyában* azon gyermek után, kit szíve alatt hordozott. Nincs gyengédebb, nincs érzékenyebb szív, mely az emberiség nagy vágyait felfogja, mely a küzködő, reménykedő lelkek dobbanásait megőrizze, mely a hitet, reményt és szeretetet Isten iránt s Messiása iránt hívebben kifejezze,

mint a Boldogságos Szent Szűznek vágyódó lelke és szíve. És jóllehet az egész emberiség a nyomorúságok örvényében nem fogadhatja az Úr Jézust más érzelemmel, mint a legforróbb vággyal, mégis ennek az emberiségnek vágya hideg és kemény, mert urat vár és győzőt, vaspálcával várja a népek letipróját; hanem az a Szűz várja *gyermekét.* Hideg az a vágy, mely csak urat vár, hanem az a vágy, mely a testvért várja, az igazán meleg. Sötét az a vágy, mely csak királyt vár, ki országát felállítsa a földön és akinek hódoljon minden; hanem az a vágy, mely gyermeket vár, az már gyengéd, édes vágy. Ime, ez a vágy csak az édesanya lelkében fejlődhetett. Azért a Boldogságos Szűznek szíve a legeszményibb és leglelkiebb és leggyengédebb vágynak törzse, rajta fakadt ki ez a szép virág. A Boldogságos Szűznek a vágya az az igazi vágy, amellyel akarta az Isten váratni magát, akarta, hogy várjuk őt *mint testvért és mint gyermeket;* azt pedig mástól nem tanulhatjuk meg, csakis a Boldogságos Szűztől. Ez az a vágy, amely a Boldogságos Szűzben a legédesebb forrással nyilt meg egy időben, az édesanyai tej forrásával, amelyet az Úristen a maga számára nyitott és amelyről a himnus oly szépen mondja: ... et lacte modico pastus est, per quem nec ales esurit. Ez az a vágy, mely a Boldogságos Szűznek szívében azzal a legnagyobb boldogsággal találkozott, hogy a Szent Szűz, Názáret tiszta leánya, az ártatlanok ártatlanja azon vette magát észre, hogy *édesanya!* Sancta et immaculata virginitas, quibus te laudibus efferam nescio, quia quem coeli capere non poterant, tuo gremio contulisti. Ez az a vágy, mely a Boldogságos Szűz lelkében annak a nagy méltóságnak érzetével együtt ébredt, melynél fogva egyik hugunk, a názáreti szűzleány, Isten anyjává lett. Miután pedig ez a legeszményibb vágy, azért a kereszténység ehhez a nagy tanítónőhöz jő és mondja: Édes Boldogságos Szűz Mária, taníts meg minket, hogyan vágyódjunk Krisztus Jézus, a világ és a mi lelkünk Messiása után!

2. De ez csak az egyik érzelem. Mi felel meg azután a nagy vágynak? A vágyódó Szűz képét egy másik kép váltja fel: *a várakozó Szűzé.* A Boldogságos Szűz az ő vágyának hevében egyre vár, úgy mint azok a próféták virrasztó szemmel az éjben. A Boldogságos Szűz vár mint a sibillaszűzek, azzal a tiszta, féltékenyen őrzött szűzességgel, vár minden elkeseredés, vár minden keményebb érzelem nélkül. A Boldogságos Szűz minden gondolatával, érzelmével függ

azon, aki jön, és ez ébrentartja az ő lelkét. Azt gondolom és ki merem mondani, hogy valami szebbet nem lehet elképzelni, mint ezt a várakozó Szűzet, és ha valaki költő volna, legszebb éneke ezt illetné meg; a festőnek a legszebb színeket, a hű kereszténynek pedig a legédesebb érzelmeket erre kell fordítani, erre a gyönyörű, ragyogó képre: *a várakozó Szűzre.* Milyen az a várakozó Szűz? Nézzék, jön az a Messiás; kevesen tudnak róla, de tulajdonképen csak egyetlenegy várja... jön titkon... jön álruhában... ellenséges földön, lázadó népek közt kígyóznak az ő utai... egynek kell őt fogadnia, egynek, ki a lázadásba nincsen beleártva; egy kebelnek kell magára zárnia, két karnak kell őt átölelnie, egy tiszta tüzes ajaknak kell őt megcsókolnia; ki az? *Az az a várakozó Szűz!* Jön az a Messiás... jön éjjel... virraszt egy: a várakozó Szent Szűz! Ez a Boldogságos Szűz Mária, ez a várakozó Szűz, ez lebeg a mi lelkünk előtt, mikor azt akarjuk elgondolni, hogy mily bensőséggel, mily figyelemmel, mily szent szorgalommal, mily éber lélekkel kell nekünk is a Messiás elé járulnunk, kell nekünk is ezt a Messiást, ezt az édes Üdvözítőt várnunk. Mert ha Jézus Krisztusnak szent embersége igazán az a templom, az istenség temploma, mint a litánia mondja: úgy a Boldogságos Szűz az a kapu, mely előtt állunk és hallgatózunk... és hallunk csodás, lágy hangokat belülről: a Boldogságos Szűz érzelmeinek suttogását. Még nincs itt a nap, de a rózsaujjú hajnal már festi pirosra az eget; még nincs itt a Megváltó a földön, de édesanyja már jő, közeledik. A tavasz még nincs itt, de a hóvirágok már fakadnak és a szép bíboros aranysáv, mely kelyhükben díszlik, jelenti azt a nagy pompát, mely a tavaszban kinyílik.

Tehát ezt a két gondolatot kell az adventben minél jobban szívünkbe venni és áhitatunkra rálehelni: *a vágyó és várakozó Szűz képét.*

3. Hogyha kegyetek már most kérdezik, hogy miért várjuk és várja az a Szent Szűz azt az Úr Jézust; hogyha kegyetek akarják saját lelkük vágyát fölszítani a Szent Szűz vágyán, mit fog felelni? Először azért várja, mert *látni akarja.* E vágy belejátszik életünkbe és halálunkba; quando veniam et apparebo ante faciem tuam! — mondja vágytól ösztönöztetve a próféta... Ostende nobis faciem tuam! És a Boldogságos Szent Szűz lehajlik az ő lelkének e vágyával és várakozásával, lehajtja az ő szép, tisztaságos arcát és szemét hozzá, hogy lássa őt, hogy ne felejthesse soha, lépten-

nyomon, egy percig sem. Ó boldog, aki lát téged s előtted járhat élte minden napján! Ez az a vágy, mely minden keresztény szívet kell, hogy élesszen. Nekünk mindnyájunknak kell vágyódnunk az Isten után, mindnyájan azt mondjuk: Istenem, mutasd meg magadat nekünk! Ha a te arcodat itt a földön nem láthatom, de legalább látni akarom a te igazságodat! Emitte lucem tuam! Ó Uram, igazságod, a te igazságod vegye bele magát a szívbe és legyen ragyogó felhővé, mely eltakarja ugyan a napot, tégedet e földön, hanem oly világos mégis, hogy a szemet káprázatja! Ragyogjon lelkemben és szívemben a te igazságod fénye, melyet ki ne olts soha! Uram, add, hogy a te jelenlétedben járjak, hogy járjak a világban az Istennel való összeköttetésnek érzetében! Vágyódom, hogy lássam az Urat; ha misét mondok, ha imádkozom, az Isten jelenlétének érzetébe merítem bele szemeimet és szívemet. Ez a Boldogságos Szűz vágyának reám való alkalmazása.

Másodszor miért vágyódik a Boldogságos Szűz Krisztus Jézus után? Vágyódik, hogy *szolgáljon neki*, hogy megtegye azokat a kis szolgálatokat, melyeket az édesanya gyermekének tesz, hogy ennek a szolgálatnak, alázatnak a közvetlenségében szeretete lángot vethessen. Nekem is így kell vágyódnom az Úr Jézus után; szolgálnom kell neki hűségben és alázatban, meg kell tennem az Úr Jézusnak azokat a kis szolgálatokat, melyek jóllehet kicsinyek, mégis nagyon fontosak, hiszen a szeretetet élesztik. Vágyódnunk kell az Úr Jézus után szolgálói hűséggel, hogy oly hívek és gyengédek legyünk az Úr Jézus istenséges akarata készséges teljesítésében, mint egy édesanya hű és pontos és készséges és figyelmes az ő gyermekének szolgálatában.

Harmadszor vágyódik a Boldogságos Szűz az Úr Jézus születése után azért, *hogy őt nekünk adja;* mert jóllehet a Szent Szűz jól érezte, hogy magában hordozta az örök Igét, és jóllehet teher nélkül hordozta, mert aki úgy szeretett, annak ez a teher könnyű volt: mégis azt akarta, hogy az Úr Jézus, ki az ő szívét boldogította és lelkét eltöltötte, egyszersmind a mienk legyen; akarta őt megszülni nekünk mindnyájunknak; *akarta, hogy testté legyen az örök Ige.* Ez, k. t. u., a harmadik jellemvonása a vágynak és várakozásnak az Úr Jézus után. Az embernek meg kell szülni, testté kell változtatni, ami benne mint érzelem lappang és szívét emeli. S így összefoglaljuk s utánozzuk a Szent Szűz vágyódásának három érzelmét; vágyódni akarunk az Úr Jézus

után, hogy 1. lássuk az Urat meggyőződésünkben és az Istennel való összeköttetésünkben; 2. hogy neki szolgáljunk a kis szolgálatok hűségében és egyszerűségében; 3. hogy őt megszülni akarjuk a mi tetteinkben, a mi életünkben, s hogy kifejezést adjunk annak, ami szívünkben él. Ébresszük fel tehát gyakran magunkban e vágyat és zengjük őszintén a régi népnek, a pátriárkák népének vágyát: Rorate coeli desuper!

III. A szeplőtelen fogantatás áldásai.

(1898)

Óriási harcok merítették ki Franciaország erejét a XV. század elején; az ellenség rendre elfoglalta a városokat és a király, *VII. Károly*, csatát csatára vesztett. A hadsereg, mely még el nem vérzett, elvesztette bátorságát; maga a király búskomorságba esett; kételkedett, vajjon igazán ő-e a törvényes uralkodó, s minden bajban csak bűnei büntetését látta; midőn már nem nézhette tovább az iszonyú nyomort, mely a népet koldusbotra hozta, meg akart szökni s mindenről lemondani. A nemesség hosszú csatákban leöletett, vagy elszegényült; a papság pártokra szakadt, a polgárság végső harcát vívta Orleans városában, a parasztság a háborúban elpusztult; egész Franciaország a végvonaglásban hörgött. Ekkor az Isten egy gyenge, tiszta szűzet támasztott, aki mondta: «Egy asszony által ment tönkre Franciaország, és egy szűz által meg fog mentetni; az az asszony a királyné, ez a szűz pedig én vagyok». És kezébe vette a fehér lobogót, melyre az Üdvözítő képét hímezték, és számtalan csatában győzött, és megkoronázta a királyt, és megmentette az országot.

Az egész emberi nem is nagy csatát vesztett, s egészen ellensége kezébe esett egykoron. Az ördög a bűnbeesés után az emberi nem nyakára hágott s mondá: Enyém vagy; az örök rabszolgaság láncára fűzlek; öldökléssel és gyűlölettel töltöm majd el e földet, a másik világon pedig tűzzelvassal pusztítlak; tönkre teszem minden örömödet; elveszem minden reményedet, s szerencsétlen leszesz itt s a másvilágon.

Ime, az eredeti bűn által tényleg szegények lettünk. Beteg szülőknek beteg gyermekei, száműzött szülőknek száműzött gyermekei, méltóságukat vesztett szülők igénytelen gyermekei, hazátlan s a nagy király előtt kegyvesztett

szülőknek megbélyegzett gyermekei. Ki tehet róla? Mi nem. Sirathatjuk, mint a gyermek sirathatja szülei elveszett birtokát, melyet vissza nem szerezhet soha. De az Isten küldött segítőt nekünk. A szeplőtelen Szűz Máriában támasztotta azt a szűzet, aki a végtelen nyomorral szemben, melyet a bűn az emberre hozott, mondhatta: Egy asszony által mentetek tönkre, s egy szűz által szabadultok majd meg!

A szeplőtelen Szűzben igazán ily hatalmas védőre s minden bajainkból való szabadítóra ismerünk, ha az Isten szavait a bűnbeesés után szemügyre vesszük. Az első emberpár vétkes öntudatában, szégyenkezve süti le szemét, az ördög győzedelmesen s gúnyosan várja ítéletét. S az Isten ítél. De mikép hangzik ítélete? Talán örök vesztére ítéli az embert? Talán kegyetlen martalékul engedi át az ördögnek? Nem! «*Ellenkezést vetek* — úgymond az Úr — *közötted és az asszony között, a te ivadékod és az ő ivadéka között, ő megrontja fejedet, és te sarka után leselkedel!*» Igy hangzott az ördögre mondott ítélet. S azóta a keresztény nép szemei előtt dicsőséges alakban emelkedik az az asszony, kivel az Isten megfenyegeti az ördögöt; lába összezúzza a kígyóördögnek fejét; neki az ördögtől és az ördög mérgétől bántása nem esett, tisztán és makula nélkül áll az Úr alázatos szolgálója. Ime, ez az asszony, az ördög fejének összezúzója, a szeplőtelenül fogantatott Szűz Mária. Ez a szűz biztat minket: Nem fogsz elveszni, én népem, mert egy hatalmas ellenségre talált bennem a te ellenséged, — megtöröm jármát, megtöröm fejét s fölszabadítlak én, a szeplőtelen fogantatás! Ó, igen, ez a szeplőtelen fogantatásnak nagyszerű titka: az Isten segítsége az elesett embernek, — az Isten kegyelme a harag fiának, — az Isten ereje annak számára, ki már mindent vesztett s reménytelenül hajtja meg fejét örök szolgaságban. A Boldogságos Szűz szeplőtelen fogantatása tehát az ellenkezés jele az Isten gyermekei és az ördög között; az ellenkezés jele a jó és a rossz között; az ellenkezés jele az ember fölszabadulása és az ördög szolgasága között. Erről, vagyis *a szeplőtelen fogantatás áldásairól* akarok ma én szólni hozzátok. Vegyük csak sorra a szeplőtelen fogantatás áldásait, melyeket az emberi nemre hozott, nagyon vigasztalók azok ránk nézve.

1. Az első ember vétke után magában véve el volt döntve az emberi nem sorsa. Az ember a próbát ki nem állta, tehát a kárhozatra volt érdemes; megtagadta Istennek az engedelmességet, tehát az örök büntetés rabláncára volt fűzhető;

elfordult Istentől, tehát méltán elvethette volna őt az Úr; szóval, a lélek, mely Ádám- és Évában élt, s minden emberi lélek, mely gyermekeikben élhetett volna, veszve volt; sorsuk el volt döntve. Az ördög örvendett a prédának, remélte, hogy megtelik a pokol, s egy ember sem lesz boldog többé, hanem mindegyik szerencsétlen, mint ő; biztosan megállt és mérte a földet; kiszámíthatta, hány ember fog a világon élni, kiszámíthatta, hány bölcső és sír fér el a földön, s gonosz lelke vigyorgott az örömtől, midőn elgondolta, hogy ahány bölcső fog ringani a földön, mindenik fölött bezárul az ég, s ahány sír fog nyílni a földön, mindannyi nem a nyugalom hazájának, hanem az örök kárhozatnak lesz ajtaja. Végignézett lélekben az emberi nemen, de nem látta, hogy csak egyetlenegy lelken fényeskedett az isteni kegyelem; tudta, amit később a szentírás mondott: «*Mi mindnyájan a harag fiai vagyunk, mindnyájan eltévelyegtünk s veszendőbe megyünk*». Az eredeti bűn lánca körülvette az egész emberi nemet, s e lánc a pokolban végződött; valahányszor egy-egy ember itt e világon meghalt volna, mindannyiszor egy-egy lélekkel szaporodott volna a kárhozat elátkozott népe. S mindhiába, a bűn e lánca áttörhetlen volt, s nem szabadulhatott senki; amint nem vethette le magáról testét, épúgy nem tehette, hogy lelkére a bűn bélyege ne legyen sütve. Mindenikünk elmondhatta a királyi zsoltárossal: «*Ime, vétekben fogantattam, és bűnben fogant engem anyám*».

Ime, ez az emberek legfőbb szerencsétlensége, a bűn átka. De az ember lelke nincs az örök veszedelemnek átadva, az ördög csalódik számításában. Miért? Mert ellenkezést vet az Isten közötte és az asszony között, az ő ivadéka és az asszony ivadéka között; ő fejét megrontja. A szeplőtelen Szűz nincs az ördög szolgasága alatt. Mint ilyen az Isten erejében lábát a sárkány fejére teszi s mondja: Nincs hatalmad, ördög, az emberi nem fölött, én, a szeplőtelen fogantatás, megtöröm fejedet; mert tőlem születik a Megváltó, aki megváltja híveit rabságodból, s nincs többé örök kárhozat, csak annak számára, aki akarja azt. Ekkép a Szűz az emberek szabadítója a bűntől szent Fia által. Amily kedves hát örök életünk, oly méltán mondhatjuk: Hála neked, áldott légy, Szeplőtelen Fogantatás!

2. Csakhogy az eredeti bűn nem jött egymaga, amint mondjuk, hogy a szerencsétlenség nem szokott jönni egymagában, hanem ha ér, többedmagával látogat el hozzánk.

Az Isten ítéletében ez is foglaltatott: «*Orcád verítékével eszed kenyeredet, míglen visszatérsz a földbe, melyből vétettél; mert por vagy és porrá leszesz!*» A bűn miatt a halál van reánk szabva; mihelyt eltűnik a bűn, megszűnik a halál és lesz föltámadás. Mivel pedig minden emberen van bűn: minden ember alá van vetve a halálnak s nem is támadna föl. Ez is az ördög veteménye, pusztulást és halált vetett az emberi nem közé, mérget, mely előbb-utóbb kioltja az életet; a természet hiányai és a betegségek által fojtogatja a kisdedet, az ifjút, a vént. És ki fog az ördöggel és szolgájával, a halállal, síkra szállni? Csak azon nincs hatalma, akin bűn nincs. Mihelyt az föltűnik, föltűnik számunkra a föltámadás hajnala, s közeledik szabadulásunk a haláltól is. Aki ellenkezést képez a bűnnel, az ellenkezést képez a halállal is. S ki az? Ki volna más, mint a szeplőtelen Szűz, aki ellenkezik minden ellenségünkkel s minden bajjal, következőleg a halállal is; ki megtöri a kígyó fejét s annak minden agyarkodását; ez a szeplőtelenül fogantatott Szűz! S mindnyájan, kik szent Fia által a haláltól is megmenekedtünk és a föltámadásban részesülni fogunk, amily kedves örök életünk, oly méltán mondhatjuk: Hála neked — s áldott légy, Szeplőtelen Fogantatás!

3. Azonban nemcsak a bűn s a halál lepte meg az embert, hanem elszámlálhatlan sok nyomor és nyavalya is; mert most is dörg füleinkbe s látjuk, sajnos, nagyon is tapasztaljuk mindennap, hogy folyton érvényben van az Isten rettenetes ítélete, melyet Évára kimondott: «*Megsokasítom gyötrelmeidet és fogamásaidat; fájdalommal szülsz gyermekeket*»; és Ádámra: «*Átkozott a föld a te munkádban; fáradsággal eszel abból életed minden napjain, töviseket és bojtorjánokat terem neked; orcád verítékével eszed kenyeredet*». Gondolom, senki sem veszi kevésbe ez ítélet keménységét. A szenvedés és a szegénység úgy nehezedik az emberi nemre, mint akár a Kárpátok bérce, ha egy rovarra vagy légyre nehezednék. Millió a betegségek neve, s milliószor millió a betegségek neme! Ki akarja leírni a szenvedő emberek keserű érzelmeit, ki akarja egybegyüjteni fohászaikat? Jaj, be velőt rázó, üvöltő és nyögő szélvész támadna a földön, mely végigsírna kelettől nyugatig! Ki akarja lefesteni az emberi szegénység iszonyú alakjait? Ki akar behatolni minden kunyhóba? Ki akar megszámlálni minden rongyot, mely a meztelen testről foszladozik? Ki akarja nézni, mint élnek egész családok egynéhány krajcárból hetekig? A szegénység elárasztja a

félvilágot, de a szenvedés az egész világot. Ó, de reméljünk ; az eredeti bűn s annak pusztító drabantjai : a szenvedés és szegénység nem legyőzhetetlenek, mert íme : «*Ellenkezést vetek közötted, ördög,* és minden hatalmad, legyen betegség vagy szegénység a neve, *és az asszony között; ő fejedet rontja meg*». A szeplőtelen Szűz mindenen segít ; mert ellenkezést hozott minden ellenségünk és bajaink ellen. Csak reméljetek. Azért mondjuk őt az irgalom anyjának, mert segít a nyomoron, mert megindítja tisztelőinek szíveit, hogy segítsenek a szenvedőkön és a szegényeken ; mert alamizsnára és kórház, szegényház alapítására, mert a keresztény irgalmasság minden cselekedeteire indítja a hívő kereszténveket. Hány kegyképét tiszteljük a Szeplőtelen Szűznek a világon — s mindenik előtt mennyi szenvedés csillapul, mennyi beteg szív gyógyul ; hány fohász emelkedett a szegények ajkairól az égbe a Szent Szűzhöz, s hányan mondták, hogy szentigaz az a szép katholikus ima : «Emlékezzél meg, ó legkegyesebb Szűz, hogy nem lehetett hallani, hogy valaki, aki hozzád folyamodott, magára hagyatott volna». Azért hoztak azon korban, melyben a Szent Szűz tisztelete a szívekben honolt, annyi áldozatot a szegények és betegek javára, kórházakat, kolostorokat, szegényházakat, tápintézeteket létre. Igaz tehát, hogy a szeplőtelen fogantatás, amint ellenkezésbe hozta a Szent Szűzet a bűnnel, épúgy ellenkezésbe hozta a bűn következményeivel, a szenvedés és szegénység bajaival ; amily kedves tehát jólétünk, oly méltán mondhatjuk : Hála neked, áldott légy, Szeplőtelen Fogantatás !

Van azonkívül az eredeti átoknak sok más vészteljes kifolyása is, mely reánk nehezedik, de mindenikkel ellenkezésben áll a szeplőtelenül fogantatott Szűz, mint erős fal a szenvedés és büntetés árjával szemben.

4. Az eredeti átok után sokban próbára tehető az ember, még pedig igen kemény és veszedelmes próbára ; mert ha a kígyóördög feje meg is van rontva, de az ördög az ember sarka után mégis leselkedhetik. Leselkedik pedig azért, hogy a hitet megingassa a lelkekben ; különösen most, midőn az emberek közt máris oly tág tért szerzett, és közönyösekké és fagyosakká tette őket szent hitünk iránt. Ha a hitet kitépheti, vagy megfagyaszthatja a lélekben az ördög, úgy, hogy az ember nem él hite szerint : akkor újra győzelmesen fog a kárhozatba sodorni végtelen sok lelket, s nem használ nekik, hogy meg vannak váltva, mert «*aki nem hisz, elkárhozik*», épúgy, mintha az eredeti bűntől nem volna meg-

váltva. A veszély pedig nagy. De íme, szemeink előtt föltűnik a szeplőtelenül fogantatott Szűz s megtöri az ördög fejét, mely a lélek hitébe mar, hogy hitét veszítse. Ellenkezést vet a Szent Szűz mindenekelőtt közéd és a hitetlenség és közönyösség közé, mint az ördög legfőbb hatalma közé, mert ahol a Szent Szűz tisztelete dívik, ott a katholikus szent hit ragyog és virágzik; ott e hitért és e hitben élnek és halnak s örvendve kiáltják a már annyi veszélyből kimenekült egyházzal: Örvendj, Szűz Mária! mert minden eretnekséget és tévelyt egymagad megsemmisítesz az egész földön. Bár lenne csak lángoló tisztelet szívünkben a szeplőtelen Szűz iránt, mint volt apáink lelkében, nem kellene félni a hitetlenségtől és hitközönytől, s ép azért amily kedves nekünk szent hitünk, oly méltán mondhatjuk: Hála neked, áldott légy, Szeplőtelen Fogantatás!

5. S végre, ti mindnyájan velem együtt érzitek s belátjátok, mennyire van szüksége anyaszentegyházunknak és hazánknak tiszta, romlatlan erkölcsökre. Tiszta, romlatlan erkölcsre, hogy törhetlenül szent legyen a házassági frigy; tiszta, romlatlan erkölcsre, hogy minden család mindmegannyi fertőzetlen drágagyöngyöt bírjon gyermekeiben; tiszta, romlatlan erkölcsre, hogy ne legyen kitéve csábításnak és romlásnak a védtelen ártatlanság; tiszta, romlatlan erkölcsre, hogy biztos, igazságos és szótartó legyen minden viszony, minden egyezmény az emberek közt. De az emberi szenvedély mindezt nem akarja; fölkavarta a szív bűnös vágyait az eredeti bűn; a szenvedélyek nincsenek alávetve az észnek, nem hidegek, de forrók, hamar fölhevülnek, s akkor jaj, hol van a hatalom, mely fékentartsa azokat?! Pedig a bűnre való hajlam általános, azzal a méreggel, melyet az első anya vett föl magába, átszármazott miránk. Érezzük a rossz hajlam fulánkját, sokszor, nagyon sokszor izgat, sokszor fölegyenesedik bennünk, követeli a test uralmát és engedékenységünket; már-már megindít, hogy tegyük s engedjük, amit kíván. Ó, zaklatott szegény emberi szív! nemde nagy a romlott természet, a szemek, a test, az élet kevélységének hatalma, tönkretesz, megsemmisít? De tekints a szeplőtelen Szűzre, ellenkezést vet ő közted és az eredeti bűn foltja, a bűnre való hajlam közt, megtöri a sziszegő kígyó fejét. A szeplőtelen fogantatás a győzelem jele, mellyel az ember minden romlás fölé emelkedik. Csak egy tekintetet vess rá s magadba szívod szűzi tisztaságát, magával ragadja s kiemeli szivedet a mocsárból. A szeplőtelen Szent Szűz

tisztelete kolostorokat népesített be, számtalan szűzet és ifjút jegyzett el magának, számtalan szűzet az Úr Jézusnak; az ártatlanság zománcát lehelte a gyermekek és ifjak arcára; a családokat a szép szeretet hajlékaivá avatta. Az erényes élet és a Szent Szűz tisztelete egyidőben tartja bevonulását a szívbe, s minden keresztény lélekről, mely igazán szereti Szűz Máriát, szólnak a szentírás szavai: «*Mint a liliom a tövisek közt, olyan az én barátom vagy barátném az emberek között*».

Amily kedves tehát saját tisztaságod, amily kedves a családok, az ifjúság erkölcse, amily kedves az erényesség az emberek közt, époly méltán mondhatjuk: Hála neked s áldott légy, Szeplőtelen Fogantatás!

Valóban, örökké fönséges és dicsőséges ez a szeplőtelenül fogantatott Szűz! aki az ördög fejét tapossa, bárhol bukkan is elő; aki a Megváltót, a bűn és a halál legyőzőjét adja nekünk; aki az eredeti átok következményeit, annak a csábító kígyónak mind megannyi fejét győzelmesen tapossa; aki enyhíti a bűn büntetését, a szenvedést és betegséget, őrzi a szent hitet, őrzi a tiszta erkölcsöket.

Üdvözlégy, győzelmes Szent Szűz! bár bennünk is győznél, bár kiemelnél annyi hurok⟨ból⟩, annyi cselszövényből! Add, hogy, ha rád emlékezünk, szent hitünkért fölbuzduljunk, és ahányszor rád tekintünk, mindannyiszor a kisértés egy-egy fejét taposd, tipord össze lelkünkben. Amen.

IV. A mi eszményképünk.

(1900)

K. K.! A pogány rómaiak mondája szerint az itáliai Kirke-hegyen Kirke kuruzsló lakott, aki mindazoknak, kik a hegyre fölmentek, csábító, mámorító italt nyujtott, amely bár édes, ízletes volt, aki abból ivott, sertéssé változott s ilyen alakban merült el a hegyfok alatt elterülő ingoványban. A kirkei hegyfokra vezetlek titeket, k. k. Ha Rómában a síroknak útján, a régi appiai úton délfelé megyünk Terracina város felé, a tyrrheni tenger fölött feltűnik a hirneves Kirkei-hegyfok. Minden szép és mosolygó körülötte: ott terülnek el a campaniai síkságnak gazdag, virágzó mezői. A költőknek baljóslatú ilexe övezi a hegyet, fölötte a felhőtlen, tiszta olasz ég és még az a híres pontini mocsár is csupa virág; hamis aranyos szőnyeg borítja azt is. Virágillat, tenger, felhőtlen ég,

csupa mosoly és öröm mindenfelé; csak az a baj, hogy azon a hegyfokon lakik a kuruzsló Kirke, és mindenkinek, aki fölmegy a hegyre, nyujtja poharát; édes, csábos, mámorító; de aki iszik belőle, sertéssé változik és lecsörtet a hegyről a mélységes lápba; rálép a virágos szőnyegre, de a szőnyeg enged, fölbuggyan a sár, eltűnik a virág, illat helyett mérget szív magába és beteg lesz, elpusztul a mocsár levegőjében.

Ugyebár, k. k., ez az életnek a képe? A római pogány vallás szépen kifestette e végzetes képet, életből vett vonásokkal állította elénk a veszedelmet. Felhőtlen, mosolygó ég, virágos mezők: az ifjúság, az ártatlan lélek képe; Isten áldását s a természet gazdagságát jelzik, melyek megállapíthatnák boldogságunkat. A mérhetetlen tenger a jövőnek merengő látképe; a fölfelé törtető nemzedékek azok, kik iparkodnak magas kilátást nyerni az élet fölött: iparkodnak kiemelkedni és tehetségeik által érvényesülni. Csakhogy a lelkek kuruzslója, a világ, mindjárt ott terem és megkínálja mindegyiket a varázsitallal, a széle a pohárnak mindenkinek édes, a képzelet és az élet tapasztalatlansága kihímezi a világ édes örömeit és gyönyöreit, kedvesekké és vonzókká teszi; azért adja rá fejét annyi ifjú és iszik a bűnös örömek poharából! S miután ivott, főleg ha sokat ivott, ahogy a sertés lefelé törtetett, épúgy csörtet lefelé és fetreng a lápban. Kevés a lelki erős, ki visszautasítja a gyönyörök poharát, a többi elvész a tisztátalanságban és megmételyezve a varázsitaltól, fölhagy a nemes harccal és hajótörést szenved hitében. A világnak igaz, tiszta örömei, az élet virágai elbuknak a sárban, virágszőnyeg helyett sárözön takarja a földet és az emberek betegek a mocsárláztól, amely előbb elsenyvesztette a lelküket, azután a testüket. Hány megvénhedt ifjú jár közöttünk, kékkarikás szemű, beteges arcú, hajlott gerincű eleven rom. És mikor az erkölcstelenség baja megmételyezi az emberiséget, a világ megijed magamagától és kiadja a jelszót: mentsük meg az emberiséget, és keres elveket a bölcseség nagy könyveiben, segítségül hívja a művészetet és tudományt, hogy tűzzék föl az emberiség egére az eszmék csillagát... Az a világ, amely csak a hús és vér evangéliumát prédikálja, egyszerre a szellem és erény evangéliumát hirdeti és szívesen köt szövetséget bárkivel, hogy a közelgő pusztító veszedelmet magától elháritsa.

Azért emelnek nagy embereknek szobrokat, kőbe, ércbe vésik nagy emberek emlékeit, hogy a járókelők is valamiképen nemesebb gondolatokra jussanak. A hazafiságnak, az erény-

nek rendeznek ünnepségeket, hogy a fiatalság lelkesedjék; osztogatnak olvasmányokat, hogy épüljenek, és utóvégre is azt kell látniok, hogy nagyon kevésre mennek. Nem is mennek semmire, hanem bűneikben halnak meg. A mentés és javítás hálátlan törésföldjét más intézmény, más hivatás foglalta le apostolkodása és áldozatai számára: *az egyház.* Az egyház is szobrokat állít föl, melyeket áhitata melegével vesz körül, ragyogó eszményeket tűz a világ egére, de nem hideg eszményeket, hanem kedves, vonzó alakokat.

A legszebbet azonban maga Isten tűzte oda, és pedig kezdettől fogva, mikor azt mondta: *Ellenkezést vetek közéd és az asszony közé, a te ivadékod és az ő maradéka közé.* Ki ez az asszony és mikor állítja őt az Úr az emberiség élére? Mikor végleg elbuktunk. Látott az Isten lélekben nagy csatateret, melyen csupa roncs és rabszíjra fűzött ember ijeszt, akiknek homlokáról leolvadt az Isten-gyermek méltósága és eszére ráborult az elállatiasodó sötétség. Ereiben és vérében föléledt a vadállat és rálépett a hanyatlás lejtőjére. Nem lehetett már többé ezt a nemzetet harcba vezetni, annál kevésbbé lehetett velük győzelmeket elérni. Nincs többé erőnk, elpusztulunk; az Úristen mégis ennek a nagy harcmezőnek borongós látóhatárára odatűzi a győzelmi jelt; a kétségbeesés ködén átszűrődik évszázadokon keresztül az asszony fönséges alakja. Az Isten maga mondja: *Ipsa conteret caput tuum, ő fejedet zuzza szét,* azaz ő fogja megtörni az ördög fejét. Úgy látom az emberiség világát, mint nagy hajótörést, viharzó tengert, ahol csupa roncs úszik a hullámokban, hiába küszködnek azok az emberek, akik még el nem buktak; ime ennek a viharzó keserű tengernek egére odatűzi az Úristen a csillagot: *Pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata.* Látom a földet és rajta a degradált, elvadult embert, mint a régi fejedelmi inkák utódját, aki elvadultan, bozontos hajjal, piszkosan, bambán elődeinek nagyszerű épületromjai alatt nem érti, hogy honnan a kőfalak; azt mondja, hogy azokat régente istenek építették, pedig nem istenek, hanem elődjei, akik emberek voltak; ő már csak ember, műveletlen és vad, tudatlan és nyers. Az emberiség is ilyen lett, hanyatlott és bukott, de az Úr a degradált, fáradt ember elé megint csak odatűzi az igazi ember képét, akiről azt gondolta az elvadult, hogy az Isten, pedig nem Isten, csak az Isten képe, amely alá az Úr azt írta: *Fecit Deus,* mint ahogy a nagy művészek remek alkotásaik alá jegyzik nevüket. Az Úristen mondá: *Faciamus hominem — Deus fecit.* Jaj, az ember, az a degradált ember

úgy néz erre a képre, mintha nem is az ő hasonmása volna; és valóban nem az övé, messze elesett ő attól.

És mikor tűzi, k. k., a világ és minden ember lelke elé az Úristen ezt a győzelmes és pálmás asszonyt, ezt a csillagkoszorúzott asszonyt? Kivált akkor, midőn bűnösségünket, alacsonyságunkat érezzük és körülnézünk segítő kar s biztató meleg szív után... Mikor az Úristen az embert bukófélben látja és harcait és csatáját vesztve, akkor tűzi ki elénk a magasztos mintaképet. Mikor elborul a mi látóhatárunk és sírba száll az eszményképünk, akkor ő tűzi ki az eszményt, mondván: Emberek, nézzetek ide, ez az igazi ember! Ennek a Szűznek homlokán ott ragyog az igazi emberi méltóság, az Isten gyermekének méltósága, arcán a szűzességnek hamva reng, nem festi azt a szégyennek pírja, hanem a szeretetnek szent tüze; termete szép, nem görnyedt, nem szolgai, iga nem volt nyakán soha, ajkain elömlik a kegyelem. *Diffusa est gratia in labiis tuis.* Szíve nem romlott, nem férges, egészen romlatlan és tiszta, lelke nem foltos, nem szeplős, egészen szeplőtelen; *egészen szép vagy leányom, és szeplő nincs te rajtad.*

Nem találunk, k. k., szebb és vonzóbb, fönségesebb eszményképet ennél, mert hiszen ennél szebbet maga az Úristen sem gondolt. Csakhogy van nehézségünk. Az eszmények, a csillagok rendesen elérhetetlenül magasan ragyognak, a magasságban pedig hideg van, és aki oda fölmegy, az megfagy. Az eszmények utólérhetetlenek, és elfárad, aki nyakába veszi a mérhetetlen hosszú utat; ha találkozik is néhány lélek, akik el nem fáradnak, a kirkei csábos pohárból nem isznak, mit használ ez a néhány erős a tömeggel szemben? A többi lelkileg mind mankón jár, az mind éjjeli lepke, rokkant ember, annak az eszményekről hiába beszélünk. Ha csak eszmény volna a Boldogságos Szűz, ha csak ragyogó és tündöklő alak volna, mit használna az nekünk? Szobrok igazán keveset használnak, mert kőből vannak. Hanem ha az az eszme melegít és nemcsak ragyog; ha a fönséges valóság nemcsak magasan áll fölöttünk, hanem leszáll hozzánk; ha a szépség nem kő, hanem meleg test s vér és szerető szív; ha a buzdító szózat nem megszégyenítő pirongás, hanem az édesanya szava: akkor fog rajtunk és lendít szívünkön. Lelkünk nevelésének ez az isteni vonása, hogy a Boldogságos Szűz az ő szépségében és fönségében a mi anyánk. Az Úristen a ragyogót a meleggel, a fönségest az édessel, a legmagasabbat a legkönnyebbel egyesítette. Az eszményi fönség egyesül benne a szeretetnek illatával, kenetével. Mert mi tulajdonképen beteg, bűnös

lelkünknek számára édesanyát keresünk a Boldogságos Szűz Máriában; a szeplőtelen fogantatásban, ebben az érintetlen méltóságban az anyát is s az Isten legszebb gondolatát találjuk.

A Boldogságos Szűz Mária körül minden a család szellemét leheli. Ez nem intézet, itt nincs igazgató, nincsenek fölvigyázók; ez nem fogház, sem iskola tudós tanárokkal; ez nem könyvtár, száraz foliánsokkal; ez család, itt tanuljuk a legfönségesebbet legkönnyebben.

A Boldogságos Szűz a szeplőtelen fogantatásban szeretve tanít eszményt, erényt, és mi is szeretve, tehát könnyen tanuljuk meg azt. Mire fog tanítani a Boldogságos Szűz anyai szeretetével és vonzó hatalmával? Úgy-e, mindenekfölött arra, hogy a bűntől elpártoljunk. Nem lehet senki a Boldogságos Szűz közelében, nem lehet senki szerető gyermeke, aki halálos bűnben van. Mert ahol halálos bűn van, ott nincs az Isten, ott nincs a Boldogságos Szűz; ahol halálos bűn van, ott a családi tűzhely is üres és hideg, ott a szeretet lángja nem ég. Úgy érezzük magunkat, mintha eltemettük volna édesanyánkat; visszajövünk a házba, de nem vagyunk otthon. Csak azok a lelkek vannak otthon, akik a megszentelő malasztban élnek; csak azok a lelkek bírnak anyával, akik szeretnek; akik nem szeretnek, azoknak nincs anyjuk. Senki, aki a bűnnek rabja, nem lehet Isten gyermeke, mert hideg a szíve és nincs otthon. Már pedig gyermek tűzhely, szeretet, anya, otthon nélkül árva, száműzött.

Másodszor a Boldogságos Szűz szeplőtelen fogantatása tanít a szenvedélyek elleni harcra, mert a bűnös szenvedély kiveszi mint a választóvíz a gyermeknek arcáról az édesanyának vonásait. Ha a virágot öntözzük luggal és csecsemőt szoptatunk pálinkával, ha gyöngéd hajtást kiteszünk afrikai napsugárnak, mi lesz belőlük? Elpusztulnak. A bűnös szenvedély, az érzékiség lángja és tüze e választóvíz, a gyermeki szív sejtjeit és rostjait, azt a gyöngéd szövetet tönkre teszi.

A Boldogságos Szűz akarja, hogy küzdjünk nemesen és elszántan szenvedélyeink ellen. Ajánlja magasztos példájával, hogy senki se bocsátkozzék oly mélyre, hol már valamikép kezdődik a bűn, hanem hogy a szeplőtelen fogantatás szeretetéből óvják meg lelküket minden elkérgesüléstől. Legyen szívetek tiszta, k. k., és ne feledjétek, hogy a márványpalota is gondozást igényel. Ellepi azt is a por, ha nem tisztogatjuk; s ha a márványszoba falán nincs is repedés, de a padlót és bútort por lepi el, mindjárt észrevesszük, hogy ott a gondos szeretet nincs otthon. Épúgy a szív, mely nem gondos, a lélek,

melynek mindenét a por lepi, nem mutat háziasságra, ott a gondos szeretet nem lakik. Szert kell tennünk a kicsiben való hűségre, mert a kicsiben való hűség, midőn kis dolgokra vigyáz, nehéz bajoktól óv meg. Legyen minden érzésünk, minden gondolatunk egy-egy őrtálló, aki az élet és a lélek házának kapuját őrzi. Ha előkelő, gondosan őrzött házba vezet utunk, ott először csöngetnünk kell, mert a kapu nincs nyitva. Vendéglő és korcsma vagy bűnbarlang mindig nyitva van. Az előkelő házak csukva vannak, aki be- és kijár, azt szemmel tartják. A tiszta lélek előkelő ház, ahol Isten, a nagy Úr lakik, azért annak van portása, ott előbb csöngetni kell, ha valaki be akar járni. Ott a gondolatok, érzelmek, benyomások nem járnak ki és be, ott a sövény nincs ledöntve, ott csend és rend honol.

Szeressük tehát, k. k., lelkünket, gondozzuk, őrizzük, neveljük, nemesítsük. Isten lakik bennünk és közellétének, sőt annak, hogy ő az Isten első temploma, boldogító érzete. Azért kezdődik a mai szentmise bevezető imádsága ezen örömteljes szavakkal: Gaudens gaudebo in Domino et exultabit anima mea in Deo meo, quia induit me vestimentis salutis et indumento justitiae circumdedit me, quasi sponsam ornatam monilibus suis. A Boldogságos Szűz olvad az örömtől, hogy lelke páratlan és fönséges. Örüljünk neki mi is, és ha a nap nem éri be ragyogásával az égbolton, hanem külön minden eső- és harmatcseppen tükröződik: visszhangozzék a Szent Szűz öröme a mi szíveinkben, tükröződjék szépsége a mi lelkünk tisztaságán, hogy valamint volt öröme saját lelkén és kiváltságán, épen úgy legyen öröme gyermekein, rajtunk. Amen.

V. Isten-gyermekség.

(1904)

K. T. U.! A szentírás első és utolsó könyve beszél az asszonyról, aki harcba vezet. Beszél először az asszonyról, aki összetöri az ördög fejét; a kinyilatkoztatásnak utolsó jeleneteiben pedig a patmosi látnok az égen látja az asszonyt végleges diadalában s azt mondja róla: signum magnum; nagy jel!

Bátran mondhatjuk, hogy nagy jel abban a prófétai értelemben, amelyben Izaiásnál olvassuk, hogy az Úr harci jelt tűz ki a nemzetek közt; jelzászlót emel, mely egyesítse s csoportosítsa a küzdőket, mely harci táborokra ossza az

emberiséget; az egyik félnek maga az Úr adja a jelzászlót, s ez nem más mint az az Istentől soha el nem pártolt, mindig kegyelemben élő lélek, a Szeplőtelen Szűz, az ember, amint azt Jézus gondolta és kedvelte. De a tulsó táborban is van egy jel, ott is alkottak maguknak ideált és feltűzték, mondván: a mi ideális emberünk! Következőleg két eszmény, két harci jel áll egymással szemben: az ember, amint őt az Isten gondolta, és az ember, amint Istentől függetlenül állni, s Isten ellen törni készül. Az egyik, aki látni akar mindent, s a másik, aki a lét és az élet örvényei felett a hit szövétnekével jár; az egyik mondja: Non serviam, s a másik, aki mondja: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum; az egyik aki tornyot épít s el akar jutni az égbe, s a másik, kihez az Isten maga ereszkedik le a megtestesülésben; az egyik, ki maga erejéből Isten akar lenni; a másik, ki az Isten kegyelméből Krisztust nyeri testvérül; az egyik, aki megveti az Istentől készített paradicsomot és maga csinál magának kertet, megszereti a földet, hogy elfelejtse az eget, a másik, ki jobb hazát keres s elfelejti a földet, mert az égbe néz. Ime, a két signum, a két ideál: a kegyelemből élő, a kegyelem erejével küzdő s győző ember s a sötét, az ész bányász-lámpájával s az akarat erőszakos ösztöneivel előre kúszó s a bujdosó ember.

Az Istennek ideálját az emberről jelenti a szeplőtelen fogantatás. A szeplőtelen fogantatás nem tisztaság, nem szűzesség; a szeplőtelen fogantatás az Isten gondolata szerint való ember. A szeplőtelen fogantatás nem erény, nem tökéletesség, hanem tiszta, el nem bukott, bűntelen emberiség, melyet két szóval jellemezhetünk: mindig kegyelemben! Tekintsünk e bűntelen, tiszta arcra; két jelleget veszünk majd észre rajta; az egyik az *isteni erő*, a másik a *szellemi szépség*.

1. Az embernek az Isten gondolatai szerint isteninek kell lennie; isteninek vagyis Istenének. Akarta, hogy övé legyen, nemcsak a teremtés címén, hiszen így a kő, a rózsabokor is Istené, hanem hogy úgy legyen az övé, mint ki szeretetben, ragaszkodásban, odaadásban az övé. Azért nemcsak teremtményévé, de gyermekévé tette őt; akarta, hogy az ember az ő hasonmása legyen, hogy arcán az Isten-hasonlatosság tükröződjék; azért lelkébe mindent meghaladó ismeretet s szívébe a gyermek szeretetét oltotta; ez úton lépett az ember a természetfölötti rendbe, az Isten-fiak rendjébe.

Lehet az Istent megismerni a természetből s szívünknek ösztöneiből is; ez ismeret nyomában szeretet jár s Istenszolgálat a természet nagy Urának. De az Isten nem ezt akarta; nem akarta, hogy az ember saját gondolataira legyen bízva, saját ingatag tudásával menjen végig a léten, hanem leereszkedett az emberhez s kinyilatkoztatta magát neki. Nem hagyta őt a természetes Isten-fölismerésnek ködös, örömtelen mélységeiben, hanem fényt öntött rá, fényt saját ismeretéből. Hasonlóképen nem hagyta az embert magára a természet fakasztotta érzelmeknek körében; nem akarta, hogy csak ősokot és szükségességet lásson benne, hanem szerető, gondviselő Istent, sőt atyát. A természetben az ember mindig kicsiny és parányi; s mintha a függés, mely minden oldalról korlátozza, a szolgaságnak vasláncait kovácsolná lábaira: a természet keretében küzködő, erőszakos és tragikus hőssé nevelheti magát a hatalmas s a tehetséges, mialatt a többi elhervad s elrothad mint az erdők őszi lombja; de e rideg típus, e hideg érzület nem tetszett az Úrnak; ő ezt csak átmenetnek, csak alapnak és lépcsőnek teremtette; tulajdonképen pedig a vad természetben az embernek édes otthont teremtett, lelkébe biztató, szelíd fényt öntött, szívébe szeretetet oltott s így eltüntette azt a végtelenszer végtelen távolt, mely közte s a lélek közt terjedt, s az embernek hinnie kellett, hogy Isten gyermeke lett, hogy mint gyermeknek kell törekednie, mint gyermeknek a szeretet hangján szólnia az Úrhoz! Az Isten-gyermek vonása teszi hasonlóvá az embert az Istenhez, az ihleti át arcát «imago Dei»-vé; az Isten-gyermek arcából tekint reánk az *ideális ember*. Megmaradt-e ez a kifejezés az ember lelkén?

Tudjuk, hogy ez az isteni vonás hogyan sötétült el; s más vonások léptek föl rajta, melyek elmosták az Istenhez való hasonlatosságot. Az ember megtévelyedett az örvények fölött, melyek a lét s az élet körül nyílnak, s sötét és bizalmatlan lett. Fölvetette önállólag a kérdést, hogy mi az Isten, s hallgatott a kevélység sugallataira s nem akart gyermek lenni hódolatban, hanem úr nyomorúságban. Körülnézett a veszendőbe menő paradicsomban, s megszerette a földet az érzékiség megtévesztő szeretetével, s Évának puha vonásai verődtek ki az Isten-gyermek arcán. Tudjuk, hogy ezek a vonások is egyre sötétebbre váltak, mert a szentírás szavai szerint: beesett Kainnak arca s átsötétült rajta az irigység, a gyűlölet, az erőszak vonása, s az Isten gyermekéből testvérgyilkos lett, s azontúl már mint vad is bujdosik az elveteme-

désnek s a szenvedélynek páratlan utain. A kalapács, a kő, az érc, a tűz, a tégla esztelen, vakmerő törekvéseknek szolgált, erejének öntudatában tornyot akart építeni, melyről az égbe hágjon, annak következtében megzavarodott nyelvében; elfelejtette a hazai nyelvet, melyen Istenhez szóljon, s szétszóródott a földön. Ime, az Isten-gyermek vonásai helyett más vonások verődtek ki arcán, das Angesicht Gottes wird zur Fratze; torzképpé lett.

De megjött az idő, midőn az ember az eltorzulásnak valami homályos öntudatára ébredt s szerette volna visszavarázsolni a hozzá méltó szépséget, s nem bírta. Hogy is bírta volna; újjászületésre nem gondolt, s így az arc meg nem elevenedhetett; el akarta tehát takarni rútságát kultúrával, filozófiával, művészettel Indiában, Kínában, Görögországban, Itáliában. Mindezeken a helyeken folyt az ember-megújításnak munkája, s miután elkészültek vele, bemutatták. Kilépett a világ színe elé a bramin, a kontempláló, szenvedő s nem cselekvő bölcs; utána bemutatkozott a szép ember Graeciában s a dac és erő embere Itáliában, ki annyira vitte, hogy magamagát divinusnak akarta neveztetni és mint Istent imádatni. K. T. U., sikerült-e kultúrának az Isten-gyermek-arcnak megújítása? Mielőtt a feleletet megadnám, térjünk át a másik vonásra.

2. Az eszményi embernek második vonása a szellemiség, a lelkiség az állattal szemben. A homo animalis helyett a homo spiritualis! Az Úristennek minden műve szellemi; verba mea spiritus et vita; s ennek a szellemi vonásnak főleg az emberi arcon kellett ragyognia. Szellemi embert akart az Úr, kiben a lélek uralkodik a test fölött, ösztönei, hajlamai, szenvedélyei fölött; kiben nincs zavar, hanem béke uralkodik, s kinek lelkében van tulajdonkép a gyönyörűség kertje. Az igazi gyönyörűség, a harmónia s a szépség, melyet az ember nem önmagán kívül, hanem saját lelkében teremt, jobban-mondva, melyet őmaga él. Ezt a harmóniát és szépséget adta az Isten az embernek az integritásban: *úri lélekké* teremtette őt.

S valóban a lélek úr volt az isteni emberben; úr volt a durva, darabos, ösztönös alaktalanság fölött, s formát, alakot adott neki: mens agitat molem; úr volt, mert hatalmában tartotta a csalfa, erőszakos indulatokat; úr volt, mert megóvta magát az iszaptól, a földiztől, jobban mondva az ízléstelenségtől s durvaságtól: tiszta, lelki, átlátszó lélek lett.

Már most, hogy ez az úri vonás, a lélek uralma a test és

ösztön felett mivé lett, azt megint a gyászos tapasztalat bizonyítja. Az ember az úri lelket elvesztette, s az állat kerekedett fölül benne, még pedig úgy, hogy leigázta a lelket; a filii Dei elromlottak a filiae hominum társaságában, s a már Ádámban szégyenkező ember állati, romlott emberré lett, kitől az Úr szívfájdalommal fordul el, mondván: nem marad meg lelkem az emberben, mert az ember test. Test már, állat már; szétszakított, szenvedélyektől földúlt, elektelenített Isten-kép lett; sárözön áradt ki életére, tűz és vas tarkította történetét, s végre az ember maga belátta, hogy szerencsétlen: infelix ego homo, mondhatja még a nemzetek apostola is.

S mikor ennyire süllyedt, ismét fölébredtek nemesebb ösztönei, mintha csak boldog méltóságának régi emlékei lettek volna, s hozzáfogott a szétrongyolt Isten-képnek kijavításához; művészettel, finom kultúrával akarta kiirtani az állatit s az arányok alkalmazásával a természetre, harmonikussá akarta a lelket tenni. Nem tagadhatjuk, hogy a művészet sokat létesített s nagyot teremtett; teremtett koncertet hangokban, színekben, vonalakban: létesített bámulatos harmóniákat; de a szívet, a szívet harmóniába hozni nem tudta. A művészet nyomaiba lépett a pedagógia, az Übermensch máris azt gondolta, hogy kész az emberi ideál, mikor eszét vesztve, őrültségbe esett, az állatnál alacsonyabbra. Az integer homo-t neki sem sikerült megalkotni.

Hol van tehát az *isteni ember*, az Istenhez ragaszkodó, kegyelmes szeretete által naggyá nevelt ember? Hol van az *úri* ember, a természet s az ösztön fölött uralkodó, tisztulásért harcot folytató, a közönségessel s alacsonnyal be nem érő ember? Hol van az a harci jel is s eszmény is egy személyben; az a signum magnum hol van? A szeplőtelen fogantatásban állítja oda az egyház gyermekei elé azt, amit a művészet s a kultúra nem volt képes megteremteni, a Szent Szűzben rámutat az isteni és szellemi emberre s azt mondja: Emberek, nem az ész, hanem a hit világossága méri ki a világot, csak az képes a létet bevilágítani. Nem a művészet, mely kívülünk szép világot teremt, de erényesebbekké nem tud minket tenni, hanem az Úristen kegyelme emancipálja az embert az állattól és visszahelyezi a magaslatra, melyről lebukott; nem a független ész, nem a racionalizmus, nem a liberalizmus, hanem a kegyelemből való élet, ez az Isten-gyermek élete és boldogulása. Ez az ember, aki mindig Istennel volt és van, ki mindig kegyelemben élt, töri össze az ördög fejét; az vonzza

le magához az Istent: Virgo concipiet; az képes az emberiséget eligazítani és útjait megvilágítani: signum magnum. És aki közülünk győzni, ördögfejet taposni s nagy akar lenni, aki szellemi, úri lélek kíván lenni, s világot s testet legyőzni, annak a szeplőtelen fogantatás légkörében kell élni. Megmondja már Szent Pál, hogy mi ez a légkör, mikor felsír benne a panasz: quis me liberabit de corpore mortis hujus? *Gratia Dei!* Az isteni kegyelem az isteni ember ereje. Az efezusi levélben pedig előadja, hogy mint kell a harmonikus, a szép, az úri embert megalkotni: reformamini *spiritu* . . . et induite novum hominem. Az új ember szellemi legyen! Lélek és szellem által az embert megformálni. Az isteni vonás a gratia, s a lélek hatalma a test fölött, az integritás adja az egész embert.

Ó, k. t. u., hogy kell nekünk a Szeplőtelen Szűz Máriát szeretnünk, érte lelkesülnünk, őt utánoznunk! Hogy kell rajta az egész kereszténységnek s a természetfölötti rendnek értékét megismernünk, melyet röviden így fejezhetünk ki: Kegyelemben lenni, mindig kegyelemből élni! A szeplőtelen fogantatásnak e vezérgondolatát foglaljuk le magunk számára, s ha a multat illetőleg nem is érvényesíthetjük azt, de a jelenben s a jövőre nézve sürgessük magunktól: mindig kegyelemben! Az Isten-gyermek boldogsága, dicsősége attól függ, ha mindig kegyelemben él! Hangoztassák később is híveik előtt a szeplőtelen fogantatásnak ezt a jelentését. Ne fektessék a súlyt, ha majd prédikálnak róla, a tisztaságra vagy nem tudom miféle tökéletességre, hanem emeljék ki a fő jellemvonást: kezdet óta kegyelemben volt, a gratia originalis az ő ékessége!

Ez képezi a Szent Szűznek örömét is; érzelmeinek kifejezést ad az egyház a szeplőtelen fogantatás miséjében és officiumában; az alapérzelem mindenütt a Szent Szűz győzelme: Gaudens gaudebo in Domino, et exultabit anima mea in Deo meo, quia induit me vestimentis salutis! Kegyelembe vagyok öltöztetve, ez az én örömöm; szeretetem a kegyelemből meríti tüzét, szeretem az Istent az első Isten-gyermek szenvedélyével. Szeressünk mint ő; akkor a kegyelem lesz a mi erőnk; vele legyőzünk mindent, és visszaállítja szívünkbe azt a paradicsomot, melyet önmagunkon kívül itt a földön hiába keresünk.

A Szent Szűz tisztelete.

(1899)

K. T. U.! Ma a május előtornácában állunk; ha májusban imádkozni akarunk, kihez fogunk imádkozni? Ha májusban éneket zengeni akarunk, milyen éneket választunk? Ha májusban templomba lépünk, mely oltár felé irányozzuk lépteinket? Isten-tisztelet, ima, ének, virágos oltár, gyertyaláng, keresztény szíveknek ösztöne, mindez a Boldogságos Szűzre mutat. És ez már régen van így, azóta, amióta a kereszténység felhagyván a bujdosással és futással, eszmélődve kirakta kincseit s öntudatára jutott gazdagságának; amióta imádkozott érzelmesen, beleszövődött imáiba a Szent Szűz alakja. Sőt többet mondok. Már azelőtt, mikor Jézus a földön még meg nem jelent, de lefátyolozva a szövetség szekrényében várta születését, már akkor kelt a prófétai szó magának a Szent Szűznek ajkairól: Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes; íme, ezentúl boldognak fognak engem mondani a nemzetségek. Igen, azontúl, hogy az isteni szeretet kis gyermek szeretetében megjelent, azontúl, hogy az emberi szeretet Isten iránt egy szűz szívében édes anyai szeretetté változott, azontúl, hogy az isteni szeretet a legszebb lélekre ráolvasztotta az Isten-anyaságnak szépségét és méltóságát: boldognak fognak engem mondani a nemzetségek. Nekünk a májusban kiváló tisztelettel, mély bizalommal és buzgalommal kell a Szent Szűzet tisztelnünk, őt szeretetünknek és erényeinknek központjává tennünk. Azért tehát ma röviden megemlékezünk arról, miféle nagy indító okaink vannak, amelyek minket a Szent Szűz tiszteletére és utánzására késztetnek.

1. Mikor Józsefet felmagasztalja Fáraó, felöltözteti őt, kocsiján végigvezetteti az utcákon s hirnököt küld ki előtte, aki hirdesse: mindenki tisztelje azt, kit a király tisztel. De a király tisztelete is sokszor nagyon alaptalan, hamis kitüntetéseknek hódolhat; mennyivel igazabb az, hogy tisztelet illeti azt, kit az Isten tisztel. A Boldogságos Szűz Mária tiszteletében az első és főérv az, hogy *tiszteljük azt, kit az Isten tisztel.* Ha ember tisztel valakit, tiszteli a vélt jelességeket vagy valóságos kiváltságokat, melyeket adni nem bír, csak elismerni; hanem amikor Isten dicsőít meg valakit, akkor azt úgy dicsőíti meg és emeli föl, hogy szeretetünknek és tiszteletünknek méltó tárgyát képezze. Az Isten a Boldog-

ságos Szűzet úgy tisztelte meg, ahogy a művész megtiszteli a kőtömböt, kiválasztja az egyiket és otthagyja a másikat s remekművet farag belőle; az egyik kő szétmállik és szétfoszlik s az országútra kerül, a másik számára pedig paloták épülnek, bámulva állják körül s millió szem legelődzik rajta. Az egyik kő maradt, amásikból kőbe vésett eszme lett.

Az Úristen Szűz Máriát kiválasztotta, vagyis megteremtette páratlan, fenséges lélekké, úgy hogy ezen a lelken pihen mint a napsugár az Alpesek hótetőin az Isten szeretetének sugara, kedvteléssel néz az Isten reá; saját maga méltóságát akarta megóvni az Isten, mikor a földre jött, ép azért kiválasztott magának lelket, amely méltó legyen hozzá, épített magának házat, hogy legyen otthona, és ez a ház a Boldogságos Szűz Mária. Épített magának templomot, ahol a legtisztább tömjén emelkedjék ég felé és a leggyengédebb szív álljon őrt szeretetével és érzelmeivel mellette; ez a templom a Boldogságos Szűz Mária. Ezt a templomot, ezt a házat, ezt a lelket kialakította az Isten a legfenségesebb motívumokból, és ezek a motívumok az ő kiváltságai; a Boldogságos Szűz Máriának lelkét kiváltságok díszítik. Első kiváltsága a szeplőtelen fogantatás, a második a szűzi anyaság, a harmadik kiváltság a teljes sértetlenség, ami a bűnt és rossz hajlamot illeti; de mi az ő lelkének fenségét egészen át nem látjuk; csak néhány motívumot látunk belőle; úgy vagyunk vele, mint egy templommal, amelynek tervezetéből néhány részletet ismerünk. Látjuk a művész lendületét azon a néhány vonáson, oszlopon, arabeszken és oszlopfőn, melyet szemlélünk, de az egészet a maga összhangjában csak sejthetjük. A Boldogságos Szűz Máriának lelke oly nagy és fenséges, hogy azt csak az Isten koncipiálhatta és csakis ő érti meg. Hallják, mily virágos nyelven szól az Isten, mily illatossá válik költészete, mikor az Énekek énekében Jehova méltóságának helyébe a szeretet lép, hogy jegyeséről szóljon, ki alatt az egyház elsősorban a Szent Szűzet érti. Vonuljon vissza a fenség, mikor az Isten legszebb jegyeséről van szó, mert mindig rideg; a Szent Szűzzel szemben a szent szeretetnek lendülete foglal tért. Összeszed virágokat hegyen, mezőn, illatot és fényt, és összehasonlítja velük azt, akit ő szeret.

2. A másik gondolat, ami miatt a Szent Szűzet nekünk rendkívül tisztelnünk kell az, hogy Istennek összes művei elsősorban a Boldogságos Szűzért vannak. Valamennyi titok, *valamennyi kegyelem, áldás, melyet Krisztus hozott, kiváló és kitűnő mérvben* a Boldogságos Szűzé; az evangélium a Szent

Szűznél szállt meg; az incarnatio senkié úgy, mint a Boldogságos Szűzé, mert a többié úgy, mint közönséges halandóké, kik a kárhozat fiai, de az övé úgy, mint anyáé; senkié az Isten úgy, mint a Szent Szűzé, mert mi mindnyájan teremtményei vagyunk, de a Szent Szűz az ő anyja is. Mi szeretjük Istent úgy, mint atyánkat a kegyelmi rendben, fogadott fiai vagyunk, de a Boldogságos Szűz szereti mint fiát, ő az Isten vérrokona; senkihez se állt oly közel az Isten, mint a Boldogságos Szűz Máriához. Mit mondjak? Szívéből eredt, szíve alatt pihent, a leggyengédebb szeretet ringatta a Szent Szűzzel az Istennek bölcsőjét. Hogyan fakulnak el gondolataink, mikor a mi Isten-szeretetünket, Istenhez való tartozásunkat összehasonlítjuk a Boldogságos Szűz Isten-szeretetével és Istenhez való tartozásával; ki akarjuk terjeszteni a karjainkat az Isten felé, de mily messze maradunk el a Szent Szűz mély, természetesen természetfölötti szeretetétől; ki milliószor több joggal lefoglalja magának az Istent, hiszen fia. Az incarnatioban ki várja az Istent? *Egy* szűz s nem tíz szűz, egy várja olajos mécsesével; egy szűz rendezi az Isten diadalmenetét, azt a március huszonötödiki, tavaszi kikeleti lejövetelt; egy lélek megy a végtelen örök imádandó Isten igéje elé, egy lélek lengeti pálmaágát, zeng éneket, hozsannát, allelujátt: Szűz Mária.

Ép azért az Úr Jézus áldásai és kegyelmei is páratlanul a Boldogságos Szűzéi. Külön megváltása van, mert a többi mind úgy váltatott meg, hogy megváltatott szeplőtől, de a Szent Szűz úgy váltatott meg, hogy megóvatott szeplőtől. Az egész világ olyan, mint egy Istentől elszakadt úszó világ a végtelenben, de ezen a világon van egy kis sziget, a Senki szigete, azaz, hogy az Isten szigete, az úgy van teremtve, hogy mindig Istené volt. Akárhogy nézem, akár a teremtést veszem, akár az incarnatiót, az evangéliumot, a kegyelmet, mindig azt mondhatom, a Szent Szűz minden tekintetben nagy, páratlan lélek. Una est amica mea, speciosa mea, formosa mea. Az Isten hatalma fölött a Szent Szűz rendelkezik; vannak más szentek is, akik kegyelemből hatalmasak; de ki olyan, mint a Szent Szűz? Az első csodát ki esdi ki az isteni Megváltó mindenhatóságától? Az édesanyának szíve! És a feltámadt Krisztusnak sebeit elsőnek csókolja a Boldogságos Szűz Mária és mennybemenetelének nyomait ő követi; fölmegy az égbe, elvitte őt az Isten, elvitte a lelkét; a többinek csak a lelkét, a Szent Szűznek még a testét is. A Boldogságos Szűz Máriát körülveszi tehát az Isten szeretete, páratlanul, kimondha-

tatlanul, amely szinte önmagát mulja felül, mikor a Boldogságos Szűzről szövi terveit; ezenkívül azt gondoljuk még, hogy a Szent Szűznek különös őrangyala volt, oly angyal, aki őrizte ezt a valóságos paradicsomot; mert ha az Éden kertjét külön kerub őrizte, a Boldogságos Szűzet külön őrangyal őrizte. A Boldogságos Szűzre az Istennek különös gondviselése volt, ratio rerum in finem; egyre sem volt a gondviselés oly féltékeny, mint a Szent Szűzre. Hát ahol az Isten szeretete illatoz, ott az ember szíve fásult legyen, és ahol az Isten nem talál gondolatot, szót és érzelmet, amellyel körítse szeme fényét, ott az ember hideg maradjon? ! Tiszteljük, szeressük kimondhatatlanul, szítsuk fel érzelmes szívünket a Boldogságos Szűz tiszteletére.

3. De, k. t. u., van még nagyon sok más ok és érv, amely minket a Szent Szűz tiszteletére buzdít. Ha rágondolok szent egyéniségére, Istenem, hogyan bontakozik ki ragyogó képe az egyház öntudatában a mostani dicsőséges és fenséges alakká; arcképe nem maradt ránk, hanem azt az áhitat úgy kirajzolta és kifestette és keretezte, mint semmi más képet a földön. Nem mutatta meg az Úristen, hogy a Boldogságos Szűz Mária hogy nézett ki, az evangélium bőjtös kiadásban beszél a Szent Szűzről; értelemre ugyan sokat mond, de részletekben keveset. Az Úristen itt is ugyanazt a rendszert követte, hogy a Szent Szűzet egészen maga számára tartotta fönn: hortus conclusus; mi csak a kertfalat látjuk s a réseken bepillantunk. Szépségét, erényét mintegy csak magvában látjuk, már pedig milyen nagy különbség van májusi virágpompában kifeslett kert és egy veteményes bolt között; az evangélium csak az erények magvait ismerteti, a Szent Szűz maga pedig az Istennek pálmás kertje. De ha nem is láthatjuk a Boldogságos Szűzet kifeslett virágpompában, az elejtett megjegyzésekből is eleget tudunk róla; amit más szenteken látunk erényből, azt átvisszük fokozott, hatványozott mérvben a Boldogságos Szűzre. Mondhatjuk például méltán, ha a bensőség, a kontempláció Szent Bernátban, Assisi szent Ferencben és Sienai szent Katalinban, akinek ma van ünnepe, oly nagy volt, milyen nagy lehetett a bensőség mélysége s a kontempláció magassága a Boldogságos Szűzben. Ha ez a Szent Bernát a kontemplációnak oly örvényébe száll, a Szent Szűz lelke mennyire mélyedhetett el názáreti bensőségében az Istenbe? Vannak szűzeink, gyönyörű szép alakok, a szent kereszténység legszebb díszei szemre is, lélekre és szívre is, gyöngyök ! Ez aztán a gyöngysor ! A szűzi lelkek az Istennek

virágai; ez aztán a koszorú! Az egyház fel van díszítve kezdet óta szűzeinek, kiválasztott lelkeinek gyöngysorával. De ha a szűzesség oly nagy és fenséges az egyházban, mily nagy lesz akkor a Boldogságos Szűz!? Hiszen benne lépett be voltaképen a szűzesség a kereszténységbe. A szűzességnek gyöngye csillagként ragyog homlokán, és a legszebb kamélia ott van a hajában; a szentatyák mondják, hogy a diadema virginitatis a Szent Szűz fején ragyog.

De a kereszténységnek nemcsak szűzesség a dísze, hanem van nőisége, mert a nő tisztelete, becsülete lépést tart a szent kereszténységgel, mely a lovagja, nemtője és őrangyala; a Boldogságos Szűz pedig ennek a szelíd, gyengéd nemes nőiségnek megtestesülése. Ő az Istennek szent anyja. A nőiségnek szelíd, szép vonását fölismerte rajta a «Salve Regina» imádsága: szemeit emlegeti; annak lelke boldog, kinek a szeme szelíd, de akinek oly boldogság honol a szívében, mint a Szent Szűzében, annak a szeme milyen lesz? Illos tuos misericordes oculos ad nos converte. A francia nép a nefelejtset a Szent Szűz szemének mondja; mint a kis nefelejts, mely mosolyogva megigézően, békítően néz az emberre, olyan a Szent Szűz szeme. Akinek szíve boldogtalan, annak a szeme majd sötét kráter, majd szikrázó kohó; a Boldogságos Szűz szemeiből béke olvad le reánk. Hol kedvesebb a nőiség, mint a Boldogságos Szűz Márián? Így folytathatnám soká.

K. T. U.! Tiszteljük a Szent Szűzet és pedig úgy, hogy szívünk gyermeki szívvé váljék tiszteletében, mert az ember elernyed, elfásul, elkeseredik az élet küzdelmeiben, ha megszűnik gyermek lenni; aki üde, lelkes szívet akar, az gyermek maradjon élete végéig; de gyermekek nem lehetünk meglett korunkban, hacsak nem a Szent Szűz tiszteletében. A Szent Szűz tisztelete amint biztosítja a gyermeki érzelmet, épúgy biztosítja a lélek gyengédségét s benne a kegyelemre való fogékonyságát és az erényben való előhaladását. Kérjük a Szent Szűzet, hogy ezt a kegyelmet, a gyermeki érzelem kegyelmét, a gyengéd szív kegyelmét nekünk megszerezze, és tegyünk róla mindennap, hogy a Szent Szűz tisztelete és szeretete által ebben az irányban fejlődjünk.

Mater dolorosa.

(1899)

K. T. U.! El van rendelve, hogy az intézetekben Erzsébet királynéról tartsanak beszédet. Megteszem. De nem megrendelésre, hanem szívem ösztönzéséből, nem üres hazafiságból, hanem őszinte vallásosságból. Azt gondolom ugyanis, hogy egy élet, melybe az Isten annyi bánatot s oly mély árnyékot szőtt, nagyon alkalmas arra, hogy lelkünkre mély benyomást tegyen. Elvonul előttünk a királyné szomorú, bánatos alakja, megdöbbenve szemléljük, mint fejlik élete valóságos tragédiává, melynek véres, utolsó jelenete izgalomba ejti a világot. Álljunk csak ezen kép elé s szívjuk magunkba azokat a benyomásokat, meglátják, hogy mily nemesek s alkalmazásukban mily hasznosak.

1. Van-e élet, mely természetszerűleg szólva aranyosabb, verőfényesebb, boldogabb lehetne, mint egy királyné élete? Mint leány kedves, szép teremtése az Istennek, akit körülvesz az emberek dédelgető szeretete. Álmodik boldogságról, dicsőségről; s íme, tizenhat-tizenhét tavasz nem múlik el fölötte s az álom valósággá készül lenni. Csakhamar trónokra, nem is trónra, emelkedik, koronák hullanak ölébe, népeknek rajongó szeretete, mámoros, kábító dicsőség vonul el fölötte. A szépség s dicsőség fényébe öltözött királynő, főleg Magyarországon, egyike a legnépszerűbbeknek. Az ő nászútja a nemzetek éledése; az ő mosolyával a hazafiak bánatos egén kigyulladt új remények csillaga, és tényleg az ő gyengéd kezei kötik a legszebb csokrot az alkotmány koszorújára. A legszebb szalag, amely a magyar alkotmány koszorúján díszeleg, ezzel a névvel ékeskedik: Erzsébet. Mennyi dicsőség egy halandó kis szívben! Hanem nemsokára sötét árnyak szövődnek bele ebbe az életbe. Nem hiába, aki magasan áll, aki hegyormon áll, azt felhők borítják s villámok ijesztik s nem kímélik még akkor sem, ha szeretetreméltó, ünnepelt királyné; az ifjúság bájában s gyöngeségében áll azon a polcon; sőt a tragikum épen az, hogy mint gyengéd, gyönge lélek van kiszemelve arra, hogy mindannak az országos szomorúságnak, annak a titkos kínnak, mely a trónteremekben van otthon, hordozója legyen. Neki kell támogatnia a királyt, kinek uralkodását legnagyobb veszteségek, legnagyobb csalódások érhetik; segítőtársa ő oly hatalomnak, mely tartományokat, harcokat és háborúkat veszít. És jóllehet a korona ékköveit az események ki nem törik, de

sötét gyászfátyolba borítják azt. Ott fönn érzik legkínosabban az idők kegyetlen járását, ott félnek legelőször, hogy a régi közmondás helyett: Tu felix Austria nube — azt mondják majd később: Tu infelix Austria luge.

Igaz, hogy Tirolban a Martinswand lábánál olvassuk az útjelző táblán: Gott schützt das Haus Österreich, Ausztria házát Isten oltalmazza; de a mult nem kezesség a jövőre, s ha a történelem azt mutatja, hogy eddig az így volt, lehet, hogy tán most váltóra jutottunk, és ezen a váltón túl nem oltalom, hanem veszedelem lesz Ausztria sorsa, s az egységes épületből az idők viharában szerteszéjjel váló homokrakás lesz. Nem végzetes-e, nem sötét programm-e a jövőre nézve, gondolat, mely ijeszt, hogy a császárnak jubileumi évébe esik bele Erzsébet királyné végzetes halála? Jubileumot ülnek, koszorúkat kötnek s borzalommal veszik észre, hogy a virágok Erzsébet királyné sírkoszorújából valók.

De ha ilyen volt a királyné sorsa, mondják meg nekem, milyen volt az édesanyának sorsa? Mielőtt Luccheni tőre járta át szivét, nem járta-e át az anyának szivét a legnagyobb fájdalom tőre? Hol van az ő fia? Halálban, erőszakos halálban borulnak egymásra a népeket meglátogató és sujtó Isten oltárán.

Már most, k. b., mit akarok én ezzel? Olyan üres, hazafias beszédeket nem akarok tartani, de tudják, milyen nap van ma? Ma van a Fájdalmas Anyának a napja.

2. Az embernek a természetes benyomásokból lépcsőket kell alkotnia a természetfölötti rendbe, s maga az Úristen tette erre a napra folia gyanánt ennek a szomorú, szerencsétlen anyának s asszonynak képét. Ott, abban a könyvben, melyben le akarom olvasni a fájdalmas anyának életét, lapszéli disz gyanánt látom Erzsébet történetét.

Mi az igaz, mély fájdalom? *Az az igaz fájdalom, ha gyengéd teremtés, érzékeny szív van kiszemelve arra, hogy a legnagyobb fájdalmak közt álljon rendületlenül.* Az a legnagyobb szenvedés, mikor kedves, verőfényes életen tűnnek fel árnyak, sötét foltok és ezek a foltok eltakarják a fényt, a dicsőséget, s a mosolygó boldogság helyén tátong nagy sötétség, a semmiség. Vegyék a Boldogságos Szűz Máriát! A Boldogságos Szűz Mária verőfényes teremtése az Úristennek; a Boldogságos Szűz Mária lelke az Isten kegyelmének fényében, érzékeny szívének teljében valóban arra van hivatva, hogy az Úristen ne kegyetlen kézzel, hanem, ha szabad mondani, kesztyűs kézzel nyúljon hozzá. Vagy tán azért hordozná ölében az isteni különös kiválasztás, azért tenné különös gondviselés tárgyává, hogy az-

tán vaskézzel összetörje? Pedig ez a tragikum; finomnak lenni, érzékenynek lenni a lehetőségig s aztán . . . szenvedni — kimondhatatlanul; szeretni s mégis gyűlöltetni, boldognak lenni, de boldognak lenni mindig síró szemmel. A Boldogságos Szűz Máriára alkalmazzuk a szavakat: Speciosa mea, columba mea, dilecta mea. Csupa verőfény, az Úristen szeretete; a szív, amely a bűn minden durvaságától és undokságától ment, csupa érzelem és csupa élet. És mire van rendelve ez a gyöngéd lélek, ez a kegyelemtől körülfolyt szép lélek? Hogy segítő társa legyen egy koronáját és királyságát folyton veszítő, minden hatalomtól gyűlölt királynak. Tudjuk, hogy ki az. Az az Úr Jézus. A Boldogságos Szűz Mária kíséri az Úr Jézust; ami van az Úr Jézus szentséges szívében fájdalom, szomorúság, sötét gond, az egyszersmind rávetődik a Boldogságos Szűz lelkére; és mindaz a gyűlölet, mindaz a fájdalom, amely az Úr Jézust éri — kezdve a Simeon proféciájától a keresztfáig —, mindaz a Boldogságos Szűz szíve körül egy eleven töviskoszorúvá válik. A Boldogságos Szűz, úgy-e, legjobban szeret? De ő, úgy látszik, csak azért szeret legjobban, hogy legtöbbet szenvedjen, mert szeretetének tárgya folytonos bánatának forrása. A Boldogságos Szűz csak azért oly érzékeny s azért áll oly közel Istenhez, hogy az Istennek szenvedése gyötörje és emésszen el lelkét. Mintha a Boldogságos Szűz életében minden érzelem arra való volna, hogy szomorúsággá és fájdalommá váljék, mintha minden gondolata arra való volna, hogy végre sötétségbe menjen át, s minden életszikra azért gyúlna ki benne, hogy este az esthajnalnak véres pírjává váljék; igen, a Boldogságos Szűz minden kegyelme, érzelme, gondolata, tapasztalata arra való, hogy a kereszt alatt fájdalmas anyává váljék. Értjük-e már ezt a gyengéd teremtést, a Boldogságos Szűz Máriát? Predestinálva van arra, hogy a legnagyobb veszteség és szomorúság árán az Isten fiának halálában eleven, fájdalmas anyává váljék. Ez rendíti meg az ember lelkét. Mert ha nem tudom, miféle vasas lovagra, akinek idegei acélból vannak és akinek izmait harc és munka izmosítja, ha ilyen alakra nehezedik az idők járása, nem rendíti meg az embert annyira, mint ha gyengéd szűzet látunk bánat⟨tól⟩ és szenvedéstől szétmarcangolva. Ez a szenvedő gyengeség, ez fáj nekem.

Ha a fájdalmas anyára nézek s összehasonlítom fájdalmát akár Erzsébet királynőnek bánatával, szomorúsága és bánata annyival múlja felül a királynő keservét, amennyivel szíve, szentsége, szeretete a királyné érzelmeit. Nem, nem, itt összehasonlítani semmit sem lehet. Cui comparabo te, vel cui assi-

milabo te? Nincs összehasonlítás! Ha az ember meggondolja, hogy a Boldogságos Szűz abban az iszonyú menetben, ahol az Úr Jézust, azt az eleven holtat vitték, saját fiának véres nyomain haladt s azért ment fel a Golgotára, hogy ami az Isten fiának halálában kín és érzelem volt, az mind az ő szívébe folyjék, és szíve annak a szent vértanúnak, az Isten fiának, minden sóhajának és fájdalmának eleven tartója legyen, akkor megértjük azt is, hogy miért járul a kereszténység a Fájdalmas Anyához, miért tiszteli annyira? Azért, hogy ha kifogy érzelmeiből és elveszti az Úr Jézus szíve bánatának fogalmát, akkor belemerüljön a Boldogságos Szűz anyának fájdalmába, ott megtalálja a részvét meleg érzetét. A Boldogságos Szűz a kereszt alatt az a forró, lágy viasz, amelybe az Isten Fiának halálos küzdelme van belenyomva, és valamint a holtakról szokás maszkot venni gipszben vagy viaszban, úgy a Boldogságos Szűz fájdalma a Megváltó küzdelmeinek eleven képmása.

3. Az emberi szív oly hamar keményedik meg és megrendítő események is hidegen hagyják, de ha ilyesmi történik a világban, akkor föléled a szív, rángatódzik kínos fájdalomtól; még a modern, kiélt szív sem zárkózhatik el a megilletődés elől, mikor ily világraszóló tragikum hat reá: jól van, járjunk hozzá mi is, de hasonlítsuk össze ugyanakkor az összetört királynét azzal a másik fájdalmas anyával, s részvéttel adózva a királynőnek, emelkedjünk fel oda, hol az Isten a fájdalmat a Szentséges Szűzben tűzte a keresztény áhitat elé. *a*) Mi a Boldogságos Szűzet fájdalmában különösen meg akarjuk tisztelni; meg akarjuk tisztelni mindenekfölött a mi részvétünk által. Mi az ő fájdalma iránt részvéttel akarunk viseltetni, hisz ezzel viseltetünk minden szenvedő iránt. *b*) De nem maradunk a részvétnél, hanem meg akarjuk a fájdalmat tisztelni azzal, hogy példáján a mi fájdalmunkat is magasztosabbá tesszük. Természetfölötti felfogásban kiemeljük szenvedő lelkünket abból a nyomott szférából, ahol a szenvedés lehangoltsággá válik. Nem; terméketlen, sivár lehangoltság, üres, érdemtelen vergődés nem kell nekünk. Ha az élet, akár királyi élet, ha az öröm, akár édesanyai öröm, végre is az egész világot megragadó gyászban vész el, azt kell mondani: ezért kár élni. De mi nemcsak örömeinket nem akarjuk gyászba fojtani, hanem fájdalmainkat is diadalmenetté fokozni. Nem akarunk terméketlen könnyeket hullatni, hanem sírva is örök érdemeket szerezni.

Ha ilyen és ennyi fájdalmat látunk feltorlódva esetleg ér-

dem nélkül, haszontalanul: eliszonyodunk, hogy az emberi szív nagy és nemes érzelmei megsemmisülhetnek. Mi szenvedni akarunk úgy, mint ahogy szenvedett az Úr s a Szent Szűz! Mi úgy akarunk élni és küzdeni, hogy fájdalmaink ne semmisüljenek meg, hanem hogy ez a sötét árny és ködoszlop majd felénk fordítsa tüzes, fényes oldalát; van nekünk is elég fájdalmunk és szomorúságunk, ne legyen ez csinált babérlevél, hanem hajtson ki a fájdalom gyökerén, a keresztfán, amely a legnagyobb fájdalmat érleltette. Egyesítsük a fájdalmunkat a Boldogságos Szűz fájdalmával. Akármi bánt, emelkedjünk fel a Boldogságos Szűz szívéhez és lelkéhez és mondjuk: Édesanyám, azzal tisztelem meg fájdalmadat, hogy fájdalmamat a tiédhez emelem. Ezt a hasonlóságot akarom tőled kegyelemképen: Sancta Mater, istud agas, Crucifixi fige plagas, cordi meo valide! A keresztény fájdalom, még ha ötsebes fájdalom is, mindig kegyelemteljes; de a másik mindig üres és semmis, még ha királyi fájdalom is.

Szolgáljanak az események arra, hogy elidegenítsék lelkünket és elriasszák a semmiségtől, a mulandó világtól. Legyünk hálásak az Úr Jézus és a Boldogságos Szűz iránt és szenvedésükben kifejezett elvek iránt, és segítsük győzelemre ez elveket először is önmagunkban; akkor szenvedéseink, fájdalmaink lassú haldoklás helyett a lélek színpompás életévé változnak.

Szentek.

A szent család ünnepére.

I. A szent élet iskolája.

(1898)

K. T. U.! Az emberi lét forrása a család; azoknak az ingadozó lépéseknek, melyekkel az ember kikezdi földi pályáját, színtere a családi kör; az a legnagyobb iskola, melyben az ember emberré lett, az édes anyának öle, és a legnagyobb tanító, ki oly ügyesen és mesteri módon tud tanítani, megint csak az anya, az atya, a szülői tekintély. Aki igazán akar élni, annak azt a családban kell megtanulnia, s épúgy aki szentül akar élni, jól teszi, ha a szent családnál jár iskolába.

Szentséges atyánk a mai napot a szent család ünnepévé rendelte mindenesetre azért, hogy a fölületes, sivár világban ráfordítsa figyelmünket a szent élet iskolájára. Mi is élni tanulunk; a szent élet a mi ambiciónk; az erre vonatkozó útmutatásokat érdeklődő szívvel vesszük, bármely oldalról jöjjenek. Erre a szent életre és annak miként való berendezésére olvastam egy igen kitűnő útmutatást, nem szent embernél, hanem Justus Mősernél, ki mindenkinek, annál inkább lelki életet élni akaró embernek, ezt a tanácsot adja: Aki a szó teljes értelmében élni akar, annak három kellékre van szüksége: *gondolatokra, jelentékeny tettekre* és *örömökre*, Gedanken, bedeutende Taten, Freuden.

1. *Először szükség van gondolatokra*, mert hiszen az embernek mint szellemi lénynek típusát a gondolat adja. Az Istennek vannak isteni, az Isten-gyermeknek isten-gyermeki, a világnak világi gondolatai. Igy állítja szembe a próféta az «Isten örök, hűséges gondolatait a világnak beteges gondolataival», s az apostol buzdít: ut non degeneremur ab excelsis cogitationibus filiorum Dei. Ime örök, hűséges, magasztos gondolatok egyrészt, beteges, gyönge gondolatok másrészt. Hogy az emberben mi lappang, azt felfogása mondja meg;

a fölfogás által lesz a külső világ eleven, belső valósággá. Igen gazdag világ terülhet el körülöttünk; ha mi azt fel nem vesszük, ha el nem mélyedünk benne, akkor számunkra az a világ nem létezik. Vak embernek mindegy, vajjon a legragyogóbb alpesi világban, vagy az alföldi lapályon él-e; a ragyogó világ sötét neki; nem olvad le róla a gondolat ezüstös derűje; nem öntözi a lelkét termékeny harmat; elmondhatja bizonyos értelemben: anima mea sicut terra sine aqua! Terméketlen pusztaság!

Már most az a kérdés, honnan nyerjük a mély és fenséges gondolatokat? Mindig a végtelenből, mert minden, ami van, a végtelenből való: fons sapientiae verbum Dei in excelsis. És ebből a végtelenből a gondolatoknak két árama szakad ki: a természet és a természetfeletti kinyilatkoztatás. Két mélység, két óceán. Justus Möser mindenesetre csak az egyiket érti, a természet mélységét, de mi nem maradhatunk ennél, hanem a természetfeletti kinyilatkoztatás mélységét is felkeressük.

Valaki panaszkodott egy újság szerkesztőjéhez írt levelében, hogy mily sivár az élet az ő nyitramegyei falujában. A szerkesztő azt üzeni neki vissza a szerkesztői üzenetekben, hogy az élet mindig sivár, akár Budapesten, akár Nyitra megyében, ha a lélek nem mély. Ha pedig mély lélekre akar szert tenni, olvassa Tolsztojt; irataiból megértheti, hogy az élet mindenütt mély, oly ember élete is, aki kaszál, arat, zubbonyban jár, muzsiknak öltözik, parasztruhában megy a cár elé, de úgy beszél ott, mint egy próféta. Én nem hivatkozom Tolsztojra; az nagy, kiváló tehetség, hírneves író; szinte azt mondhatnám: könnyű neki mélynek lenni; elég nekem Emmerich Katalin, a dülmeni parasztleány, aki teli szívvel, ragyogó gondolatokkal jár a harmatos réten, hallgatja a távoli templom harangszavát s beszél a mezei virágokkal. E gondolatait Brentano, német költő csalta ki belőle s világgá bocsátotta életrajzában. Hány ember van, aki épen ott semmitsem gondol, ugyanazon benyomások mellett üres marad? Az érzékenység a természet iránt a bensőséges életnek egyik forrása. Bele kell hatolnunk. A természetben meg kell tanulnunk az árnyékolást, a színezést, a rajzokat, a koncepciókat, nézni a panaszló, zúgó, majd szikrázó, majd recsegő természet gondolatait, az Úristen nyomait észrevenni. A bensőséges lélek erdőn-mezőn, Dunaparton, Maróthi úton magával viszi a fogékonyságot a benyomások iránt, és benne a környék eleven képpé, a gondolat, a hangulat kifejezésévé

válik; mialatt a kávéházi, utcai lélek mindenütt szegény, koldus marad; néz, de nem lát; fülel, de nem hall.

De, kedves barátim, mi meg nem maradhatunk a természet szépségeinél; érezzük, hogy ez félmunka, félszeg törekvés volna. Mint a szárnyaszegett madár, mely érzi a fuvalmat, a szellőt, de nem tud röpülni, olyan előttem a léleknek a természetnél való megállapodása. Bár a természet szeretetét sehogy sem kárhoztatom, sőt helyeslem, amennyiben tényleg mélyíti az életet, de mint célpontot és végső korlátot el nem fogadhatom. Vannak nekünk óriási mélységeink, ha gondolatokat keresünk: a hit gondolatai. Az érzékeny lélek számára a természet csak lépcsőül szolgál a természetfeletti világba. Filozófia és tudomány gazdagít, lelkesít, de azalatt egyre nógat s mutat a zárt ajtókra, melyek megnyílnak a hit kopogására egyszer valamikor; addig pedig réseiken nézünk a fény országába; ott érzi a hívő lélek közvetlenül a végtelent. És nem a rideg végtelent, hanem az édes, atyai, hozzánk leereszkedő, szerető végtelent. Reá nézve az Úristen akarata, gondolatai ragyogó, őt környékező angyalfejek, olyanok, mint József álmainak angyalai; közlik magukat s elkísérnek. Bámulatos előnyben vagyunk Plato, Aristoteles fölött, mert ismerjük az Urat, beszélünk vele, kegyelme elkísér, rátapad minden cselekedetünkre s természetfölötti, örök értékké változtatja azokat, megkoszorúzza a halhatatlan remény örökzöldjével s az érdem fénysugarával. Ha csak a természetnél maradnék és abból szedném gondolataimat, olyan volnék, mint Diogenes a «schola d'Atene» rafaeli képen, ki ott ül a lépcsőn és rongyait nézi és nem hallgat se Platóra, se Aristotelesre. De mi nem rongyokba öltözködő filozófusok vagyunk, hanem az Isten gyermekei, kik a hitben az Úristen gondolatait bírjuk és mindenütt a természetfeletti világ fényében járunk és kiöntjük a hit világát mindenben. Gondolataink és érzelmeink által összeköttetésben vagyunk az Úristennel, úgy vagyunk, mint az a kis forgács a tenger hullámaiban: egyre emelkedik és száll, de ez mind csupa ringás; az emberi lélek is ring a kegyelem áramában. És ez áram hivogatja, nógatja, hogy rajta, menjen, tegyen minél többet, minél tisztultabb szándékkal; biztatja, hogy mélyítse ki életét s töltse ki természetfeletti gondolatokkal. Nekünk vannak ilyen gondolataink, non degeneremur ergo ab excelsis cogitationibus filiorum Dei, mondja az apostol. Gondolkozzunk a katekizmus gondolataival, a biblia képeivel, azzal a természetfeletti konkrétizmussal, mely mindenütt emberi és mindenütt isteni.

mely oly közvetlenül érthető, hogy a legközönségesebb embert is tudja természetfeletti gondolkozásra bírni.

2. *A másik elem: jelentékeny tettek.* Ami ezeket illeti, talán a legtöbben bámulva néznének rám, ha ezt világias lelkek előtt emlegetném. Jelentékeny tettek; a köznapi, emberi életben jelentékeny tettek? Hogy lehet Esztergomban jelentékeny tetteket művelni? S mégis azt mondom: lehet, lehet, sőt csakis azért érdemes élni. Mit jelent az «jelentékeny?» Mint a szó mondja, ami valamit jelent és pedig ami valami nemeset, szépet, jót, feltűnőt jelent. Ha életem természetfeletti gondolkodást fejez ki, van-e ennél nagyobb valami, mikor ez isteni? Ha életünkben ki tudjuk fejezni a természetfeletti gondolatot, az élet rendkívül jelentékeny. Jelenti az egész örök hitet, az isteni szeretetet, a legnemesebb erényességet, jelenti a legmélyebb motívumot, legédesebb harmóniát, legsóvárabb boldogság-vágyat; mit akarunk jelentékenyebbet? Ne ütközzünk meg azon, hogy kis dolgokkal is sokat lehet jelenteni és kifejezni. Ha a gyermek kimegy sétálni és hoz a mamájának egyetlen egy szál virágot, az igen sokat jelent. A szerető tekintet két bensőséges lélek közt igen sokat jelent. Egy arcrándulás, vállvonítás, kézmozdulat igen sokat jelenthet akár a szeretetben, becsülésben, akár megvetésben. Az egész világ mily sokat jelent, és az emberi élet mily sokat fejez ki, csupa aprósággal, következőleg az ember kis jelekkel jelentékeny tetteket végezhet.

Eszerint az egész keresztény természetfeletti élet igen jelentékeny élet. Hogy pedig a keresztény természetfeletti élet miben áll, azt önök igen jól tudják; hogy a keresztény természetfeletti élet mily fönséges valami, azt is tapasztalhatták örvényeiben, melyek nehézségei, épúgy mint örömeiben, melyek magaslatai. Értékét, művészetét is ismerik; tudják, hogy miniatűr-képhez hasonlít, melyen fönséges rajzot, gyönyörű színezést lehet előteremteni. Az embernek élete is szépen kivitt rajz lehet a szándék tisztaságában; fönséges Isten-kép lehet a színezés melegében és egymásba olvadó színjátékában; úgy-e, ez nagy művészet? Ha szándékainkat meg bírjuk tisztítani, hogy erényes motívumokból cselekedjünk; ha az Úristen gondolatait a közönséges életben gyakorlatba léptetjük s erényekké kiváltjuk, csupa jelentékeny tettet művelünk. Ó igen, hála Istennek, hogy az emberi életnek nem kell üresnek lennie, hogy közülünk mindenki jelentékenyen élhet! Gyakoroljuk hát bele magunkat a természetfeletti életbe. Akármely egyszerű apácának élete

— csak azért említek apácát, mert gondolom, hogy ezeket kiváltképen rátanítják e jelentékeny életre — sokkal teltebb lehet, mint akárhány miniszterelnöké, mert az sokkal jobban érzi, hogy él és hogy reggeltől estig mindene Istené, a természetfeletti célé, mint akárhány nagy ember, kinek nevét ünnepli a világ. Fölösleges különben minden érvelés; s filozofálásunknál sokkal behatóbban bizonyítja a természetfeletti élet jelentékenységét az isteni tetszés: ego diligentes me diligo; az Isten megbecsüli azt s minden cselekedetért, melyet a megszentelő malaszt állapotában tiszta szándékkal végzünk, önmagát adja jutalmul. No már, ami az Isten előtt jelentékeny, előttünk is az legyen.

3. És ha az embernek vannak hitből vett, mély gondolatai és azokat életében kiváltja, *akkor lesznek örömei is.* Akinek nincs öröme, annak elfonnyad tevékenysége, elhervad életkedve. Öröm nélkül mozdulni sem lehet. Öröm dobbantja meg hevesebben szívünket, az képezi az élet energiáját. Örömtől lüktet hevesebben vérünk, megújul életünk s érzésünk. Aki örül, az szárnyal; ha örül, tud nélkülözni, mindenen felülemelkedni. Míg ellenben, ha szomorú és kedvetlen, nincs sem energiája, sem élete, sem munkakedve, alá van vetve sok bántó befolyásnak, melyek szárnyát szegik. Sok papi életnek az a megölője, hogy nincs örömük. Nincs pedig azért, mert nem jó irányba terelték tevékenységüket, akár ami a lelki életet, akár ami a külső működést illeti. Nem vetettek könnyekkel, tehát nem is várhatnak virágzást.

De hát nem biztatnak-e a lelki élet tanítói, hogy a vigaszt ne keressük? Igaz; de azt senki sem mondja, hogy nincs szükségünk rá. Biztatnak azért s arra, hogy tartsunk ki a jóban még az esetben is, ha esetleg nem jő meg a lelki vigasz; de hogy a vigaszt megvessük s örömök nélkül lehessünk, azt nem tanítják. Mily rossz pszichológus volna, aki a lelki élet tanítóinak félreértéséből önmagát emancipálni akarná a lelki élet örömei alól. És hol találjuk meg ez örömöket? Bálban, koncertekben, kártyában? Nem; az öröm forrása a lélek. Ahonnan az élet, onnan energiája is; az öröm a lélekből fakad. Azt mondja a szentírás: az Istennel telt lélek élete, mint folytonos vendégség; «iuge convivium». Érezni önmagában a benső harmóniát Isten, lélek, vágy, remény, hitélet, szenvedés, mosoly közt, ez az a iuge convivium; ez az a teljes élet s a teljes élet merő öröm. Az üres élet merő kín. Az Isten hűséges szolgája teljes életet él, mert Istennel teljes, szent akaratával, szellemével, leheletével; minden lépten-nyomon

természetfeletti érdemet szerez magának és ez teljesen kielégíti őt. Ezen iparkodás nyomán fakad azután az érzelem, hogy úgy tudja szeretni Istent, mint szülőit; mindenen úgy tud örülni, mint az Úr nyomain és képén; az Oltáriszentség, az ima, a meditáció, a penitencia, az önmegtagadás csupa virág koszorúba kötve, melyet csak a bensőséges lélek szakít, csak az tud kötni és senki más.

Tehát, k. t. u., ime az élet mélysége és sekélysége; a zátonyokon hajójuk megtörik; menjenek ki a mély tengerre. A természetfölötti élet a lélek mélysége, s ha ezt megkívánják, tegyenek szert arra a három kellékre. Töltsék el lelküket természetes s természetfölötti tiszta, ragyogó ismerettel, a természet iránt való rokonszenvvel, s a hit kegyelmének fényével. Iparkodjanak egész életükben jelentékeny tevékenységet kifejteni, vagyis fejezzék ki életükben a hitet s az örök reményt; e kettő nyomában fakadnak kegyetek számára az öröm forrásai: fiet velut mare pax tua, ha nem is keresik, ha nem is függnek rajta; használják föl, Isten szeretetének árama az is, s kit Isten emel, úgy-e, az könnyedén halad a kempisi szó szerint: Facile is equitat, quem gratia Dei portat.

II. A názáreti ház.

(1899)

K. T. U.! Az Úr Jézus megszerezte a tengernyi sok kegyelmet, igazságra tanított, örök érvényű elvekre oktatott, de a kegyelem, a tan, az elv még csak félorvosság a nehézkes embernek; a kegyelemnek testet is kellett adnia az életben s az igazságot föl kellett váltania eleven erénnyé. Népszerűsítenie kellett az evangéliumot, mert különben nemcsak a nép, hanem mi mindnyájan elborzadunk és megijedünk tőle. Az Úr Jézusnak bölcsesége mély és komtemplációja magas; ki megy a mélybe, hol van az a búvár? És ki megy a magasba? Turba non sequitur ad excelsa, non ascendit ad sublimia. A nép, mikor az Úr Jézus hegyre megy imádkozni, lent marad, s ő maga megy fel; mikor pedig jótéteményeit ki kellett osztania és csodáit véghez vinnie, ő jött le. Az emberiség és az élet átlag olyan, mint az állat- és növényvilág; fent nincs, lent nincs, csak a közepes zónák vannak megrakva élettel. Az élet mindig a közepes tájakon tenyész, következőleg ebbe a közepes életbe kellett belevinni az evangéliumot, és pedig hamisítatlanul és azt csak Krisztus tehette. Az élet pedig, úgye,

csupa konkrét tény, adat, esemény; faluk, városok, utak, piacok; azokon az utakon és piacokon zajlik az élet árama, de amilyen zajos, époly sekély. Mélységei az életnek a szeretet otthonaiban nyílnak. Minden család egy-egy tengerszeme az életnek; ide szállt le az Úr Jézus is. Nem elégedett meg a tannal, hanem képes kiadást rendezett. Mi mindnyájan szeretjük a képeskönyveket, akár nagy, meglett emberek, akár gyermekek legyünk. Az Úr Jézus a nagy evangéliumhoz képeskiadást rendezett, melléje rajzolta az első lapra Betlehemet, aztán Názáretet, aztán a többi városokat, falucskákat, azokat az eseményeket, végül Golgotát. Ha pedig az ember ezen képek között, ha szabad azt mondani, gusztálhatna, azt fogja találni, hogy legkedvesebb Názáret; mert ugyan szép és kedves Betlehem, hanem rideg, és az angyalok glóriáját nem lehet életünkbe levarázsolni; és a Golgota hősies, hanem szinte ijesztően magas, mert az emberek átlag hősöknek nem teremnek. Názáret ellen azonban nincs semmi kifogásunk. Ha az evangélium igazán olyan mint Názáret, akkor valóban nekünk való. A názáreti ház igazán gyöngyház, a názáreti élet igazán gyöngyélet; ha valaki akar isteniesen élni, annak a názáreti házba kell bemennie. Ha ránk bízták volna, hogy népszerűsítsük az evangéliumot, megijedtünk volna a feladattól és meg vagyok győződve, ráírtuk volna az életre: nem alkalmas az isteni életre. De az Úr Jézus magára vállalta a feladatot, hogy igenis ez a közönséges élet is alkalmas és ő megmutatja. Hát hogyne volna az embernek kedve az isteni életre, mikor az Úr Jézus az egész isteni életet, a kegyelmet, tökéletességet a lélek magaslatairól és mélységeiből átviszi a közönséges élet színhelyére, a legszerényebb körülmények közé, a legegyszerűbb tevékenység színterére és ott éli át isteni életét. Megmarad a názáreti ház családi kis fészeknek, nem szedte szét falait, nem emelte, nem domborította templomokká, megmarad a maga egyszerűségében, sőt kellemesebb, kedvesebb lett. Transeamus in Nazareth et videamus.

A názáreti ház tényleg szent hely, valódi zarándokhely; minden jó lélek, aki tudja, hogy nem képes nagy dolgokat művelni, mi mindnyájan, akik akarunk szentül élni, ide zarándokoljunk, álljunk meg a küszöbön, nézzünk be a házba, ágaskodjunk és tekintsünk be az ablakon, prospicientes per cancellos.

A názáreti ház mindenekelőtt az idealizmusnak menhelye; ide futunk, mert érezzük, hogy az élet üres, és azért mert üres, terhes; az élet legnagyobb terhe az üresség. Ha a

középkori fizikában tanították a horror vacui-t, a természetnek borzalmát az ürtől, a természetet élőnek gondolták s pszichológiát csináltak a fizikából, mert a tulajdonképeni horror vacui a lélekben van. Legterhesebb az unalom, méregnél ölőbb, egyforma mint a puszta, reggeltől estig, estétől reggelig úgy jársz benne, mint a kirgizi pusztában. Mily jótétemény ott egy-egy zöldelő fa; négy-ötszáz kilométernyire van egyetlen egy fa, a lebenyegek fája, és a kirgizek egy napi kerülőt is megtesznek sokszor, hogy legalább távolról lássák ezt a fát. A szürke, egyhangú élet is ilyen pusztaság, kimagaslóbb pontjai ritkák, melyeken megnyugtathatnók szemeinket. Az ember járja és tapossa az élet malmát és érzi az élet terhét. Meneküljünk tehát idealizmusunkkal, s mivel a világból ki nem mehetünk, keressünk neki menhelyet a földön; íme a názáreti ház az ideális földi élet menhelye. Kikötője ez azoknak a lelkeknek, melyek fáradnak és küzdenek sok kellemetlenséggel a kenyérkereset és a szellem harcaiban. Csendes kikötő, ahol tájékozhatjuk és összeszedhetjük magunkat, ahol egy kis exerciciummal felér ez a gondolat: minek élsz és hová mész? Sehol úgy kikötni, mint a názáreti ház küszöbén nem lehet. A názáreti ház olyan, mint a Ganges mesés partvidéke, hol az ember nem öregszik meg. A lelki életben szükséges, hogy az ember meg ne öregedjék, és nem öregszik meg, ha meleg összeköttetésben áll az Úristennel.

De nemcsak az ember számára szent hely, menhely és kikötő a názáreti ház, de az Úristen gyönyörűségének háza. Mert hiszen a legnagyobb erény a leghosszabb ideig a názáreti házban birta színterét, és az Úristen kedve egyetlenegy pontjára a földnek se szegeződött oly soká és fényesen, mint a názáreti házra. Már pedig a világ aszerint szent, amint az Úristen kedvében jár. Az Úristen gyöngyháza, aranyháza örömháza a názáreti ház; itt élte át az Úr Jézus, a Szent Szűz s Szent József a spectaculum angelorum et hominum legszebb életét.

Mi tehát a názáreti ház jellege és mi ez életnek szelleme?

Az első jellege az, hogy *otthon*. A názáreti házban az Úr Jézus, a Szent Szűz és Szent József úgy élt Istennel és egymással szemben, mint akik otthon vannak. Mi az otthonnak szelleme? A szeretet. Van auktoritás a családban, de ez az auktoritás mint atyai és anyai szeretet jelentkezik; van parancs, de ez nem a rideg törvény, hanem a szerető akarat nyilvánulása; van jog, de a jogot senki sem látja, az a jog olyan mint az erdőben a szikla, minden hegy kőből van, de azért a kő

el van borítva földdel és a föld el van borítva mohhal, a moh el van borítva tavalyi levélkéreggel, a szirteket látni nem szabad. A családban jogra hivatkozni nem szabad; a jog helyett mi van? Szeretet. Az emberi társadalom nem a jogon épül, hanem az erkölcsön; csak egy szervezet van, amely nagyon vasas és mindig ropog, és ez az állam. Az állam nem a társadalom, az állam jogon épül, a nagy társadalom az erkölcsön épül, és a családot, az otthont, a társadalomnak alapját és fészkét az erkölcsnek leggyengédebb idege, a szeretet élteti, Az Úr Jézus viszonya a Boldogságos Szűzhöz és Szent Józsefhez, a Szent Szűz és Szent József viszonya az Úr Jézushoz és a többi emberhez az otthon szellemében, a szeretetben fejlett ki, egész életük ezen a húron pendült és rezgett. Ha tehát a názáreti ház szellemét utánozni kívánjuk, akkor életünkbe bele kell vinnünk a szent szeretetet. Ez az élet a legkönnyebb s mégis legritkább. Sokféle élet van; van kaszárnya-élet. Mi különbség van az otthon és a kaszárnya között? A kaszárnyában a kényszer uralkodik és a hideg parancs, az otthonban a szeretet uralkodik és a készséges, pontos engedelmesség; ha a kaszárnyából kiengednők az embereket, valamennyi szétfutna abban a percben; ha az otthonból kivernők az embereket, valamennyi visszafutna a következő pillanatban; az egyik taszít, a másik vonz. Van vendéglő-élet. Mi különbség van az otthon és a vendéglő között? A vendéglőben senki sincs otthon, ott az egyik a másiknak adja a kilincset, van sok fal, de nem hogy az embereket összetartsa, hanem szétválassza, mindegyik külön akar lenni, mindegyik idegen. Van idegenszerű élet. Mi különbség van az otthon és idegen vendéglátó ház között? Az embert szívesen látják, megtesznek neki mindent, de az ember feszeng; idegenben feszesség uralkodik; ha hibát tesz, nem figyelmeztetik, de ha elmegy, megszólják; mindenki vigyáz rá, feszélyezve érzi magát.

K. T. U.! Ha valaki akar a názáreti házban élni, annak nem szabad kaszárnyában élnie, a kaszárnya szelleme nem a názáreti ház, a kényszer nem szeretet; a rideg parancs nem a Szent Szűz s Szent József hangja, de épúgy az elöljárók ellen frontot csinálni, azok akaratát kijátszani, a disciplinát megszegni nem a kis Jézus szelleme. Ha a disciplinát mindenféle ellenőrizet alá kell helyezni, ha az egyeseket csak a rideg parancs járszalagán mintegy kötőféken kell vezetni, azonnal elbujdosik körünkből a názáreti ház szelleme. Ha tehát a názáreti ház szellemét akarom magamra ölteni, az elöljáróknak mindenben készségesen kell engedelmeskednem, nem

szabad jártatnom azon eszemet, hogy tehetnék máskép, mint ahogy parancsolják, fegyelmesnek és előzékenynek kell lennem, el kell lesnem azt, amit lelkem vezetői kívánnak. Akkor leszek a názáreti házban, ha itt *otthon vagyok*, ha azt mondják rólam elöljáróim : ez jó gyermek, ez jó ifjú, ebben megvan a názáreti ház szelleme. De későbbre is jegyezzük meg magunknak jól, hogy a názáreti ház legyen otthonunk. Szobánk már csak lesz valamelyes, lesznek ott falak, padló, padozat, bútorok, alkalmas kis hely, hogy názáreti ház legyen belőle ; de bútor, padozat, padló nem teszi a názáreti házat, mert ez mindenütt megvan, kocsmában és kaszárnyában is, de a szellem, az teszi, a szent szeretet az Úr Jézus, a Boldogságos Szűz, az Úristen és szentjei iránt ; a közelség az Úristenhez, a Szent Szűzhöz és a szentekhez, ez az állapotszerű összeköttetés, amely lépten-nyomon öntudatos aktussá fejlik.

A második jellege a názáreti háznak a munka, a dolog és pedig csupa kis dolog. Lehet-e názáreti ház restségben és tunyaságban? Ott mindenki dolgozik ; dolgozik a Szent Szűz a háztartás körül, dolgozik Szent József léc-, deszka- és gerendával és a gyermek, az ifjú, az Isten Fia beleáll egyik vagy másik munkába. Kell dolgoznunk.

Ha a názáreti ház szellemét akarom megteremteni és kihagyom belőle a munkát, tévedtem. Mert a názáreti ház is csak tartó, fiók, forma, ki kell azt tölteni élettel és pedig munkás élettel. Jaj de kár, hogy azt kevesen értik, nem mondom itt, mert hiszen itt mindenkit sürget s körmére ég a munka, hanem kint a názáreti háznak ezt a fontos jellegét elfelejtik. Ha valaki nem tudja magát foglalkoztatni és nem használja fel Isten akarata szerint az időnek minden percét, az a názáreti háztól nagyon messze jár, még a tája felé se jár. De ne ijedjünk meg ; az a dolog csupa kis dolog, olyan, mint az élet, ahol minden ami nagy, kicsinyből való. Minden hegy csupa kis homokszem, minden tenger csupa kis vízcsepp, és az egész élet csupa kis dolog; és megfordítva, minden ami nagy rossz, az sok kis rossz : a bacillusok, a baktériumok a dögvészben csupa kis apró rossz, az álló vizeknek lápja csupa kis apró rothadt csepp ; a filoxéra csupa kis, alig látható féreg. A világon minden ami nagyon jó, csupa kis, de sok jó, ami pedig nagy rossz, az csupa kis, de sok rossz, épúgy az élet is, az egész élet vagy nagyon jó lesz, csupa kis aranyszem, vagy nagyon rossz lesz, csupa kis, terméketlen, üres perc.

Hát, k. b., mi is úgy akarunk élni, ahogy az Úr Jézus azt tőlünk kívánja s ahogy kívánságát az evangélium nagy

képes kiadásában az élet színeivel, közvetlenségével s melegével kifejezésre hozta, mintha azt mondaná : Emberek, akartok gyöngyéletet, itt van a názáreti kis ház. Vonuljatok bele az otthonba, dolgozzatok serényen s istenileg fogtok élni. Ha azt a sok apró dolgot reggeltől estig és estétől reggelig a názáreti ház szellemében végezzük, életünk nem lesz taposó malom, hanem édenkert ; házunk nem lesz rabság, hanem gyöngyház ; életünk nem lesz ment az idealizmustól, hanem ellenkezőleg az idealizmus zárt kertje. Életünkön kedvét fogja találni az Isten, s az az isteni élet, mely az Istennek tetszik. A názáreti ház nyílt kapuval hivogat ; máshová nem térhetünk, hanem a keresztény isteni életnek menhelyébe kell mennünk, lépjünk oda bízvást. Kis vagy mondjuk inkább nagy dolgokra születtünk ; egy isteni életnek nagy feladata vár reánk, azt csak a názáreti házban oldhatjuk meg ; lépjünk be ; a kapura az van írva : Isten hozott.

Mindenszentek ünnepére.

I. Alázatból dicsőség, erőtlenségből erő.

(1895)

K. T. U ! Valamint őszkor, mikor vész az élet és ködbe borul a láthatár, az embernek szemei előtt elvonul a tavasz s megkívánjuk azt a virágból és illatból szőtt világot : épúgy az erénynek hajótöréseiben, az életnek pusztaságában, a jónak a rosszal folytatott nagyon-nagyon változatos harcaiban az embernek szemei előtt elvonul egy más világ, nem a megsóhajtott múlt, hanem reményeinknek jövője, s mindnyájan imába foglaljuk várakozásunkat, reményünket, vigaszunkat, mondván : O quam gloriosum est regnum, in quo cum Christo gaudent omnes sancti ! Ó mily dicsőséges az ország, melyben Krisztus uralkodik a szentekkel ! Nagy és hatalmas ország ; az Úr Jézusnak, a győztes hősnek, a királyok királyának országa és a hozzá vergődött, számtalan harcon átesett, vérben és verejtékben füresztett, révpartra jutott halhatatlan lelkeknek országa ! O quam gloriosum est regnum ! S ez az ország naponként terjed ; mennyboltozatán mindennap új csillagok gyúlnak ki, mindennap új énekek hallhatók új harcokról, új diadalokról. De ha az ember kérdezi : honnan ez országnak dicsősége? honnan ezek az új csillagok? honnan ezek a fényes lelkek? hol van e győzelmek-

nek harctere? hol van e pálmáknak gyökere? hol e borostyánoknak termőföldje? feleletül rámondja a szentírás: Hi sunt, qui venerunt e tribulatione magna et laverunt stolas suas in sanguine Agni. Vér és harc: az ő multjuk; minden néptörzs és nemzet: az ő hazájuk; faluk, városok, tanyák, puszták, pince- és padlásszobák, fényes termek: az ő küzdterük. Emlékeiket, neveiket, családjukat és megtört testüket itt hagyták, lelkük és tetteik pedig átköltöztek.

K. T. U.! Mi mindnyájan lelkünk boldog halhatatlanságát akarjuk biztosítani; mi valamennyien ki akarunk kelni a sötétségből a fénybe, az alázatból a dicsőségbe, a homályból az örök világosságba, a nyomorúságból a dicsőséges országba; mindnyájan forgolódunk ezeken a harctereken, mindnyájan érdemeket akarunk magunknak szerezni, méltán kérdezzük tehát: hogyan lehet oda eljutni? És a felelet mi? *Alázatból dicsőségbe, homályból fénybe, erőtlenségből erőbe.*

1. És valóban így van! — A dicsőség az Isten előtt az alázatnak mélyeiből való; valamint a ragyogó felhők, melyek fenn úsznak és melyeket a napsugár alkonyatkor olvadt arannyá varázsol, a földnek mélyeiből és a hegyek völgyeiből valók: épúgy a dicsőség is, mely örök és az égbolton úszik az Isten fényében és hatalmában: az alázatos lelkületnek, a hit homályának mélyeiből való. Ha valaki akar az Isten lovagja lenni, először kell lovaggá üttetnie; és hogyan történik ez? Térdre kell ereszkednie és az Istentől a kardot megkapnia. Az embernek eszét, szívét, térdét, fejét kell a Végtelen előtt mélyen meghajtania, hogy aztán a győzelmek kardját átadja neki az Úrnak kegyelme. És a lelkeknek mind, kik nagyok akarnak lenni és dicsőségesek, el kell telniök az alázatnak, saját gyengeségüknek, tehetetlenségüknek mélységes érzületével. A szentírás ezt folyton hangoztatja. A szentírás azt mondja, hogy az emberek, akiknek nincsen meg a Végtelen előtt való tiszteletük és hódolatuk, nem értik az Istent; hogy minden szó az Istenről ajkaikon káromkodássá válik. Az Úr Jézus még az apostoloktól is mit kíván? Azt kívánja, ha nem lesznek olyanok, mint a gyermekek, nem mennek be a mennyeknek országába. És Szent Pál a zsidókhoz írt levelének tizenegyedik fejezetében, mely a hitnek himnusa, azt mondja, hogy a hitnek és alázatnak erejében meggyőzi az ember a világokat. Azok a hősök, kik a reveláció fényében elvonulnak szemeink előtt, azok a Mózesek, kik két millió embernek rémületes éjekben utat nyitnak a tengereken; azok a dicsőséges emberek, mint Illés; azok az

ártatlanok, kik angyali életet élnek a pusztában, mint Keresztelő Szent János: saját gyengeségüknek, eszük homályának, szívük alázatának mélyeiből emelkednek a dicsőségbe.

Ezen szavak után a szentírás magát az Istent jeleníti meg előttünk, mint aki a mennyország párkányára dűlve nézi a teremtést: «humilia respicit et alta a longe cognoscit». Különös kedvtelése van azokban a mélységes völgyekben; kiemeli hőseit, királyait a nyáj mellől s a szérűről — és megveti a magasságokat. Azért a pöffeszkedő embereket, kik nem tudnak meghajolni az Isten előtt, szótlanul hagyja, mert az egek csillagai felelet nélkül hagyják a részegnek ujjongásait; eltemeti a lázongó szíveket feledéssel, mint a hollandi tenger, mikor kiönt, a lapályok zsombékait; érvelésükre nem felel, elhangzanak, mint a tevének nyerítése a pusztában; hanem szívének jól esik és kedvtelése van lehajolni azokhoz az egyszerű, alázatos lelkekhez: et cum simplicibus sermocinatio eius. Pöffeszkedjetek bár és csináljatok akármit, törekvéseitek, mint a szappanbuborék; hímezzétek élteteket bárhogy, boldogságot nem tudtok teremteni; beszéljetek mézes szavakkal, a szívnek hangját, amely békét és nyugalmat szívárogtat az emberekbe, soha sem fogjátok eltalálni; vértezzétek magatokat körül biztonsággal, fegyverekkel akármiképen, azt a biztonságot, mely a halál, sír és mulandóság elől szétszórná az emberek kétségbeesését, sohasem fogjátok megnyerni. Lám, ez az Úristen filozófiája, ez a szentírás csodálatos fénye, hogy az Úristennek kedve telik alázatos lelkekben — és következőleg, hogy aki akar dicsőségbe jutni, annak először alázatban kell az Isten előtt meghajolni. Aki akar fényt inni, annak először homályba kell borulni, aki akar erős és hajthatatlan és hatalmas lenni, annak saját tehetetlenségének mélységes érzelmeivel kell eltelni.

2. Mihelyt pedig a hitnek fénye az alázatos lélek homályába hatolt, kialakul benne az új ember, aki oly erős, hogy meggyőzi a világokat, s így *az erőtlenségből származik az erő*, amint a homályból a fény. Mikor az Úr Isten lehajol az alázatos szívekhez, beszél velük «sicut amicus ad amicum», ad nekik új elveket és gondolatokat: erunt omnes docibiles Dei, az Úristen tanítványai lesznek; megváltozik egész életnézetük. Az Isten csillagaiban látják az Isten szemét és a tavasz lehelletében érzik az Úr Jézus lehelletét, és a keresztfában látják a világ tengelyét, a kis ostyában a lelkek kenyerét; az elöljárókban magát az Istent, a sérelmekben dicsőségüket és a könnyekben gyöngyeiket. A kísértésekben azt

mondják: Hogy tehetném ezt, mikor rám néz az Isten?! Ha bosszúról van szó, azt mondják: Isten ments, az Úristen majd megfizet neki! Mikor sírról van szó, nem ijednek meg, mikor pedig egy rossz keresztény koporsója előtt állanak, rémülettel telnek el: inkább szegények, de ilyen sorsra jutni nem akarnak. Szóval az erény már elfoglalja eszüket, és kezdenek kiválni abból, ami alacsony, ami por, test, bűn, hogy az Isten ereje kiszövődjék életükben és később dicsőségükben.

Az embert eltölti a biztonság érzete, és a hitnek alázata oly meggyőződést teremt, mely minden kétséget kizár. Kérdezi a gyermeket valaki — ez faktum: hova tartozik az ember? az ásványországba? a növényországba? az állatországba? És a gyermek hüledezve a sok országtól azt feleli: A mennyországba! Mily nagyszerű felelet! A hitnek világossága az emberi ítéleteknek hajlíthatatlan, törhetetlen irányt és biztonságot ad: *ez a lélek ereje!* — Az embernek akarata szintén ilyen erővel vértezi fel magát minden kisértés és támadás ellen, és ez erő öntudatában a vén Eleazár kilencvenedik évében azt mondja: Etsi in praesenti tempore suppliciis hominum eripiar, sed manum Omnipotentis nec vivus nec defunctus effugiam. (2. Macch. 6, 26.) De amit a kilencvenéves Eleazár mondott, azt egy kilencéves leányról is hallottam, hogy mikor igértek és mutattak neki aranyakat, és kihúzták a kést, hogy ledöfik, ha nem vétkezik, azt mondta: Nem szabad! — és nem tette meg. És az ember épen hitének ezen bizonyossága és szívének ezen erős hajthatatlansága által értéket nyer, minden cselekedetében érdemeket szerez, mert a hit és kegyelem által hasonló lett Krisztushoz s Krisztus miatt őt is szereti az Isten, nagyrabecsüli minden cselekedetét. Ez a szenteknek és a szent életnek értéke, hogy az Úr Jézus lakik bennük. Hogy mi a mi apró cselekedeteink által tudunk magunknak szerezni örök érdemeket, hogy kis szenvedéseinkből gyöngyöket emelünk ki, honnan van ez? *Lakik bennünk a Krisztus.* Mindenki ilyen? Mindenki, aki kegyelemben él. Ha agyagpadlós szobában lakik is a hű keresztény, hol légypettyes képek és sarkából kikivánkozó ajtó üdvözli a látogatót, hol szögön szentelt gyertya és vén kalendáriom lóg, ott is az Isten gyermeke és Krisztus lakik benne; magvában bírja az örök életet, s a dicsőség, erő és boldogság kifejlődik rajta: várjatok csak! És valamint a tulipánhagymáról, akár tört cserépben van, akár porcellánban, akár szegény padkán, akár márványasztalon, akár velencei üveg mögött, akár kék-pirosra festett ablakban álljon is,

azt mondom : Várjatok csak, majd ha eljő a tavasz, kivirágzik és gyönyörűvé válik : épúgy az ember, akármily nyomorult és ütött-kopott, a hit és a kegyelem által az Isten s az örök dicsőség magva lakik benne, majd kifejlődik és kivirágzik. K. t. u., az embernek ezekbe a gondolatokba mind jobban bele kell hatolni ; meg kell arról győződnünk, hogy a hitnek homálya az örök fénynek magva, hogy az alázat és tehetetlenség a halhatatlanságnak magva, hogy az embernek hite és a megszentelő malaszt maga az Úr Jézus bennünk, s hogy ez a Krisztus kifejlődik bennünk, mikor eljő a tavasz, az örök élet tavasza.

Ki ne akarna odaadni mindent, amije van, ezért az örök és halhatatlan dicsőségért? Rejtegesse hát magában annak a dicsőségnek magvát, t. i. *a hitet és a megszentelő malasztot.* Iparkodjunk mindent a hit fényében látni, tenni, az emberekkel közlekedni, cselekedeteinket értékesíteni. Ne riasszon soha az, hogy hideg van, hogy meleg van, hogy ez a szoba nem kényelmes, hogy sár van, hogy az emberek hidegek és idegenek ; merítsük a szívünkből a halhatatlanságnak öntudatát s tartsuk szem előtt, hogy nyirkos földben nyílik minden mag, s valamint a természetben, úgy a kegyelemben is van napsugár és eső, és ott is nyirkos földből indul ki az élet. Minél inkább győz rajtunk az az öntudat, hogy minden, amit remélünk, még csak magvában van, minél inkább győződünk meg arról, hogy fejlődésünk és halhatatlanságunk biztosítására kell napsugár : *kegyelem;* kell meleg : *szeretet;* kell eső és harmat : *az Úr Jézus segítsége:* el fogunk telni mélységes tisztelettel mindazon lelkek iránt, kik ki tudták hámozni a látszatnak és mulandóságnak hüvelyéből az igazi értéket. Imponálni fog nekünk a szentek példája, utánozni fogjuk mi is kis cselekedeteiket, hogy belejük fektessünk örök életet, hogy képezzünk magunknak és szerezzünk magunknak általuk örök dicsőséget. Azért tehát ajánlom önöknek, hogy a hitnek világában járjanak, hogy társaikban, azokban is, akiket nem szeretnek, akik iránt ellenszenvvel viseltetnek, lássák az Isten gyermekeit. Mert valamint a mag a földben göröngyökre, akadályokra, esetleg sziklákra és kemény falakra akad, mégis úgy eligazodik azokon az életnek és csirázásnak ösztönében, hogy végre is kifejlik s pompás növénnyé válik : úgy mi is nézzük nehézségeinket, ellenszenveinket göröngyöknek, köveknek abban a földben, amelyben csirázunk és növekszünk. Kis cselekedeteinkben is tekintsük az Úr Jézusnak cselekedeteit. Gondoljuk, hogy a Krisztus él ben-

nünk hitünk és a megszentelő malaszt által, és azért, mert az Úr Jézus él és dolgozik bennünk, kapunk értéket az Isten szemében. Buzdítson minket testvéreinknek példája, legyünk állhatatosak, kitartók, így azután kifejlődik bennünk is a belső ember, aki az Úr Jézusnak képe, akit az Úristen szeret a földön s megkoronáz a mennyben.

II. Montes Dei.

(1898)

K. T. U. ! Fölvonul ezen a napon az Úr serege. A középkorban az a hit volt, hogy fent az égen a tejút az Isten hadainak útja, a lelkeknek útja. Úgy érzem magam mindenszentek ünnepén, mintha ezen az úton állnék, s lelki szemeim előtt elvonulnának az Istennek hadai. Vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus et tribubus et populis ; csupa hősies alak, megtestesülései az Úr Jézus szavainak : Spiritus et vita. Hallom a szótlan győzelmi éneket, ők maguk az Isten dicsősége s diadaléneke. Mert hiszen minden teremtmény, minden csillag, minden csillám, minden virág, minden alak az Isten egy-egy gondolata, szava, dala ; de a szentek az Istennek nemcsak dalai, hanem hőskölteményei. — Vagy pedig úgy érzem magam mindenszentek ünnepén, mintha magas hegycsúcsoktól lennék körülvéve, nem hiába mondja a szentírás : iustitia eius, sicut montes Dei. Az Úr Jézus keze remekelt a szentekben és az erkölcsi, szellemi világban kiemelte őket az ő hatalma. Csupa magányos, mély csendbe s magasságba meredő hegycsúcs. Azért azt mondom kegyeteknek : Venite et ascendamus in montes Domini ! Jöjjünk, menjünk fel az Isten hegyeire, menjünk a szentek eszményképeihez, emelkedjünk fel azokhoz a lelki magaslatokhoz, s megtanuljuk majd az Isten útjait s könnyen vezet el majd minket a lelki nagy törekvések meredek ösvényein.

1. Igen, kedves barátaim, valamint a fizikai világban, úgy az erkölcsi rendben vannak valóságos hegyek. A gondolatok között nagy különbség van. Vannak alacsony és vannak magas gondolatok. A legmagasabb gondolat az maga a merő élet, maga a λόγος, az Isten Fia. Splendor gloriae eius, egész teljének, hatalmának kifejezése ; a legmagasabb gondolat : Fons sapientiae, Verbum Dei in excelsis ; ez a legmagasabb glória : Gloria in excelsis Deo, maga az Isten Fia.

Aztán ez az eleven bölcseség emel magához másokat. De-

dit eis potestatem filios Dei fieri; akiket testből s vérből, a földi ember lapályaiból kiemel, akiket magához hasonlóvá tesz, azok mind úgy állják őt körül, sicut montes Dei. Az Istennek szentjei emelkednek bele az Isten Fiának eszményei körébe, ők törnek föl magába az égbe. Lent van a lapály, a hétköznapi gondolat, a test bölcseségének egyhangú, unalmas élete. Amennyire a szemhatár ér, s a köznapias érzület síksága terül, minden unalmas. Hanem magát ezt a szemhatárt körülövezte az Isten az ő gondolataival, hogy legyen a sík, unalmas földön valami, ami megtöri az egyhangúságot s kiváljék belőle; a köznapi élet unalmas és szellemtelen lapályán átvonta a vallásos és erkölcsi gondolatnak s érzületnek magaslatait: ezek a szentek.

Hány csúcs van ez erkölcsi fönnsíkon, mely az égbe mered! Turba magna — mint a Himalája hegyei szegélyezik a tibeti fönnsíkot, húsz-huszonöt égbe meredő csúccsal: úgy szegélyzik a szentek az Isten országának magaslatát, de nem huszanhuszonöten, hanem milliók. És ha a régiek, mint istenre tekintettek a lapályból kimagasló hegyre és tisztelték azt: mi a fizikai rendből átmegyünk az erkölcsi rendbe és ennek a rendnek hegyeit tiszteljük. És ha a modern ember is vonzódik a hegyek felé és öröme telik benne, ha megmássza azokat, imponálnak neki méretei, oldalképük, amely meredek vonalakban emelkedik az égbe, az erdőségeiket és szikláikat körülfogó felhők övei, a hegyormokon és szakadékokon játszadozó fény és árny: épúgy vonzza az embert a szellemi nagyság. O quam gloriosum est regnum, in quo cum Christo gaudent omnes Sancti. Sursum corda!

Azt mondja egy francia író: Ne féljetek, az emberi szívben az erkölcsi érzék hal meg utoljára. És ha mi a mai világba is beleállítanánk nagy szenteket, okvetlenül az emberek szíve feléjük vonzódnék. Mi is mély tiszteletünkkel és hódolatunkkal áldozunk mindenszentek napján ezeknek az erkölcsi magaslatoknak. Ó be jó, hogy nem lapos minden a földön, ó be jó, hogy nem köznapi robotos munka napja minden nap a földön, ó be jó, hogy vannak még sasok köztünk; az Úristen gyönyörködik rajtuk, és az emberi szív és szem is gyönyörködik rajtuk, és azáltal, hogy gyönyörködik, ő maga is emelkedik.

A szentek tisztelete valóságos hegymászás a lelki világban; hivogat minket egyik csúcs a másik után, próbálgatja erőinket: gyere, gyere fel ide!

2. Ezt az analógiát a hegyek és szentek között át kell vinnem egyszersmind arra a befolyásra, amelyet a fizikában a he-

gyek és az erkölcsi világban a szentek kifejtenek. Olvashatják geográfiai munkákban, hogy ha hegyek és magaslatok nem volnának a földön, unalmas volna minden. A szelek mind egy irányba fújnának a földön végig, a légkör egyensúlyát nem bolygatnák meg a nagy hegytömegek, a felhőket nem fognák fel a sziklás ormaik ; folyamok nem volnának a világon. Minden sík volna, mocsár s unalmas síkság terülne el a földön ; tengerek volnának ugyan, de ha párák alakjában fel is emelkednék vizük, ahová esnék, ott maradna a pocsolyákban, szerte-széjjel terjedő posványokban. Most nincs úgy, most egy eleven erő futja körül a világot ; a folyamok erei a föld életének mindmegannyi vérerei. Változatosság van a földön és nem unalom.

Ugyanezt a befolyást gyakorolják a szentek az erkölcsi világban. Az erkölcsi világban nincs egyformaság, lomhaság és unalom, mert vannak magas csúcsok, ahonnan az eszmei áramok egyre leözönlenek a földre, vannak hatalmas folyamok a nagy világtörténelemben, és minden ilyen folyamot el lehetne nevezni egy szentnek életéről. Gondoljanak csak a XIII. századra ! Milyen hatalmas, óriás Amazon folyó, amely öntözi a földet, amely a világ és test lomhaságát megtöri és a köznapi élet egyensúlyát megbontja s az érzéki ember lomhaságát lehetetlenné teszi ; rá lehetne írni erre a folyóra : Szent Ferenc. Hogy a középkor rajongó vallásossága a magyar közéletbe is belenyúlt s hogy a magyar nemzetre is átragadt az a mély bensőség, annak is egy szent az oka, egy szent a hordozója ; ez üdvös szellemi áram nálunk Szent Margit nevéhez fűződik.

Azt mondja a szentírás Mózesről, hogy felment a hegyre, felhők közé, el a földtől, de minél tovább ment, annál ragyogóbb lett az arca. Mikor aztán visszajött a földre, ragyogott az arca, eltöltötte Isten-félelemmel az emberi szíveket, felmutatott arra a nagy Jehovára, akinek erejét, szentségét és hatalmát elevenen önmagán fejezte ki. Igy tesznek a szentek ; felemelkednek a felhők közé, érintkeznek az Istennel, ott gyúl ki értelmük a legfölségesebb isteni gondolattól, ott hasonul át arcuk, szívük, erényük isteni életté, és ez isteni fénnyel homlokukon, tökéllyel életükben lejönnek közénk, minket is gyujtanak és mozgásba hoznak, minket is lelkesítenek, minket is tüzelnek. O quam gloriosum est regnum, in quo cum Christo gaudent omnes Sancti !

3. És még egy hasonlatosságra kell utalnom a hegyek és szentek között. Micsoda emelte fel a fizikai hegyeket abba a

mesés magasságba? A tenger mélye és a tűz. A tenger mélye, amely hosszú ezer és ezer éves csendes munkában formálta a folyók iszapjából és a tenger meszes kagylóiból a hegyek rétegeit, s a föld központi heve, mely kifeszítette s a magasba emelte a vízszintes rétegeket. Csend és tűz a hegyek bölcsője; mélységes önmagába-térés és a szent szeretet: ez az Isten hegyeinek, a szenteknek szülőháza. Ha keresünk lelki mélységet, ugyan mely költő és művész állítható párhuzamba az Isten szentjeivel; ha keressük a lelki életnek bensőségét, ugyan micsoda lírai ömlengés, micsoda festmény sejdíttethetné meg velünk a belső életet, amely egy szentbe zárkózik? A lélek csendje és belső összeszedettsége, a magány, ez a szent és mégis hangos pusztaság, az a szótlan és mégis lármás, szentül szenvedélyes világ, a szentek szülőháza.

A világ lapos, de épen azért külsőséges; a szentek mélyek és épen azért bensőségesek. A világ szelleme a külre való kifolyás, a szentek lelke az önmagába-térés — belül pedig szól az Isten szelleme. Ott belül a bensőséges világban fejti ki a Szentlélek hétszínű szivárványát, ott festi azokat a lepkeszárnyakat a mélységes érzelem színeivel, ott veszi körül azokat a kedves, bensőséges lelkeket az ő áhitatának és erényeinek illatával, ott keni fel a lelkeket királyi lelkekké, homlokukon ott ragyog az isteni sugárfényből szőtt korona. O quam gloriosum est regnum, in quo cum Christo gaudent omnes Sancti.

A mindenszentek napja tehát nemcsak a mennyország napja, hanem a földnek is ünnepnapja, a mindenszentek napja nemcsak az Isten győzelmi éneke, hanem egyszersmind az emberiségnek apotheózisa. A mi apotheózisunk az a gondolat, hogy mily nemes lehet az a törzs, mely ily hajtásokban emelkedett az égre! Nézzétek, ezekből a vályogos házakból kiszakadt lelkek állnak fent a mennyei város, a mennyei Jeruzsálem kapuin és falain és lengetik győzelmi zászlójukat és azt mondják: Győztünk! Nézzétek, az emberi gyarlóság mélységéből, a közönséges élet lapályaiból emelkedtek és szöktek fel ezek a szellemi óriások. Ne, ne mondjatok le! A lemondás itt gyalázat; nektek is, mint a szenteknek azt kell mondanotok, amit Szent Ágoston mondott: Si potuerunt hi et hae, cur non tu Augustine? Miért nem én? Mindegyitek szíve, lelke abból az agyagból van gyúrva, melyről mondja Szent Ágoston: «Ha szereted az eget, ég vagy; ha szereted a földet, föld vagy; ha szereted az Istent, Isten vagy».

Minket, mindnyájunkat az Isten szent Fia jött megváltani; azért jött, hogy Isten fiai legyünk és hatalmat adott,

hogy Isten fiaivá váljunk, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.

Önöknek a bűn letörésében és az erényeknek megszerzésében az a gondolat lebegjen szemeik előtt, scimus, qua simus origine nati; tudom én, hogy milyen törzsből való vagyok. Ha a nemes nemzetségek itt a földön a gyermekeiket és ivadékaikat azzal lelkesítik, hogy odamutatnak családfájukra, a közép- és újkor századaiban kitűnt férfiakra, mi is rámutatunk a mi családunk fájára: ezek a mi testvéreink. Krisztus maga a törzs, és belőle hajtott ki a szentek erdeje. Az Úr Jézus vére pedig olyan, hogy nem akar megtespedni most sem; az Úr Jézus azzal a programmal jött a földre, hogy századokon át egyre lelkesítse és emelje égbe az arra való embereket.

K. T. U., mi is a szentek unokái akarunk lenni, mi is nemcsak tisztelni és szeretni akarjuk őket főleg azáltal, hogy vonzódunk a szellemi világ ezen hegyei felé, hanem fel akarunk emelkedni hozzájuk és az Úristen kegyelmeit győzelemre akarjuk juttatni önmagunkban. Ne resteljük a hosszú, lassú munkát, annál is inkább, mert nagyon jól tudjuk, hogy sok gyarlóságon, mindenféle kísérteten és visszaesésen keresztül vergődtek föl a dicsőség polcára azok a lelkek is. Tehát belső önmagába-térésre, folytonos kiindulásra van szükségünk, a fegyelmezettségben, az összeszedettségben folyó munka kell nekünk. Úgy képződik majd az emberben a szent, úgy alakul az emberben a mély meggyőződés és bensőség, amelyet az Isten, ha úgy akarja, kiemelhet és mások és egy világ éltetésére fordíthat.

III. Eritis sicut dii.

(1901)

K. T. U.! Mindenszentek napja az anyaszentegyház egyik legfényesebb napja! Úrnak napja? Nem! Urak napja, úri lelkek napja! Apotheózis és apológia! Apotheózis, mert az emberből nevelt szentet, hőst; s apológia, mert ezt a felséges képet megmutatta annak a zúgó, zajgó tömegnek, mely csak kritizál, és kihívta, mondván: Én ezt bírom, hát te mit tudsz?

S tulajdonkép, hát miért is zúg a tömeg? Miért zúg és lázad az ember? Nyugtalan a lelke, nem találja meg önmagát. Nincs megelégedve magamagával s keresi azt, kire a szó nemes, igaz értelmében ráillik, hogy ember. Jár a világon szerteszéjjel és keres, alkot, tesz, de azután nem tetszik neki

saját műve s lerázza a port sarúiról és megy tovább. Először Kínában volt, ott akart alkotni embert. Volt ott agyag, sárga föld elég, hozzálátott tehát s már négyezer év előtt teremtett bámulatos kultúrát, de ez zsákutca lett; nincs folytatása; nem mozdul meg már, nem fejlik tova. Ott hagyta; lement Indiába, ahol sok a virág, ahol a régi hitregék is a paradicsom kertjét keresték. Ott is nevelt embert, nagyszerű kontemplálót, aki nézte a szép világot és megnyugodott benne és nem akart haladni; azt mondta: minek? Ott hagyta és elment. Átment a Boszporuson és leült arra a szaggatott, csipkés mintájú földre, mely mint egy foszlott eperfalevél nyúlik a tengerbe; Graecia a neve. Ott nevelt szép embert és alkotott szép isteneket és gyönyörködött bennük sokáig, de megúnta azokat is. És mihelyt kigyulladt egy új fény, mihelyt pirkadt Keleten a hajnal, azt mondta: ez új világ lesz alighanem; új erő, új hatalom támadt ott föl; jó lesz hozzá állni. S beállt a hámba, elfogadta az új irányt, s tolta szekerét; ezt meg kereszténységnek hívták. Ma már ezerkilencszáz éve, hogy keresztény, s kezdi megúnni ezt is és azt mondja: ez sem az igazi ember; egy új ember kell; der höhere Mensch, a több-ember. Teremt egy új mintát, de beleőrül s a kétségbeesés éje száll lelkére.

E kétségbeejtő fiaskókkal szemben az egyház a mindenszentek ragyogó ünnepét üli, s ő, ki mindig azzal az aspirációval állt az ember elé, hogy övé a tökéletes, a több-ember eszménye, rámutat szentjeire, mondván: dii estis, hisz istenek vagytok, mit akartok egyebet? Úgy-e az ősi boldogságot azért vesztettétek el, mert az ördög azt súgta fületekbe: eritis sicut dii, s ti hittetek neki; nem abban volt a baj, amit hittetek, hanem abban, hogy neki hittetek, aki megcsalt titeket. Én ismétlem és meg nem csallak: dii estis et filii Excelsi omnes. És mikor ezt mondja, szétlebbenti az eget és megmutatja a mennyországot és előttünk áll a mindenszentek litániája, nem szavakkal ecsetelve, hanem gyönyörű lelkekben megvalósulva, amelyeknek élén áll a Verbum caro factum, az imádandó Krisztus, a testvérek elseje; ragyogó nap a lelke, tűz a Szíve; aki úgy szeret, hogy világnál és mindennél többre becsüli közülünk a legkisebbet, mert nemcsak minket akart eltölteni lelkünk szeretetével, hanem a saját maga érzelmeit közli, mikor mondja: mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri, lelkének pedig kárát vallja? S az Úr is így érez; neki kedvesebb a lélek, mint a világ, hisz önmagát is odaadta érte. S mikor odaadta, kegyelmet szerzett,

s Isten templomává változtatta át az ember testét, s örök érdemeknek hordozójává lelkét. Oly öntudatot adott nekünk, hogy egy pohár friss vízért mennyországot várjunk s nyomorult szalmazsákokon kimúlva örök dicsőségre aspiráljunk. A napszámos is Isten fia lett általa, s a gyermek az ördögöt győzi le az ő kegyelmével. És közszellemet alkotott, a testvériség szellemét, alkotott kultúrát, épített házat, egyházat, s teremtett társadalmat! S ez egyházban megindította a lelkek sorát, a szentek egyességét! Ó, k. t. u., mily ragyogó sorok ezek! — csak a patmosi látnok nézheti őket. Krisztus nyomában jár a Boldogságos Szűz Mária, a szépség, bensőség, grácia eszménye; és utánuk jönnek tüzes lelkek, kik vérüket adták Krisztusért, bíborba öltözött vértanúk! És utánuk jönnek, akik az életen végig küzdöttek, s bár Krisztusért nem véreztek, de érte verejtékeztek, s azután látjuk a tündöklő Szűzek sorait, a «báránynak» kedvenceit; végre vidi turbam magnam ex omnibus tribubus et populis et linguis, ragyogó stólákban, kezükben pálmákkal. Úgy-e hogy igaza van a zsoltárost citáló Úrnak: dii estis et filii excelsi omnes?

De a kritika e ragyogó Krisztus-arcok elé lép és azt mondja: én találok kifogást rajtatok. És mi az a kifogás? Én azt találom, hogy ti bánatos arcok vagytok. Nézzétek a mi klasszikus világunkat; hát nem szebb az, mint a ti kereszténységtek? Ott minden mosolyog. Ott kék ég alatt fehér márványházakban laktunk; isteneink fején nem volt töviskoszorú; megváltásunk nem volt keresztre szegezve. Nem tépelődtünk egyre a kikerülhetlen végzeten, nem gondoltunk napszámba a halálra, mert hiába, nem élet a halál, s nincs szerencsétlenebb annál, aki meghal. Achilles is azt panaszolja föl Odysseusnak: inkább lennék zsellér, aki egy járomnyi földet művel a nap alatt, mint itt az alvilágban az árnyaknak ura! Ó élet! Vita! Vita beata! Ez a mi ideálunk! S mit csináltatok ti ebből a szép világból? Aranyporral volt behintve levegőnk, s ti hamuval hintettétek be; a rózsákat letörtétek s csak a töviseket hagytátok meg. Ó romboló, kegyetlen Isten s kegyetlen szolgái! Minden mosolygott abban az erőteljes, hősies világban, s most eltűnt a mosoly, a színek kialudtak, elhervadt a szép föld a mennyország hitétől. — De e kifogások ábrándos, leányos lelkek képzeletében születtek, kiket ezerhatszáz év választ el ettől a világtól. Máskép szól arról a világról az, aki benne élt s aki írja: eratis aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino! Ut filii lucis ambulate! Ezek ott a sötétség fiai; sötét a

lelkük, éjfélbe mered kilátásuk ; mit csinálnak gyorsan múló életükkel, hervadó földükkel? Mire való a szép szó, mikor rideg valóság vesz körül, melyen nem változtathatunk? Igazságot akarunk, valóságot, s az nemcsak az a darab föld, az a mindenség, az nemcsak a virág, az a tövis is ; nemcsak Itália, de az Alpesek szakadékai is ; nemcsak az élet, de a halál, s mindezen túl és fölül keressük a mosolyt, a virágot, a szép eget ; egy szebb világot ! Szebb világot mindenki számára ; nemcsak a római patriciusok s a modern tízezer számára, hanem a szegénynek, szenvedőnek s haldoklónak számára is ; keressük azt a való, nem hervadó világot : a mennyországot itt és túl. Ismétlem : itt is, túl is. S arra Krisztus mutatott !

Más kifogásom is van ellenetek ; az, hogy nem szeretitek az életet. A ti vértanúitok kegyetlen emberek ; mind meg akarnak halni ; vértanúitok, remetéitek, szerzeteseitek mind világgyűlölők, ki akarnak menni a világból ; azt mondják, hogy ez a szép föld a száműzetés pusztasága. — De, k. t. u., a Krisztus-arcok erre azt mondják : Félreértetek minket ! Ti azt gondoljátok, hogy mi az életet gyűlöljük ; szó sincs róla, hisz azok a vértanúk, azok a remeték, azok a barátok mind különb életet keresnek, mert keveslik ezt az életet ; ez az élet nem élet nekik ; ez a hervadó élet, ezzel be nem érik. Akarnak örök életet, halljátok? Örök életet ! Az egész evangélium ezt leheli, az evangélium azzal álmodik. Örök élet ! Mit használ ez itt mind !? Megöregesztek, elhervadtok, elrothadtok. Minek tehát ez? De ne gondoljátok, hogy sötéten gondolkozunk napsugárról, gyermekarcról, örömről, hűségről; nem ; nekünk ez mind az Isten képe, s azért szeretjük is ezt mind, s ti is szeressétek, de úgy szeressétek, hogy megtanuljátok belőle, hogy mi az igazi élet. Mi azt az igazi életet keressük ; ne haragudjatok ránk, hogy meg nem találjuk fehér márványházakban s piros rózsák között. Hisz ti sem találtátok meg. Míg ellenben mi megtaláljuk a tiszta, lelkes szívben, mely az Istent szereti és a földi életet mint lépcsőt tekinti s a létet mint átmenetet az örök életbe ; ez megnyugvást önt az ember lelkébe, egészséget ád s békességet ! Hogy megnyíljanak szemeitek, tekintsetek föl szentjeinkre ! Úgy néznek-e ki, mint kik sötét és borongós ég alatt születtek és éltek volna? Perpetua, kinek a börtön rögtön palácciummá változik, mihelyt csecsemőjét kebléhez szoríthatja ; sötét anya-e ez, ki nem szereti az életet? Ágnes, ki édes mézről és tejről, mirtus-koszorúról, gyöngyfűzérről, aranybrokátról beszél, nem a római inzuláknak gyermeke-e? Ó, higgyétek el,

szerették az életet, szerették gyermekeiket, s örömeiket, szerették Itáliát és Afrikát; de azon túl örök remény töltötte el szíveiket. S mit gondolsz, örök reményből származik-e az életgyűlölet? Nem gyűlölet fakad abból, hanem szeretet.

De van egy más kifogásunk is, mondja a kritika; úgy látszik nekünk, hogy ezek a Krisztus-arcok nemtelen s alacsony életre vallanak. Úgy látjuk, hogy egyre sírnak és siratnak; hogy önmagukat útálják és gyűlölik. Lelkükbe néznek, s azon csak foltot és szeplőt látnak. Csupa szeplő, semmi egyéb; mily csúnya kép. Érzik, hogy eredetük is bűnös, s bűnben foganta őket anyjuk; érzik, hogy valamint a forrás zavaros, úgy a folyás is zavaros, iszapos; szenvedélyek zavarják, szenny, piszok kóválygog benne. Mindenütt bűn és ismét bűn; mindenütt rothadás és alávalóság! Mily mérgezett lelkek ezek, kiknek ily látomásaik vannak! Nem lehet kíméletes és vonzó lelkületük; azért tagadják a jót vagy ignorálják; nagy, nagyobb, legnagyobb bűnösöknek hirdetik magukat, kiket le kell taposni, ki kell irtani; azért aztán flagellánscsoportok válnak ki belőlük s vérig verik-ütik magukat és egymást; mások nem mosakodnak; mások nem akarnak házakban lakni, hanem hegyoldalakban vájnak maguknak üregeket! Hát ez is élet? Ó, fátyolos Krisztus-arc, ezt hoztad-e jegyesednek nászajándékul?! — Bizonyára ez nem élet, s mi vagyunk az elsők, kik ebből nem kérünk, ebből a szellemtelen alacsonyságból; de nem ilyen ám a Krisztus országa; ez csak az egyik oldala! Miért nézitek a szőnyegnek, a hímzésnek fonák oldalát? Miért nézitek csak az építési telket s nem jöttök később, mikor a fölépített műremek készen áll? Ha kivezetnélek titeket nagy építési telekre, ahol folyik a munka, a gödrök közé, hol a meszet oltják, a homok-, kő- és téglarakások közé, nem élveznétek, de jöjjetek három év mulva s gödrök helyén láttok szép templomot, a homokrakások eltűntek; virágágyak közt kígyózik az út a márványlépcsőkhöz. Mi az élet? Törekvés, harc, tisztulás, tökélyesbülés; egy építkezési telek. Van az életben is egyenlőtlenség, szakadék, gödör, zavar elég, sok alacsony és nemtelen vonás; van a tengerben is hulladék és szemét elég, dacára az eleven vizeknek s a mélység gyöngyeinek; de nézzenek a zavaron, a tökéletlenség fátyolán keresztül s észreveszik, hogy itt az Isten temploma épül. Minden lélek a Szentlélek temploma; kezdetben a templom még csak épül; tűz, vas, kalapács kell hozzá: fabri polita malleo et tunsione plurima. A lélek is vajúdik; még nem isteni; a póriast, a nemtelent, az alacsonyt

le kell győznie, meg kell tagadnia nemtelen eredésének anyajegyeit: non ex sanguinibus, nem a szenvedélyből; non ex voluntate carnis, nem a testiségből; non ex voluntate viri, nem az erőszakból; sed ex Deo nati, hanem Istenből való! Ó zavaros forrás, mely így kitisztulsz, ó zavaros lélek, mely így megszépülsz! Te kedves Krisztus-arc, te nem vagy nemtelen!

És így folytathatnám a kifogásokat és folytathatnám a mentséget. De mit érnénk el vele? Jól mondja egy híres író, hogy a tévelyekre leghatásosabban az élet cáfol rá. A gondolatok borús, ködös régiójában nehéz legyőznünk a támadót, de valósítsa meg gondolatait, s meglátjuk, hogy halva született gyermekek. Azért tehát mi sem törődjünk sokat tannal, érvvel elvontan, hanem állítsunk a világba tényeket s kérjünk másoktól is tetteket. Tetteket, tényeket kell előmutatni, olyanokat, amilyeneket Krisztus is állított a létbe, mondván: ilyet csináljatok! Ti okoskodtok; ne okoskodjatok, tegyetek! Ti filozofáltok; ne morfondáljatok, éljetek! Váljék belőletek úr, a szó legigazabb és legnemesebb értelmében. Én azt akarom, hogy az ember úr legyen; dominus; sőt hogy Dei filius legyen.

S nemcsak elénk tűzte az eszményt, hanem erőt adott, vagyis kegyelmet s egy különös segítő eszközt, a szentek közösségét. A szentek közössége égben, földön és föld alatt van, s minket leginkább az a közösség érdekel, mely a földön van, ez az egyház! E községbe fektette az Úr a mi összes javainkat. Hívők is csak a községben lehetünk; Isten fiaivá, az áldozatnak s a szentségeknek részeivé csakis a községben. Ami ezen kívül van, az rendkívüli vagy csenevész. Az Úr Jézus tana a községben száll nemzedékről nemzedékre; a szentírást s a krédót a község őrzi. Kegyelmet mindenütt kapunk, de a kegyelemnek kiváló forrásai csak a községben fakadnak. Oltára és áldozata csak a községnek van; az egyes imádkozhatik, de oltárt nem építhet. A szentek közösségében mutatott nekünk utat az üdvözülésre, melyhez szorosan kell ragaszkodnunk, mert sok az útvesztő és tévedés a földön. Ebben adott nekünk igazi lelki kultúrát, nagy szellemi műveltséget, mely az emberből szentet nevel, s ugyanakkor a bűnös szívnek terhéről sem feledkezett meg s a kulcsokat az örök kapukhoz ismét csak az egyházban tette le. Ime, nincs útja, nincs oltára, nincs forrása, nincs kulcsa az egyesnek; minden a szent községé, az Isten városáé. De így van ez jól; mert e réven a község ereje is a miénk lesz; miénk lesz a szentek érdeme is:

a szentek munkája! Soha nem állunk elszigetelten gyöngeségünkben, mindig a község vállvetett munkája támogat, hogy amire az egyes képtelen, azt a testvéri közösség teremtse meg. Mert valamint a földet a szociális munka hódította meg, az erdőt az emberek közössége irtotta ki, az utakat az Alpeseken és a hidakat az örvény felett a közmunka építette: úgy a szellemi, a lelki világban is, amire az ember önmagára hagyatva képtelen, azt a szentek közössége, a szentek példája, imája, érdeme létesítse. Az erkölcstelenségnek mocsarait szárítja, a nagy nehézségek magaslataira utakat vezet föl; győzedelmeskedik betegség és halál felett; szóval a tökéletesség magas fokára s az égbe is a szenteknek vállvetett testvéries munkája segít föl.

Hát mi volna e szent községhez fogható? Nincs semmi, ami nyomaiba léphetne. Lelkesen énekelhetjük az egyházzal:

Coelestis Urbs Jerusalem,
Beata pacis visio,
Quae celsa de viventibus
Saxis ad astra tolleris.

E civitas-szal szemben nem imponál nekünk sem görög, sem római kultúra, sem európai szellem, sem XX. század! Nem imponál semmiféle tudomány és filozófia, semmiféle neveléstan, mert igazán úri lelkeket, a szentekhez fogható lelkeket sehol sem találunk. Csak az evangélium, csak az nevel, az teremt szenteket s hősöket; az alkotja meg a nem közönséges, a válogatott lelkek országát, melynek programmja a hegyi beszéd, a nyolc boldogság. S ez országból nincs kizárva senki; jöjjetek hozzám mindnyájan, kik fáradoztok s terhelve vagytok; jöjjetek! S a legnyomorultabbnak is keltegeti önérzetét: si potuerunt hi et hae, cur non et tu Augustine? Ha ezek megtették, miért nem tehetnéd te? Neked is így kell tenned, neked is a szentek közösségében kell élned, úgy hogy a mindenszentek napja egyszer majd a te ünneped is legyen! Ha a kalendáriumba nem is lesz fölvéve neved, de zengjék a te dícséretedet is a mindenszenteknek, az úri lelkeknek ünnepén. Ez felmagasztaló gondolat! Ez meleg, boldogító érzet! E gondolattól ragadtatva küzdök én is, hogy úr legyek. Ó, mindenszentek ünnepe, lelkesíts minket, szítsd föl buzgalmunkat, adj erőt s kegyelmet, amely minket is hős, dicsőséges testvéreink sorába emeljen. Amen.

IV. Isten országa.

(1904)

K. H.! Van sok ország nemcsak a térképen, hanem a lét és az élet különböző fokozatain is. Van ásványország: a göröngy, a por, a kő országa; de a lét nem marad meg ezen a fokon, jobbat akar. Csinál jegecet, s mikor jegecet csinált, azt mondja: élni akarok, és a jegecből az Isten kezei közt növény lesz. Nézzék télen az ablak táblain a jégvirágokat, mennyire hasonlítanak azok a virágokhoz, gyönyörű akantusz-levelekhez. S kezdődik egy új világ, gyönyörű alakok, színek, illatok, zamatok. De az az ország sincs megelégedve magával, jobbat akar, felsőbbet sürget, nem nyugszik, míg azt ki nem tapogatta. S tényleg egy új világ nyílik, ahol már éreznek: ez az állatország. Az állatországnak műhelyei a tenger mélységei, ott próbálgat új alakokat, finomabbakat, kijön a vízből a finomabb közbe, a levegőbe s a levegőben másképp kezd alakulni, finomabban, gazdagabban, és nem nyugszik addig, míg nincs koronája, s ez az ember. Az ember is sok országot alapít népeknek, fajoknak, nemzeteknek s alapít országot a tudománynak s a művészetnek is.

S hol van e sok ország közt az Isten országa? Uram, hol van a te országod, miután mi azt egyre esdjük: Jöjjön el a te országod. Hol van a te országod? Megmondta Krisztus: Az Isten országa nem kő, hegy, melyet mérni lehet; nem óceán, melyen hajózni lehet, az Isten országa bennetek van. Az Isten országa nincs a térben, hanem a lélekben. Ha kérdezed, hogy hol az Isten országa: én vagyok az, s ha ti az én életemet átviszitek lelketekbe, ti is az Isten országa lesztek. Mert az Isten országa, ismétlem, nem ezüst, nem arany, nem ágyú, nem kard, hanem szellem és élet. Az Isten országa az Isten gondolatai szerint alakított élet.

De hát megcsodálni való dolog-e ez? Már a Bölcseség könyve mondja, hogy a bölcseséget többre becsültem királyi székeknél és országoknál; tehát hogy a belső világ hatalmasabb s gazdagabb ország, mint a királyságok. S Kornélia, a Gracchusok anyja, mikor Róma hölgyei kérdezték őt: hol vannak a te kincseid, szintén ilyesmit mond, hogy az ő gyöngyei az ő fiai. Kérdezd meg az Istent: Hol van a te országod, a te hatalmad, hol van a te aranyad? S ő is az eleven életre mutat, a «gloriosum regnum»-ra, a szentekre; ez az én országom! Az én országom Szent Pál: vas electionis; az én ország-

gom Szent Péter azon gyönyörű, fenséges jellemzésben, mellyel Sienkievicz őt elénk állítja: ez a szenvedő, s mégis törhetlen, ez az alázatos öreg ember, ez az Isten országa. Ez az ember, aki nyög Nero kegyetlenkedései alatt, de ugyanakkor úgy beszél a szenvedő kereszténynek, hogy megnyugtatja őket, s a háborgó tengerből síma tükör lesz, melyen tündöklik az örök remény. Ne beszélj nekem aranyról, hisz az gyerekjáték; nézd, ez a hatalmas élet az Isten országa; ez a felség, mely háborítatlanul megy át az életen, szenved, könnyez, de győz. Mondj még szebbet, tökéletesebbet, hatalmasabbat. Nézd Ágnest, azt a római klasszikus leányt, aki római hősiességben lépteti fel a keresztény gondolatokat, aki beszél koszorúról, melyet Krisztus fűz homlokára, viruló pírról, melyet Krisztus vére fest arcára; gyűrűről, melyet Krisztus húz az ő ujjára; gyöngyökről, brokát-ezüst ruháról; s ezzel mind azt jelzi, hogy Krisztus szerelme elragadta őt. Mit beszélsz nekem Kapitoliumról, hősökről; mutass szebbet. Ez az Isten országa. Nézd meg Agathát, a sziciliai görög leányt; felbuzog benne a görög vér s azt mondja a praetornak: én nemes leány vagyok, hogy mersz engem bántalmazni? Mit, nemes vagy? Hisz szolgáló vagy! Ne beszélj praetor — feleli Agatha — több büszkeség van bennem, mint benned, csakhogy az én büszkeségem az isteni élet önérzete, a te büszkeséged pedig fölfuvalkodottságod. Ah, ez nemes vér, görög. Hát mi ezzel szemben Themistokles, vagy más görög hős; mutassatok nagyobbat! Ez az Isten országa. Vagy Carthágó-t említitek, melynek volt Hannibálja és Hamilkarja? Kemény emberek, vasba öltözöttek, hatalmasak, de erőszakosak. Szebb, gazdagabb életet mutassatok nekem Carthágóban; életet, mely erős, de mosolyogni is tud; fényt és dicsőséget, mely felséges, de leereszkedő is: szemeim előtt feltűnik Perpetua, a fiatal házas asszony kis csecsemőjével kebelén, az a mosolygó, édes Perpetua, aki azután haza küldi gyermekét, mert azt mondja, félek, hogy Krisztus szeretetében, most mikor az arénába készülök, akadályul szolgál nekem! Megcsókolja s mondja: Isten veled, gyermek. Mi pedig menjünk. «Hová menjünk?» Az arénába. «Előadásra?» Igen. «A patricius páholyba?» Nem, hanem le a küzdtérre. «S nem félsz a vad bikáktól?» Majd én végzek velük. Ó, valóban ez az Isten országa. Igen, ez az Isten országa.

Most már csak az a kérdés, hogyan lehessen megteremteni az Isten országát? Az Isten országa nem nő magától, hanem az kézmű: azt úgy kell kialakítani apró részletekig,

mint ahogy Ráfael festi képeit s Michelangelo vési szobrait: minden vonás, minden kalapácsütés kézmű. Az Isten országát ki kell gyúrni, ki kell idomítani, mert az egy folytonos törekvés, folytonos munka; csupa elégedetlenség, de egyszersmind mély béke. Béke abban, amit bírok; elégedetlenség az iránt, amit akarok. Az Isten országa megpihenés az erényben, melyet bírok; s megfeszülés, kifeszülés az erény után, melyet óhajtok. Operor, dolgozom, ego... Munkában s harcban állok, s folyton küzdök, mert törvényt érzek magamban, mely hadakozik a lélek törvénye ellen. Pőröly és üllő közt üti ki az ötvös arany és réz lemezből a kelyhet, vagy tálcát; mikor elkészült művével, akkor gondolatot alakított ki rajta. Épúgy az ember kiveri magán folytonos ütögetéssel, folytonos kalapácsolgatással az Isten gondolatát.

Dolgozni kell, k. h.! Munkálkodjatok, operamini, negotiamini. Az Isten országa az erőszak jegyében áll. Aki magát nem gyúrja s nem zúzza, aki magát nem töri, nem finomítja, az nem hódítja meg az Isten országát. Aki a szép gondolatot hajhássza, de azt át nem éli; aki a jó feltételt megcsinálja, de abból jó életet nem sző, azé nem lesz az Isten országa. Aki sok festéket és ecsetet rakásra halmoz, de nem dolgozik, abból nem lesz művész. Aki a kendert elveti úgy, hogy erdővé nő, de azt nem töri, nem szövi, nem fehéríti napsugárral és friss vízzel, az nem öltözik soha a maga vásznába. Azért k. h., ne felejtsétek el soha, hogy aki az Isten országába hív minket, az azt is mondja: dolgozzál, törekedjél, törd magadat és ne röstelkedjél, s elsősorban nem azért a mennyországért ott fenn, hanem azért itt lenn, mert az a fönnt levő öledbe hull, ha megalakítod mennyországodat szívedben. Ha a mag kikel s szépen feslett szét levele, ne féltsd, annak meglesz a virága és a gyümölcse. Az örök dicsőség, az is: «cetera adjicientur vobis», azt megkapod ráadásul.

Kant s mások kifogásolják, hogy mi bérért dolgozunk. Igen, de azért a mennyországért elsősorban, amelyet magunkban hordozunk; a mennyországért, hogy az Isten gondolatai bennünk kiemelkedjenek s a lélek ne nyögjön az érzékiség terhe alatt; a mennyországért, hogy a buzgóság, lelkesítés hevítsen, s ne cammogjunk egyre csak hóvizben, az ízetlen gondolatok hóvizében. Szép lelket, szép egyéniséget szomjazunk; azt akarjuk magunkban kidolgozni, s ha ez sikerül, akkor meg lesz velünk elégedve az Isten, a világ, a művészet; meg leszünk elégedve mi magunk is. Mert aki a teljes életet hordozza szívében, mit akar még? Azon teljesül

a Szent Pál definiciója : «Regnum Dei est iustitia, pax et gaudium in Spiritu Sancto».

Hát úgy-e, k. h., nagyszerű ez a szent kereszténység. Több, mint a görög filozófia, több, mint a művészet ; mert az dolgozik kővel, festékkel, ez pedig dolgozik élettel. Mi nem tisztelünk Apollót és Hérát, akik nincsenek ; mi tisztelünk tiszta lelkeket, akik vannak. Mi realisták vagyunk, kik a legszebb valóságot szeretjük. Mi nem megyünk az Olimpusra, mi lenn maradunk, ahol az erény szebb és illatosabb a babér. Mély tisztelettel és elragadtatással nézek a szentekre, nincs kifogásom a szentek közössége ellen. Ebben a közösségben, a választott lelkek körében jó nekem lennem. Szívjuk magunkba szellemüket, töltekezzünk azzal a lélekkel, melyet Krisztus lehel, mely dicsőséget hoz ránk a szentek országában. Tisztelem az én kedves védőszenteimet is, iparkodom nyomukban járni s önmagamban kialakítani a Krisztus életének új kiadását, az én erényes életemet, melyet megkoszorúzzon valamikor az Úr abban a másik, örök mennyországban.

Halottak napján.

I. A szenvedő lelkek egyháza.

(1895)

K. T. U., Assisiben három templom áll egymás fölött a hegy oldalában. A legmagasabb derült, fényes ; azúrkék ég van a mennyezetére festve : ez a dicsőségnek, a felszabadított hitnek temploma. — Alatta van a másik templom, mely szintén művészi, a Giotto festette, hanem homályos, alacsony és lapos ívezetű. Minden ember, aki belép, érzi a falaknak nyomását a lelkén : ez az alázatos és homályos hitnek temploma. — Lenn pedig a harmadik egészen sötét, és sziklába van vágva, napsugár sohasem hatol bele : itt van Szent Ferenc sírja ; ez a halottak temploma. Hanem ha Szent Ferenc sírboltja igazán a holtaknak a templomát jelezné, akkor a holtak mind boldogok volnának. De ez a templom csak annyiban jelzi a holtak templomát, amennyiben sötét és amennyiben sziklafalaival tömlöc, börtön. A holtak temploma, a szenvedő lelkek egyháza sötét, néma ; inkább börtön, mint templom. És az Úristen rámutat és azt mondja : Ez az igazság kiegyenlítésének helye, itt meg kell fizetni az utolsó garast. Rámutat az egyház és fölpanaszolja, hogy a tisztító-

tűz helyének kapui előtt gyámoltalanul áll. Vele szemben hideg a mennyország is, és kapuin csak azt olvashatni: Inqui, natus in illam non intrabit. Mellette, felette, alatta a pokol-a tűz éleszti kínjait.

De ahol az Isten hajthatatlan és ahol az egyház tehetetlen, és ahol a mennyország hideg és ahol a pokol oly közel, van ott mégis egy hatalom, mely oda is elhat, mely oda is el-elszáll és amely az Úr Jézus szentséges vérét oda is, arra a terméketlen földre is ráhinti, s amely a világosságnak és vigasznak szövétnekét ott is meggyujtja. Melyik ez a hatalom? Ez a szent *szeretet*, a keresztény szeretet. Az Úr Jézus rámutat erre a terméketlen sötét földre és azt mondja a szent szeretetnek: Én itt nem akarok tenni semmit, tégy te! Az egyház szintén hatalmával nem szabadíthatja ki a lelkeket, hanem az imádkozó szívek azok segíthetnek. A mennyország mintegy tétlenül nézi ezt a vívódást és kínlódást, de felszólít minket: Kezeitekbe van letéve üdvünk, tegyetek róla! Igazán tehát azt az irgalmas és könyörületes keresztény szeretetet, azt kell a tisztítótűz földjére küldeni, hogy lásson és tegyen.

1. *Mit lát?* Látja a szenvedő lelkeknek földjét, melyet a szentírás így ír le: Terra miseriae et tenebrarum: szegény, kietlen, sötét világ... terra oblivionis: a feledés földje; Isten és ember emlékezete oly hamar és oly könnyen fordul el tőle. Az Úristen megint azt mondja: carcer... tömlöc, börtön; nem lehet áttörni rajta, míg a lélek meg nem fizette az ultimus quadrans-t. Sötét, kietlen, homályos világ, feledés földje, börtön; s mégis mindez nem alkalmas arra, hogy a tisztítótüzet leírja. Számüzetés helye... terra miseriae...

Mily szegény az eszkimók világa, melynek éjét nem napok, hanem hetek mérik, melyben csak boróka teng és kevés mohot kapar ki a hó alól az iramgím; mily szegény világ! A május pompájában, az olajfa ezüstös vagy a tölgy sötét árnyékában nem gondolnak arra a szegény világra, a a feledés földjére. Mily kietlen és szegényes az óceánból kiemelkedő egy-két kilométer területű sziklasziget, csak vándormadár pihen meg rajta; néhány fűszál virít itt-ott a guánóban. S az a hajótörést szenvedett ember meghúzza magát valamely sziklának odujában és megirigyli azt a vihart, mely eltombol felette és tovaszáll. Kietlen, terméketlen, szegényes világ! Lám, mi, szegény lelkek ilyen kietlen, sötét, terméketlen földön, a feledés földjén vagyunk és

megirígylünk titeket, kik otthon vagytok, kiknek feje felett a nap világít, kiknek lábai alatt az áldás földje terjed, kiknek minden cselekedete, minden fohásza örök koszorút szerez, mily boldogok vagytok! De mi a sötét, homályos, feledett földön mily szegények vagyunk!

2. Hogyha ez a szent szeretet az Úr Jézus szeretete, mely nemcsak az örök haláltól ment meg, hanem amely minden ideiglenes bajt gyógyít és minden ideiglenes jót biztosít, ha ez a szeretet látja ezt a nagy szegénységet, *mit fog tenni?* Ha a keresztény szeretet a földön is irtotta az erdőket, hogy a föld ne legyen sötét; szárította a mocsarakat, hogy a föld ne legyen kietlen és terméketlen; zúzta és törte a sziklákat, tűzzel-vassal dolgozott, hogy hazát és házat adjon az embereknek, mit fog ez a szent szeretet tenni, mikor látja azt a kietlen földet, amely a mi szentjeinknek könnyeit elnyelte és gyümölcsöt nem ad; mikor látja a feledés földjét, melyen kiszorul Isten és ember emlékezetéből és szívéből a szenvedő lélek; mikor látja azt a sötét börtönt, melynek homálya szomorúságot és vigasztalanságot borít a szenvedő lelkekre; nem fogja-e feltörni azt a kietlen, azt a terméketlen göröngyöt, nem fogja-e megtörni azt a börtönt, hogy kiszabadítsa szentjeinket? Meg fogja tenni; miért ne tenné meg?!

3. Talán bizony az Isten miatt? De hiszen az Isten dicsősége kívánja a szenvedő lelkek kiszabadítását. Mert az Úristen dicsősége az ő műveinek befejezettsége; a befejezettség pedig öröm és tökéletesség: tehát a lelkek boldogulása. Még a mű nem kész; míg a határozatlanság terjeng vonásain, míg az anyag durvaságából nem tud kiemelkedni a kifejezés, míg a szenvedés diszharmóniája vonaglik az arcokon: addig az Isten dicsősége még árnyékban, sötétségben van; addig az Isten művei még befejezetlenül hevernek. Az imago Dei nem kész; a gloria Dei még néma, a szentírás ezen két szava egymásnak felel meg. Nincs kifejezve, mi lesz belőlük; mi még mindig anyagiasak, bűnösök, még mindig szenvedélyesek vagyunk, tehát az Isten képe, az Isten dicsősége nincs rajtunk kifejezve. De majd ha meglátjuk az Istent, olyanok leszünk, mint ő; akkor aztán az Isten gondolatai, eszméi ki lesznek rajtunk fejezve, ki lesznek rajtunk domborítva, mi az Isten képei leszünk, az Úristen gondolatai fognak ragyogni lelkünkön, az Úristen szeretete ki fog csordulni szívünkből, elhangzani ajkainkról. De addig? Addig az Isten dicsősége nem kész.

A szentírás a zsoltárban felpanaszolja: Numquid cogno-

scentur in tenebris mirabilia tua? Vajjon a sötétségben látom-e a szép világot, a te remekművedet? ... et iustitia tua in terra oblivionis? ... és az erény fenségét a feledés földjén? Numquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam? Nézd, hogy az emberek remekművei látszassanak, mi kell hozzá? Világosság, napsugár ... Hogy a te remekműveidet lássák réten és erdőn, mi kell hozzá? Világosság, napsugár. A homály és sötétség földjén az Isten dicsőségére gyászlepel van vonva : de kívánja az Isten dicsősége, hogy azt a gyászlepelt ellebbentsük, kívánja az Isten dicsősége, hogy a feledés földjéről kiemeljük az emberi lelkeket : akkor aztán meglesz az imago et gloria Dei. Csak a boldogult lelkek látják az Isten képét, azokon ragyog az Isten dicsősége; minek hagynók tehát, k. t. u., dicstelen romokban heverni az Isten műveit? Ki kell emelni a romokból, ki a feledésből, ki a sötétségből az Isten képét, boldogítani kell a szenvedő lelkeket!

4. Ismét a szentírás azt mondja : Dominus regnavit, decorem iudutus est... Mikor az Isten uralkodott, dicsőségbe öltözött. De mi az Isten koronája? Láttam az Emberfiát; praecinctus zona aurea ; láttam az Emberfiát aranyöltözetben, vagyis a szentek körében. Mikor a szentek köre nincs meg, az Isten Fia szegény. A kereszten volt ő szegény, mikor még senkije sem volt. Minél több a boldogult lélek, annál aranyosabb az Emberfiának öltözete. Minden sajgó szív egy-egy rubin, de a föld mélyében ; minden szenvedő lélek egy-egy gyöngy, de a tenger mélyében : hiányzanak az Úr Jézus koronájából. Ki kell emelni a föld mélyéből azokat a drágaköveket, ki kell halászni a halásznak a tenger mélyeiből azokat a gyöngyöket! Vagyis a feledésből ki kell menteni, ki kell szabadítani a szenvedő lelkeket. Gloria, imago, corona Dei. Szent Pál is azt mondja : Ti vagytok az én koronám, s maga az Úr Jézus mondja a szentírás szavaival érthetően : corona mea a boldogult lelkek. Minél több a lélek, annál ragyogóbb az Úr Jézus koronája. Emeljük az Úr Jézus koronájának díszét! Miért hagynók ezeket a csengő hangokat a feledés némaságában? Miért ne dicsérje az a lélek oly sokáig az Istent, az ő kegyelmét, irgalmát? Miért ne hangozzék az Apocalypsis éneke : Gloria et benedictio et claritas et gratiarum actio! Miért legyen a feledésnek némasága azokon a lelkeken? Emeljük ki a feledésből és szenvedésből a szenvedő lelkeket!

Ha a pálma és borostyán nincs a maga földjében, elhervad, nem lehet koszorúkat kötni belőle. Minden lélek a fele-

dés földjén olyan, mint a hervadt pálma. Ezekből az Úr Jézusnak, a győztes hadvezérnek babérkoszorút fonni nem lehet! Segítsük ki ezeket a lelkeket! Ez lesz majd az Úr Jézus koszorúja, az ő trófeuma, az Úr Jézus diadalmenete és az ő végleges győzelme.

5. Ha az a szent szeretet ilyen érzelmekkel áll a tisztítótűz párkánya mellett; ha látván ezt a kietlen, sötét, feledett földet, ilyen szent gondolatokra buzdúl, vajjon nem fog-e mindent megtenni, ami tehetségében áll, hogy ezeket az állapotokat megszüntesse? Nem fog-e mindent megtenni, hogy ezeket a lelkeket kiszabadítsa, annál is inkább, mert oly gazdagok vagyunk Krisztusban, divites facti sumus . . . Minden szentáldozás, minden szentmise, minden elégtétel, minden önmegtagadás, minden felemelkedés jószándékból, erényes célból, minden az Isten előtt egy drága bér: divitiae nostrae.

Ha pedig arra gondolok, hogy ez a szent szeretet nemcsak erdőket irtott, nemcsak mocsarakat szárított, nemcsak sziklákat tört, nemcsak hazát és házat adott az embernek, hanem minden gyermeket, minden árvát gondoz, minden beteget gyógyít, minden gyámoltalant s elhagyatottat szívére szorít, mit fog tenni az Úr Jézus harcaiban megsebesültekkel? Mit fog tenni a lelkek ezen árváival, elhagyatottjaival? Mikor itt a kórházban meghalt a szent életű főnöknő, egy ember látta őt álmában; hogy szegényen, rongyosan, koldulva állt előtte, ránézett és mondta: Ismersz-e még? Ráismersz-e az én hangomra? Nézd az én szegénységemet! Miserere mei, miserere mei! — Valamelyik Ottó császár megjelent nagynénjének és mondta neki: Az egész kolostor ostorozza magát és tartson bűnbánatot, hogy rajtam segítsen. — A szent szeretet megerőlteti magát, megfeszül mindenféle önsanyargatásban, böjtben és imában; segíteni akar a lelkeken. A szent szeretet nem nézheti, hogy miképen szenvednek ezek a nagy betegek, azonnal kész: Uram, itt vagyok én, mondja, itt az én vérem, hogy könnyeid ne folyjanak; itt a testem, hogy a lelkek felszabaduljanak. És hogyha lehetett volna rendeket létbe hívni és lehetett volna kórházakat emelni a szenvedő lelkekért, mennyi fényes épület állna erre a célra a földön! De ha nincsenek ilyen kórházak, vannak a kereszténységben mindenütt keresztről nevezett Jánosok, kik ezeket a lelkeket a tisztítótűz lángjaiból kiemeljék; vannak Páli szent Vincék, kik a gályákhoz láncoltatják magukat, hogy a szenvedő lelkeken segítsenek. Mi mindnyájan, k. t. u., épen azért,

mert hiszünk, épen azért, mert a szent szeretet láttatja azt, amit a hit mutogat nekünk a terra miseriae, a terra oblivionis világából: tegyünk ebből a szent szeretetből kifolyólag minél többet érettük! A hitnek világa, mely azt mondja: Isten dicsőségét emeled! az Úr Jézus iránt való vonzalom, mely biztosít minket, hogy az ő koronáját tesszük fényesebbé és hogy neki nyujtunk pálmát s koszorút; az égnek vágya, mely azt kívánja, hogy minél nagyobb legyen az Isten dicsősége és minél szebb legyen az Istent dicsőítő ének; az egyháznak egyrészről gyámoltalansága, mert hatalmával nem tudja őket kiszabadítani, másrészről pedig őszinte kívánsága, hogy az ő közbenjárói minél inkább szaporodjanak: int, buzdít, kér minket: Miserere mei, miserere mei! *Tegyetek minél többet, gazdagok vagytok; adjatok, szegény vagyok, segítsetek rajtam!*

II. A halál komolysága.

(1898)

K. T. U.! Komoly minden, ami a halállal összefügg. A halálnak emléke tényleg megdermeszt és megfagyaszt mindent. Magát az életet itt kell hagynunk, ha annak a titokzatos és rejtelmes birodalomnak vámfájához és határkövéhez érünk; semmi sem megy be ott, ami enyeleg és kedves, ami mosolyog és hangos. Fenséges és csodálatos silentium van a holtaknak és a halálnak birodalmában. Az ember s a társadalom szétmállik, mihelyt ehhez az árokhoz ér, hajója, a koporsó a mélybe száll, s a sír azt a mahagóni-, diófa- vagy ércládát, szalagait és virágait elnyeli s a férgeknek dobja. Mindent, ami nagy és fenséges a világ szemében, összemángol a halál, a legnagyobb ellenségeskedések és legmélyebb indulatok, a társadalmi egyenlőtlenségek kiegyenlíttetnek, elcsapja azokat az enyészet úgy, mint a szél a fáklyafüstöt koporsónk mellől.

Azonban baj az, hogy ezt a komoly hangulatot és érzelmet az élet később megint szétszedi, emlékeit feledteti, szomorúságát mosolyra deríti. Ha egy-két év mulva annak, akit nagyon sirattunk, sírhantjához térdelünk, mily tisztult és nyugodt fájdalmunk! Játszik körülöttünk a napsugár, magán a sírhanton virul a virág, madár zeng az ágon, és az élet zaja nem törik meg a temető kerítésén; elkacag a jókedv a sírok felett. Az ember nem tudja megrögzíteni magában a halál komolyságát. Csak a hit, az mindig egyformán komoly a halállal szem-

ben. Ha rákezdjük a Requiem aeternam dona eis Domine-t, rögtön belemerülhetünk a halál komolyságába. És az egyház sürgeti ezt a komoly gondolatot, védi és óvja azt s nem szereti, ha valaki fölületes gondolattal deríti fel a szent, ünnepélyes, szomorú csendet; nem szereti, ha a gondatlanság kacagva, tréfázva közeledik a halál fönséges emlékeihez; szinte bűnnek nézi.

Kivált pedig három gondolattal akarja a halál komolyságát s az elköltözött lelkek üdve iránti buzgalmat ápolni: 1. a halhatatlan lét, 2. az Isten igazságossága, s 3. a szenvedés emlékezetével.

1. A halál komolyságának első jellege *a halhatatlan lét.* Hogy lehet az, hogy ez a tiszavirág, ez az egynapos légy, az ember, egyszerre szakít az ő arasznyi életével és belemegy a halhatatlanságba? Hogy néz ki a szem, amely a végtelent látja? A mi szemünk látja a tizenkét órai vagy még rövidebb napot, és utána megint megpihen az éjben, a korlátolt láthatárt, amely majd összezsugorodik a ködben, majd kitisztul a napfényben; hanem halhatatlan, láthatatlan, mérhetetlen világot ki lát közülünk? Mi mindig az időben élünk, percekkel, órákkal, évekkel számítjuk létünket; a halhatatlan élet benyomásait kicsoda képes elviselni közülünk? Mi mindig a térben vagyunk, lábunk alatt talaj van; hanem a szellemi élet, melynek földje, talaja nincs, ugyan merre, hol van? Nincs csillagokon, nincs földön, nincs légben; hanem akár a végtelen ürben. És aszerint, amint mi mindent térben és időben felfogunk és számítunk, kicsinyes a mi világunk, a lelkek pedig mind az örökkévalóságnak és a végtelennek benyomása alatt állnak. Ha következőleg ránk nézne valamely lélek onnan a végtelenségből, micsoda átszegező tekintetet vetne az ránk? Azt mondják, hogy az ember a benyomások összege és eredője. Ha nagy, hatalmas vízesés alatt vagy valamely mélységes örvény szélén állunk, milyen óriásiak, szinte elviselhetetlenek benyomásaink: ugyan mit gondolnak, hogy nézhet ki a lélek, melynek benyomásai az örökkévalóságból vannak?

A benyomásoktól eltekintve öntudatunk gondolatainktól is függ. A mi gondolataink a legegyszerűbb kérdésekben is bizonytalan tapogatózások; máskép van az a lelkek világában, ők értik a legmélyebb bölcseséget; a csecsemő lelke tisztában van az élet és a lélek legfontosabb kérdéseivel, a legmagasabb theológiát érti és látja a legelmaradottabb hülyének lelke. Ezzel szemben a mi létünk fejletlen, olyan mint az álca élete a napfényben karikázó pillangóval szemben. Mozdulatlanul

és lustán függ azon a kis szálon a pillangó álcája, fény és napsugár alig férkőzik hozzája ; élete inkább valami álomféle ; olyan az embernek élete a testből kiköltözött léleknek életével szemben.

Kedves barátaim ! Senki közülünk nem bír fogalmával az örökkévalóságnak ; azok a lelkek pedig mind össze vannak zúzva az örökkévalóság benyomásától. Közülünk a szentek emelkednek fel legközelebb az örökkévalósághoz, de azok is csak az örökkévalóság pitvarában állnak. Senki közülünk a végtelent nem közelíti meg , hőseink, a szentek, földi életükben csak a végtelennek pirkadó fényét látják. Hát mit is mondunk, mikor hajtogatjuk azt a Requiem aeternam dona eis Domine fohászt? Az örökkévalóság édes nyugalmát add nekik, Uram ! S érted-e, mit beszélsz? Érted-e, mi az : örökkévaló nyugalom? Iparkodjunk tehát valamiféle értelmet fektetni abba az imába ; minél inkább igyekszünk erre, annál forróbb, buzgóbb és komolyabb lesz imádságunk.

2. A második, komoly gondolat : *az Isten igazságossága.* Az örökkévalóság benyomásával és a halhatatlanság érzetében törnek a lelkek a végső cél, az örök szépség, igazság és jóság felé, az Isten felé. Kitör belőlük a vágy a boldogság után. Amilyen a Niagara zuhatagának esése s vízcseppjei, s amily őrületes gyorsasággal iramlanak a mélységbe, olyan a lelkek zuhatagja az Isten felé. A boldogság vágyának szenvedélyes vihara ragadja a lelkeket, kiszakítja őket innen a földről, mint őszkor a faleveleket a szél az ágról, s ragadja a végtelen felé. De mikor így ragadtatnak a lelkek az örök jóság és boldogság felé, beléjük vágja karmait egy iszonyú kísértet, amelynek arcát nem lehet befedni, melynek szavát nem lehet elcsitítani, amelynek jogait nem lehet eltagadni : a felelősség érzete. Ez a felelősség teljes öntudatra jut az emberi lélekben, és az Isten maga világositja föl az emberi lelket, minek következtében minden lélek látja magamagát, minden lélek látja éktelenségét, csúnya arculatát és a büntetés maradványait. Jóllehet az Isten levette a tisztuló lélekről a halálos bűnt és az örök büntetést, hanem azért a lélek mégis csak szomorú és éktelen. Ha a művészek nemzetközi gyűlésébe beleállítanánk egy normális iskolásgyermeket, ki palatáblájára rajzol a vesszővel gyatra idomokat, mily szegényesnek venné ki magát a gyermek, és milyen elmaradottak volnának fogalmai a perspektiváról, a színek harmóniájáról : olyan szegényes és gyenge a tisztuló lélek a végtelen Istennel szemben. Izleli saját nyerseségét és elmaradottságát ; az a sok ki nem forrt gondolat, csupa bütyök és

csomó rajta, azok a szenvedélyek mint a girbe-görbe hajlások és csavarodások, nincs kidolgozva és elsimítva semmi. Az az emberi lélek érzi a maga alacsonyságát, érzi, hogy kofa-, szatócslélek. Ha lelki szemét nézem, látom, mint van befuttatva az irígység sárgaságától; ha ajkait szemlélem, látom, mint vannak azok kihányva a szenvedély lázától, az arc hogy be van esve a gondolat halványságától és a felfogás kicsinységétől; ha viszonyát nézem Istenhez, látom, mily elmaradt, szívének legnemesebb húrjai lazán le vannak eresztve, harmóniát, mennyei glóriát lehetetlen belőlük kicsalni; homloka tincs felkenve az Isten-szeretet s áhitat olajcseppjével; íme így áll a szegény lélek az Isten végtelen igazságosságával szemben. Az örök szépség, jóság és bölcseség számára egyelőre igazságossággá válik. Igényeket emel, amelyeket a tisztuló lélek saját erejét tekintve kielégíteni csak szenvedés által képes. Ebben a percben érzi át teljesen tehetetlenségét, s maga az Isten könyörül meg rajta, mikor őt a szenvedés tüzébe sodorja le. Kezdődik a szenvedés, melyben Isten az emésztő tűz, előtte zsugorodnak és vékonyodnak és szinte hamuvá lesznek a lelkek, mint ahogy nagy tűz mellett tekerődzik, zsugorodik, lobbot vet s szétfoszlik a sárga falevél. Maga az emberi lélek, mint tudjuk a szentek revelációjából (Genuai szent Katalin), megkívánja, hogy a tisztítótűz lángjában megtisztuljon; maga az emberi lélek rohan a tisztítótűzbe, hogy kivegye magából a szennyet és nemtelenséget s tükörfényessé váljék.

3. Ha az emberi lélek ennyire kívánja az elégtétel hiányában a szenvedést, mennyire követeli azt a végtelen Isten! Itt kell most kiirtani mindent, ami a végtelen tökéletességgel meg nem fér, ki kell belőle törülni minden nemtelen vonást, és bármilyen mélyen vegye magát az emberi lélekbe a tökéletlenség, van az Isten kezében éles véső, a lángnak vésője, amely azt ki bírja onnan szedni. Itt alakul át szenvedés által a lélek. Gondolhatjuk, ha az embernek átváltozása és átalakulása már a földön annyi áldozatba kerül, ha az embernek, mikor a tökéletességet el akarja érni, annyira kell magát megtörnie és megtagadnia, mennyi zúzásba, törésbe és szenvedésbe kerül az, ha az ember nem ilyen tökéletlen és magunkféle gondolatok szerint, hanem az Isten gondolata szerint alakul át. Az evangélium szava: Törd meg magad, hogy hozzám hasonló légy, ott valósul meg teljes szigorában; az Úr Jézus keresztje az elégtétel mély fölfogásával ráborul a tisztítótűzben szenvedő lélekre s a lélek átfogja és átkarolja az Úr Jézus szenvedését, nem hogy érdem legyen belőle, mert ott érdemelni nem lehet,

hanem hogy eleget szenvedjen ő vele. Akar szenvedni úgy, mint Krisztus, minél többet s minél tovább!

Ime, k. t. u., ez a három gondolat jellemzi a túlvilág komoly hangulatát: a halhatatlan lét, az Isten igazságossága és a szenvedés. Az elköltözöttek lelkei ott vannak, s a mienk odakerül. Gondozzuk az övékét s szeressük a magunkét. Minél jobban szeretjük meg saját magunk lelkét, annál jobban buzgólkodunk a tisztítótűzben szenvedő lelkekért; minél jobban értjük meg a végtelen Istennek szívtisztaságra s tökéletességre támasztott igényeit, annál nagylelkűbben áldozunk mindazért, ami lelki tökély. Álljunk csak be a nagy érdekek gondozóinak sorába s röstelni fogjuk a gyűszűt, az araszt, a langyosságot, a fásultságot, kislelkű szeretetünk mértékeit és arányait, s az örökkévalónak gondolatától felmelegítve, felpezsdült lélekkel kezdünk a lélekért buzgólkodni. Térjünk jól s minél mélyebben bele a gondolatba, hogy nekem örökkévaló nyugalmat kell megteremtenem. Istenem, ami örök, az aligha készül hamar és könnyen. Igaz, hogy az ember minderre önmagától sohasem volna képes, hisz erre Krisztus segít; de az embertől kívánja közreműködését. Az Úr Jézus kegyelme helyez minket az örök világosságba s akarja, hogy az örökkévalóság végtelensége rendítsen meg minket.

Imádkozzunk tehát buzgón a lelkekért, tegyünk minél több jót értük s legyünk meggyőződve, hogy a legnagyobb haszon nem az övék lesz, hanem a mienk. Ebben a buzgalomban válunk igazán buzgókká s okosakká, mert amit nekik adunk, azt már százszorosan lefoglaltuk magunk számára; a bocsánandó bűnt jobban kerüljük, az Isten igazságosságával szemben méltányosabbak és nagylelkűbbek leszünk s meg tudjuk becsülni az erénygyakorlatokat, amelyek által saját rovásunkat törlesztjük, az Isten kegyelmét magunkban növeljük, s amit annyiszor kérünk, azt meg is nyerjük, azt, hogy adj Uram, örök nyugodalmat nekik, s az örök világosság fényeskedjék nekik.

A budavári Szent István-szobor talapzatánál.

(1906)

Jöjj népem virága, hazám ifjúsága, menjünk föl a hegyre; az idők, a századok föltornyosuló magaslatára! Nézd, ott áll a te apostoli királyod, szented, hősöd... Úgy áll a magyar történelem élén, mint a nemzet pátriárkája, aki nemcsak a koronát, hanem az ekét, fűrészt, kalapácsot

is belevonja szentségének túlvilági fényébe. Fején Magyarország s Krisztus országának dicskoszorújával született királyunk és vezérünk ő. Mintha glóriás feje fölött az egek magasaiból törne elő a szózat: «Ime angyalomat küldöm, aki vezessen». Ajkairól szinte hangzik az áldás, mely boldogságot ígér, ha a jelenbe belevisszük a multnak hitét, erkölcsét, a hit fényét, az erény termékenységét, a jellem erejét.

Nézzünk szét e szent magaslatból, mit is látunk innét? !

Ültünk már milleniumot, fölemlegettük harcainkat, s a kiállításban mint egy diadalmenetben elléptettük a világ szemei előtt a magyar nemzet életét és tevékenységét; de nem igen kutattuk, mi volt a harcokban ellenállásunk ereje, mi volt az ezeréves fönnállásnak titka, nem kérdeztük, honnan az ősök hazaszeretetének önzetlensége s az erény törhetetlensége? Mondjuk ki hát most: *nem ezeréves, hanem kilencszázéves mindaz, ami a nemzetet naggyá, életképessé s hősiessé tette.*

Őshazájából hozta népünk a szabadság lángoló szeretetét, *de fönnmaradásának biztosítékait nem hozta el, azokat kapta a kereszténységtől;* ragaszkodott a multhoz, nemzeti hagyományokhoz és szokásokhoz, de a haladás vágya és ereje a keresztvíztől pezsdült föl benne. Megvolt a nemzeti lélek jó, rossz tulajdonságaival, de ápolás alá csak az ezredik évben foglalták; ekkor támadt igazi Mózesünk, Szent Istvánunk, aki az ígéret földjét nemcsak a Nebo hegyéről nézte, hanem népét oda be is vezette. Ez az új haza a szent kereszténység természetfölötti világa, amelyben a magyar keresztény művelt népcsaládok tagjává lett. Új napok virradtak reá, melyek a hitre világosították és az erényre melegítették a nép szívét.

Hazát akkor nyertünk, mikor a keresztvíz kezdte megtermékenyíteni a rögöt; akkor lett sátor helyett házunk, mikor a templom köré építkeztünk; azóta lett drága, édes a haza, mióta szent lett, s minden jelvényén a keresztény áldás szent olajcseppje reng.

Nézz végig kutató szemmel, keresztény lélek, s mutass föl valamit, amit a magyar nép nem a kereszténységnek köszön! Nem találsz! Hit, ház, haza, trón, család, műveltség, nemesség, erkölcs, erény, dicsőség: mindez a kereszténységből való.

Hazát tulajdonképen a hit adott. Nem a hit vezetett a Kárpátok szorosain át hazánk rónáira, de a hit biztosította

e hazát számunkra. Volt itt előttünk sok nép : német, római, szláv ; s amint jöttek, úgy mentek : elsodorta őket az áradat. Miért nem fogózkodtak Tátra, Mátra, Fátra szikláiba? Miért nem építettek sáncot az ár ellen? Az ár megjött, szorította őket, s nem volt horgonyuk, melyet a bőszült árba ledobhattak volna. Jött a magyar ; azt is szorította a népek tengere ; de volt horgonya, s azt ledobta az árba ; a horgony a kereszt volt, s az leszegeződött a hármas bércre, azóta is ott ragyog a magyar címerben.

Békét nekünk a hit adott régen és újabban. Elapadt volna a magyar vér pogány őseink csatáin ; elszivárgott volna idegen földön nemtelen garázdálkodásban, ha nincs, aki a vért nem a porondra önti, hanem verejtékes munkában gyöngyözteti s kamatoztatja. A kereszténység tapasztotta be a vérző nemzet sebeit, mikor a harc mestersége helyett az ipar s földmívelés munkájára tanította. A kereszténység szabadította föl a török járom alatt tespedő népünket s visszaadta, bár csak kis részben, azt a sok áldozatot a XVII. és XVIII. század törökverő csatáiban, mit a magyar nép a keresztény nyugatért hozott háromszáz éven át.

Műveltséget, eszményeket nekünk a hit adott. Az építette templomainkat és iskoláinkat, az közölte velünk a műveltebb nyugat szellemi kincseit. Magyarország régtől fogva az a hely, melyen a nyugat s a kelet találkozik, s ez is, az is foglal ; itt van a vízválasztó vonal, melynek egyik lejtőjén az európai haladás fejlik, másikon az ázsiai tétlenség vesztegel. Mi lesz a magyar nép sorsa, ha nem Róma, hanem Konstantinápoly vonzza ; ha nem II. Szilveszter pápa, hanem a bizanci császár küld Szent Istvánnak koronát? Mi is az aldunai népek késő ébredését várhattuk volna ; így pedig a műveltség kizáró határait Erdély mögé vetettük ; műveltségünket biztosította római kereszténységünk. Valamint más népeket, úgy minket is kiemelt a megtestesült Istennek kegyelme és hatalma a legmélyebb vallási, erkölcsi, értelmi zűrzavarból ; szívet adott nekünk, felebarátot mutatott az emberben, kiben üldöztük és gyűlöltük ellenségünket ; feleséget, gyermeket adott nekünk, akit addig csak jószágszámba vett ; igazságra tanított, melyről lemondtunk ; erkölcsre, tiszta életre, melyet lehetetlenségnek néztünk. Honnan szereztük világos és általános erkölcsi ismereteinket s honnan az igazi fölvilágosultságot, a jóakaratú nézeteket, a valódi házias élvezeteket, az egyéni biztonságot? Ki építette házainkat, ki alapította városainkat, ki csinált nekünk utakat, ki adta

a tízparancsolatot, ki ismertette meg az illemet és tisztességet? Mindezt a kereszténység tette.

S hogy amit tett, azt az idők árja le ne mossa, s amit plántált, azt a népek viharja ki ne szakítsa, *összeforrasztotta maga-magát a nemzet életével*; királyokat adott nekünk, akik szentek, koronát adott, amely szent korona, hogy amikor nagy királyaink sírjait keressük, oltárokhoz járuljunk, s mikor nemzeti ünnepet ülünk, istentiszteletet tartsunk, s mikor a koronára emlékezünk, a szentek aureolája jusson eszünkbe. S mikor megkeresztelt minket apostolai, Szent Adalbert és Szent István által az Úr, keresztanyául a mi szent királyunk magát a Boldogságos Szűzet jelölte ki, legyen az a nemzet anyja, oltalmazója és pátrónája; azontúl a magyar zászlón a Szent Szűz képe lengett, s Szent István, László, Imre, Szent Erzsébet, Margit, Jolánta, Kinga, az Árpádház dicső szentjei lebegtek a zászló körül s lelkesítették a nemzetet dicsőséges 900 éves harcaiban.

Jöjj népem virága, hazám ifjúsága, menjünk föl a hegyre!

Szent Imre herceg ünnepére.

I. A magyar ifjúság példaképe.

(1907)

Szobrokkal örökítjük meg halhatatlanjainknak emlékét; ezreket, százezreket költünk a bronz- és márványművekre, mert vágyunk, forró kívánságunk az, hogy éljenek köztünk. Ha nem támaszthatjuk föl őket sírjaikból, legalább emléküket örökítjük meg tereinken és múzeumainkban. Mintha csak azt mondanók: éljetek köztünk; legyen emléktek tartós, mint az érc; ne szedje azt szét sem rozsda, sem vihar; legyen ragyogó, mint a karrarai márvány fényszomjas csillogása; éljenek köztünk erényeitek, gyujtsanak szövétneket gondolataitok, melegítsen nemzeteket nagy szíveteknek századokon átható sugára.

S mi értjük e törekvést, sőt magunk is követjük e példát; csakhogy mikor eszmények után nézünk, a legdicsőbb szellemi világ felé fordulunk, ott keresünk magunknak vezető csillagot, s be nem érjük arannyal, márvánnyal, hanem aranynál drágább, márványnál ragyogóbb kialakítást sürgetünk számukra; mi szenteket választunk eszményünkül s e szen-

teknek eleven testben, tiszta, nemes, fölséges életben, önmagunkban akarunk alakot adni.

Nagyszerű, boldogító művészet; művészet, mely a nagyot, a fölségest nem márványba vési, hanem újra átéli; nem kőben örökíti meg, hanem megújrázza életét. Ezt teszszük mi, kedves ifjak, Szent Imre tiszteletében és utánzásában; teljünk tehát el nagy föladataink méltánylásával, s buzdítson, lelkesítsen minket a nagy célnak öntudata.

Mi a mi édes, szent eszményeinket a dicsőséges, szellemi világból vesszük; világból, melynek alakjai az erény, a tökély, a lelki erő, a fölség megtestesülései; világból, melyet Dante látott költői elragadtatásában s megénekelt ihletett ajakkal. Ez a világ az Isten koszorúja, nem virágból, hanem megdicsőült lelkekből kötve; szebbnél szebb hierarchiák emelkednek ott egymás fölött, mint gót tornyoknak emeletei; minél magasabbak, annál csodásabbak, annál ragyogóbbak s e fénygyűrűk koronája az Isten, . . . aki megközelíthetetlen fénytengerben lakik. Ez a világ az, melyet a vak Milton látott, hol jazpisz-padozaton gurítják amarant- és arany-koronáikat a királyi szellemek. Ez a világ az, melyről az antifóna emlékezik: O quam gloriosum est regnum, in quo cum Christo gaudent omnes Sancti, ó dicsőséges ország, Krisztus királysága és öröme!

Az örökélet e dicsőséges országából ragyog felénk testvérünk, Imre herceg! Első tekintetre ellebben ajkunkról a sóhaj: ó mily nagy, mily fölséges vagy! Gloria in excelsis, énekelték az angyalok; te is magasan állsz és glóriás vagy. Kitűnöl, azért csodálunk. A közönségest senki sem ünnepli, a megszokottat senki sem csodálja, hanem ami a közélet lapályából, az emberi érzés színtájából kiemelkedik, ami a felhők fölé, a csillagok közé tör: azt ünnepeljük. Megtiszteljük csodálkozásunkkal az Alpesek csúcsát, mely a fellegek közé tolja ki szirtjeit; álmélkodunk a tajtékzó tenger háborgó dühén; megakad szemünk a vijjogó s a szélvész szárnyain a magasba fölcsapó sasnak lendületén; ezt a föl-föltörő, dacoló, emelkedő erőt csodáljuk; csodáljuk a természetben, csodáljuk a kegyelemben. Itt, a kegyelem országában is vannak hegyek, montes Dei; itt is vannak zúgó, föl-fölcsapó áramlatok; itt is szárnyalnak sasok. Kiemelkednek szentjeink a földről, ki az ég felé, ki foglalkozásuk keretéből; elfelejtik kunyhóikat, házaikat, váraikat; levetik kendőjüket, kötényüket, palástjukat; leteszik sisakjukat, koronájukat, birétumukat; kiemelkednek népből, családból, határkövek,

társadalmi állások korlátaiból, ki térből s időből. Romok nem temetik el őket, alapzatuk nem föld, nem kő, a mulandóság hulláma el nem üti őket, hisz szárnyaik vannak.

A léleknek e páratlan fölénye ragyog Szent Imrén is. Királyi palota, az ország trónja, Szent István koronája, harci zászlók, népek hódolata nem elégítette ki őt, mert megérintette lelkét azzal a szívet, érzést elváltoztató, földet-világot árnyékba borító illetéssel az Úr, s a halhatatlan élet szenvedélye foglalta el szívét; szétfoszlott szemeiben a fény s a dicsőség, kicsiny lett neki a világ. Kicsiny lett a világ, mert Szent Imre lett naggyá; sötét lett a földi fény, mert az Istenszerctet mély tüze gyulladt ki benne! Magyarországot szerette, édeshazája, bölcsője, sírja volt; a szent koronát, nemzeti létünk e szent szimbolumát tisztelte, de ambiciója országon, koronán túlterjedt; vágyódott az Isten országának koronája után, vágyódott azután, hogy országának ne legyen vége. E nagy ambiciónak útjaira terelte nagy lelke. Nem erőszakolta, nem kényszerítette senki, ment ő magától; ragadta a szíve; látott, szeretett, ment, sietett. A világ nem kápráztatta; még kiábrándulnia sem kellett, annyira távol esett tőle. Nem kellett tört márványlapok föliratait olvasnia, melyek dicsőségről szólnak s a dicsőséget önmaguk cáfolják; nem kellett földön fekvő oszlopok, a leterített erőnek szomorú emlékei között járnia, melyek az erő gyöngeségeinek bizonyítékai; nem kellett sötét diadalívek alatt elvonulnia, melyek alatt inkább a búskomorság, mint győzedelmes jókedv jár; minderre nem volt szüksége: megértette Isten hívó szózatát s szívvel-lélekkel követte azt; követte s a csillagok közé ért!

Minden keresztény ifjúnak feje fölött a hitnek s lelkesülésnek ugyanez a csillagos égboltja ragyog, s e csillagokról nem szabad sohasem levennie szemét. Neki is arrafelé kell törtetnie s nem szabad elfáradnia. De mikor szentünk eszményiségének utánzásáról s önmagunk életében való kialakításáról van szó, van Szent Imre lelkén egy másik jelleg is, mely szemet szúr s szívet gyujt s a csillagokba vezető úton szárnyakat kölcsönöz, s ez az ő tisztasága. Amictus stolis albis, szeplőtelenség a ruhája! Ez igazán hercegi, mondjuk királyi, vagyis hogy krisztusi öltözék. A világ szövőszékén ilyet nem szőnek. Sőt, amit az Isten remeklő keze sző nekünk, azt a világ bozótjaiban rongyokra tépjük. Hány ily ember áll rongyos öltözetben az Úristen szeme előtt! Hányszor takar csúnya sebeket a világi hírnév s tudomány; művészet

nem óv meg a mételytől ; nagy hadvezérek öntudatuk világában néha tán szégyenkező rabok ; híres költők erkölcs tekintetében néha csak siralmas alakok lehetnek ! Ó Uram, örök ifjúságot, virágzó életet, tiszta, szeplőtelen lelkületet teremts belém ; minek volna nekem ész, géniusz, remeklő kéz, ha önmagam előtt szégyenkeznem kellene? Minek öltözködném selyembe, bíborba, ha lelkem öltözete rongy és szégyen volna? Im, az igazi ékesség a lélek szeplőtlenségének tavasza, az igazi szépség az ártatlanság halványságán átverődő szűzies pír !

Szent Imre ezt a díszt, ezt az ékességet kereste ! Szépséget, mely el nem fonnyad. Korona, királyi palást helyett a diadema speciei-t kívánta meg, a lélek szépségét ! S jól tette. Ezért volt élete szép és kedves élet ; élet, melynek ritmusa, mértéke, harmóniája van. Lelki ember lett, kiben a lélek áttört a testen s kifejezte önmagán az Isten gondolatát, hogy összetörje mindazt, ami alaktalan, aránytalan s rendetlen a vérben s az ösztönökben. Ez fölségesen sikerült neki, s a fehér stólába öltözve, fiatal élete végén meglengethette győzelmeinek pálmáját s letehette azt az Úr lábaihoz, mondván : győztél bennem, Krisztusom, győztél ! Hála neked !

E győzelemre hív minket Szent Imre herceg ! Győzelemre test s világ fölött, de csak az alacsony világ s lázadó test fölött, mert hiszen nem megtörni, de fölmagasztalni akar minket. Sürgeti bennünk a szép, erőteljes, fejlett életet ; üldözi a csúnya, a satnya, a gyönge tengődést ! A tiszta élet kialakításával éri el bennünk célját. Beleállít a hitnek nagy gondolataiba, az eszmények sugárzatába, Krisztus kegyelmének tiszta légkörébe s biztat, buzdít : testvérem, itt el nem veszesz, itt el nem fajulsz ; ragaszkodjál az Isten fiainak nagy gondolataihoz, s azok erőt sugároznak beléd. De a hit nagy gondolataival, az örökélet vágyával s elvesztésének félelmével föltüzeli egyszersmind lelked szeretetét s harci vágyadat, s benned is fölcseng majd a tiszta lelkekhez intézett krisztusi szózat : Veni de Libano sponsa, veni, coronaberis : jöjj tiszta, küszködő lélek a magasztos érzések magaslatairól, jöjj felém, én majd megkoszorúzlak ! Ha tiszta vagy, kedves ifjú, fűszeres magaslatokon lakik lelked ; ha tiszta vagy, Libanon havasának hóvirága vagy ; jöjj, megkoszorúzlak ! Erőt, kedvet, vigaszt, örömet öntök lelkedbe, s nőni fogsz szemem előtt, mint a pálma s ragyogni fogsz kezeim közt, mint féltett drága gyöngyöm !

S mi hiszünk a hitnek e bátorító igéjében, hiszünk a ke-

gyelem e biztató erejében, akkor hát, fiúk, előre, előre Szent Imre nyomaiban! Szent István hitet, koronát, trónt, állami létet adott a nemzetnek; folytassa atyjának művét a fiú; ragyogtassa föl a koronát, támogassa a trónt, biztosítsa nemzeti létünket Imre herceg ideális, lelkes, erkölcstiszta ifjúságnak nagyranevelésével. Az ilyen magyar ifjúság lesz az igazi ifjú magyarság; a hitében, reményében, munkakedvében megifjodott Magyarország. E nagy reménységeink zászlaján Szent Imre képe ragyog s a zászlót a nemzeti boldogulás útjain Szent Imre nyomaiban a fegyelmezett, tiszta s küzdelmes ifjúság viszi. Járjon vele szerencsésen a hadak útján. Higgyen, éljen, dolgozzék, küzdjön, győzzön. Amen!

II. A kettős eszmény.

(1907)

Mélyen tisztelt ünneplő közönség! Születésnapot ülünk; kilencszázadik születésnapját annak, ki szívünkben él és nem hal meg soha. Hogy él, azt érezzük: az élet áramai lüktetnek szívéből szívünkbe, lelkéből lélek sugárzik lelkünkbe. Hogy pedig nem hal meg, azért jót állok. Hitünk, krédónk a szent kereszténységben s az a másik krédónk egy erőteljes, életrevaló ideális magyarságban, amely a magyarságnak biztosítéka, záloga: tiszta erkölcs, életrevaló, ideális ifjúság.

Mélyen tisztelt ünneplő közönség! Ifjúság kell! Tiszta, ideális ifjúság kell ebbe a társadalomba, melynek rétegeiben minél magasabbra hágunk, annál több a vétkes, a hibás egyén! Tiszta, ideális ifjúság kell nemzetünkbe, az erkölcsi érzékében megfogyott magyar népbe; mert minél jobban rohan az élet árja, annál piszkosabb hullámokkal csapkod körülöttünk! Tiszta ifjúság kell, amely ráesküszik az Irás szavára: Sanabiles fecit nationes, gyógyíthatókká tette Isten a nemzeteket, a csökönyös nemzeteket is, és rácáfol az angol tudós szavára, hogy nincs anyag a rothadás ellen; ha anyag nincs, van lélek! Ezt akarja magába nevelni az az ifjúság, amelynek eszménye Szent Imre.

Szent Imre herceg, mélyen tisztelt ünneplő közönség, *a krisztusi erőnek, az erős magyarságnak a típusa.*

Ifjúságot mással, mint a nagynak és erősnek tiszteletével nem lehet nevelni. De épen Szent Imre, az Árpád-házi első királyi sarj, amint rámutat a nagy elv- és időfordulatra, épen úgy rámutatott azokra az új erőkre, amelyek nemzeteket

neveltek, korszakokat alkottak, kultúrát teremtettek, amelyek benne is érvényesültek, benne, akiben párosult meg nem gyöngült erős természet a kegyelemmel. Éltbeléptette azt, ami legnagyobb a világtörténelemben, jóllehet nem minden: *életbeléptette a szentet.* A szent is, m. t. közönség, alakítás; a szent alakításához pedig géniusz kell. Ha kell zseni a Michelangelo Mózeséhez, a rafaeli Madonnákhoz, ha kell zseni, hogy a zene gyönyörű titkait kicsaljuk a száraz fából: géniusz kell a krisztusi fölség és szépség önmagában való kialakításához is. Mert azok ott kövek, szín, hangok alakítása, ez pedig életet alakít. Az élet alakításához, hitünk szerint, kegyelem kell, inspiráció; de egyszersmind kell a mélység iránt érzék és finomság; kell temperamentum, amelyben vulkanikus erők izznak; kell erős, szerető szív, lángoló lélek, amely áldozni, hevülni tud.

Ne mondjátok emberek, hogy a szent gyönge! Mélység, izzás, áthatás, szóval erény csak ott van, ahol erő van. Minden erény erő. Az erő vétkezhetik nagyokat; de biztos, hogy erény erő nélkül nincs, s ha az erőnek idegét átmetszitek, kaptok tucatembereket, akár jámborokat, de nem kaptok szenteket. A szentség a lélek mélysége; a szentség egy szent, fölséges elragadtatás, a szentség világtaposás. A szentek törpék, gyöngék nem lehetnek, okvetlenül óriások és hősök azok. Ne mondjátok, hogy elnevelték őket, hogy barátkezek alá kerültek! Mondjátok, hogy nem értitek azt a géniuszt! Tőlem mondhatjátok, mert hisz minden nagynak megértéséhez mindenekelőtt érzék kell, és az hiányzik.

Nézzétek Homér Achilleusát, aki a tengerparton sír és eped, — a barbárok nem értették! Azoknak imponált a lármás hősiség. Nézzétek, a XVI. századnak Assisi szent Ferenc, Szent Erzsébet nem kellett, nekik Deborah, Judit volt az eszményük! A XVIII. század cipős, harisnyás piperkőcei begipszelték a gót dómok kőrózsáit. Vannak a modern kávéházaknak is lakói, akik a szenteket hülyéknek nézik, akik saját homorú-domború lelkületük tükrözésében a fölségesnek csak karikatúráját látják, példáját fölfogni nem tudják.

Ha Szent Imre a csaták porondjain tombol, azt mondják: Ez egy hősies lélek. Hát a csaták hősiességén kívül van még más nagy cselekedet, van a léleknek felséges, hatalmas ereje. Ezt fogadjátok el és tiszteljétek mint igazi nagyságot!

Mi azonban Szent Imrében nemcsak azt tiszteljük, ami kegyelemmel párosulva krisztusi életet formál. Nekünk Szent Imre *az erős magyarság típusa,* Szent Imre a magyar nép

sarja. Aranyos kapcsolat mult és jelen közt, éltető, kedves eleme a nemzeti életnek, amely el nem fásult soha, amely felszólít, rákényszerít, hogy katholikusok, keresztények, szeressétek a hazát, mert történelmünk, hőseink, emlékeink rámutatnak arra a történelmi Magyarországra, amely a mi édes hazánk. Nincs hazafiság olyan benső és mély, mint az, amelyet a vallásos idealizmus hevít! Mert én szeretem a magyar nemzetet, szeretem azt a népet, mely meghódította és hazát alkotott ezen a földön! De mennyivel inkább szeretem, tisztelem, hogy abból a törzsből kifakadni látok apostolokat, amilyen István, hősöket, milyen László, leányokat, milyen Margit, ifjakat, milyen Imre, édesanyákat, milyen Szent Erzsébet! Szeretem azt a trónt, a magyar királyság trónját, a magyar nemzeti ország fellegvárát; de az a trón az én szemeimben oly naggyá magasztosul, mikor azon szenteket, apostolokat, hősöket látok!

A magyar korona szimboluma a függetlenségnek, nemzeti életnek és integritásnak; de az a magyar korona, hogy az szent korona, én ezt vallásos dicssugárral, aureolával körítem! A mi legfölségesebb ereklyénk a szent jobb kéz, melyre magyar óhajtva néz! A mi zászlónk Szűz Mária zászlója! A mi Árpád-házunk a szentek törzsfája, s a mi Nagyasszonyunk Magyarország és a magyarságnak királynéja! Odavonzanak, kötnek, fűznek ezek minket hazánkhoz és vallásos hazafiságot váltanak ki belőlünk. Nekem a nemzeti egyediséghez ragaszkodnom kell. Ezzel élek, ezzel dolgozom. Mélyen meg kell győződve lennem, hogy amit mást mondanak kultúra, emberiség, nemzetköziség, ezek nem léteznek; ami létezik, az az emberiség, amely nemzetekben, államokban van kijegecesedve. Nincs az a szellemi áramlat, még ha szocializmus, demokrácia is, amelynek ne volna nemzeti színezete; mert a demokrácia Magyarországon más, mint Németországban; de a szakszervezet is nemzeti valami Németországban, más mint Amerikában, Angliában. S a pszichológia bármennyire szedi szét a patriotizmust: szeretet az, kegyelet az a mult emlékei iránt, vonzódás az ahhoz a földhöz, ahhoz a hithez, amelyet nemzeti egyéniségünkben birunk. Hogyha pedig ez a szeretet az égnek szeretetével tudja szeretni a földet, hogyha ez a kegyelet a királyban fölkent szentet tisztel, akihez érni tilos, hogyha ez az odaadás a hitnek isteni kötelessége, akkor úgy-e a hazafiságnak legrendületlenebb alapja a mélységes, tiszta szent vallásosság?

Ez a vallásos hazafiság az, amelyet Imre herceg tűz

a zászlónkra. Ez fogja megállani helyét, ez fogja egyszersmind útját állani annak a nemzetközi állítólagos hazafiságnak, amelyről a mi szónokunk már megemlékezett.

Előremenni, modern hazafiak lenni mindnyájan akarunk. Senki közülünk nem vágyik vissza Szent Imre korába; senki sem vágyik vissza a török hódoltság nyomorúságába, nem vágyik vissza a 48 előtti rendi világba! De ezt a magyar földet magyar egyediségében, nem frázissal, de nemzeti érzelmekkel, történelmi multunk szellemével akarjuk bírni és élvezni!

Ez a kettős eszmény van kiképezve Szent Imrében, a magyar szentben.

Ez a zászló leng a magyar keresztény ifjúság hadseregének az élén! Fényes ennek a zászlónak a multja, de ez a zászló modern gondolatok, érzelmek viharában suhog; a kép rajta kilencszázéves, de a lelkesülés a huszadik század ifjúságáé. Ezt a zászlót visszük, ezért küzdünk. A munka társadalmát akarjuk Magyarországon ezen zászló alatt megteremteni. Egy életrevaló, kultúrájával helyét megálló Magyarország élére akarjuk ezt kitűzni. Ezt a zászlót viszi előttünk Szent Imre. E zászló nyomában megyünk, járunk. Győzni okvetlenül fogunk, ha szentül, tisztán, keresztény katholikus módon élni megtanulunk!

Szent Szaniszló ünnepére.

Az Úristen remekműve.

(1904)

K. H.! Mily értelemmel és művészettel van megalkotva a mezei virág! Istennek gondolata tükröződik rajta. De nemcsak gondolata, hanem szeretete is. Mert hiszen gonddal, szorgalommal, szeretettel van megalkotva. Külön ki van húzva más-más színű vonalakban minden erecskéje, pártába vannak foglalva szirmai, és a művészet elmehet oda iskolába tanulni a színeknek fönséges összhangját. Mily értelemmel és művészettel van rajzolva és festve a lepkének szárnya! Ennek a csúnya hernyónak adott az Úristen gyönyörű ünneplő ruhát, amelyet akkor terjeszt ki, mikor a napsugár sziporkázik rajta. Adott neki azonkívül még más ruhát: szárnyainak külsejét, mikor a fakérgen alszik; az szürke, hamvas, hétköznapi. Az egész természet azt mutatja, hogy az Úristen értelemmel és szeretettel dolgozott rajta.

Azonban mennyivel több értelemmel és nagyobb szeretettel dolgozott az Isten az értelmi világban! A szentírás mondja: Teremtsünk embert a mi képünkre és hasonlatosságunkra. Nekigyürkőzik az Isten, hogy most valami még remekebb, még találóbb és mélységesebb életet gonddal, szeretettel, művészettel alkosson, és alkotta az emberi lelket, és dolgozik ezen az emberi lelken épannyi érzékkel, épannyi élvezettel, mint a virágon és lepkeszárnyon. És még abban is van hasonlóság a fizikai és lelki, szellemi világ közt, hogy az Úristen úgy itt, mint ott nem dolgozik a nyilvánosság miatt; széthinti az ő virágait mindenhová, még abba az útszéli árokba is, még azt az éjjeli lepkét is szép bíborpalástba öltöztette. Hasonlóan tesz az Úristen az emberi lelkekkel. Nem múzeumok számára dolgozik, midőn kiválasztja s kiemeli őket, hanem «a világ erőtleneit választotta Isten, hogy megszégyenítse az erőseket» (I Kor. 1, 27), és «akiket a világ balgatagoknak tart, azokat választotta Isten, hogy megszégyenítse a bölcseket». Bárhol neveli naggyá az ő kedvenceit, e lelkeket: parasztházban, cellában, a Nilus völgyében és a völgy üregeiben, in speluncis et cavernis terrae, mint Szent Pál mondja — mindenütt vannak az Úristennek választott, páratlan lelkei, ifjak, leányok épúgy, mint öregek. Némelyek soká élnek, mások korán meghalnak, elhervadnak, mintha csak maga számára teremtette volna őket. Ilyen remekműve az Istennek minden virágnál szebb, minden lepkeszárnynál művészibb, a mai szent: Szent Szaniszló. Ez is az Úristen kezének remekműve, remeklése, és megérdemli, hogy belehassunk a szép léleknek mélyébe és gyönyörködjünk szépségében.

1. A világ keveset tud róla. Alig 18 éves ifjú volt, midőn belépett jezsuitának a Szent Andrásról nevezett római noviciátusba, és nemsokára meghalt. E virágnak úgy látszik csak a pártája ötlik szemünkbe; a párta pedig zöld és nyers, nem látjuk a virág szirmainak fejlettségét. Csak külső szárnyát látjuk a lepkének, az pedig hamvas, szürke és fejletlen. Ha az ember a világ szemével nézi, mit lát anyakönyveiben? Született előkelő családból, iskolában járt Krakkóban és Bécsben, azután rendbe lépett, hogy legyen belőle valami, de meghalt: kár érte! Azonban az egyház imája egészen mást mond: Isten, ki bölcseséged egyéb csodái között a zsenge korban is az érett szentségnek kegyelmét megadtad. Maturae sanctitatis: érett, fejlett szentséget emleget az egyház. Fejlett szentség pedig nem lehet erőtelj és művészet nélkül. Okvetlenül szét

kell tehát nyitnunk azt a nyers és zöld pártát és meg kell néznünk a virágnak szirmait, bele kell nézni a művészetbe, amellyel az Úr Jézus azt kirajzolta és kifestette. Szét kell nyitnunk e hamvas-szürke, igénytelen lélek szárnyait, hogy meglássuk belsejében azt a remekművet, amelyet az Isten alkotott benne.

2. Mi jellemzi mindenek fölött Szent Szaniszló kedves lelkületét? Mélységes felfogás és érzés! Minden léleknek nagysága elsősorban a felfogástól és érzéstől függ. Magasztos felfogás — mély érzés! A többi erény, az mind ezen az alapon épül fel; alakítás, idomítás sokféle lehetséges, de az alapszín ez. Legyen bár a lélek tiszta, hősies, bátor, nemes, — mindezen erények csak annyiban fejlődhetnek ki, amennyiben az érzés és a felfogás mélysége azt megengedi. A felfogásnak és érzésnek mélysége az a termékeny vagy sovány talaj, amelyből az erény sarjad; ha termékeny a talaj, pálma nő rajta, ha silány a talaj, szikes fű teng rajta. Szent Szaniszló lelkülete, ami illeti a fenséget és mélységet — páratlan! Életének csillagzata az örökkévalóság. Elve hasonlít Szent Alajoséhoz, — mindig csak azt hajtogatta: Ad maiora natus sum! Szent Alajos pedig azt: Quid hoc ad aeternitatem? ! Ime két lélek: jóllehet oly különböző, mégis ami illeti a művészetnek azt az alapját, amelyen majd az Isten ujja fog remekelni, egészen egyforma. És ezen az alapon emelkednek, ezen az alapszínen gyúlnak ki Szent Szaniszló erényei. S ugyan mi különös van ez irányzatban, — mondhatná valaki — hiszen minden emberi lélek hajlik valamiképen az örökkévalóság felé. Hajlik, igaz; csakhogy aztán ez a gondolat nem fejlődik ki benne erőteljesen; nem bír magának medret ásni, inkább csak tavaszi barázda marad. Minden lélek, amely nem szent, magába fogadja valamiképen az örökkévalóság benyomásait, de ezek csak kátyuk és gödrök; tengerek és tengerszemek nem lesznek belőlük. A szentekben megvan az a szerencsés fejlődés, hogy ott az örökkévalóság magának medret tud vájni, s egy egész életet tud mélységébe sodorni. Az örökkévalóság nem marad a lélek felületén és a hit skémáiban, hanem megragadja az egész életet, kivájja és kimélyíti úgy, hogy tenger lesz belőle. Ebben a mélységben fejlődik ki pompásan a lélek.

3. Lássuk már most, hogy e mély érzésű lélekben miféle erények nyíltak? Ismerjük Szent Szaniszló arcképét. Az az égrenéző, kedves arc, azok a szeretettől és honvágytól sugárzó szemek, a dús, vállaira leomló haj keretében egy kedves fiúnak benyomását teszi. Ajkairól pedig egyre lebben a szó:

Ad maiora natus sum! Magasabbra születtem; és elfordul a világtól és vágyik egy másik után. És tényleg ez a gyermek nem a földnek gyermeke, ez a gyermek mindenekelőtt az Isten gyermeke és mert az Isten gyermeke, van neki édes mennyei anyja, a Boldogságos Szűz! Az örökkévalóság mély érzéséből fakad ki a Szent Szűzhöz való gyermeki vonzalma. Szent Szaniszló teljesen a Boldogságos Szűzé! Édesanyjának hívja őt, mindennap este s reggel megcsókolja a képét, mint ahogy a jó gyermek szokta megcsókolni édesanyja kezét; teljesen reá bízza magát vezetésére. És tényleg, a Boldogságos Szűz édesanyai keze vezeti Szent Szaniszlót csodálatos utakon.

Ehhez a Szűz Mária-tisztelethez csatlakozik a másik elmaradhatlan vonás: Szent Szaniszló páratlan tisztasága. A breviárium azt mondja róla, hogy ha tisztátlan beszédet hallott, elájult. Azt mondják erre, hogy ideges, beteges gyermek. S tényleg úgy van, hogy valamint a lángész nem fér bele a gyönge testbe, épúgy a mélységes erény is megtöri azt. Ezt a tisztaságot hűségesen óvta. Kincseket, gyöngyöket még az Úristen is rejteget. Nem lehet valaki ilyen tiszta és gyengéd, érzékeny gyermeke a Boldogságos Szűznek anélkül, hogy ne volna szerény, elvonult és szigorú életű.

Ami a szerénységet illeti, az tükröződik arcán, — szigorúságát pedig említi a breviárium; de ez nem Szent Alajos szigorúsága. Szent Alajos szinte ijeszt, oly szigorú. Szent Szaniszló még táncolni is tanul, mert atyja így akarja. Szent Szaniszló körül nincsenek vértócsák; szíjak és ostorok nem ijesztenek; de benne is megvolt az a szigorúság, mely szenvedni kész. Volt egy Pál nevű bátyja; egészen más irányú, világias ifjú, s mint testvérek közt sokszor látjuk, hogy az ellenszenv valóságos gyűlöletté fajul el köztük, ez ellenszenvnek és gyűlöletnek kegyetlenségével tudta kedves Szaniszló öccsét kínozni. Szaniszló rendkívül sokat szenvedett bátyjától. Folyton szemrehányásokat tett a szent ifjúnak, üldözte, szurkálta, verte, tettlegességekre ragadtatta el magát; de minél többet kellett szenvednie, annál jobban fejlődött vonzalma a Boldogságos Szűz iránt és honvágya.

Tudjuk, k. h., hogy ez az áhitat érdemessé lett arra, hogy mikor Bécsben a protestáns házban, ahol lakott — mert bátyja készakarva ezt a lakást fogadta fel, — nem eresztették be a papot a beteg Szaniszlóhoz, a Boldogságos Szűz kieszközölte számára a szentáldozás csodálatos kegyelmét: angyal hozta el az Úr testét és részesítette őt a szentáldozásban.

Hogy tűrhetné azt édesanya, hogy éhen haljon gyermeke; a Boldogságos Szűz eteti gyermekét, Szaniszlóját. — Más alkalommal, midőn a Boldogságos Szűz meghívja őt a Jézus-társaságba s apjától való félelemből nem akarják őt Ausztriában felvenni, Szaniszló sietve elhagyja Bécset és fut Bajorországba Dillingenbe. Útközben betér lutheránus templomba s várja a misét. A misére ugyan hiába vár, de a szentáldozás kegyelmében itt is csodálatosan részesül. Aki a Boldogságos Szűz útjain jár, azt a Szűz nem hagyja el s céljához is vezeti. Elvezeti Dillingenbe, innen az Alpeseken át Rómába s ott felveszi őt Borgias szent Ferenc a noviciátusba. Most már megnyugodhatik s meg is nyugszik. Csak a szíve nem nyugszik, az még jobban szeret, folytonos lázban ég, a vére, szeme, keze, mindene forró a szeretettől. Ilyenkor novemberben künt a szökőkútnál locsolja mellét. Melege van a benső szeretet lángjától. Ebben a szeretetben él egy évig; azután a lelki láz testi lázzá fejlik, amely a kedves fiút cskhamar elemészti. Mikor lázban ég, szinte félrebeszél, vágyódik a Szent Szűz pompáját, diadalmenetét közelről látni; már itt az augusztus, közeledik a hónap 15-e; «nagy ünnep ez a mennyországban, nekem is ott kell lennem», s nem beszél félre, igazat mond és a honvágy elviszi Szent Szaniszló lelkét, a Boldogságos Szűz szűzies kíséret élén eljön érte s elviszi magával.

Ime, k. h., páratlan szép, gyönyörű lélek, amelyen az Úr gonddal, művészettel, szeretettel dolgozott. Lepkeszárnyas, tündöklő lélek, melyen külsőleg nem látunk semmit: a kerete egyszerű és szegényes, nem esik a világ tudomásvételének latjába. Omnis gloria regis ab intus! Bensőleg van minden gyönyörűsége!

Jegyezzünk meg magunknak, k. h., két vonást e kedves, Istennek tetsző életből. Ha mint virágot nézem, a felfogás és érzés mélyéből két vonzalom emelkedik ki: a Boldogságos Szűz iránti szeretet párosulva a legméltóságosabb Oltáriszentség iránti gyengéd áhitattal. Lehet-e a Boldogságos Szűzet szeretni anélkül, hogy szeretete egyúttal ne fakasszon bennünk az Oltáriszentség iránti szeretetet? A Szent Szűz szeretete tisztává, tündöklővé, érzékennyé, kedvessé teszi a lelket s kiesdi számunkra a kegyelmet, hogy az Úr Jézus iránt gyengéd, bensőséges vonzalommal és ragaszkodással viseltessünk. — Ha pedig lepkeszárnyú léleknek nézem a mi szentünket, finom, ragyogó szárnyai azt jelentik, hogy szárnyaljunk vele, emelkedjünk vele együtt felfelé. Szárnya nő a

léleknek, ha vannak vágyai. S melyik a legfenségesebb vágy? Az örökkévalóság vágya. Kitépnők a lélek szárnyait, ha kiölnők benne az örökkévalóság utáni vágyat, és viszont nagygyá növesztjük a lelket, ha minél buzgóbban ápoljuk benne ezt a szent vágyat. Ha, k. h., oly szerencsések leszünk ezt a vágyat valóságos honvággyá növeszteni lelkünkben, közelebb állunk majd magához a fölséges Istenhez.

Ha virágot látunk vagy színpompás lepkét, jusson eszünkbe Szent Szaniszló szép lelke, s törekedjünk erényeit elsajátítani, hogy követvén őt az erényért küzdött földi küzdelmeiben, égi boldogságában is részesülhessünk. Amen.

Szent Erzsébet ünnepére.

Isten leányának csodálatos szépsége.

(1894)

K. T. U! Az apostol mondja a korinthusiakhoz: Spectaculum facti sumus mundo et angelis et hominibus. Kik azok, kikre az angyalok figyelme fordult? Kik azok, kikre kedvtelésel néz az Úr? Kiken ragyog fel a szeme, igazsága, szeretete, mint az anya szeme szeretett gyermekén? Kik azok, kik végre még annak a nagyon nehézkes világnak szívét is képesek voltak elragadni és csodálatát kierőszakolni? Kik azok? — Ti! Non multi sapientes, non multi potentes, non multi nobiles; nem, nem a hatalmasok, nem a bölcsek azok, hanem az együgyűeket választotta ki az Isten; nem az erőseket, hanem a gyengéket szemelte ki. Ti, kik a szívnek alázatával, a léleknek szerencsés hajlékonyságával, a léleknek boldog érzékenységével bele tudtátok magatokat élni teljesen az Isten kegyelmébe; ti, kik tudtok úgy hinni, remélni, szeretni, hogy azt életetekké tudjátok átváltoztatni; ti vagytok azok, kik felléphettek abban az arénában, ahol az erényért küzdenek; abban a színházban, hol a világnak az Istenben boldog szívek életét mutogatják, nem a modern Sudermann-féle regények lapos realizmusában, hanem igen, a kunyhó és a földmíves, iparos és polgári ház szerény otthonában, hol bár egyszerű és szegényes minden, hol bár az eső tocsog a pitvar malomkövére, s a ház leánya épen most törli kötényébe kipirosodott kezeit és kinn a családatya a ház félszere alatt vágja a fát: mégis az áhitat és béke és szeretet leng s a házi áldás, mely a falon lóg: az Isten a szeretet s aki a szeretetben marad, Istenben marad, s Isten ő benne.

Ime, a keresztény élet rendkívüli, bámulatos jelenségei; bámulatosak, hiszen az apostol csodálatát is kierőszakolják! Kérdezzük: honnan az életnek ez összhangja és boldogsága? Honnan ez a lelki erő, ez a nagyság? Hogy lesz a kunyhóknak és egyszerű házaknak életéből egy nagy spectaculum, egy nagy aréna? A felelet: a hajlítható, a jó, az érzékeny szív által és a ráhulló kegyelem által. Ebből a kettőből van sodorva az élet, melyről az apostol mondja, hogy látványosság Istennek és embereknek. E kettő egybenőve és egybeszőve adja azokat a lelkeket, kik hitben és szeretetben élnek. Kik az életet a vágyódás honává, a földet a mennyország lépcsőjévé teszik, kik a tövisben rubint termő gyökérre ismernek, a nefelejtsben a Szűz szemét látják, a szarkalábban a Szent Szűz sarúját, a tejútban a lelkek útját szemlélik; kik a szél zúgásában a szenvedő lelkek panaszát hallják, szóval kiken beteljesül a buzdító szó: Habete fidem Dei! Ó, de ki fogja ezt a hitből vett életet ápolni? Kinek a keze elég gyengéd arra, hogy e lelkek virágzását gondozza? Ez csak az Isten lehet. Ő alkot, ő nevel, ő ápol magának ily lelkeket.

Ha keresünk szívet, mely igazán érzékeny, és lelket, mely igazán finom legyen, itt van a nagy látvány, Szent Erzsébet.

1. *Kedves, érzékeny, finom, hajlítható, ideális lélek.* — Ötéves korától számítjuk megnyilatkozásait és szinte sajnáljuk, hogy a krónika oly későn, oly mostohán törődik e választott lélekkel. Ötéves koráról mit jegyzett fel életrajza? Azt jegyezte fel, hogy a kis Erzsébet — de hiszen hány más gyermek tette ezt — a nagy zsoltáros könyvvel térdel; néha felfordítva is tartja, mert olvasni nem tud, de olvasás nélkül is tud és érez eleget; nem küldték oda, csak szívének sugallatát követi, mikor ott térdel az oltár előtt. Máskor ismét játszik, egy lábon ugrál: a kis hamis úgy tesz, mintha a kápolna falához kellene dőlnie, oda is dől, hogy azt megcsókolja; máskor ismét zálogot játszik, ki kell váltani magát; mi a zálog? egy Üdvözlégy. Mindenki, aki keresztény nevelésben részesült, tudja, hogy a lélek mily érzékeny, mily hajlítható, vagy ha tán önmagán nem tapasztalta, láthatja máson: ha nem is valamennyi egyformán, de mindegyik valamiképen. Az Úristennek pedig kiválóan tetszik a szív e gyengédsége, s azért van oly nagy vonzalma a gyermekek iránt. S az Istentől átszármazik ez a vonzalom a keresztényekre, s azért mindenki, aki az evangéliumot szereti, mind tiszteli a finom lelket és a gyengéd szívet s szereti a gyermekeket. Ugyan ki ne szeretné őket?

A téglavető fűtője nehéz beteg; kemény, kegyetlen fekete

ember ; nem akar gyónni ; fekszik ; meghajlítva tartja a lábát, mert nem fér az ágyba ; akárki jön a szobába, arra úgy néz rá, mintha keresztül akarná szegezni. Adnak nyakába érmet, a Boldogságos Szűz érmét ; letépi azt. De ott a szobának másik oldalán ötéves, kis, kerekarcú, szőkehajú liúcska fekszik szintén betegen s az érmecskét, melyet atyja eldob, azt esengve kéri és nyakába akasztja, csókolgatja s nem lehet tőle többé elvenni. Minden szív érzékeny, hogyha csak ápoljuk. Szent Erzsébetnek a szíve ebben a gyengéd ápolásban részesült és ez volt az ő szerencséje. Ő csupa lágyság, csupa elevenség a hitből vett benyomások iránt. Mikor elmegy a templomba és látja az ijesztő töviskoronás Krisztus-képet, nem akar letérdelni a zsámolyra, hanem letérdel a földre ; leteszi koronáját, elfödi arcát, mert szívébe szúrt az Úr Jézus töviskoszorúja. Rendkívül érzékeny az ő hibái iránt, úgy tudja azokat siratni, és ha csak Lajoson felejti szemét a mise közben, mindjárt lelke elé lép a vértől csepegő Krisztus, és ott helyben siratja meg hibáját. Mi ez? Ez a szív érzékenysége. — Aki az erényben haladni akar, fő kellék, hogy szívét érzékennyé tegye. Az élet a legfinomabb szövet ; minden selyem és bársony daróc vele szemben ; aki erényesen akar élni, annak e gyenge szöveteket meg kell óvni az eldurvulástól. Finom érzékenységű lél knek kell lennie minden iránt : az Isten-tisztelet és áhitat, az Isten félelme és az Istenhez való vonzódás iránt ; az alázat és felebaráti szeretet s az áldozatkészség indulatai iránt ; az Isten jóvoltának, a szent tisztaságnak, a hősies odaadásnak érzete iránt csupa szemnek és szívnek kell lennie ; mert ezekből szövődik a finom lelki élet. Ezeket a finom szöveteket ki kell tenni az isteni kegyelem behatásának. Az Isten kegyelme az egyetlen, páratlan művész, mely ezeket a finom szöveteket ruhákká, tisztákká, tündöklőkké tudja varázsolni.

Szent Erzsébet járt ezzel a rendkívül finom szívvel itt az emberek között ; mindent, amit lát, hall, azt gyengéd szeretetének keretébe foglalja ; szívének ezt a melegét kisugározza mindenbe ; bearanyozza szíve jóságával a vidéket, a cselédszobát, a konyhát, a magtárt ; az emberekre annál inkább kiterjed szíve szeretete ; mind ebben a melegben él. Igazán csak az emberi szív képes oly meleget árasztani, hogy mindenki jól érezze magát körülötte. Oly feketék, oly mohosak annak a Wartburgnak falai s az embert az a középkori sötét fal és kapu kissé rosszul érinti ; de ha elgondoljuk, hogy azt a falat Szent Erzsébet csókolgatta, mindjárt kedves szinben áll előttünk. — Oly ijesztő az a régi Krisztus az ő töviskoronájával

az eisenachi templomban és annak a megaludt vérnek festett erei borzalommal töltik el az embert; szinte jól esik neki, ha elfordíthatja a szemét; de ha elgondolom, hogy itt térdelt a tízéves leány és tudta siratni Krisztus szenvedését: a keresztfa előttem sejtelmes, mély igazsággá lesz, mely mögött egy gyengéd életet kell keresnem. — Hideg a temető, behorpadtak a sírok, ledőltek a keresztek s avarjában zúg a szél; nem a szív zenéje ez; de ha elgondolom, hogy az a Szent Erzsébet mily gondolatokkal járt ebben a temetőben és hogyan látta kiemelkedni Krisztus dicsőségét a feltámadásban, mindjárt kedves és vonzó lesz előttem. — Elhagyott a Wartburg, nem lakik benne senki; hanem ha elgondolom, hogy ezek közt a falak közt Erzsébet lakott és átváltoztatta ezt a hideg csupaszságot egy kedves otthonná az ő gyengéd szíve által, mindjárt jól érzem magam. Igazán mindent a gyengéd, a meleg, a hajlítható szív tesz, és ez teljesül Erzsébetben.

2. De az ily érzelmes, gyengéd lelkeket nagy veszedelem fenyegeti! Úgy-e, mikor az ember szemeit úgy be tudja mélyeszteni a hitbe és mennyországba, félni lehet, hogy lábai alól elveszti a talajt. Az ember, aki mindenkiben csak Krisztust látja, az felebarátainak bűneit és szenvedélyeit — úgy látszik — nem veheti észre; az a festő, ki térdenállva fest, talán angyalokat festhet, hanem szenvedélytől izzó és feldúlt arcokat nem tud alakítani; Fra Fiesole is így járt: csak angyalokat festett; minden arc, ha öreg, ha fiatal volt, angyalarc lett. Szív, mely egészen az Istenbe merül, úgy látszik, csak Istent és angyalokat lát. De nem ilyen volt Szent Erzsébet. Erzsébet mindig a föld porában jár lábaival és a fejével a mennyországban; Erzsébet bűnös emberek között él; azt a talajt, melyen ő nőtt, mások bűnei borítják; azt az utat, melyet ő járt, az emberi szenvedélyek tárták fel. De bár látja mások bűneit, nem veszít semmit gyengéd szívéből, leszáll a mélybe és nem veszít semmit angyali tisztaságából; megmossa másoknak fekélyeit s mosolyogva teszi; látja, hogy Lajost más tizennégyéves leánnyal bűnre akarják csábítani, látja és imádkozik érte. Erzsébet nem a zárdából kikerült kisleány, kinek nincsen a világról fogalma; Erzsébet küzd, tűr ifjú kora óta: anyósa üldözi, tövises szívű emberek közt lakik; de az ő gyengéd, illatos szíve nem változik el semmiben.

Ez Szent Erzsébetnek lelki szépsége: s ebből kérjenek maguknak az apostoli férfiak, hogy szívük gyengéd legyen, mint az angyalé, s kezük erős legyen, mint a munkásé. Erzsébet kedves asszony; nem szentimentális nő; házát gondozza;

férjét szereti ; csügg-függ rajta ; igazi feleség. Erzsébet amellett keresztény hősnő ; suhogtatja maga felett az ostort : egy tizenötéves jegyes, egy tizenhatéves anya ostorozza magát. Erzsébet szeretetreméltó, fejedelmi asszony, de azért a szép ruhát sehogyan sem szerethetí ; mikor ő olyan szép, nincsen szüksége szép ruhákra. Erzsébet sokkal szebb, mikor gyapotruhába öltözik, mintha a francia királyné minden szépségével ékeskednék. Az ő szépsége Judit szépsége, ki mikor Holofernéshez indul, azt kéri : Uram, add, hogy mint a te leányod álljak előtte ; és az Isten az ő leányainak ékességét, a szépség kegyelmét adta neki. — De jönnek a magyarok, az aacheni zarándokkok, legalább most kell szép ruha, mert a magyarok szeretik a szép ruhákat. Mit mondanak majd Endre király udvarában, hogyha látják, hogy Erzsébet gyapotruhában jár? Csakhogy Erzsébet aranyos ruháit, hosszú uszályait, színes fátyolait, bodros gallérait szétnyirbálta mind . . . «Mi lesz veled? — mondja férje — már nincs idő, hogy ruhát csináltassunk». És ő azt feleli : «Kedves testvér, ne félj, oly kedves és nyájas leszek, hogy a fényes ruha hiányát nem látják majd rajtam». És igazán oly kedves és bájos volt, hogy azt mondták a magyarok, hogy Erzsébet sokkal szebb, mint a francia királyné, s a legenda szerint «oly szép volt, mint a rózsás hajnal».

3. Még egy más veszedelem fenyegeti az Istennek élő, buzgó lelkeket ! Mikor az ember elvonja szívét a földtől, minden földi iránt közönyös lesz . . . A közöny pedig hidegség és fagy. Csakhogy a tökéletesség nem közönyös mások bajaival és vágyaival szemben, hanem csak azon nagy áldozatokkal szemben, melyeket tőle az Isten kíván. Hogy is lehetett volna Szent Erzsébet szíve valamikor közönyös mások iránt és hideg? Hogy lehetett volna valamikor közönyös oly lélek, mely tizennégyéves korában jegyes és húszéves koráig háromszor áldott édesanya? Dehogy volt, sőt csüggött-függött azokon, kiket neki szeretnie kellett, férjén, gyermekein, s e szeretetéből eredtek szívének legégetőbb sebei. Mivel ugyanis Erzsébet ily rendkívüli lélek volt, nemcsak rózsának kellett lennie, mely izzó színekben virágzik, hanem hóvirágnak is, mely fagyban és jégben is kinyíljék. Úgy lett azután az Úr Jézus rózsájává s egyszersmind hóvirágává. Hóvirágává húszéves korában ; beleállott az üldöztetés és özvegység hidegébe és jegébe. Mert Erzsébet életében a gazdagság, a természetfeletti erő épen abban nyilvánul, hogy ő mint tizennégyéves leány feleség, húszéves korában özvegy, huszonnegyedik évében már meghal és négy év mulva az oltárokon díszeleg képe ; szentté avat-

tatott. Erzsébet oly meteor, mely hamar felemészti magát, de csak azért, mert lelke szikrázó fényben égett. S égett akkor is, sőt még inkább, miután özvegy lett ; égett az eisenachi istállóban, mikor szó szerint jégben és fagyban állt ; égett, s azóta szíve egyre emésztette magát, mindjobban szított fel a tökéletesség meredek magaslataihoz. Még mikor férje oldalán pompában élt, Ugolin bíbornok — Assisi szent Ferencnek barátja, később IX. Gergely pápa — hírt vevén Szent Erzsébetről, azt mondta egyszer Szent Ferencnek : «Küldj a te leányodnak, a thüringiai fejedelemasszonynak, Erzsébetnek, valami ajándékot !» «Mit küldjek én ajándékul?» — szólt meglepetve Szent Ferenc. S a bíbornok leveszi szó nélkül Ferenc válláról rongyos köpenyét és azt mondja : «Küldd ezt neki oda !» És miután Erzsébet ez ajándékot megkapta, megszállotta szívét egy borongó sejtelem, hogy neki valamikor valamiképp szegénnyé kell lenni. De hogyan legyen a Wartburg úrnője szegénnyé? Mégis sokszor mondogatta : «Úgy fogok majd járni, hogy szegény leszek», de módját nem tudhatta, nem sejthette. Minek is azt tudni, elrendezi azt az Úr. S az Úr elrendezte ! Valamint Ferencet egy istállóban engedte születni, jóllehet jómódú polgár fia volt : úgy az Úristen Szent Ferencnek ezt a leányát is rendkívüli módon, bámulatos úton levezette az istállóba hideg, téli éjtszakán. S valamint az Úr Jézusnak, mikor az istállóban született, angyalok hirdették glóriáját : úgy hangzott fel magasztosan a Te Deum azon éjjel Erzsébet s a barátok énekében. Most már Erzsébet egészen Istennek élt, szegényen ; most már Erzsébetnek nem kell II. Frigyes koronája, nem kell a császár keze ; más vágytól ég. Császári udvar helyett két zsémbes asszony társaságában élt, kiknek ő szolgált, és nem ők neki. Erzsébet már megszokott minden kellemetlenséget, s mint a legenda mondja, huszonharmadik évét mintegy félálomban töltė. Már kopogtatott szívén az Isten, s lelke átköltözőben volt egy más világba. S mikor Erzsébeten halálos ágyán ez a félálom még jobban elhatalmasodott : énekelni hallották ; ez volt búcsúzó dala ; s mikor kiadta lelkét, Marburg vidékének éneklő madarai a háztetőre szálltak s édesen énekeltek.

Ez Erzsébetnek csodálatos szépsége. A főtanulság mindebből az marad, hogy az érzékenység, az érzékeny, finom szív az Úristen legnagyobb ajándéka. És ezt kell magunkban óvnunk és ápolnunk ! Ez előtt hódol meg minden ; ennél szebbet nem találni sehol. A középkor történelme, a harcok, csaták, bonyodalmak, politikai zavarok mind csak egy nyitánynak akkordjai, melyek elcsendesülnek, hogy helyt adjanak

annak, ami valóságos spectaculum mundo, s a világtörténelem színpadján fellép a kedves Szent Erzsébet. Hol van a világon több meleg, boldogság és erény, mint ebben az alakban? Hol látni többet Istenből? Soha, sehol annyit, mint egy kedves, érzékeny szívben.

Méltán sereglett tehát egymillió és több százezer ember ennek a szentnek sírjához négy év mulva, mikor koporsóját kiemelték ; méltán emelte ki ezt a koporsót a hét választófejedelem és vitte körmenetben vállain, méltán tartotta Frigyes császár a megholt Erzsébet feje fölé a koronát, mert mindennél többet érdemel Erzsébet lelke, hol Krisztus maga koronáz.

Legyen a mi szeretetünk is Erzsébet iránt buzdító, folytonos lelkesülés, hogy az ember *tisztelje a szivet az ő érzékenységében, gyengédségében, nemes vágyaiban és törekvésében.*

Szent István első vértanú ünnepére.

A léleknek Istenben való megnyugvása a béke s boldogság forrása.

(1904)

«Ime nyitva látom az egeket.» (*Ap. cs.* 7, 55.)

Tegnap a «békesség fejedelmét» ünnepeltük : ma a békesség fejedelmének hűséges szolgáját ünnepeljük. A békesség fejedelme : Krisztus ; a békesség fejedelmének ma ünnepelt hűséges szolgája: Szent István, első vértanú. Krisztus békességet hozott a küzködő világnak. «Békesség nektek! — mondotta a hozzá hű tanítványoknak — békességet hagyok nektek, az én békességemet adom nektek» (Ján. 20, 21; 14, 27). Vajjon melyik, milyen Krisztusnak a békessége? Az, amelyet betlehemi jászolyában és golgotai keresztjén hirdetett, mikor így fohászkodott mennyei Atyjához : «Úgy van, Atyám ! mert így tetszett neked» (Máté 11, 26). A lélek belső, élő hitből fakadt megnyugvása Isten akaratán : ez Krisztusnak az édes, boldogító békessége.

De vajjon puszta embernek lehet-e ebben a krisztusi békességben része? Hogyne lehetne ! Nézd csak, milyen édes béke ömlik el Szent István első vértanúnak a lelkén ! Mikor ellene törnek a fölbőszült zsidók Krisztus megvallása miatt, és köveket ragadnak, hogy agyondobálják őt : nem veszti el lelkének a nyugalmát, hanem boldogságtól ittasan így kiált : «Ime, nyitva látom az egeket !» (Ap. cs. 7, 55). Még

a földön van, és máris nyitva látja az eget, mert benne van az ég Istennel a szeretet által egyesült lelkében, Krisztus mondása szerint: «Isten országa bennetek vagyon» (Luk. 17, 21). Ha Szent István, első vértanúnak a lelkében benne lehetett Istennek az országa, Krisztusnak a békessége, aminthogy tényleg benne volt: úgy a mienkben is benne lehet, és valóban benne is lesz, csak legyen az övéhez hasonló, magát egészen Istennek átadó a lelkületünk. Mert méltán beszél így Szent Istvánról Szent Ágoston püspök, összevetve őt az Úr Jézussal: «Krisztus Urunk az Atyaistennek egyszülött Fia: vajjon Szent István is az? Krisztus Urunk szeplőtelen Szűz anyától született: vajjon Szent István is? Nem; mert Szent István épen úgy született, mint mi; közönséges édesanyja volt neki, mint nekünk; Krisztus szülte őt is újra, mint minket, a keresztségben, és ugyanazon az áron váltotta meg velünk őt is: drágalátos vére árán; miért is mi is képesek lehetünk ugyanarra, amire Szent István vértanú. Ha tehát azt gondoljuk, hogy Krisztus Urunkat nem tudjuk követni az ő fölségében: kövessük hát Szent Istvánt, a mi testvérünket! Ha a verőfényes Napba nem tudunk belenézni gyenge szemünkkel: szemléljük hát Szent István vértanúnak a mécsesét!» (De Stephano mart. s. 4).

Vegyük szemügyre, röviden Szent István vértanú életének bizonyító példájára is utalva, azt az igazságot, hogy *a léleknek Istenben való megnyugvása a béke s boldogság forrása.*

Az isteni Megváltónak angyalajk által hirdetett programmja, legalább annak a földet illető része, hogy t. i.: «Békesség a földön a jóakaratú embereknek!» — nem új a világon. «Nulla salus bello; pacem te poscimus omnes. Nem a háborút köszöntjük, hanem teutánad kívánkozunk, ó édes béke!» — énekelte a költő. És nemcsak a klasszikus költő, hanem mindenki végigsírta és énekelte ezt a verset: «Jössz te szívünkbe, édes béke!» Valamint a hajó árbockosarában ülő matróz megfeszíti a szemét és a messziség kéklő ködébe nézve egyet akar látni, partot: épúgy az emberi szellem, az emberi vágy is végig a történelmen egyet remél a jövőnek kétes borújában: békét. És jóllehet egyre csalódik, mégsem tesz le reményéről, hogy a békét megleli; sohasem. Nem fogy ki ezeknek a hipnotizált prófétáknak a nemzedéke. Ezek az illúziós emberek köztünk járnak és békét prófétálnak. A racionalista, észelvű embernek a szemében ez a vágy a béke után nem egyéb, mint a lélek visszahatása a bajokkal szemben, melyek az embert környékezik a földön, hogy az ember

szuggerálja magának azt, amije nincs, ami kellemes lenne neki : a békét.

Igen, így van ez a dolog ott, hol nem ismerik az Isten szeretetét ; de nálunk, k. h., tudom, hogy nem így van ; mert mi ismerjük Istennek hozzánk való határtalan szeretetét, aki odaadta nekünk és érettünk a maga egyszülött Fiát. Mi méltán várjuk a békét, miután az Isten megígérte azt nekünk. Azért várjuk teljes bizalommal a békét, mert hiszen az Úr Jézus ezzel a programmal lépett föl : «Békesség a földön a jóakaratú embereknek !» És ami még csodálatosabb, mikor Jézusnak az evangéliuma belépett a világba, az emberek csak az iránt érdeklődtek, hogy mi lesz most? Vajjon rájok hasad-e az a próféták által megjövendölt korszak, a messiási uralom típusa és jellege : az általános béke? Az általános békének korszakáról így szólt a próféta : «Nem lesz fenevad a tigris a kecskének, hanem e kettő testvér lesz : pardus et hoedus simul accubabunt ; nem üldözi többé az oroszlán a barmot : leo et bos comedunt paleas ; nem lesz többé méregfog : a gyermek beledúgja ujját a vipera üregébe, és nem hal meg ; nem lesz többé kard ; a kardokat ekevasakká kovácsolják át : gladios in vomeres ; sarló lesz a dárdából és ekevas a kardból» (Izai 11). Hogyha tehát ez a próféta által megjövendölt messiási korszak jellege : méltán várták az emberek a Messiástól a békét, várták azt a hatalmat, amely legyőzi a rosszat.

És az Úr Jézus tényleg azzal a hatalommal lépett föl, amely megteremti a békét az által, hogy legyőzi a rosszat. Mert miért nincs béke? Azért, mert a rossz küzködik ellenünk ; és a rossz olyan hatalom, hogy mindnyájan nyögünk alatta. Ki adja meg a békét a rosszal küzködőknek? Az, ki az ellenünk csatározó rosszat legyőzi. Helyes ! De most mondok valamit, k. h., amire jól vigyázzatok ! Miféle kérdést intézett Keresztelő szent János a börtönből, ahol a jó nyög, ahol az igazság sorvad, Krisztushoz ; és miféle feleletet nyert az Úrtól? Ezt kérdezte János Krisztustól : «Te vagy-e az eljövendő, vagy mást várunk?» (Máté 11, 3). Min ismerjük meg, hogy te vagy a Megváltó? És az Úr Jézus megérti a hozzá intézett kérdést, és ezt feleli : «Jelentsétek meg Jánosnak, amiket hallottatok és láttatok : a vakok látnak, a sánták járnak, a poklosok tisztulnak, a siketek hallanak, a halottak föltámadnak, a szegényeknek az evangélium hirdettetik.» Ime, tehát Jézusnak a nyomában vész a rossz, vész a baj : a Messiás mint küzdő hatalom lép a földre a rossz

ellen. Mi az evangélium? Mi az Isten országa? Az Isten országa a rosszat legyőző hatalom ; és ez Krisztussal belép a világba ; s valamint Buddhának a nyomában virágok fakadtak, a monda szerint : úgy a Messiás nyomában — vész a rossz. És Keresztelő sz. János meg is nyugodott a Krisztustól nyert válaszon, és bizonyára ezt mondta rá : Ez az ; ez a Messiás ! Mihelyt megteremti köztünk a békét a Megváltó, mihelyt legyőzi a rosszat : azonnal ráismerünk, hogy ő az, akit várunk.

De lehet-e azt várni a Messiástól, hogy minden vak a földön lásson? Hogy betegség ezentúl ne legyen? Hogy szegények, özvegyek, árvák ne nyomorogjanak? Lehet-e várni az evangéliumtól, hogy ne legyen többé gaz, se bojtorján az Úr szántóföldjén, hogy csak tiszta búza teremjen rajta? Lehet-e azt várni, hogy a göröngyök mind gyöngyökké válnak, mikor Krisztus csak egyetlenegy gyöngyről beszél, mely a világ szántóföldjében van elásva? . . . Lehetetlen ! Ezt a programmot nem lehetne beváltani ; azért nem is helyezi kilátásba azt az Úr. Ő csak bemutatja csodáiban, melyek az ember bajait enyhítik, a maga megbízólevelét. Bemutatkozik a világnak, mint aki üdvöt és békét hozott nekünk ; de hogy miképen, hogyan teremti meg bennünk a békét : vajjon úgy-e, hogy megszüntet minden bajt, vagy talán másképp, azt a Keresztelő szent Jánosnak üzent csodatételeivel még nem árulta el. De csakhamar világosan megmondotta, határozottan kijelentette, hogy mi a terve erre nézve.

Mihelyt bemutatta magát mint a világ bajának a legyőzőjét az isteni Megváltó, azonnal rámutatott arra is, hogy hol, miben kell keresni a békét. Nem a földi bajok közvetlen legyőzésében, hanem a léleknek Istenben való megnyugvásában, a léleknek Istennel való bízó egyesülésében, az Isten országának az ember szívében való megalapításában : ebben van a béke. «Az Isten országa bennetek vagyon.» Tudjátok, mikor lesz békétek, vakok, bénák, süketek, no meg ti is, egészségesek, akik végre is nyomorékokká lehettek és betegeskedni s meghalni fogtok? . . . Igy beszél az Úr Jézus. Halljátok, a föltett kérdésekre felel : Néhányat közületek, szenvedő emberek, meggyógyítok, hogy szavaimnak hitelt adjatok. De értsétek meg valamennyien : csak akkor lesz békétek, ha minden bajon, megpróbáltatáson, szenvedésen, harcon át tiszta szeretetben és bizalomban egyesültök Istennel.

«Regnum Dei, Istennek országa» : ez a béke ; a léleknek az Istenben való megnyugvása minden baj dacára ! Ez a legnagyobb tény az evangélium szerint : ha az ember Isten

gyermekévé lesz, nem kizárólag a keresztség által, ami csak születés, hanem az átérzés által, amelyre Krisztus tanít meg minket. Az az Isten országa az emberben, ha meg van győződve arról, hogy az Isten gondját viseli neki, dacára annak, hogy szenved, dacára annak, hogy vak, sánta, bélpoklos s szegény. Az az Isten országa az emberben, ha meg van győződve arról, hogy dacára a kínoknak, melyeket az evangélium nem vesz le vállairól, az Isten mégis úgy szereti őt, mint gyermekét, és az ember a betegágyon is bízvást elmondhatja: «Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben, szenteltessék meg a te neved!» Az az Isten országa bennünk, ha legyőztük magunkban a világ benyomásait, amelyek megzavarnak, és megrendüléseit, amelyek próbára tesznek, és küzdelmeinkben is úgy vagyunk meggyőződve, hogy még egy hajszálunk sem esik le fejünkről az Isten tudta nélkül.

A legmagasabb tény, az evangélium szerint, a teljes odaadás és a mély megnyugvás a gondviselő Istenben. Ezt kell becsülnünk, erre kell törekednünk, k. h.; és ha ezt elértük, akkor akár a csodákról is lemondhatunk. Azért mondja az Úr Jézus: «Ne azon örüljetek, hogy az ördögök engedelmeskednek nektek, hanem azon örüljetek, hogy be van írva a nevetek az élet könyvébe». Mit jelent ez? Azt jelenti, hogy a legnagyobb tény a léleknek Istennel való egyesülése s benne való megnyugvása! Ellenséges és küzdelmes világ vesz körül bennünket: és mi mégis azt hisszük, hogy az Isten boldogítani fog minket. Ebben a csodálatos kontrasztban, ellentétben, hogy a gyönge ember olyan, mint a féreg, és fájdalmasan tekeredik az őt taposó hatalom alatt, és másrészt mégis Isten gyermekének érzi magát: ebben rejlik az evangélium bűbája, mely a rosszat nem száműzi ugyan a világból, hanem megédesíti azt. És ez egyszersmind a legédesebb tény; mert ha vérző lábbal jár is az ember a világon, de a lelkében megnyugvást hordoz: akkor a fájdalmak hazájában, a könnyek völgyében is úgy érzi magát, mint otthon; a Tábor hegyén lakik, ami hitét s bizalmát illeti, s a Kálvárián, ha szenvedéseit nézed.

Ezeket a bízó, megnyugodott lelkeket tanította a Mester imádkozni. Ha imádkoztok, így imádkozzatok: «Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben». Ez a megszólítás: «Mi Atyánk!» jelzi a békét, melyet a karácsonyéj ígér, és teljesen megvilágítja az Üdvözítő programmját. Harcban, éhségben, betegségben egyaránt így imádkozzatok: «Mi Atyánk!» De bezzeg nem így gondolkozik az ördög! Az ő kívánsága ez: «Tedd,

hogy e kövek kenyerekké legyenek!» (Máté 4, 3). A kövek ugyan nem lesznek kenyerekké, hanem ti mégis így fogtok imádkozni: «Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben!» Ezt a rendületlen, megnyugodott érzületet ajánlja Krisztus az ő evangéliumában; ez az Isten országa! Enélkül a kereszt, a krisztusi mű, a megváltás nem érne semmit; mert búzamag lenne az ugyan, de a magtáron, és nem a termőföldben. Ez Istenben megnyugvó lelkület nélkül nem tudnók kiváltani a megváltás nagy munkáját, mert nem tudnánk eligazodni azon, hogy mit is csináljunk vele. Isten országot, békét igér: de mi a megnyugvás krisztusi lelkülete nélkül azt gondolnók, hogy mindaz csak vérmes remény, utólérhetetlen tökéletesség. Jézus azonban megoldja az ellenmondást és a lelkületre utal. Igy szól: «Legyen ez a ti lelkületetek: Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben, — mi a te gyermekeid vagyunk!» Ebben az érzületben, hogy te a mi Atyánk vagy és gondoskodol rólunk, ebben van a mi szívünk békéje. Ebben a benső békében, melyet az ember mint rabszolga is, a gályahajó padjához láncolva, szívében hordozhat, — amelyet mint király trónon ülve sem nélkülözhet, ha boldog akar lenni: ebben van az evangélium békeprogrammja beváltva!

Azért nyomatékozza a hegyi-beszédben is ezt az érzületet Krisztus Urunk, és annyira kiemeli azt, hogy a többi, az egész világ, háttérbe szorul. Ezt az egyet nem szabad odaadnotok semmiért a világon! Ha valaki elveszi a köntösödet, add oda neki a palástodat is, de ne pörölj!... És ha valaki azt mondja neked: Jer velem ezer lépésnyire, te ne csak ezer lépésnyire menj, hanem még egy ezerre! Vagyis: Ne veszekedjék az ember; mert már csak nem adhatja oda a békét valamiféle jogért! Jogért?... Nem; nekünk nem jog, hanem szerető érzület kell! Valóban, k. h., az evangéliumban a jog nincsen méltányolva, a munka nincs méltányolva, hanem csakis az ember belső, lelki világa: az Isten országa, az van érdem szerint méltányolva! S nem baj, hogy így van; mert hiszen a jog jog lesz és az embernek természete érvényesül; a munka is ránk van diktálva, attól sem szabadulunk: de a mennyország, az bennetek van, az a ti bízó szeretetetek az Isten és az emberiség iránt!...

Értsük meg jól Krisztusnak az evangéliumát! Sok vita folyik most arról, hogy tulajdonképen mit is akart Krisztus: mily állást foglalt el ő kultúrával, gazdagsággal, munkával szemben? A felelet e kérdésekre az, hogy ő mindamaz elősorolt dolgokat a gyökeröknél fogta meg, mikor megrefor-

málta a belső embert és így a lélekbe békét teremtett. Ám e lelki békének a megteremtése nemcsak Krisztus kegyelmén, hanem egyúttal az ember szabadakaratán is fordul. Jóakarat kell hozzá, hogy a belső, krisztusi békét megalapítsuk magunkban. Akarat kell hozzá, vagyis erő, még pedig jó akarat, vagyis jóra törekvő erő. Erő kell hozzá, mely az Isten gondviseléséről való meggyőződést az élet harcaiban, a betegségekben, gyűlölségben, irigységben érvényesíti, s bennünk lassankint a harmóniát, az összhangot a magunk és Isten akarata között, vagyis a szent békét megteremti. Mennél jobban fogjuk szeretni Krisztust, mennél jobban fogjuk fel az ő nagy programmját, annál édesebben tapasztaljuk, hogy a legnagyobb, legboldogítóbb tény, amelyet átélni lehet: a teljes odaadás és szerető bizalom az Úr iránt. Élvezni fogjuk ezt az édes érzületet, az Úr szent békéjét, és ki fogjuk azt árasztani más lelkekre is, mint akiken beteljesül a próféta szava: «Izrael! ha hallgattál volna énreám, hogy hogyan kell szívet békéltetni, áradó folyamként növekedett volna békéd, és lelked elmélyedt volna belé, akár a tenger örvénye!» (Izai. 48, 18).

Így élt Jézus: harcban, gyülölségben magával hordozta a lelkületet, hogy neki Atyja van, és Atyjába vetett bizalommal legyőzött minden bajt. Így élt az ő hűséges szolgája: Szent István, első vértanú is, kinek a lelkében élt az a hit és meggyőződés, hogy Jézusnak gondja van reá, még pedig oly élénken át volt hatva ettől az édes tudattól, hogy «nyitva látta az eget, és az Emberfiát az Isten jobbja felől állani». E boldogságtól ittasan szinte nem is érezte az agyonköveztetés fájdalmát; nem is neheztelt kövezőire, hanem inkább bocsánatot kért nekik az Istentől. Éljünk így mi is, k. h., Krisztusnak a tanítványai, a békesség fejedelmének katonái, hogy az evangélium betűje életté, örömmé, békévé váljék bennünk! Amen.

Szent József pártfogói ünnepén.

A munka erkölcsi alapja.

(1898)

K. T. U.! A mai vasárnap azt hirdeti, hogy a katholikus egyháznak legfőbb patrónusa Szent József. A hierarchikus egyház az ács oltalma alá áll. Első tekintetre ez különösnek látszik, mert mit keres az ácsnál az aranyba és ezüstbe öltözködő, dómokat építő, az a hellyel-közzel oly gazdag és előbb mindenütt gazdag egyház? Szent József bár az isteni kisdedet tartja karján s a Boldogságos Szűz van oldala mellett, mégis gyaluforgács közt és fürészporban áll. Jár ki-be alacsony kapun, ajtón; azt a kaput, azt az ajtót diadalkapunak senki sem nézi. Nem a kard, nem a toll, azok a dicsőséges szerszámok, hanem a balta, fűrész s a veres festéktől ázó zsinór képezi címerét. A középkori egyház pedig még püspökeit is harci méneken lovagoltatta, s kardot forgatott. Szeretett kormányrudakat, országkormányokat fogni kézbe; ismétlem, nem tudom, hogy mit keres az ácsnál.

Azt kell mondanom, k. t. u., hogy nagyot fordult a világ. Fordult már sokszor, fordul ma is. S ez az oka, hogy az isteni gondviselés a modern világ fordulatánál az egyházat az ácsnak oltalmába helyezte, hogy ezzel nyomatékozza azt, amire a világnak a mostani válságban leginkább van szüksége; hogy nyomatékozza az emberi munka helyes fogalmát s dicsőséges jelentőségét. Semmi sem mentheti meg a társadalmat s az emberiséget, mint a munkának helyes fogalma és igazságos szervezése. Ezen a napon Belgiumban furcsákat gondolhatnak, forrón imádkozhatnak, retteghetnek, iszonyú dolgokat sejthetnek; a gyárak állnak, a gépek pihennek, a kohók ki vannak oltva, de a szenvedélyek lángolnak, a munkások sztrájkolnak s jogokat kívánnak, több jogot, mindig többet; s ugyanennek a válságnak jegyében áll az egész világ; a nagy világ csikorog, gépezetének kerekei áttüzesedtek s végromlással fenyeget a társadalmi szerkezet.

1. Szent József hirdeti az *emberméltósághoz illő munkát;* csakis ezen az alapon boldogulhat a világ. Dolgozni mindenkinek kell s dolgozik is minden. Dolgozik a természet, óriási munkát fejt ki; dolgozik a nap, iszonyú munkát fejt ki. Ez a Duna éjjel-nappal óriási munkát végez; a csendes nap az erdőben óriási energiát fejleszt. Hogy mennyit? Gyujtsák meg az erdőt

a gépek kazánjaiban, meglátják, hogy mily óriási energia rejlik abban a csendes erdőben. S a dolgos természet ölén az ember is dolgozik. Dolgozik a pária és káromkodik; dolgozik a helóta és fondorkodik; dolgozik a jobbágy és panaszkodik; dolgozik a modern ember s legtöbbször nem lát áldást, hanem átkot munkáján. Ha valamikor, úgy a mult század közepén felhangzott a munka himnusa és azt mondták: ez boldogít minket. És ebben a mámorban, amelybe a technika vívmányai beleringatták, úgy látszott, hogy már a paradicsom felé tartunk; csak tovább kell fejleszteni a munkát, s okvetlenül megkerül az elveszett paradicsom. Csupa erő, csupa önérzet a munka embere, duzzadó karok s duzzadó lelkek mindenfelé. Azok erőtől, ezek reménytől. E himnust zúgta minden; a vonatok dübörgése, a szél sivítása a távirósodronyok közt. Köd és füst vezetett minket nappal, izzó kohók fénye éjjel, akárcsak a régi zsidókat a tűz- és ködoszlop; minket is a kémények füstje s kicsapó lángja vezetett a reménytelenség pusztáján keresztül s bíztatott, hogy elvezet a tejjel-mézzel folyó földre, ahol mindenki boldog lesz. Reszketett a föld, rengett a hegy, és a természet nyakára tette a gépipar a lábát, mondván: én vagyok az úr. Pedig csalódtak: ez a munka nem volt a megváltó. A szervezetlen munka nyomorult emberiséget teremtett. Az erőtől duzzadó ember hektikássá, beteggé vált; a bányákból elcsenevészedett emberiség vánszorgott ki. És az ember alábbhagyott reményével és kezd kételkedni az új megváltóban. K. T. U., a munka nem boldogság, a munka nem megváltás, a munka harc és törekvés, nem élvezet és boldogság; legalább a nagy emberiség napszáma nem az; de legkevésbbé az a modern versenymunka, mely vérből, velőből, verejtékből, életekből pénzt présel. Az ács nem ezt az eszeveszett, nem ezt a gőzzel, villamossággal magát agyondolgozó munkát hirdeti, hanem hirdeti az emberi munkát.

Mi az emberi munka értéke? Amennyi az erkölcsisége, erkölcsi nemessége, annyi az értéke. Az embernek mindenütt erkölcsi motívumok, erkölcsi elvek szerint kell dolgoznia; ha az ember géppé válik, ha csak erőkifejtést végez, az nem neki való, az tönkre fogja őt tenni. A gépember tönkremegy, mert nincs olaj homlokán és karján és izmain; nincs fölkenve emberi, méltóságos munkássá. A kenetlen gép is összetörik: a kenetlen ember is tönkre megy. Olajat a gépre: erkölcsöt a munkásnak.

Vannak más emberi munkák is, melyeken szintén nincs

kenet. Dolgozik a stréber; dolgozik a gyilkos, a tolvaj, a kerítő; dolgozik a szenvedélyes ember; ezek a munkák határozottan az erkölcstelenség jegye alatt állanak; ezek sem boldogítják a társadalmat. Csak az erkölcsi értékű munka segíthet az embereken. Nekünk dolgoznunk kell azért, mert az Isten akarja, s úgy ahogy az Isten akarja, s a jutalmat az életfönntartáson s esetleg a jóléten túl nála kell keresnünk. A názáreti szent ács erkölcsi munkát végez, kenyérért dolgozik, de ugyanakkor Isten-tiszteletet végez munkájában; az ő munkája erénygyakorlat, emberhez méltó élet. Épen ezért meg is van elégedve munkájával, dacára vergődésének és szegénységének. A názáreti ács erényt s örök érdemet látván munkájában, megbecsüli azt s nagyratartja; de nem becsülhetné meg, ha csak a forgácsot nézné, melyet tűzre vet, s a gerendát, melyet a szú megőröl. Vegyétek el a munkából az erkölcsi értéket, mit becsüljön rajta az ember? Az ilyen munkának dicsérete merő frázis, melyet hirdetnek, de tényekkel cáfolnak. A mai munka nem becsüli meg önmagát. Nem lévén erkölcsi jutalma más, mint a kenyér, természetesen a kenyér mellé vajat kíván és pecsenyét. Minden munkás azért dolgozik, hogy ne dolgozzék, mert mindenki meggazdagodni kíván, hogy ne kelljen dolgoznia. Ez tehát a munkának tisztelete és szeretete? Ez nem emberhez méltó munka. Tudom, hogy az Isten úgy rendelte, hogy az élet szükségletei által rá is kényszerítette az embert a munkára, de nem akarja, hogy a munka az ember megölője, mérge, átka, rabbilincse legyen, hanem akarja, hogy erkölcsi értékű cselekvés legyen.

A mai világban hirdetik a demokraták a munkát, de nem becsülik a munkát; s vigyázzák meg őket, hogy ki nem becsüli meg közülük a kesztyűs kezet jobban, mint az érdes kezet: ki nem a tollat jobban, mint a rőföt? Ki nem becsüli meg közülük jobban azt a kezet, mely sohase dolgozott, mint azt, mely nyűtt a sok munkától? A mai világ munkája tényleg oly formákat öltött, melyekből száműzte az erkölcsi tekinteteket s nem különböztet ember és gép között. Azok a gyárak romlott levegőjükkel és kigőzölgésükkel, az az iszonyú, embert siketítő zaj, az a részletmunka, melynél fogva csak azt a csipetnyi részét érti a komplikált munkának, azok a vágtató szíjak, melyek el-elkapják ruháját s önmagát, nem képezik atmoszféráját az értelmes, erkölcsi munkának. Aki sohase dolgozik ésszel, szívvel, hogy tisztelje az a munkáját? Az ember nem tiszteli a munkát. S tényleg annyira vagyunk, hogy a munkát nemcsak nem tiszteljük, hanem szégyeljük.

Szégyeljük szüleinket, ha földmívesek vagy épen napszámosok. A meggazdagodott emberek szívesen felejtik, hogy atyjuk vagy nagyatyjuk borban, búzában utazott vagy fát szállított; a jómódú iparosok is urakká nevelik fiaikat, s az egész világ eszejárása bizonyítja, hogy a munkát tisztelni nem tudja. Dacára a munka dicsőítésének, ott vagyunk vele, hol a názáretiek, akik megütköznek azon: nemde ez a Krisztus csak ács? hát mit akar? Nemcsak azért, mert az ács nem tanult ember, hanem azért, mert ács. Mindnyájan kiérezzük, hogy akkor is, most is a kicsinylés nyer kifejezést abban a kérdésben: Nonne hic est faber?

2. De hogyan tegyük hát tiszteltté a munkát? Erre azt felelem: tegyük a munkát emberivé, öntsünk bele erkölcsi értéket, akkor majd tisztelet és boldogság kíséri a munkát. Megfelel e nagy kérdésre is Szent József: *a munka nem lesz emberivé, ha nem lesz istenivé.* Különös dolog, de igaz, hogy érzelmeinkbe, szellemi életünkbe bele van szőve az Isten. «Az ember nem gondolhat még maga magáról sem nagyot, mondja Kant, ha nem áll az Isten jegye alá». Hát ha magáról nem gondolhat nagyot Istentől elkülönítve, bizony nem gondolhat nagyot életéről s annak legfontosabb kiágazásáról sem. Állítsa bele az Istenbe a munkát is, akkor nagy lesz; tisztelet köríti s boldogulás kíséri azt. Üsse hát rá munkájára az isteni védjegyet: Tanulták a mennyországban, csinálták az Isten műhelyében; ha ez nincs rajta, akkor a munka merőben állati. Azért nem érdemes dolgozni! Azért mondja a hindu: mit törjem magam, a világ tovább folyik, én meg nem állíthatom. A kínai dolgozik, de azt tudja, hogy hiábavaló reménység, üres ábránd az emberi munkában boldogságot keresni; iparkodik egy maroknyi rizsre szert tenni, többre nem gondol. Úgy látszik, hogy ezek az emberek bölcseségben tovább vannak, mint akik az emberi munkát nézik. Ha a munka nem erkölcsi tevékenység, hanem merő erőkifejtés, akkor a legjobb minél kevesebbet kérni belőle. Európa pedig lázban áll, mert elve az, hogy a legtöbb munka a legkívánatosabb állapot. A hindu, a kínai azt már értik, hogy a legtöbb munka a legnagyobb nyomorúság. Vagy isteni munkát végezni, vagy minél kevesebbet dolgozni. Minek is dolgoznánk sokat, mikor munkánk céltalan? Kenyeret ugyan adhat, de más értéke nem lesz; amit épít, abból rom lesz, amit sző, abból rongy lesz; a kertek lassan posványokká lesznek; minek akkor dolgozni? Ha azt mondod: dolgozzunk, hogy élvezzünk, egész életed munkáját olcsón adod el, tűnékeny

mámorért, keserű verejtékedet kevés s ritka mézescseppekért. Ha az élvezetért dolgozol, mihelyt élvezetre szert tehetsz, nem fogsz dolgozni; munkád tehát szolga-eszközzé válik, s önmagában nem bír értékkel. Ez is tehát állati munka, mely tiszteletet nem ébreszt.

Hogy emberi munka legyen, istenivé kell válnia. Istenivé lesz a munka, ha az ember az örök boldogságért végzi; istenivé lesz, ha az ember Istenért végzi; istenivé lesz, ha az ember mindazt, amit tesz, mint az Isten szent akaratát, mint az Isten parancsát végzi. Messze távol esik el egymástól ez a két világnézet, azért mondom, hogy láz gyötör bennünket, hideg láz a nyomorúságban, élvezet forró láza a gazdagságban. Egyik fél sem boldog, reszket mindegyik a másiktól, nem lehet őket kibékíteni emberi alapon, csak istenin. Az az irány hozza majd meg a kijózanodást, mely Szent József nyomában jár és az igazán nemes, erkölcsi értékű munkát hirdeti.

K. T. U., dolgozni kell. Azt a páthoszt, amelyet az új kor belefektet a munkába, nem akarom csökkenteni. Dolgozni kell lelkesen; a fiziológia és a természet sürgeti, hogy dolgozzunk, mert az erők arra valók, hogy kifejtessenek. Nem értjük mi félre azt az igazságot, hogy nyugalomban van a boldogság. A világ ezidőszerint olyan, mint egy felhúzott jármű, sok az energia benne; nincs még azon a ponton, hogy a boldogságát a nyugalomban föltalálja. Dolgozni kell; dolgozzék az egyház, dolgozzanak a papok, mert az ő munkájukat nem lehet kilogrammokban és méterekben kimérni; csak ha látja a világ, hogy mennyire vannak elfoglalva, akkor elhiszi, hogy dolgoznak. Föladatunk óriási; munkánk szinte ijesztő; hogy mennyi s mily nagy, arról tanúskodnak az apostolok, a szentek, a verejtékező, álmukat megkurtító, minden percet fölhasználó, buzgó lelkek. Őserdők, posványok vesznek körül; tudatlanság, műveletlenség hiúsítja meg a kegyelmeket; templomot kell építenünk, melynek minden kövét külön kell faragni: de viventibus saxis; dolgoznunk kell azon erő befektetésével, melyet az Isten nekünk adott, s mindent kell tennünk Istenért! Szent József mindig az Úr Jézusért dolgozott. Szent József maga előtt látta a célt, melyért dolgozott. Szent József az Úr Jézus iránti szeretetből dolgozott, minden munkájába azt szőtte bele. Szent József munkája valóságos Isten-szolgálat és emberi kötelességteljesítés volt; emberi volt munkája, mert ember végezte; isteni volt, mert mindig isteni motívumokkal dolgozott. Dolgozni isteni munkákat, dolgozni úgy, hogy az ember érezze: ezt mind Istenért

teszem ; dolgozni úgy, hogy az ember fel is ébressze magában többször e szándékot : ezt én az Istenért teszem. Van-e melegítőbb, vigasztalóbb gondolat a fárasztó munkában, mint ez : mindent Istenért. Hol van nagyobb boldogság és méltóbb emberi élet, mint azokban a kolostorokban, ahol reggeltől estig így dolgoznak ? Úgy-e, k. t. u., fölséges iskola ez a názáreti ház? Mennyiszer mondom s mily mélyen érzem, akár a belső élet titokzatosságát, akár az érzelem mélységét, akár a gyakorlati élet föladatait tekintem, hogy a názáreti ház beállítása a világba az Úr Jézus különös kegyelme, az evangélium gyöngye. Járjunk a názáreti házba iskolába, hogy megtanuljuk a belső életet s az isteni munkát. Tanítsunk meg másokat is az élet, az öröm e titkára ; vezessük a munkásembert Szent Józsefhez. Ezt akarja az isteni Gondviselés, mely a XIX. századi egyháznak a címerébe a názáreti házat állította bele ! A XX. század szerencsés fejlődése is csak az ács oltalma alatt állhat és a Szent Szűz Sub tuum praesidium-ja mellett keresi az ács praesidium-ját. Szent József, ments meg minket a vigasztalan rabszolga munkától ; ments meg minket az élvezetért folyó munkának jármától ; add, hogy tiszteljük a munkát, mint az Isten akaratát és szolgálatát, melyet ő szeretetből reánk szabott, hogy életünket tartalommal telítsük.

Alkalmi szentbeszédek.

Újmisére.

I. Menjetek, küzdjetek, éljetek.

(1896)

«Ecce puer meus electus, quem elegi, posui super eum spiritum meum.» Ime az én szolgám, kit kiválasztottam; reá tettem lelkemet.

K. T. U.! Az Úristen magas hegyekre építi oltárait, a rendületlen hitnek, a szent lelkesedésnek, a fenséges erénynek hegyeire. De mikor az oltár kész és lobognak gyertyái, mikor a tömjén füstfelhője elborítja már zsámolyát, halljuk a zsoltáros szavait: Quis ascendet in montem Domini? A nép azt mondja: Non sum propheta ... homo agricola ego sum et Adam exemplar meum! Profán öntudatának sorompójával zárja el magát a füstölgő hegytől, s azt mondja: Próféták nem vagyunk ... meghalunk ... Küldj mást helyettünk.

Igy megy ez évszázadokon és évezredeken keresztül; végre megjelenik a színen Krisztus s imádkozik; megjelenik nyomban utána az ő jegyese, az egyház, véres ruhában s imádkozik, mert az Úr mondta: Rogate Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam. Kérjétek az Istent, mert hisz kérni kell, hogy küldjön valakit azokra a hegyekre, melyeknek lábánál mi csak reszketni tudunk! És ennek az imának erejében, Jézus Szíve áldásában, szent keresztje kegyelmében támadnak azután lelkek, kik papok, apostolok, egész emberek; ezeket küldi az Úr Jézus fel a hegyekre, le a völgyekbe szerte-széjjel a nagy világba! És mit ad nekik? Mózesnek adott egy botot, melyet ott vágott a Madián pusztájában, ó de ez a bot tengereket választott! Könnyű így menni pusztán és tengeren át! Dávid öt követ szedett a terebinthi völgynek patakjából; könnyű így menni ellenség ellen, mikor minden kő egy-egy suhintással Góliátokat sujt le a porba. De mit adott az Úr Jézus az ő apostolainak?

Küldtelek titeket bot nélkül . . . sine baculo . . ., küldtelek sine pera . . . tarisznya nélkül; nincs benne Dávid köve; hanem adok nektek valamit bot és kő helyett: *az én lelkemet.* «Ecce puer meus, electus, quem elegi, posui super eum *spiritum* meum.» Még valamit adok nektek — mert hiába, a lélek is sokszor fáradt madár —, még valamit adok nektek. Adok egy szent oltárt, szentebbet, mint a Jákob köve . . ., adok nektek kenyeret, erősítőbbet, mint Illés kenyere! Nyitok nektek forrást: szomjazók, boruljatok le és igyatok; éltetőbb ez a víz, mint a Gibeon patakja. Adtam tehát nektek lelket s szent eledelt, mely a ti pusztaságos éltetek viharaiban, nyomorúságaiban, lelketek fáradtságában képes magát a szellemet is új életre lendíteni. De most menjetek! Mindent kaptatok: menjetek!

1. K. T. U.! *Megyünk.* Minden ifjú papnak szenvedélye az apostolatus; és ezt az apostolatust hogy fejezi ki az Úr Jézus? Menjetek, menjetek! Nézzétek, egy óriási világ tárja felétek karjait: menjetek! — Hova menjek? — Nézz a Lucián nikomediai börtönétől föl egészen a bazilika márványoltáráig; fusd be tekinteteddel Tibet fennsíkját és a tiroli hegyek borzalmas völgyeit; vess egy tekintetet a párizsi misszió-szemináriumba, ahol egyetlen egy hír képes felrázni a fiatal levitákat, az t. i., hogy már megint elpusztult, vérbefúlt egy misszionárius: mindenütt azt látod, hogy az egyházban egy szenvedély dúl, s ez az: *megmenteni a lelkeket!* Menjetek, menjetek! Lelkek várnak reátok, fáradtak, vakok, süketek, betegek, haldoklók, fuldoklók . . . Menjetek!

Egy kedves tiroli novellában olvastam: «Nem értem — írja a világi író, ki mély meggyőződéssel ír, mert hisz az életből merítette azt, amit ír — nem tudom, vajjon az első szentmiseáldozat ereje acélosítja-e meg ezeket a fiatal papokat, vagy új szellem száll-e reájuk, mikor a collaret s a cingulust felöltik; annyit tudok, hogy bámulatos dolog, szótlanul az életnek minden áldozatát meghozni, hegyeinknek borzalmas néma magaslatain, völgyeinknek ijesztő homályában egy teljes életet eszmei szent célnak feláldozni: ez képes még a XIX. század világának fásult lelkeit is mély hódolattal, tisztelettel eltölteni azon állás iránt, melyben az apostol merészségével szólva: semmit sem keresünk, mert mindent bírunk, szegényekké leszünk, mert az Isten gazdagsága után törekedünk». — Igen, k. t. u., menjünk, menjünk; lelkek várnak reánk! Menjünk és vigyük magunkkal és magunkban az Úr Jézust! Menjetek és vigyétek Krisztust, az ő igazságát, az ő

lelkét, az ő vigaszát, az ó kegyelmét! De menjetek úgy, oly áhitattal, hogy érezni lehessen: erre ment át az Isten; mint mikor a hulló csillag aranyos sziporkázással jelöli ki útját az égen: úgy jelezze az Isten kegyelme, az Isten öröme a ti lépteiteket! Hordozzátok magát az Istent! Legyen a ti hitetek oly erős, hogy bizalmatok ennek a hitnek argumentuma legyen; legyen a ti erényetek oly virágos, hogy ez az erény legyen dísze az evangéliumnak; legyen a ti megjelenéstek mindenütt oly jótevő, hogy a régi patriárka szavát lehessen reá alkalmazni: Ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus! — Ó, k. t. u., ha az ember úgy megy, ha úgy jár, ha lépteinek nyomát az Isten kegyelmének titokszerű sugárzása jelzi; ha az ember úgy jár, mint a régi prezbiterek, kiknek ajkairól az oratio fidei a haldoklókat is tudta megvigasztalni; ha úgy jár, hogy mindenki láthatja: ez él a szellemnek, a hitnek, az igazságnak: akkor fognak önök úgy kiindulni, mint ahogy azt az Úr Jézus akarja, mikor mondja: Menjetek, menjetek!

2. Azonban, k. t. u., ne csak menjetek, ne csak hordozzátok az Úr Jézust, ne csak imádkozzatok: *küzdenetek is kell!* — Ti nemcsak az erény falait és várait építitek, nektek kemény próbákat kell kiállnotok; a ti homlokotokról nemcsak a verejték fog szakadni, hanem a küzdelem arénájának pora is el fogja azt lepni; tehát: menjetek és *küzdjetek!* — «Huszonhároméves voltam, olvasom egy fiatal papnak levelében, mikor püspökőm Franciaország legvallástalanabb vidékén három templom plébánosává tett. Az oltár deszkákból volt összetákolva és papirral beragasztva; a tabernaculumon nem volt lakat, nem kellett: ciborium nem volt; ciborium nem kellett: senki sem áldozott. A plafonról és falakról a vakolat levált, a padolat süppedékes volt. Az első keresztelésnél felnyitottam a keresztkutat és sem vizet, sem szentelt olajat, hanem egy döglött patkányt találtam benne. Gyóntatószékem azonban volt, csakhogy pókok és egerek laktak benne. Kidobtam és a tűzre vetettem. Körülöttem meghalnak az emberek, eltemetem őket, de senki sem gyónik. Beszélek néhány embernek és a hideg falaknak. Gyermekek jönnek áldozni, hogy azután soha többé templomba ne jöjjenek. Ó, ha önök tudnák, miféle kínokat áll ki az ember, ki ilyen környezetben él! Ha tudnák, hogy mit tesz az: lelkeket gondozni, kik — a Szentlélek panasza szerint — megvetnek minket; föltörni folyton a köves porondot, melybe az ember ha szíve vérét is hullatja, onnan egy fűszál se serken; kiönt-

heti lelkét, verejtékét, minden erejét és vigasztalanul kell néznie a lelki sötétséget, mely ijeszt: ó, ha önök tudnák, ismernék ezeket a kínokat!» — Ezek a lélek küzdelmei.

De íme, hangzik az Úr biztató szava: «Ecce puer meus, electus, quem elegi, posui super eum spiritum meum!» Ember, azért vagy itt, hogy reád támaszkodjanak mások; te pedig kell, hogy a magad lábán állj. Azért vagy itt, hogy belőled merítsék a kegyelem vizét a pusztaságban: ha kiszáradsz, nincs menedékük. Azért vagy itt, hogy fényeskedjél: körülötted sötét éj van, «de csillagok nem jöttenek». Azért vagy itt, hogy erő légy: körülötted szétmállás és bomlás van. Azért vagy itt, hogy az olajfának illatát áraszd a megmételyezett, erkölcstelen világba: körülötted halál ijeszt! Ó, ha önök tudnák, mit tesz az: tartani a vállainkon a lelki világot: valóban Atlasnak nyögése fohász ehhez képest! Menjetek tehát, menjetek és küzdjetek!

Ez emberfeletti föladat miatt kell a papnak azokra a szent hegyekre iparkodni, kell folyton azt a Szentlelket és azt a szellemet az Úr Jézus titokzatos eucharisztiájából meríteni, hogy küzdjünk, megálljunk és győzzünk véglegesen, mert így akarja azt lelkünk püspöke és apostola: az Úr Jézus Krisztus.

3. S ha a pap így törekszik, ha a pap így küzd: akkor felel meg teljesen annak a célnak, melyért és melyre az Úr Jézus a papságot rendelte; mert voltaképen a pap célja az élet: menjetek és *éljetek, éljetek!* Ti nem arra valók vagytok, hogy a sekrestye sorompói közé elzárkózzatok, hanem arra, hogy a nép közt éljetek! Ti nem részesültök abban a boldogságban, hogy a Thebais magánya legyen örömötök, sem hogy Sziria pusztái legyenek menedéktek; nem, nektek ezeken az utcákon, ezekben a házakban, kunyhókban kell találkozni s megvívni ellenségtekkel, a gúnnyal, megvetéssel; acélkemény homlokot kell a világnak mutatnotok, mert az Isten szent érdeke a világban a mi jussunk: Dominus pars haereditatis meae et calicis mei. Közöttünk él, ki a jelennek él, ki közöttünk hisz, szeret, remél. Nekünk a mi apostoli hitünket, a mi buzgalmunkat, áhitatunkat, a mi szentáldozásainkat, mindazt, amit itt gyüjtünk, kik ezen tölgyfaoltár előtt imádkozunk, kezdve attól az első imától, melyet beöltözködésünk napján végzünk, végig egészen azon napig, mikor az Úr Jézus az ő kenetét önti kezeinkre, mindazt, amit tűrünk, szenvedünk, mindent bele kell fektetnünk az életbe, hogy az apostoli szíveknek szeretete, az a getszemani gond a vágyódó

lelkeknek bánata, az a szent kétségbeesés, amellyel a lelkek sorsa fölött bánkódunk, könnyeinkkel, verejtékünkkel belehatoljon a szívekbe s ott legalább egy csepp életet keltsen.

Menjetek és *éljetek!* Ne legyetek hivatalnokok: legyetek apostolok! Semmitek sincs a földön; dicsőségtek ugyan nagy, de az is fönn vár a csillagok között. Értsétek meg, mit mond Néri szent Fülöp: «Spernere sperni». — Vessétek meg azt, hogy titeket megvetnek. Menjetek végig a világon, mint Sokrates Athén utcáján; kővel dobálnak majd a gyermekek, gúnyolnak, de homlokotok körül a bölcseség aureolája ég, az igazi dicsőség! Menjetek úgy végig a világon, mint Xavéri szent Ferenc, akármily ütött-kopott reverendában, de a lélek hatalmával és erejével, akkor azután meg fogjátok érteni, hogy az ember azért él, hogy *éljen;* többet nem mondhatok! — Menjetek és *éljetek!* Látjátok, ez a nép odaadja a lelkét érettetek, ha látja, hogy szíveteket adjátok neki. Ezek a gunyhók, melyeknek alacsony ajtajába beleütitek fejeteket, ha meg nem hajoltok, szemeiteknek fényesebbek lesznek, mint az Akropolis ívei; ez a por, ez a lim-lom, mely titeket körülvesz ebben a szobában, bíbornál nagyobb dicsőségtek! Ó, ha éltek! Éljetek, éljetek! K. T. U.! Éljünk!! Éljünk apostoli életet, adjunk oda egy életet egy eszméért — olcsó vásár; mert aki él, aki él Istenért, az nagy lélek. Úgy-e Lacordaire is otthagyta a Notre Dame-ot és elment szentet nézni, az arsi plébánost; azt ment nézni és a kezét megcsókolni. Azért mondom, nekünk szent élet kell, nekünk más nem kell. Akkor leszünk apostolok is; mert mi az apostol? Ember, aki egy eszmének él, aki az Úr Jézusnak él! Az ilyen ember szent lesz. Szentek kellenek nekünk! Szentet adjatok nekünk, egyetlen egyet, et sufficit nobis!

Végezzék funkcióikat úgy, mint apostolok, semmit rutinból, semmit sablonosan, semmit formalitásból; nem a stóla teszi az embert, sem a karing; hanem a lélek tesz szentté a stólát és karinget. Tükröződjék vissza az önök áhitatán, szemeiken, arcukon az a szó: lux aeterna luceatieis, mikor a koporsó mellett állanak; az oratio fidei ömöljék az önök ajkairól, mikor nagy beteg ágyánál állanak; apostoli szeretettel hajoljanak le a kisdedekhez, mikor tanítják őket; a meggyőződés szentelt ereje áradozzék és sugározzék ajkaikról, mikor a szószéken állanak; beszéljenek a szent, áldozatos élet meggyőződésével, mert csak azt értik az emberek. — «Mikor láttam azt a gépies mesterségszerű elvégzését az egyházi funkcióknak, írja egy derék francia pap, elhatároztam ma-

gamban, hogy ennek véget vetek. Azért, miután a koporsó előtt elmondtam imámat, megfogtam annak a gyászoló özvegynek vagy szegény férjnek, vagy gyermeknek remegő karját és megszorítottam melegen. És nézzék, mi történt velem egyszer? Egy fuvaros feleségét temettem, és mikor ugyanazt teszem, reám néz ez az ember sírástól kipirult szemekkel és azt mondja, — ugyan mit gondolnak, mit mondott? — azt mondta: Hát a papoknak is van szívük? Gyökeret vert a lábam. Ó, átok és gyalázat, mikor apostoli férfiak vérüket áldozzák és bérencek teszik tönkre áldozataikat! «Hát a papoknak is van szívük?» — Mutassák meg, k. t. u., hogy a papoknak is van szívük! És mikor fogják azt mutatni? Ha apostoli életet élnek!

Tehát menjünk, *menjünk*, hordozzuk az Úr Jézust, menjünk és *küzdjünk*, de főleg: *éljünk!*

Ezeket mondjuk a mi kedves újmisés társunknak, és mondjuk a többieknek is, mondjuk mindnyájunknak, de annak, ki most lép ide ehhez az oltárhoz, jókívánságul ismételjük a zsoltáros szavait: Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui coronat te in misericordia, qui replet in bonis desiderium tuum: *renovet ut aquilae iuventutem tuam.* Ó, ha megszáll téged is az élet kísértése, ha bűneid összeszorítják szívedet, ha néha a keserűségnek, a világgyűlölségnek zúgó patakja iramlik el lábaid előtt s félsz, hogy elsodor: renovetur, ut aquilae, iuventus tua! Gondolj mindig arra, hogy az Úr Jézus küld téged és ébredjen föl benned mindannyiszor hivatásodnak fensége, szépsége és végtelen dicsősége, mert nincs ember, aki nagyobb volna, mint az apostol! Mi pedig mindezért a jóért és a mi imánkért, mellyel téged, ingó lépteidet, ifjú reményeidet, nagy vágyaidat, apostoli buzgalmadat kísérjük, kérjük a te szent áldásodat, hogy az Úr Jézus szentséges Szívének az egyházban hű gyermekei, a világban tevékeny apostolai, az örök dicsőségben fénylő koronái lehessünk! Úgy legyen!

II. Apostol és áldozat.

(1897)

Mióta az Úr Jézus az égbe ment, azóta nemcsak a szemek vannak ég felé irányozva, hanem egyszersmind számtalan szíven visszhangzik a szó: «Jöjjetek utánam!» Már ezerkilencszáz év óta hangzik e szózat: «Jöjjetek! Aki valami nagyot akar tenni Istenért és halhatatlanságért; aki akar

áldozatot hozni eszmékért, igazságért; aki nem akar csak a porban járni, hanem akar egyszersmind a csillagokba törni: az jöjjön utánam! Jöjjetek!» És ezren és százezren, ifjak, akik másként is megtalálnák helyöket a világban, — leányok, akik menyasszonyi koszorú helyett az áldozat töviskoszorúját fogják kezökbe, megértik azt a hívó szót, és mennek.

Ma is ilyen ünnepélyes alkalom hozott minket össze ebben az egyházban. Tanúi vagyunk — egy fölvonulásnak az Úr oltárához; tanúi vagyunk egy áldozatnak, nemcsak annak, amely az oltárra tétetik, Krisztus áldozatának, hanem egyszersmind egy élet föláldozásának. Az oltárhoz lép a mi kedves testvérünk, hogy bemutassa első szentmiseáldozatát és hogy egyesítse az áldozattal a saját szívének, lelkének, minden erőinek fölajánlását Jézus Szíve szándékaira, az apostoli lelkesülés áldozataira s embertársainak örök boldogítására. Habozás nélkül, föltartóztathatlanul lép az oltárhoz. Nem aggódik, nem fél, nem sajnál semmit. A világ hízelgő, édesen óvó, csalogató szavát nem hallja; nem retteg a világ gáncsaitól, szemrehányásaitól; boldog, hogy az oltár lépcsőire fölsiethet és az oltárra nyomhatja szeretetének és tiszteletének első csókját... Mit tegyünk mi? Sírjunk-e, vagy örvendjünk? Dicsérjük-e, vagy gáncsoljuk? Függesszük föl ítéletünket, és iparkodjunk megérteni testvérünk lelkületét, és mielőtt ítélnénk elszánt lépéséről, emelkedjünk föl azokhoz a forrásokhoz, melyekből az eszményi pap táplálkozik; nézzünk föl azokra a csillagokra, melyekre ő nézett föl, mielőtt ehhez az oltárhoz lépett!

1. Egy nagy apostol jelent meg a földön, az *igazságnak és áldozatnak apostola*, amilyen sem azelőtt, sem azután nem jelent meg, és ez a nagy apostol: az Úr Jézus. Ez az apostol mintegy kiszakadt az Isten szívéből, és lejött ide, hogy tanítson és ég felé emeljen minket, mindnyájunkat, nem egy nemzedéket, nem egy népet, nem egy világrészt, nem egy korszakot, hanem az egész világot. És mégis csak 33 évet élt köztünk és a 33-ból is csak hármat szentelt az apostolkodásra. Élete olyan volt, mint a meteor: fölragyogott, és elhamvadt; gyorsan letűnt. Mi lesz hát azokkal a szívekkel, melyeket a jobb élet, a tökéletesedés áramlatába sodort? mi lesz azokkal a népekkel, amelyeknek fényes csillagokat gyujtott az égen, de amelyekhez szava még nem ért el? mi lesz?... Talán bizony lábanyomát hagyta az Olajfák-hegyén, hűlt emlékeit boldog tartózkodásának megszentelt helyein? talán bizony a könyvek sárgult lapjaira írta föl azt, amit tanított

és örökségbe hagyott? . . . Ó, a fóliók sárga lapjai elnyűttek, azok szétfoszlanak! Krisztus nem lapokra, hanem szívekbe akarta írni azt, ami az ő nagy szívében lángolt. Krisztus lelkekbe akarta lehelni azt, ami az ő lelkét izzította. Azért hív magához egyes választott lelkeket, akikben hajlam is van, nemes szív is van; akikben tehetség is van és áldozatra elszántság is van, — és ezeket megtanítja arra, ami az ő lelkét hevítette; ezekbe beleoltja azt, ami az ő szentséges szívéből kitört; rájok ruházza küldetését, tekintélyét, hatalmát; kitárja az ő reszkető karjait, hogy megáldja őket és közölje velök szellemét, mondván: «Amint engem küldött az Atya, úgy küldlek én is titeket!» — és ezzel apostolaivá avatja őket. Apostolokat, vagyis szentséges szívéből kiszakadt tüzes, bensőséges, lelkes férfiakat állít a világba, hogy nyomában járjanak és úgy beszéljenek, tegyenek, szenvedjenek, mint ő!

Micsoda az apostol? Apostol az, aki eszméknek szolgálatára szenteli életét. A tudományt szolgálják a tudósok; a jogot szolgálják a jogászok, a közigazgatást a hivatalnokok és tisztviselők; a törvénykezést szolgálják a bírák, a vallást a papok; de mikor válnak e tudósokból, e bírákból, e papokból apostolok? Akkor, ha az eszmét szolgálják! Az eszmét az apostol szolgálja. Az eszmét szolgálja az, akinek nincs hivatala, hanem van hivatása; az eszmét szolgálja az, aki egy életet képes letenni arra a kőre, mely az oltár köve; vagyis az szolgálja az eszmét, aki az igazságot életének árán szolgálja és terjeszti! Ez az apostol!

Krisztus nem akart kiszakadni a világból anélkül, hogy a maga nyomában ne keltsen apostolokat. És Krisztus ezekre az apostoli lelkekre rájok ruházza a saját tekintélyét, mikor mondja: «Amint engem küldött az Atya, akként küldlek én is titeket». Krisztus azonosítja magát velök, mikor azt mondja: «Aki titeket megvet, engem vet meg». Krisztus megígéri nekik az igazság Lelkét, azt a lelket, amely nem csal és nem csalatkozik: «Egy más vigasztalót küldök nektek, az igazság Lelkét». És ezek a fölkent lelkek, akik szellemmel vannak fölkenve, akik tudnak lelkesülni: ezek apostolaivá lesznek Krisztusnak. Ez a tulajdonképeni krisztusi papság; ez az apostolság! Az újszövetségi papság hivatása ez az apostolság.

Ne nézzünk a konkrét alakokra; nézzünk az eszményre! Hisz mindenki, aki egy hivatalra, aki egy hivatásra, pályára szenteli magát, az nem annak a pályának hajótörötteit

nézi, hanem azokra néz, akik dicsőséggel szolgálták az eszmét, és győztek. Hogy oly sok hajótörött van; hogy a taláris sokszor piszkos lesz az utcák sarában; hogy annyi sok ellen van kifogás, annyi sok ellen van vád, — hagyjuk most azt! Az eszmék olyanok, mint a csillagok: el lehet azokat borítani felhővel, az utcák porával; de azokat kioltani, azokat lesöpörni nem lehet!... Mi ahelyett, hogy botránkoznánk, szemeinket a győzőkre, s nem a legyőzöttekre függesztjük, és elismerjük, hogy még mindig vannak apostolok köztünk; hogy vannak, akik apostolokká válni akarnak; akik az önző érdekeket hajhászó világban az eszméknek élnek. Tisztelet nekik! A világ már rég egészen lappá, mocsárrá lett volna, ha nincsenek emberek, akik életük árán tűzik az eszményt újra az emberek homlokára. Ahelyett, hogy botránkoznánk, örülünk neki, hogy még mindig találkoznak köztünk apostolok: azok a síró, idegenben járó lelkek, akik sohasem feledkeznek meg arról, amit az Úr Jézus mondott: «Azokat, amik ott fönn vannak, keressétek!» Mi ahelyett, hogy ítéletet mondanánk a nemtelenek fölött, vigasztalódunk azon, hogy még mindig akadunk apostolokra, azokra az önzetlen lelkekre, akik semmit sem keresnek maguknak, hanem keresve-keresik azt, ami Krisztusé; akik egy életet tudnak rászánni, föláldozni, odaadni, s akkor is azt gondolják: «Keveset tettem».

És az ilyen lelkek, a szellemnek eme fölavatott emberei lépnek ide az oltárhoz, és bemutatják magukat nekünk, és azt mondják: «Testvérek! én vezéretek, jótevőtök, vigasztalótok, önzetlen jóbarátotok akarok lenni; én is eszméknek akarok szolgálni; én is az igazságnak fölkent bajnoka akarok lenni, és nem akarok a lemondás romjaiban lakni! Én nem keresek sikert. Én a csillagokra nézek, és le akarom foglalni a lelkemet és a lelkeket annak a keresztre feszített Szeretetnek a részére, aki azért, hogy apostol lett, szinte tönkrement, — de, mikor tönkrement, győzött és mindnyájunkat meghódított!» Az ilyen apostol azután odaáll Szent Pállal, és azt mondja: «Non erubescam evangelium Dei — Az Isten evangéliumáért nem pirulok. Pirult a föld a mártirok vérétől, de azok a vértanúk nem pirultak; és az ő hitök, jóllehet elestek, győzött, és remélem, hogy én is ebben a szellemben, az apostolok régi szellemében fogom föláldozhatni életemet!» — Tisztelet, becsület az ilyen nemes elszántságnak! Hódolat, elismerés az ilyen életnek! Feleletül, üdvözletül az ilyen bemutatkozásra mi azt mondjuk: «Áldott, ki az Úr

nevében jő», vagyis aki ilyen szándékkal, ily nemes eszmékkel lép közénk! . . .

2. Azonban az apostolságnak van ám árnyéka is. Apostol senki sem lehet, aki *áldozatot* nem akar hozni. Apostolnak lenni s áldozatot hozni — két egymásnak megfelelő gondolat: az egyik kiegészíti a másikat. Maga az a nagy apostol, Krisztus, nagyon jól tudta azt, hogy az eszmék, az eszmények, az igazság nem a harmattal sarjadzanak, hanem az embernek könnyeitől, nem az esőtől, hanem a verejtéktől — legjobban azonban a szív vérétől. Aki apostol akar lenni, annak tövises térre kell lépnie; mert hiszen aki győzni akar, annak mindenekelőtt önmagát kell legyőznie; aki a magasba tör, annak önmagát kell mindenekelőtt fölemelnie, s csak azután emelheti föl azokat, akiket szeret és akiknek lelkébe bele akarja lehelni azt, ami az ő lelkében, szívében él. — És tényleg látjuk, hogy a világon mindennek, ami nagy, áldozatokkal lehet csak emelkedést és sikert biztosítani. Nézzétek a tudományt! Mi emeli a tudományt? Áldozat! Mert az a lángész is csak akkor tud fölragyogni, ha áldoz. Miután éjt-napot áldozott, akkor azután elismerést arat; mert a tudomány hódít és előtte meghajol az emberiség. Azt mondhatnám erre: Könnyű így áldozni, mikor oly gazdag kárpótlást nyerünk! De hát nézzétek a szabadságot! Véres mezőkön vagy a gondolat csatáin ugyan mi emeli győzelmes zászlóit? Emeli az áldozat. Hörgő hősöknek vére ama szabadság harmata: attól sarkad neki a virága. És az az elvont tudományos munkásság csendes éjeken és a magános napokban nem ér-e föl vérontásos áldozatokkal? . . . Ó, az élet mindig áldozat! Nem a tengődés, hanem a tevékeny élet: az bizony áldozat! Nézzétek csak, a világnak kultúráját, haladását! Tényleg sziklába kell vájni emelkedésének a lépcsőit; ki kell tölteni, át kell hidalni az ellenséges hatalmak örvényeit, és csak mikor az ember saját csontjaival töltötte ki a mélységet: akkor képes az emberiség átmenni a műveletlenség örvényén és a tudatlanságnak, emberi restségnek pusztaságain a jólét mosolygó virányaira. Szóval az emberiség haladásának zászlajára is az a szó van írva: «áldozat!»

De ha a tudomány áldozatot akar, ha a szabadság áldozatot kíván, ha az emberi műveltség csak áldozatok árán emelkedhetik, higgyétek el, hogy a legnagyobb áldozatot annak kell hoznia, ami a legnemesebb: a szeretetnek. A legnagyobb áldozatot a földön a szeretet hozza, s áldozatai szentek, nem profanált áldozatok. Áldozatai többnyire tit-

kosak, és dicsőséget nem aratnak, nem is keresnek. Nem is sejtjük a szív sebeit; nem hallja senki a lélek jajait; az az erény, amely elismerést nem nyer, jóllehet sokat tűr és sokat tesz; az a hitvesi áldozatkészség és szeretet, azok az álmatlan éjek, mikor valaki beteg és csendben szenved, a szegénység kunyhói, a szenvedés millió alakjai: a szerető szív mindmegannyi áldozatai. Hol van ennyi s ehhez fogható áldozat?!... Azért az áldozat koszorúja a szereteté: ez hozza a legnagyobb áldozatokat.

És a kereszténység micsoda? A kereszténység szeretet. Annak jelképe egy szív, amely lángol, de amelyet töviskoszorú sövényez; szív, amely lángol, de amelyen seb tátong. A kereszténység nem halad sehogy, csakis az áldozatok árán. Azért a pap, aki apostol akar lenni, ne nyúljon a virágkoszorú, hanem a töviskoszorú után. Lépjen a küzdelmek tengerére, — de ne keressen rajta gyöngyöket, hanem várjon vihart. Kijut neki tövisből, viharból egyaránt bőven. Mert hiszen a buzgó, apostoli papok, azok a szegénységet szeretik, és nem húznak a gazdagok felé; tudják, hogy átlag a gazdagok nem szorulnak reájok. A buzgó, apostoli papok szeretnek a kunyhókban járni, s nem a márványlépcsőkön — hiszen az Úr Jézus is csak egyszer járt márványlépcsőn, akkor, mikor Pilátus helytartóhoz ment, és arra is saját vérének cseppjeit hullatta. A buzgó, apostoli papok a szenvedőkhöz, haldoklókhoz járnak, és azokban a szemekben, amelyek üvegesedni kezdenek, az örök élet reménysugarát gyujtják föl. A buzgó, apostoli papok azt akarják, hogy a szegények és elnyomottak azt mondják nekik: «Atyám!» «Testvérem!» A buzgó, apostoli papoknak nagyon fáj a szívük, de a világ azt a fájdalmat nem érti: fáj nekik a bűn, fáj nekik a letört liliom, fáj nekik a világ és lelkek pusztulása. Úgy járnak körül, mint a bolygó-lelkek; elfogulnak az elhagyott templomok előtt; megsiratják a magányos oltárokat, és szenvedéseikkel szeretnék emelni azokat az érzéketlen embereket, — és végül a legtöbbnek sorsa: hogy vérző lábbal, azonban sok áldással, vonulnak át a világon, ki a temetőbe.

Ó, tiszteljük azt, aki ilyen gondolatokkal: az apostolság és áldozat gondolataival lép ide az Úr oltárához!...

Kedves Testvérem! azt kívánom neked: Légy apostol áldozatok árán! Indulj ki a küzdés és harcok tengerére; de — mint említettem — ne keress gyöngyöket, hanem várj vihart! Nyúlj a koszorú után, melyet az Úr Jézus nyujt; de vigyázz, ne csalódjál: nem virágkoszorú, hanem tövis-

koszorú lesz az! De azért ne bánkódjál, inkább örvendj; örvendj mint a szentírás óriása — «Exultavit ut gigas» —, hogy e pályára léphetsz. És mikor apostol és áldozatos lélek kívánsz lenni: légy meggyőződve, hogy «a legjobb részt választottad!» Kívánom, hogy az oltár szent kő legyen neked, a szenvedés «lapis refugii»-je, s valamint ahhoz futamodtak a tatárjárásban üldözött honfiaink: úgy legyen a te oltárod sebzett, kínzott, szenvedő lelkednek pihenő köve. Pihenj rajta: hiszen Krisztus szeretetének és a legnemesebb szívek hitének olajával van az fölkenve! Kívánom, hogy a szentmiséd «Sursum corda»-ja lelkedet mindig Istenhez emelje föl! Kívánom, hogy az a csók, melyet te az oltárra lehelsz, mindig a szent töredelem és hűséges szeretet csókja legyen! Kívánom neked, hogy kezeid, amelyekkel Krisztus testét fogod, munkás kezek legyenek, hogy az az olaj, mellyel a püspök megkente, el ne illanjon és egész lelkednek, életednek kenete legyen! Kívánom, hogy Krisztus szíve szerint való pap légy; mert aki az Úr Jézus szívében él: az ezekhez az elvekhez hűtlen sohasem lehet!

És mi imádkozunk éretted, hogy ilyen légy; azért jöttünk ide. Imáinkkal, fohászainkkal kísérünk el téged az oltárhoz, és mikor a szentmiseáldozatot bemutatod, kárpótolni fog bennünket mindenért a te áldásod: kárpótolni fogja a te édesanyádat gondjaiért és áldozataiért; kárpótolni fogja atyádat aggodalmaiért és fáradalmaiért; kárpótolni fogja a te testvéreidet szeretetökért és minket mindnyájunkat jóindulatunkért. Legyen a te áldásod igazán Isten áldása mindnyájunkon, hogy te se bánd meg soha azt, hogy ide föllléptél, és mi mindnyájan mindig azt mondhassuk rólad: «Áldott, ki az Úr nevében jő!»

De legyen ez az oltár kivált áldozatos életed és buzgalmad folytán mindnyájunk számára az eszméknek és áldozatoknak szent emlékeztetőjele, hogy mi, akiknek családjából papok kerülnek ki, a kereszténység apostoli szellemében szintén megerősödjünk. Igy aztán a keresztény társadalom, amelynek gyermekeiből papok és apostolok válnak, otthona lesz az erénynek, és papjainak áldása bőségesen megvalósul rajta. Úgy legyen! Amen.

A szentmiséről.

I. A legtökéletesebb imádság az áhitatos misehallgatás.

(1894)

K. T. U.! A mai evangélium felhívása: reddite, quae sunt Dei, Deo, végigcseng az életen s visszhangzik a halálban s ítéletben: redde rationem. Ez utóbbi félelmes, az előbbi buzdító és boldogító szózat. Reddite . . . adjátok vissza, amit kaptatok. Boldog emberek, akik valamit adhattok az Istennek; minél többet adtok, annál többetek van, s minél többetek van, annál boldogabbak vagytok! Reddite . . . reddite!

S mit ad az ember legközvetlenebbül s legméltóbban? Eszének és szívének hódolatát, a legbuzgóbb tiszteletet, a legmélyebb imádást! Mert az emberi szívben ébred öntudatra, ami a teremtésen mint öntudatlan valóság elömlik, s az emberi szívben vet lobbot, ami a természet mélyében mint szikra lappang: *az Isten ismerete és szeretete*, s az észnek e fénye (ismeret) s a szívnek e melege (szeretet) olvad egybe az imában, amidőn térdre hullva, mély alázatban dadogjuk: Domine Deus . . . Úr és Isten! Rex coelestis . . . királya a világnak s egy jobb hazának.

Imádd az Istent! . . . ezt mondja a népek parainézise . . . Domus mea domus orationis est cunctis gentibus . . . az ima az az Isten háza a nemzetek számára . . . mondja Krisztus Urunk. E magasan fekvő Isten-templomba törnek a népek; a nagy kötelességnek érzete hajtja őket; hideg fönségben emelkedik előttük az Isten oltára, s ők megzavarodnak, reszketnek, téves fogalmakra, borzalmas áldozatokra vetemednek. Lelkük csak a Dominust tekinti s nyakuk a király vaspálcája alatt görnyed: lássuk tehát, mit tesz a félelmes, népeket ijesztő Isten-tiszteletből *a keresztény ima*, s mint vezet el a szív vágya *Krisztushoz és meleg, szent szívéhez?*

Az első imádkozók az első emberek. Az emberi ész és szív nagy tisztjét érvényesülni látom a pátriárkák imáiban. Ábrahám a porba hull imádni az Istent . . . Jákob mint szegény menekült követ állít fel a pusztában, olajat öntvén rá s imáival melegítvén azt, felfohászkodik a gyámoltalanok erős segítőjéhez: sok év mulva pedig visszatérő csordái, tevéi, háznépe táborában, csendes éjjel a «víz mellett» felemeli karjait az égre... A történet legcsodásabb helyei, a Nilus partjai, a Vöröstenger vigasztalatlan vidéke, az esti alkonyatban égő Sinai, Pharan

romjai, a puszta és Szíria, Mezopotamia alföldjei, mind az emberi szív vágyainak, küzdelmeinek ezredéves színterei, az imát hirdetik. A beduin ügetve a puszta homokjában, merengve nézi a Vöröstenger partvidékét, hol Mózes, az Isten népének vezére imádkozik, míg a tenger megnyílik s kétmillió ember halad át. A pusztaság szélén fönt pedig a kopár hegyláncolatban kimagaslik a Nebo hegye, hol a haldokló Mózes végimáját rebegi kékülő ajkkal s imájába hullámzó szakálla reszket bele. A testvérnépek mind imádkoznak; Sidon és Tírus elviszi a régi Isten emlékét Karthagó- s Sevillába, s a Tigris és Euphrates meg van szentelve a pátriárkák imájától. S mialatt a szenvedély elhomályosítja az Isten képét, nem fojtja el a szívében az ő imádását és szeretetét, s ha az arabs a Madián pusztáiból nem megy Jeruzsálembe, elmegy Mekkába a Kába szent kövéhez, s ha a perzsa nyakasság nem hódol az idegen földön emelkedő templom igaz Istenének s a tűzben keresi az élet s az erő szellemét: mégis imádkozik s Elymaisban épít magának templomot, mely a görög Antiochus kincsvágyát éleszti, de ugyanakkor hősi védőket állít a templom falaira s a görög túlerő megszégyenülve vonul vissza, s a király búbánatában ágyba dől s meghal. Az indus mélyen vallásos szelleme pagodákat épít s koldusosnak tartja azt az életet, mely pompában él s megirígyli a mosdatlan s kolduló boncok tengődését, kik Buddha fogának szentelt környezetében bőjtölnek s vezekelnek. S ha a művelt Európa fölépíti dómjait, s kőből faragott erdőben jár áhitatos lélekkel s aranyos hátterű, szegényes alakítású képek előtt árasztja ki lelkét, s ha a harangzúgás harmóniájában, s az orgonabúgás s a zsoltáros által emlegetett hangszerek szimfóniájában keresi s megleli imádkozó lelkének visszhangját, s ha a romlott Európa elvesztvén a lelki nagyság érzékét léhán ignorálni akarja, amit atyái s ősei tettek, s ugyanakkor a babonában, a spiritizmusban, a hipnotizmusban, a buddhizmusban tér a régi természet új útvesztőjére: vajjon ki nem érzi, hogy a léleknek különös érzéke, képessége, tehetsége van az Isten megközelítésére? Ó, igen! Kire ne hatott volna a nagypéntek estéjén a fiszharmónium bánatos, lágy akkordjaitól kísért kijelentés: incipit oratio Jeremiae prophetae. Mintha a prófétában az egész emberiség ülne ki Jeruzsálem romjaira; mintha mindnyájan elhalnánk s szívünk érzelmei a próféta nagy szívébe szorultak volna; mintha itt már senkinek sem volna mit mondania, minden ajk megmerevül, minden hang, minden gondolat egyre irányul, mert hogy itt egy nagy szív imádkozik.

De vajjon elég-e az, ha az ember porba hull, mikor az ég angyalai is elfödik orcájukat és énekük, a «szent, szent, szent a seregek Ura Istene» Isten-félelemmel s imádással tölti be az eget? Nem kicsiny-e az ember? úgye minor omnibus miserationibus, szinte kimeríti nyomorúsága az Isten könyörületét? Lehajlik-e hozzá, a föld férgéhez a végtelen Isten? Elérheti-e az Úr figyelme, mikor oly messze van, lenn a mélyben az ember? Meghallja-e suttogását, olvasójának csilingelését az, ki a zivatarok szárnyain jár? Meghallja-e suttogását annak a hozzávágyó, őt kereső léleknek, mikor a szentírás szerint «minden nemzetek, mintha nem volnának, úgy vannak előtte és semmi és hiábavalóság gyanánt tartja őket?» (Izaiás 40, 12.) Mily kicsiny az is, amit nagy emberek, amit a szentek tesznek. Mily elszóródó fényt lövel a lángész is, s mily kis körben melegít egy Szent Erzsébet szíve is! Mi lesz akkor a szellemek e koncertjében, a szférák e harmóniájában az én ajkam suttogása, az én szívemnek érzelme? Kivált, ha rám borul vétkességem öntudata, s a haragvó, megsértett Úrnak jelenlétébe lépek, kinek színe előtt «a kősziklák mint a viasz megolvadnak». (Judith 16, 18). Fog-e akkor valaki vádolni túlzással, ha szívemet mindenek odaadására ösztönzöm, ha szeretetem és szenvedélyes vágyam hevében véremet kiöntöm s áldozatul hozom önmagamat?

Igy kell annak lenni! Végtelen nagy az Isten s kicsiny az ember; nagyot ez a kis ember, aminek a Végtelen oda nézzen, csak akkor tehet, ha föláldozza önmagát. Te vagy az én Uram, dadogom reszkető ajkkal, szívem késztet, hogy imádjalak! Nem szóval, hiszen «a szó levegő, s a levegő semmi»; hanem tettel, életemmel szeretném kifejezni, hogy a te hatalmad által élek s halok; íme áldozatot hozok s kiöntöm véremet! Nem szavakat adok, hanem életet; nem olajat öntök oltárodra, hanem véremet. De az Isten megfogja karomat, mint Ábrahámét, mikor fiát akarta feláldozni, s szavaimra fordítja tekintetemet, hogy mutassam be neki; *ez az áldozat. Ime az imádkozó lélek az áldozatba ért el.*

Kigyulladnak a századok homályában az oltárok tüzei, mindmegannyi őrtüzek, táboroz körülöttük az imádkozó, a reménykedő emberiség; ráhányja az oltárra kincseit, életének tápszereit, néha gyermekeit, néha önmagát . . . imádni az Istent. Mindennemű irtózatban és kinövésben bujdosik a világban az áldozat gondolata s bujdosásában elérünk Jeruzsálembe, a religiosissimi Judaei fönséges Sionára, hol Salamon király huszonkétezer tulkot és százhúszezer kost áldoz a

templom fölszenteltetésének ünnepén, s a sercegő láng s a kövér füst fölemelkedik az égre, magával vivén az áldozatos ember hódolatát.

De, k. t. u., mi tudjuk, hogy ennél meg nem állhatunk; mi tudjuk, hogy Izaiás népének öntudatából beszélt, mikor mondta: «Hasáboljátok bár fel a Libanon cédrusait és öntsétek le gyantával és drága olajjal, tegyétek rá az erdő összes vadjait, imádhatjátok-e az Istent? Főleg mikor bűnösségtek keserűsége tükröződik az áldozatban? Vajjon a kosok és tulkok vérében meg lehet-e tisztítani a lelket?» (Zsid. 10, 4.) Bármint legyen egy más rendben; bármennyire kérdezzük, vajjon kedves volna-e az Istennek az ima, ha tiszta, ártatlan szívből emelkednék fel: az elesett ember rendjében az Istennek semmi sem tetszik, csak Krisztus; az elesett ember rendjében Istennek egy akarata van, hogy az Úr Jézus által jöjjön minden üdv; hogy általa legyen hatásos minden imádság; hogy őt jelképezze minden áldozat; hogy ami tőle való elszakadásban történik, azt mind «semmi és hiábavalóság gyanánt tartja» (Izaiás 40, 12).

Jól mondják, hogy a régi áldozatok mind csak árnyak az apostol szerint, árnyak, melyeket az, ami jön, előre vet. S valamint az árnyék is kedves nekünk, mert hiszen jelzi azt, akit epedve várunk, s körvonalaiban felismerjük a szentelt testvér, édesatya, gyermek, jóbarát alakját: épúgy az Isten előtt az ószövetség áldozatai mind csak azért voltak kedvesek, mert Krisztus áldozatát jelképezték; mert a tapogatódzó ember törekvéseit jelezték: imádni, engesztelni az Istent. De a próféta által végre is kimondja: «Nem kedvellek titeket, úgymond az Úr, s az ajándékot nem veszem el kezeitekből, mert napkelettől napnyugatig nagy az én nevem a nemzetek közt, és minden helyen tiszta áldozatot fognak bemutatni nekem, mondja a seregek Ura» (Malach 1, 10—11).

Az tehát a kereszténység nagy és mélységes hite, hogy nincs imádság és áldozat, mely az égbe hat és irgalmat talál saját érdeméből: *csak a Krisztus ímája, csak a Krisztus áldozata.* Valamint minden áldozat a multban nem volt egyéb, mint árnyéka annak, amely jövendő volt, épen úgy most minden imádság és áldozat visszhangja és megújítása annak az imának s annak az áldozatnak, mely már eljött s bemutattatott Krisztus Jézus által. Hogyan fogunk ezek után az igaz theológia által bebizonyított igazság érzetében az oltárhoz közeledni? Hol fogunk akarni imádkozni? Hogyha Istent engesztelni akarjuk, hová fogunk menekülni? Melyik szent kőhöz?

S mily olajat és vért fogunk ráönteni? *Krisztus imájának olaját és Krisztus drágalátos vérét!* Azért a kereszténységnek a leghathatósabb imát s az igazán isteni áldozatot csak a szentmisében, Krisztus áldozatában kell bemutatnia; azért lesz a szentmise centrumává a keresztény kultusznak; azért merül el a kultuszban minden szív, mert tudja, hogy hódolata, imádása semmi, ha nem egyesül az Úr Jézus áldozatával. Krisztus Jézus áldozatába foglaljuk össze szívünk keserveinek s áldozatainak minden illatát, vágyódó lelkünk minden Isten-keresését. A hitből kifolyólag értjük meg csakis, hogy mikép járuljunk a szentmiséhez? Mély érzetével annak, hogy ha akarunk imádkozni, itt imádkozzunk; ha kegyelmet keresünk, itt keressük, ahol velünk imádkozik s velünk keres Krisztus. Helyezzük rá a paténára lelkünket és a kehelybe zárjuk szívünket! Ha papok leszünk, ne gondolkozzunk így: előbb elvégzem a szentmisét, azután imádkozom; nem, hanem a szentmisében rimánkodom és imádkozom Krisztussal; elgondolom, hogy mit imádkozik ő s utána mondom az ő óhajait: *így lesz hitből áradó imává a szentmise hallgatása s a keresztény érzésnek fölvilágosult gyakorlatává.*

Hogy az egyik így misézik, a másik úgy, azt ne nézzük, hanem azt, hogy Krisztus az, aki kezébe veszi a kenyeret és a bort. A foszlányos misemondóruha, a süppedező oltár, a kornyikáló ének ne zavarjon, hanem a hitben erősen, állandóan az áldozó Krisztust lássuk. Legyünk meggyőződve arról, hogy sehol sem lehet jobban imádkozni, mint a szentmisében. Mennél több szentmisét hallgatunk, annál jobb. Ha a templomban több mise mondatik, mindegyikre ügyeljünk, mert mindegyikben külön kegyelmeket kapunk. Ha a szentmisében ekkép Krisztus nagy, fönséges, minket mindenben helyettesítő és segítő áldozatát látjuk majd, akkor környezni fogja a szentmisét és az oltárt a hívek áhitata s akkor egyszersmind tisztelettel tekintenek majd a papra, e nagy áldozat bemutatójára.

Nemrégen azt beszélte egy pap, hogy ő Mondseeban egy régi templomot látogatott meg, és hogy mennyire lepte meg őt, hogy mikor belépett (épen mise volt), a nép mindenütt felállott, amerre ment, valamint felállunk mi is, ha a misézö pap kimegy; azután azt mondta: «Úgy látszik, hogy a papnak tisztelete a népnek a szentmiséről való hitétől függ, mert akik oly illedelmesen s oly ájtatosan résztvettek a szentmisében, azok természetesen meg is becsülik azt, ki a miseáldozatot másodsorban bemutatja: az áldozópapot».

Nálunk nem tudják, hogy mi a szentmise, hogy mi a neki

járó hagyományos tisztelet. Gyenge és műveletlen a hit, nem hordozza az életet. Ha mi megbecsüljük a szentmisét, s azt hittel fölkaroljuk s ha mi ezt a bensőségünket, hódolatunkat híveinkkel is közöljük: akkor meg fog változni a föld színe; akkor nem lesznek többé piszkos oltárok, nem lesznek daráló papok! Valamint most is már az a legszegényebb pap is, ha szíve van, szegénysége dacára szép templomokat épít, s ragyogó oltáron mutatja be a szentmisét, aki különben szegényes asztalnál étkezik; s viszont az a leggazdagabb pap is rongyos oltárnál áldoz, ha nem Krisztust, hanem a Mammont szolgálja: úgy az emberekben a Krisztus Jézus szeretete, utánzása, tisztelete kiváltképen emelkednék a szentmise lelkes, áhitatos nagyrabecsülése és hallgatása által. Becsüljük nagyra ezt az áhitat-gyakorlatot! Törjük le a hibát, melynél fogva áldástalan a szentmise hallgatása! Legalább iparkodjunk, hallgassunk minél több misét, ha könnyen tehetjük. *Gondolatunk, mely vezérel, az, hogy csak a Krisztus imádsága hat az égbe, s más áldozat nem talál kegyelmet, csak a Krisztusnak áldozata.* Ámen.

II. Krisztus mint áldozópap s áldozat a szentmisében.

(1894)

K. T. U. Hogyha az ember belép régi, gót templomokba, amilyen a garamszentbenedeki, a milánói vagy regensburgi dóm, abban a szent áhitatban, mely az embert elfogja, mikor a művészet ezen remekeit csodálja; abban a szárnyalásban, melyre az emberi lélek kél, mikor fellendítik őt azok a gyönyörű, égbetörő ívek: mintegy függve marad és megmerevedik azon az alázatos és áhitatos szent jelen, mely a hajó elején az arcus triumfálison függ. Bármi nagyszerű a templom, akár a kölni dóm, ott függ a kereszt; nagy fakereszt és rajta a Felfeszített képe; mintha csak azt hirdetné, hogy mindez a fönség s ez a pompa semmi ahhoz a kereszthez képest; mintha azt jelezné, hogy a keresztben fut össze mind az a szép gondolat, amely ezeket az íveket és rózsákat gondolta, és az a lelkesülés, amely ezeket megteremtette. Meglepi az embert s szinte megdermeszti, hogy mind ez a fenség, ez a művészet e bárdolatlan jelből vette kikezdését; megrendíti az embert, hogy ez a két összetákolt gerenda adhatta a léleknek azt a lendületet, mellyel a legszebbet gondolhatta s a legnagyobbat létesíthette az ember. De nem-

csak hogy meglep és megrendít, de idegenkedve is kérdi magától az ember : minek itt az az összemarcangolt, az a megtépett véres test? Itt, ahol az emberi ész remekel? Itt, ahol a művészet diadalmaskodik? Minek hozták ide a finomodó élethe ezt a véres emberképet? Minek állították bele az emberek hitébe, reményébe, áhitatába ezt az elnyomorított emléket? De bármennyire idegenkedjék s hüledezzen az ember, a felelet mindig csak az, hogy *áldozat kell a világba*, kell az emberiségnek s az Istennek áldozni, s ez a szenvedő az egyetlen áldozat!

Hogy kell áldozat, az világos. A végtelen Istent másképen megfelelően, kifejezésteljesen, mint az ég és föld urát, mint az élet és halál urát imádni nem lehet. Mondtam a multkor, hogy az imádkozó ember az ő legelszántabb lépésével odalépett az oltárhoz ; és mit csinált? Olaj helyett a saját vérét öntötte oda s forró imái helyett a saját szívét tette oda! Az ember nem nyugszik addig, míg nem mondhatja töprengő lelkének : «Most már igazán urad az Isten». Lélekben mintegy a saját szívét tette oda a kőre, és mikor lecsepegett a vér, akkor megelégelte művét, megnyugodva mondta : «Most megtettem mindent, amit tehettem. Most, Uram, meg lehetsz már elégedve, hogy igazán imádtalak az én lelkem és természetem bensőségével : úgy, ahogyan csak tehettem». Az a reszkető emberi szív, az a vágyódó, az a hűnéért eleget tenni kívánó emberi szív csak az oltárokon pihenhetett meg, és pedig a véres áldozatnál, mert a vér legjobban tüntette szemei elé az életet és halált ; eszébe juttatta, hogy az ő vére is ilyen, ily meleg, s így kellene megaludnia Istenért; hogy az ő vére is oly forró, s mégis ki kellene ömölnie az Úrért. Sőt, mint tudják a történelemből, magába az emberáldozatba téved bele az enyhülést kereső emberi szív. Nem kímélte magát!

Látom a világtörténelemben kigyulladni az oltár szent tüzét abban a sötét éjben, a várakozás éjében, mindmegannyi csillagot, amely várja a napot. A szent könyvnek első lapjain látjuk Ábelt, Ábrahámot, aki már nem éri be a báránynyal, hanem odateszi a saját fiát, és angyal kellett hozzá, hogy a fiút le ne szúrja. Ez a hitben erős szeretet! Látjuk, hogy a kereszténységben is mit csinálnak a circumcelliók : meredek sziklákról ugranak le a mélységbe, hogy áldozatul mutassák be az Úrnak önmagukat. Most is a Mekkából visszatérő zarándok csoportok lábai alá feküsznek a hitükben buzgó mozlimek, azt gondolván, hogyha a tevék és lovak patái törik össze oldalbordáikat, akkor Istennek tetszően szenvednek. Jeruzsálemben ott füstöl az igaz Isten oltára is, és Sala-

mon maga huszonkétezer tulkot és százhúszezer juhot áldozott fel. Maga a kereszténység őrzi azt a régi formát, melyet Melchizedek használt: kenyeret és bort mutatott be; kenyeret, a földnek velejét, és bort, a földnek vérét; s ebben a két jelben az egész emberiségnek életét. S mi is az oltáron bemutatjuk először a kenyeret, azután a bort, nem ugyan áldozatképen, hanem jelképezve ezekben bizonyára a mi életünket.

Kell tehát áldozat; kell! De most már kérdezzük: melyik az az áldozat, mely okvetetlenül szükséges, úgy hogy elegendő is legyen? *Egy* áldozat van, csakis *egy, egyetlenegy;* a többi mind csak kép, mert Istennek méltó imádása csak egy, az emberiség bűneit eltörlesztő s az Isten fenségét mélyen elismerő s őt méltán megillető áldozat csak egy van, s az a *Krisztus!* Először azért, mert minden egyéb áldozat tehetetlen és gyarló; mint a szentírás mondja: «Hasáboljátok fel bár a Libanon cédrusait s tegyétek rá az erdő minden vadát, azt gondoljátok-e, hogy ez magában véve kedves, hogy ez kell neki? Nem kell! — Vajjon a kosok és tulkok vére képes-e lemosni a bűnt?» Nem képes! — Másodszor azért, mert a szentírás határozottan mondja, hogy Istennek nem telik kedve ezekben az áldozatokban, ha azokat magukban tekintjük s Krisztusra nem vonatkoztatjuk. S minél inkább közeledik az Úr Jézus órája, annál inkább vész a régi áldozatok illata. S méltán. Kinek telnék kedve az éjben, mikor a hajnal már közeledik? Kinek telnék kedve a csinált virágokban, mikor a tavasz kinyitja már virágainak kelyhét? Nem telik kedve Istennek az árnyban, mikor itt a valóság. «Nem kedvel titeket és ez áldozatot nem fogadja el, úgymond az Úr, mert minden helyen bemutatnak neki egy más, tiszta áldozatot.» De meg azért is csak egy a valóságos, igaz áldozat, mert az Isten végtelen áldozatot akart; az Isten végtelen érdemű imádást akart; az Isten egy áldozatban akarta kifejezve látni mindazt, ami neki jár, — és ez az egy áldozat a Krisztus. Ezért az Úr Jézus az *egyetlen pap*, nincs több pap! *Ezért* az Úr Jézus *az egyetlen áldozat*, nincs több áldozat! *S azért a kereszt és oltár* kizárólag az a hely, ahol az Istennek járó egyetlen áldozat végbement és végbemegy. Azért kell nekünk is mindig a Krisztus oltárához járulni, ha áldozatban résztvenni, azért kell nekünk is Krisztussal imádkozni, ha Istent méltán imádni akarjuk! Krisztus az imádkozó, ő beszél: az egész emberiség csak utána dadogja, amit ő előmond; Krisztus az igazán áldozatothozó és elegettevő: az egész emberiség csak szolgál neki ezen nagy ténykedés körül;

Krisztus képes egyedül áttörni az eget: vele szemben az egész emberiség csak olyan, mint a tehetetlen gyermek, aki anyja szoknyájába fogódzik!

Ezt az áldozatát pedig bemutatta az Úr Jézus a kereszt-fán s az utolsó vacsorán. Az Úr Jézus beérhette volna vele, hogy az utolsó vacsorán mutatja be szívét, lelkét s teszi azt le a kenyér és bor színe alatt a húsvéti bárány asztalára, az első oltárra: elégséges áldozat és imádás lett volna; de nem érte be vele, hanem felállította az utolsó vacsora hátterében a keresztet, mert úgy akarta, hogy a szentmise is vonatkozzék a keresztáldozatra, a keresztfára. Az tehát az igazi áhitat a szentmisében, ha az ember a szentmisében látja az Úr Jézust, mint áldozó papot és áldozatot; ha magát vele szemben szerencsétlen, tehetetlen gyermeknek látja s érzi, hogy mi neki az Úr Jézus; ha vele egybefűzi minden imáját, minden kívánságát, minden vágyódását. Aki ezt teszi, az jól hallgatja a szentmisét; de ebbe beletalálni magát, mély hitet s buzgó gyakorlatot kíván, mert jóllehet az ember iparkodik abban a selyemben és bársonyban, melybe a pap öltözködik, abban az aranyban és pompában, mely az oltárt körülveszi, kifejezést adni annak, hogy itt csak a Krisztust kell látni, hogy ez az Isten áldozata; de hiába, minden pompa és fény nagyon gyenge, nem képes az ember gondolatait hordozni, ha nincs gyengéd, törekvő, vágyódó hit, mely azokat a szavakat: Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre, úgy szívére veszi, hogy magát az Úr Jézust látja már az ő emlékezetének ünneplésében, a szentmisében. Az tehát a fődolog, hogy az ember a szentmisében, úgymint általában minden vallási ténykedésben, a Krisztust lássa erős hittel és meggyőződéssel.

A szentségek is micsoda gyarló jelek! Gyarló kis jel az a vízzel való lemosás, bármilyen márványos medencében történjék; gyarló kis jel az a silány ostya — akármilyen ezüstös, aranyos vagy gyémántos tartóba illesszék, a szemnek mindig csak egy kevés kenyér; és akármily templomot építsünk neki, a kenyér színében Istent nem imádja az ember, ha nem látja a Krisztust, aki azt a kenyeret a kezében tartja, s ha ajkairól nem hallja: Ez az én testem, mely értetek megtöretik; ez az én vérem, mely értetek ontatik. Árasszuk el oltárainkat, templomainkat a hit szellemével; emeljük fel lelkünket közel az Úr Jézus szent szívéhez; éljünk gondolatainak, cselekedeteinek meleg légkörében: akkor könnyebb lesz őt látnunk áldozatában is, a szentmisében.

Úgy-e, k. t. u., ha az ember belép oly szegényes templomokba s látja azt az oltárt, azt a süppedező alkotmányt, nehéz lesz elképzelni, hogy itt megy végbe az a nagy és egyetlen áldozat, amelyet Krisztus bemutat; de mily könnyű volt ezt elképzelni azokban a nyirkos üregekben, hol a vértanúnak kővel fedett sírján állott a fakehely és a kenyérdarab, de ugyanakkor körülötte állottak emberek, kik hitüket s életüket Krisztus biztató titkaihoz kötötték és innen indultak ki a legnagyobb harcokba! Nehéz, úgy-e, elképzelni a hadaró papnak morgásában s a rongyos, foszlányos misemondó ruhák láttára, hogy ezek azt a nagy és egyetlen áldozatot illetik: az Úr Jézus Krisztust? De mily könnyű volt ezt elképzelni a nikomediai börtönben, mikor a földre láncolt Lucián presbiter a saját mellére teszi a kenyeret és a poharat a borral, mert más oltára nem volt, és így mutatja be az áldozatot! Miért könnyű e nagy dolgokat itt elképzelni? Miért nem akadályoz meg ebben a börtönnek sötétsége s fullasztó levegője? Miért nem akadályoz ennek elképzelésében a rothadó szalmazsúp? Azért, mert az emberi nyomor e mély völgyéből látjuk az áldozatos lelkeket mint galambokat a patak széléről felrepülni s azt gondoljuk: kell ott lenn valami titkos forrásnak lenni, melyből égbevágyó lelkek táplálkoznak; kell ott lenn valamiféle szent tűznek rejtőznie, mely ezzel a kenyérrel a szívekbe hat s azokat felgyujtja hősi érzelmekre. Nehéz, úgy-e, tarisznyás népek között kornyikáló ének mellett bemutatott áldozatban elképzelni, hogy ez az a nagy és egyetlen áldozat; s mégis mily könnyű elképzelni ugyanezt, mikor a misszionárius kiköt ladikjával a Zambezi partján és fatörzsre vagy a legelső szirtre leteszi oltárkövét s elmondja a misét; talán csak egy oroszlán távol ordítása s a szél üvöltése e misének zenéje; s a szegény néger nép letérdel, mert hinni akar és hinni kezd!

Igazán ki kell emelni, ki kell hámozni a hitet az ő gyenge, silány alakjából, s a Krisztussal kell közvetetlenül összekötni a lelket. Az első keresztények mind kitárt karokkal hallgatták a misét és vették magukhoz az Úr testét; mindegyik azt hirdette keresztbe tárt karjaival, hogy Krisztusra gondol és az ő szavaira: Hoc facite in meam commemorationem; de nemcsak hogy rágondolnak, hanem hogy az áldozatát, a keresztet önmagukban, saját élő testükben folytatni akarják, azért álltak így, mintha csak azt mondta volna nekik Krisztus: Nézzétek, milyen áldozatos ember voltam én! Itt a feláldozott testem s vérem! Mutassátok be az én érzelmeimmel, hogy

ekként az *én áldozatos lelkem* szálljon át reátok s az *én nagy művem*, a szív és lélek feláldozása, folytatódjék bennetek! A kereszténveknek kitárt karokkal való imája tehát azt jelezte, hogy Krisztus áldozatát mutatják be, s hogy ezt az áldozatot saját életükben s szenvedéseikben folytatni akarják.

A későbbi theológia azt találta, hogy abban a mély megalázódásban, mellyel Krisztus megjelen, abban a kiüresedésben rejlik az áldozat jellege. De a régi keresztények ezt nem tudták, mert a theológia nem volt kiművelve. Ők csak azt tudták, hogy Krisztus van itt jelen szeretetből, a kereszt áldozatát Istennek érettünk bemutatván, s hogy nekik a régi nagy áldozatot, Krisztus szerető életét és halálát, folytatniok kell! És ezért a szentmise az áldozati szellemnek volt forrása, Krisztus szíve volt a tűz foka; a kereszténységben csodákat művelt az áldozatos lélek: Krisztus volt a vértanúság és hősiesség középpontja a szentmise által. Az első keresztények a szentmise alatt azon merengtek el, hogy mit érez itt a Krisztus? Érez az utolsó vacsora olvadozó érzelmeivel, hiszen ő maga mondta: Hoc facite in meam commemorationem! Gondoljátok el, hogy mit teszek én érettetek! Gondoljátok el a véres tüzet s a tüzes vért, melyet kiontok érettetek! Gondoljátok el, hogy milyen lázas az én ajkam, amikor azt mondja: ez az én vérem, melyet érettetek ontok, s milyen az én szívem vágya, mikor azt kívánja, hogy ezt az én véremet a ti szomjazó lelketek fogja fel! Majd ha a szentmise Krisztus áldozatos szeretetét sugárzó emlék lesz, s az emberiség ehhez az emlékhez zarándokol, hogy lelkesüljön és vigasztalódjék; majd ha a lélek szomja a Krisztussal való egyesülés misztériuma lesz, s ha Krisztus áldozatos lelkének áldozata folytatódik bennünk: ó, akkor mi is akár a katakombák nyirkos üregeiben, akár a nikomediai börtön falai közt vagy a prériknek kövén fel fogjuk találni Krisztust!

Elhiszem, hogy ez a bensőség, ez a közvetlenség az érzéki embernek igazán nehéz; de iparkodjunk azt minden áron megszerezni, mert annyi erőt és annyi vigaszt ad, ha az ember meg van győződve, hogy az Úr Jézus itt igazán jelen van, hogy mint áldozat van jelen: Gondolkozik, mint áldozat; s vajjon az áldozat mint gondolkozik? Érez, mint áldozat; vajjon az áldozat mit érez? Hogy az Úr Jézus jelen van érettünk ma is ezen a tölgyfaoltáron, melynek fáját ki tudja, melyik erdőben vágták; jelen van velünk és nekünk! Ó, ki ne akarna akkor úgy érezni és gondolkozni, amint érzett és

gondolkozott ő régen... régen... midőn azt mondta: Hoc facite in meam commemorationem?

Igy lesz áldásos és erősítő az Úr Jézusnak emlékezete! Hallgassuk tehát a szentmisét az Úr Jézusnak emlékezetére, örüljünk annak, hogy a mi áldozatunk nem állat, nem kos, nem tulok; hanem egy szív, oly szív, mint a mienk! Egy áldozó és szenvedő szív, imádkozó és érettünk közbenjáró szív, meleg, szerető szív! Ki ne érezné magát jól ily szív közelében? Ki ne találná bele magát ily szív érzelmeibe? Hiszen ez érzelmek vágyódó, kétkedő, küszködő szívünk érzelmeinek visszhangjai, melyek arról biztosítanak, hogy kegyelmet és irgalmat találunk Krisztus által Istennél. Ó az ilyen érzelmekbe való elmerülés, ily biztató hitnek magunkra öltése, aggódó lelkünknek Krisztusban való ilyetén megnyugvása — *ez lesz az igazi szentmisehallgatás, a régi keresztény áitatosság.*

III. Részvét Krisztus áldozatában.

(1894)

K. T. U. «Asszony, hidd el nekem, hogy eljő az idő, mikor nem imádják az Istent *sem* Jeruzsálemben, *sem* a Garizim hegyén, hanem az igaz imádók lélekben és igazságban fogják imádni.» S csak ezek az igaz imádók, mert csak ezek imája ér célt, csak ez találja el az utat az Isten szívéhez; s amit még mondhatott volna, azt elhallgatta, t. i.: Tudod-e, merre van az út az Isten szívéhez? Az én szívemen át. Annak a lelkén és annak a szívén át, aki látta az Istent és aki vele egy, annak a szívén és lelkén át lehet az Istenhez érni, lehet az Istent imádni igazán, vagyis *in spiritu et veritate.* Hiszen a zsidók is imádkozhattak mindenütt, nem kellett Jeruzsálembe menniök; de akár Jeruzsálemben imádkoztak, akár máshol, nem tudtak oly biztosan eltalálni Istenhez; nem tudtak Krisztussal imádkozni in spiritu et veritate.

Ismételjük még más, igazabb értelemben e szavakat: «Asszony, hidd el nekem, eljő az idő, mikor sem a Garizim, sem a Sion hegyén nem imádják az Istent», vagyis nem mutatják be az igaz áldozatot, hanem napkelettől napnyugatig nagy az én nevem a nemzetek között, s tiszta áldozatot mutatnak be nekem. Sem ez az áldozat *itt*, sem ez az áldozat *ott*, hanem az, amely napkelettől napnyugatig általam bemutattatik: az az igaz áldozat, az igaz imádás: *az Isten imádása lélekben és igazságban.* Mi ez más, mint amit az Úr

Jézus mondott az utolsó vacsorán az ő szeplőtelen, tiszta áldozatáról: Valahányszor ezt teszitek, az én emlékezetemre tegyétek. Tehát az igaz ima, a lélekben és igazságban való ima *a Krisztus imája!* Az igaz áldozat, a lélekben és igazságban hozott áldozat a *Krisztus áldozata,* — s e kettő együttvéve: *az Isten imádása lélekben és igazságban.* Ó tehát, ha akarunk lélekben és igazságban imádkozni: tegyük azt, amit Krisztus rendelt a saját maga emlékezetére, tegyük azt, s tegyük vele, amit ő tesz! Krisztus tesz valamit, imádja Istent, s ez az ő adorációja; s mi is teszünk valamit, s az nem egyéb, mint egyesülés az imádkozó Krisztussal lélekben és szívben. Az Úr Jézus áldoz, s áldozata az Isten igaz áldozata, és a mi áldozatunk a memoria Christi, az Úr Jézus áldozatával való egyesülés, *ez az ember szívének áhitata, az imádás lélekben és igazságban.* Azért azt a nagy kérdést, mely oly nehéz, hogy miben áll az Isten imádása a szentmise-áldozatban, úgy fejthetjük meg, ha azt mondjuk, hogy Krisztus imádkozik ott, s mi imádkozunk vele; Krisztus áldozik, s mi áldozunk vele; ez az az akció, melyet Krisztus tesz, s melyet mi teszünk meg vele. Krisztus, a megtört, érző, vérző Krisztus az áldozat, s amit mi teszünk, az, hogy ezzel a reszkető, vérző, imádkozó Krisztussal egyesülünk. Gondolkozzunk tehát arról, hogy *mit tesz és mit érez* itt az Úr Jézus, *s mily érzelmeket kell bennünk alázatos lelkülete.*

Cupertinoi szent József azt mondja, hogy a papnak két áhitatgyakorlata legyen: a szentmise és a breviarium, s a népnek szintén két ájtatossága legyen: a szentmise és az olvasó. De áhitat legyen ám, lélek és igazság szerint való imádás legyen; s hogy az legyen, csak egy gondolatba kell behatolnunk: mit tesz itt a szentmisében Krisztus? Felelet: megtörve, mély alázatban bemutatja magát. És mi az a bemutatás? A bemutatás az ő szívének hódoló, imádó, alázatos érzelme, az ő itt jelenlevő s irgalmat kérő szent szívének érzelme ezen az oltáron, ebben a szentmisében. Talán nem érted, hogy mi az? Nem érted, hogy mit érez az áldozat? Nem tudod, hogy mit érez a megtört, a megalázott ember? Mit érez a porba hullott ember, az Isten nagysága s a bűn terhe által összezúzott ember? Ezt érzi a Krisztus; ez ennek az áldozó, itt jelenlevő Krisztusnak érzelme. Ó mily forró az a szív, mely itt az ostya színe mögé mint egy finom s mégis áttörhetetlen lepel mögé rejtőzik! Mily forró ott a légkör, . . . mily lázas az a fej, az a kéz! Azért hajtogatta róla Szent Katalin: tüzes vér . . . véres tűz! Az áldozat

mély megsemmisülésében érzi Krisztus, hogy megvalósult megint a próféta szava: infixus sum in limo profundi... porba hullva imádlak téged, Úristen, Atyám; haragodat, kérlek, zúdítsd reám, ezt suttogja az Úr Jézus a szent ostya színében; látod, hogy mivé lettem... látod a Deus absconditus semmiségét! Nézd, szolgája lettem a lelkeknek, kiket szeretsz, totus in nostros usus expensus Deus. Mit érez egy szolgálatot tevő Isten? Hogy van leírva a szentírásban Krisztusnak eljövetele? Úgye a felhőkben? S nézd, jön a szegénység leplében. Úgye méltósággal, dicsőségben? S nézd, jön imádó, áldozó hódolatban. Úgye hatalommal, királyi pálcával, mint aki jön ítélni eleveneket és holtakat? S nézd, jön újra mint közbenjáró, engesztelni siet, vérét, szívét, sebeit bemutatja, és exauditur pro sua reverentia! Le van írva a Krisztus lejövetele angyalok közt, hatalmának szolgáitól környékezve ereszkedik le a nagy győző... qui vicit mundum; de előbb mint áldozat milliószor leszáll a földre, hogy mint bíró kárhoztatni ne kényszerüljön; vágyódva és bensőséges könyörülettel szól felénk a szent ostyának színe mögül: Ime eljövök mint szolga, hogy szolgáljak nektek, kiöntöm véremet, hogy ereitekbe életet öntsek, megtöröm szívemet, hogy szívem felszabadult melege melegítse a ti haldokló lelkeiteket.

Ime mit érez a szentmisében Krisztus. Nehéz-e ezt elgondolni, mikor mi jól tudjuk, hogy mit érezhet a szenvedő ember? A liturgia és a szentírás beszél megtört testről és kiöntött vérről; megtört test és kiöntött vér... ah, az imádság szenvedést jelent! Megragad bennünket egy szenvedő ember látása, tekintetét el nem feledjük évek mulva sem; gyöngeségünk érzete, hogy nem segíthetünk rajta, kétszeresen fájó; lábujjhegyen járunk körülötte, ellessük minden gondolatát, s méltán, mert a szenvedő megérdemli a legnagyobb kíméletet s figyelmet. Kiöntött emberi vérbe nem hágnánk, visszaijednénk, mintha tűzbe léptünk volna; úgy kerülgetnők, mintha még érzés volna benne. Az egész természeten ki van öntve a szenvedés iránt való tisztelet: a madaraknak éneke elcsitul, a vadállatok hangja elakad, ha szenvedő hangokat hallanak. S ha a madár és vadállat figyel a panaszra s nyögésre, bizony az embert is mély tiszteletre készteti a szenvedés. Mély tisztelettel állunk meg az Úr Jézus áldozata mellett is: tudjuk már, hogy mit érez az Úr Jézus: Ő úgy áll az Isten színe előtt, mint akit az Isten igazságaösszetör! Látom őt áldozatában, mint aki

nem talál kegyelmet az Isten színe előtt s reszket az Isten csapásai alatt. De szent szíve nemes is, tudja, hogy végtelen sokat ér el, ha megáll és nem tántorodik, — hősies is és mindenre kész, hogy a lelkeknek megnyissa az eget. Mit érezhet ilyen nemesen és hősiesen szerető szív? Ime mit érez Krisztus!

Ez tehát a szentmisében Krisztus érzelme és áldozatos nagy tette . . . ezt teszi ott Krisztus. Ha tudjuk, hogy mit érez az áldozat; ha tudjuk, hogy mit érez a szenvedő ember; ha tudjuk, hogy mit érez a reszkető és félő, a vágyódó és nemesen szerető ember: íme, ezt teszi a Krisztus. De, k. t. u., ezt nem mi tesszük, hanem ezt Krisztus teszi, ez nem a mi áhitatunk, hanem ez a Krisztus érzete és áldozata. *Kérdés, hogy mit kell nekünk tennünk?*

Nekünk az Úr Jézus ezen érzelmeit kell a mi szívünkbe átvinnünk: akkor lesz a szentmise reánk nézve és bennünk a memoria Christi. Nekünk az ő érzelmeit visszhangra kell ébresztenünk szívünkben: akkor azután Krisztussal és Krisztus által érezünk majd, s ez lesz a mi áhitatunk. Ily áhitatba, vagyis Krisztus érzelmeibe elmélyedni, — ez tesz annyit, mint a misét keresztény módon hallgatni. Közönségesen talán, a hétköznapi élet laposságában nehéz azt elgondolni, hogy mit tesz áldozni; ha azonban az ember maga áldoz, ha magának kell áldozatot hozni, akkor ugyancsak megtudja, hogy mit jelent áldozni, s megtanulja a misét jól hallgatni. Sok misét hallgatott XVI. Lajos, de egyet sem oly áhitattal, mint mikor életének utolsó éjjelén, fogságában felállították az oltárt, és ő letérdelt a padlóra, s a pap elkezdte a misét, el kezdte mondani: Iudica me Deus et discerne causam meam de gente non sancta: ab homino iniquo et doloso erue me. Minden szó egy-egy nyíl volt Krisztus megtört szívéből. S Lajos szíve is megtört. Tudta, hogy mit jelent az: áldozatot hozni s tudta igazán ünnepelni Krisztus emlékezetét, tudta jól megbecsülni e szavakat: Valahányszor ezt cselekszitek, az én emlékezetemre tegyétek.

Sokszor gondolja talán az ember, hogy nem nagy ügyet kell vetni arra a szentmisére, s olyan könnyű azt elvégezni; de ha meggondolja, hogy mennyibe került, ugyancsak lenyomja lelkét az áldozat nagysága; és nem volt az könnyű, hanem igenis nehéz. Jól érezték azt azok, kiknek szintén nehéz volt, s kik sokat, mindent áldoztak egy miséért. Az ausztráliai deportáltak, kik húsz éven át éltek anélkül, hogy misét hallgathattak volna, mert Anglia ezt halálbüntetés

alatt megtiltotta, mikor végre egy pap vetődött hozzájuk s Krisztus emlékezetét akarta velük megülni, életük árán hallgatták a szentmisét! Ó, akkor érezték, hogy mily sokba került az az áldozat, mikor nekik is oly sokba, életükbe kerülhetett! De nem kell nekünk messze Ausztráliába mennünk, sem vissza évtizedekkel. Olvashattuk október elején az ujságban, hogy Lengyelország Kroze falujában el akarták foglalni az orosz kozákok a katholikus templomot, de a nép nem akart belőle kimenni. A katonatiszt rákényszerítette a papot, hogy vigye ki az Oltáriszentséget, de a nép útját állta. A pap tehát letette a cibóriumot a földre, de egy hetvenéves aggastyán megfogta az Oltáriszentséget s visszavitte az oltárra. Ekkor berontottak a kozákok, rálőttek az emberekre és húszcentiméteres sebeket vágtak rajtuk kancsukáikkal. Ezek a szegény népek ugyancsak nagyra becsülték a szentmisét, ezek érezhették, hogy mily sokba kerülhetett Krisztusnak ez az áldozat, mikor ők nem resteltek annyit adni érte. Érezték, hogy mit jelent az áldozat, hogy mit jelent az: élet árába kerülni, hogy a mi áldozataink mily kicsinyek s a mi odaadásunk mily olcsóság azzal a nagy drágasággal szemben, melybe Krisztusnak kerültünk; higgyék el, így fogjuk mi is érezni, hogy mit jelent az: in memoriam Christi.

Sok misét hallgattak a lengyelek, mielőtt elvitték őket Szibériába, de egy misében sem érezték annyira, hogy mit jelent az: áldozni... szenvedni..., mint az ólombányákban mondott szentmise alatt, hol megláncolt lábakkal odatámaszkodnak a nedves sziklához, s egy szintén darócba öltözött ember áll előttük, aki bemutatja fekete kenyérrel s pohárba öntött borral a szentmiseáldozatot. Értik ők most már jól, hogy mit hirdet az a mise: a szenvedő Krisztusnak emlékezetére kell ezt tennetek, az majd megtartja bennetek is a lelket, ha meggondoljátok, hogy az Isten fia hogyan szenvedett in memoriam mei... Sok misét hallgattak azok a harcosok, Hunyadi és Szobjeszki János sokszor kérték az Istent, hogy segítse meg őket, de soha misét nem hallgattak oly buzgalommal, vággyal s oly mély áhitattal, mint ütközeteik reggelén. «Küzdjetek, mint én küzdtem»... ezt hirdette Krisztus áldozata... «küzdjetek in memoriam mei!»

Végül elgondolom, hogy mennyi szívet melegít ez az áldozó, ez a szenvedő Krisztus! Ezekről az oltárokról mennyi kegyelem árad az emberi szívekbe; mennyi lelket nemesít Krisztus áldozatos vére; megtört teste még a keresztfa képében is hány embert buzdít és vigasztal; mennyivel

inkább melegíti a szíveket nem a kép, hanem a valóság, mely a szentostya színe alatt áldozatról beszél nekik s áldozatra képesíti őket! Ha azt fogja az ember gondolni és érezni, amit érzett Krisztus, midőn mondta: Valahányszor ezt teszitek, az én emlékezetemre tegyétek: ó, akkor igazán vonzódik majd a szentmiséhez, akkor lelke áhitattal vágyódik majd az Isten oltárai után; a memoria Christi élénken beékeli majd magát a szívébe, mert megtudja, hogy mi a *résztvevés Krisztus áldozatában!*

Igy kell tehát nekünk a szentmisét hallgatnunk! A szenvedő, áldozó, reszkető, vágyódó, nemesen kitartó, engedelmes és végtelenül szerető Krisztus emlékezetét kell magunkban felébresztenünk. Ami életem, szenvedésem, küzdelmem, kitartásom, vágyam van nekem, azt kell vele egyesítenem és akkor azután elmondhatom, hogy közel állok hozzá; akkor fogom igazán felfogni azt az erőteljes igazságot, melyet a liturgia hangoztat: per ipsum et cum ipso et in ipso... általa, vele és benne van üdv, erény és dicsőség! Akkor fogjuk igazán tudni, hogy miért állitja a liturgia szemünk elé a szenvedés, feltámadás és mennybemenetel emlékét; azért teszi ugyanis ezt, hogy az egész emberiség élete, hite, reménye, félelme, vágya befolyjon mint sok apró, kis ér és folyó egy nagy folyamba: Krisztus szenvedésébe és megdicsőülésébe, amely folyam egyedül képes elérni a tengert, az Istent. Mi belefolyatjuk érzelmeinket Krisztus érzelmeibe, hogy általa, vele és benne törjön át hitünk s erényünk minden akadályon, minden pusztán, minden hegyen, sziklán, s vesse magát bele az Isten végtelenségének tengerébe.

Minél többet gyakoroljuk magunkat a szentmisének ilyen felfogásában, a szentmisének ilyen hallgatásában, minél inkább lesz áhitatunk csak visszfénye Krisztus érzelmének, minél inkább iparkodunk gondolatainkat Krisztus gondolataival összefűzni: annál inkább valósulnak majd meg rajtunk e szavak: in memoriam mei.

Gondoljunk arra, hogy az ember rendkívül nagy kegyelmeket nyer Krisztus Jézushoz való átalakulás által. Gondoljunk arra, hogy az ember tulajdonképen csak akkor lehet kedves Isten előtt, ha Krisztus érzelmeitől áthatva áll meg színe előtt; hogy az ember csak akkor képes értelmes szavakat, verba acceptabilia, beszélni az Isten trónja előtt, ha az Úr Jézus szavait dadogja utána; hogy az ember csak akkor léphet bizvást az Isten színe elé, ha az Úr Jézussal lép oda s őt állítja előtérbe.

Ez tehát a mi áhitatunk. Legyen gondunk, hogy Krisztus emlékezete Jézus valóságos jelenléte által bennünk minél élénkebb legyen; akkor az Úristen mindenesetre nagy és kitűnő kegyelmeket ad majd nekünk és szívünk kényszerít majd — boldog kényszer, — hogy minél több szentmisét hallgassunk.

Eucharisztia.

I. Az Oltáriszentség szelleme.

(1901)

A hit nem magáért van, valamint az ész sincs magáért. Az ész a szív miatt van s a hit a szeretet miatt van, amiatt az édes, boldogító szeretet miatt, melyet a Szentlélek áraszt ki a lelkekre; tehát a hitnek szeretetben kell kivirágoznia.

S a hitnek mely gyökérszála volna erre alkalmas, ha nem az Oltáriszentségről való hitünk? Mitől lágyulhatna el a lélek, mitől melegedhetnék föl a szív jobban, mint az Oltáriszentség gondolatától? Bizonyára ez a legmelegebb gondolata az evangéliumnak, ez a leglágyabb érintése Jézusnak! A kinyilatkoztatásnak semmiféle más pontján nem lett nekünk oly meleg, oly kedves, oly vonzó az Isten, mint itt.

Mert hiszen nagy, végtelen s imádandó az Úr; ki tagadná azt? De a mi nagy, az rendesen rideg, s a mi magas, többnyire hideg, s ép azért a szívet ki nem elégíti; bámulatra ragad ugyan, de meg nem hódít. Abban a mértékben pedig, melyben közelebb jön hozzánk, kedvesebb, derültebb lesz képe s melegebb s lágyabb lesz még a beszéd is róla. Ha azt mondom, hogy «Isten», «végtelen, örök, mérhetetlen, szükségszerű, kimondhatlan, érthetetlen», érzem, ködbe vész a lelkem, s megcsuklik ugyan a térdem, de a szívem megdermedett; elnyom a Fölség. Ha azt mondom, hogy «Krisztus» «örök szeretet»; ha Betlehembe térek s látom Uramat a Szent Szűz kebelén, ha benézek Názáretbe s elvánszorgok a Golgotára; a hideg gondolatok az Úrról, a Fölségesről enyhülnek, színesednek; az ember szíve fölébred, dobban nagyot; kiengedett belőle a rideg magaslatok fagya s emberi érzések tavaszába áll bele: Ó Jézus, Jézusom, testvérem, imádandó Uram és Testvérem! azt suttogja. Ha elgondolom Jézust, a búcsúzó Jézust, mint nem akar elmenni, s hogy el ne menjen végleg, mindenhatóságát veszi igénybe s köztünk marad lefátyolozva s láthatatlanul ugyan, de kimondhatatlanul közel:

kiérzem viselkedéséből az emberi szív szenvedélyeit, s az Oltáriszentség előttem oly világos, oly közvetlen ; nem értem ugyan fizikáját, ⟨de⟩ pszichológiáját igen ; hiszen a forró szeretet nem tehet máskép, s azt mondom magamnak : én is csak így tennék, ha bírnék ; ott maradnék mindig azoknál, akiket szeretek ! S ez a fölszított láng, világos, hogy nem marad magában ; nem türtőzteti hevét ; gyujtani s olvasztani akar szíveket. Nem akar az oltáron egymagában égni ; elaludnék tüze, ha nem teszünk rá szívet ; szívtől, szívtől lobban föl újra, szívektől lesz tűztengerré lángja. Azért a szívekbe kívánkozik, egyesülni vágyódik, s a szent szeretetnek édes szolgálatait megkívánja, meg valamennyit, az imádó ragaszkodástól egész a magát odaadó engesztelésig. Érzitek-e, hogy mi lett az Istenből? ! Mi lett a végtelen Fölségesből? ! Atya lett, Jézus lett, velünk egyesülő, édes jegyes lett, szívünkbe menekülő s résztvevő szeretetet kereső vándor lett ! S érzitek-e, hogy mivé változott iránta való érzelmetek? A végtelennek járó alázat szeretetté olvadt, a szeretet bensőséggé, lángolássá változott. Lejött hozzánk az Úr : Isten, Krisztus, Oltáriszentség, Szent Szív lett skálája, s mi feléje siettünk s alázatunk szeretetbe, szeretetünk bensőségbe s lángolásba csapott át. Ez a leereszkedés egyrészt s az a fokozás másrészt . . . «das ist katholisch» ; ez az a meleg, katholikus érzés. S mi hozta ezt az érzést közénk? Mi neveli naggyá? Az Oltáriszentség !

1. Az Oltáriszentségben legelőször is közvetlen közelünkbe ereszkedett az Úr s meglepetve mondhatjuk : «ecce quasi unus ex nobis factus est», íme olyan lett, mint egyik közülünk. A nagy természet is az ő háza, a puha pázsit is az ő szőnyege, a nap is az égen az ő mécsese ; de ez a ház, ez a szőnyeg, ez a nap nem emberi ; neki olyan ház kell, mint nekünk, és ház kell neki köztünk ; nálunk akar lakni, vagy legalább is szomszédunkban. S a ház, már t. i. az a templom, az a kápolna, az kedves és díszes legyen ; legyen falán kép, legyen padlóján szőnyeg, mert ilyen a lakályos lakás ; legyen az oltáron ragyogó gyolcs terítő, melyet tiszta kezek terítenek ki rá ; legyen a terítőn csipke, hímzés, melyet házias csiny és szorgosság gondoz ; illatozzék az Úr pihenője körül virág, s éjjel se maradjon sötétben ; gyujtsatok neki lámpát, hogy mindenki, aki éjjel elmegy az ablakok alatt, lássa, hogy itt laknak ; itt van az Úr Jézus otthona.

Ó szeretetreméltó közelség ! ó imádandó leereszkedés ! ó tolakodó szeretet ! Hogy ily igaz, ily hamisítatlan maradtál s szíved hajlamainak szabad folyást engedtél ! Természetes,

hogy a szeretet ösztöne lehozott téged s most nálunk, köztünk lévén, azt mondod: «Itt vagyok s itt maradok!» Mi is így tettünk volna, Úr Jézus! Hát köszönjük neked, hogy te is így tettél.

S nemcsak, hogy tettük volna, hanem amikor megtehettük, meg is tettük, s akkor meg te helyeseltél s tetszett neked eljárásunk. Nem egy tette ezt közülünk földi életedben, megtették sokan, emlékezzél csak vissza; de kivált egy alkalommal tapasztaltuk helyeslésedet; tetszett neked, hogy nemcsak tieid akartunk lenni, hanem közel hozzád akartunk lenni, közel az érintésig.

Gondoljatok az evangéliumnak vérfolyásos asszonyára; ő nemcsak hisz, hanem tolakodik; ő az Úrhoz iparkodik nemcsak hitével, hanem könyökeivel. Mondjátok meg neki, hogy ne tolakodjék, hogy higgyen; hisz a hit gyógyít s a hitet kívánja az Úr is! Hiába beszéltek; elfogadja, nem ellenzi, hogy a hit gyógyít, de ő nemcsak hinni, ő közel is kíván lenni; ő az Urat érinteni akarja, azzal a meleg, emberi érintéssel, azzal az érintéssel, mely szívet nyit. S hogy jól tett, hogy eltalálta a módját az Úrhoz való közeledésnek, magától az Úrtól tudjuk; mily szeretettel hangzik a szó ajkán: Confide filia...

Tehát menjetek, közeledjetek az Úrhoz... accedite ad Deum s úgy menjetek, hogy nála maradjatok. Hiszen ő is nálunk marad, nálunk van otthon. A katholikus templomok az Úr otthonai; itt az otthon érzelmei laknak, az emberi érzelmek ünnepelnek; azokkal környezzük, azokkal imádjuk az Urat. Azért vannak templomaink nyitva, azért adjuk egymásnak a kilincset; ha néhány percre is, benézünk, tisztelgünk s azután tovább megyünk. No már az világos, hogy a katholikus egyházban közel hozzánk lakik az Úr; világos, hogy nálunk van otthon!

2. De a közellét neki nem elég. Nem elég, hogy itt legyen, nem elég, hogy érintsük őt; több kell neki is s nekünk is... élvezni kell az Urat. Az Oltáriszentségben a szeretet ünnepelni akar s föl akarja szítani az embernek összes érzelmeit s bele akarja az Urat állítani az ember lelkébe úgy, hogy necsak a lélek bírja őt, hanem hogy a lélek minden húrja reszkessen s a szívnek melegétől a vér is fölpezsdüljön. Egyesüljön a hívő az Úrral úgy, hogy az egész ember örüljön neki. Igen, az egész ember! Mert az ember nemcsak lélek, az ember érzés is, indulat, kedély is; az ember sajátságos szövedéke észnek és szívnek, fénynek és melegnek, indulatnak és érzésnek... emberi különlegesség! S ezt az egész embert kívánja s közelíti

meg az Úr úgy, hogy szól hozzá, szól lelkéhez és szívéhez, áraszt reá fényt is, meleget is, s ki akarja elégíteni a lelket érzelmes s indulatos természetében is. Azért alkalmazzuk az Oltáriszentségre a szentírás szavát: gustate et videte quia suavis est Dominus; azt látni, azt ízlelni kell, hogy az Úr édes. Édes, mint a méz, mint a tej!

Ne aggódjanak, hogy talán érzelgésbe, a szentimentalizmus útvesztőibe visz ez a fölfogás. Hogy is vinne az a szeretet tévútra, mely a szívet úgy melegíti, hogy az arc is hevül s a szem is ragyog tőle?! Ne féljenek attól, amivel Szent Ágnes dicsekszik s a mi Perpetua álmait édesíti. Szent Ágnes officiumában olvassuk, hogy «mel et lac ex ore ejus accepi, et sanguis ejus ornavit genas meas»; mézet és tejet adott nekem az Úr s vérétől hevült arcom. Szent Perpetuának álmaiba ellátogat a Jó Pásztor s édes ételt ad neki, oly édeset, hogy mikor Perpetua fölébred, még akkor is édesnek érzi szája ízét. E gyönyörű lelkek az én eszményeim; én is a szent vértől hevülő arc után vágyom, én is éhezem és szomjúhozom ezt a tej- és mézédes ételt, melytől a számíze is kellemes legyen. Bocsáss meg, Uram, én ember vagyok, s ha az embernek ételt adtál, engedd meg, kívánom, hogy ez az étel nekem édes, hogy e lakoma nekem illatos és elragadó legyen; a te kedves, Szent Ágnesed már megmondta, s én csak ismétlem szavát: mel et lac, mel et lac!

3. Ó csodálatos szeretet, mi lesz hát még veled? Köztünk maradtál, mézédes lettél, híveidnek szívét melegíted, úgy hogy áhítatuktól hevül az arcuk; szent szeretet, engedd meg a kérdést, mi lesz még veled? Nem szállsz-e majd le egészen trónodról s nem felejted-e el magadat s isteni fölségedet? Mert, akik szeretnek, egészen azé akarnak lenni, akit szeretnek, tőle várják vigaszukat, örömüket, szomjazzák szeretetét s panaszkodnak a viszonzás csekély mértéke fölött. Jól sejtettünk; kiéreztük a szeretet ösztönét: Jézus velünk van, boldogít, de egyszersmind panaszkodik, szenved, szomorkodik s vár engesztelést s keres részvétet, hogy ezáltal mintegy mi gazdagítsuk s boldogítsuk őt. Ő jött boldogítani s gazdagítani minket, de mivel az ő szeretetére is ráillik, hogy: «non vivitur in amore sine dolore», erre az ő fájdalmára írt, erre az ő sebére balzsamot nálunk keres. Mily boldogító, emelő tudat a szeretetre nézve, hogy megnyugtathatjuk a Szent Szívet, elcsitíthatjuk panaszait, szívünkbe fogadhatjuk az Urat úgy, hogy neki is pihenője legyen.

Most ismertük meg, ó szeretet, Jézus szeretete, a te

igazi természetedet; most hullt le arcodról a fátyol, istenemberi lélek: te szeretetet szomjazol, te szenvedsz s szeretetni akarsz. Hideget érzesz, forró szíveket keressz; idegenben jársz, otthont keressz; mutatnak neked otthont templomaidban, kápolnáidban; de te azt mondod, még ez nem otthon; otthon akkor lesz, ha szerettek engem; ha szerettek azzal a résztvevő, azzal a megszánó szeretettel; ha leereszkedtek hozzám... Ne botránkozzatok e merész szón s szívetek szeretetével kipótoljátok a szenvedő, a megvetett, isteni szeretetnek sérelmeit! Szegény lett az Isten a földön; hívek, szívek, szánjátok meg az Urat és segítsetek rajta... szeressétek!

Igy olvad végre egymásba az Úr Jézus s a szerető ember lelke, így csapnak s folynak egymásba az isteni Szív s a viszontszerető emberi szív lángjai! Az Oltáriszentségből kilép felénk a Szív, a Szent Szív s szeretetét töviskoszorúval köríti s örömeit panaszkodó szenvedéssel keseríti, hogy kicsalhassa szívünkből a résztvevő szeretetben, a dicsőségeért buzgó lángadozásban a neki oly édes, az őt végleg boldogító viszonzást. «Szeretnek már, szeretnek már», ezt akarja megérni, ezt akarja elérni Jézus a földön, s el is éri mindazokban, kik a Szent Szívben megnyugvást keresve megnyugodni s pihenni engedik az Urat saját szívükben. Ime, az Oltáriszentségben végig megy az Úr a földön s pihenőre száll a szerető lélekben; ott szentségi jelenléte hamar megszűnik, de célját elérte, mert szeretete gyujtott s tovább ég a hívek szívében: «Ignem veni mittere in terram et quid volo, nisi ut accendatur!»

II. Az Oltáriszentség diadala.

(1904)

Antiochiai szent Ignácot a régi egyház christophorosnak, Krisztust-hordozónak hívta; minden tiszta, nemes lélek az; de a legelső s a legkiválóbb christophoros az anyaszentegyház. Az egyház hordozza Krisztus lelkét s evangéliumát, az egyház hordozza Krisztus hatalmát, erejét s érdemeit, s lelken, szellemen, érdemen túl és felül hordozza egy szent, imádandó titokban őt magát.

A coenaculumból indul ki a világba a «Christophora Ecclesia»; megbűvölve a szeretet bájától, megittasodva a «kitűnő kehely» borától; ajkain a szóval: «ez az én testem»; szívében az Üdvözítőnek boldogító megbízásával: «ezt csele-

kedjétek az én emlékezetemre» jár, vándorol apostoli utakon, vértanúi nyomokon, századok alkotásai, forradalmak romjai, krizisek kínjai közt, egy nagy örömtől áthatva, egy édes élvezettől telítve, hogy bírja az Urat. Harcok, kínok, szenvedések, sőt kudarcok sem bírják vele feledtetni az örömet, hogy bírja az Urat; kínjaiban, bajaiban is azt ismétli: «tenui eum, nec dimittam».

S az egyház tudja, miért szorongatja kezeiben, mint Tharsicius akolithus s miért fekteti keblére, mint Lucián prezbiter, miért födözi és takarja testével, mint Urbanus pápa? Tudja, hogy ez az ő legjellemzőbb titka, melyet megőriznie, megismételnie, megbecsülnie kell.

Igen, az eucharisztia az egyház legjellemzőbb titka, mert végső, remeklő kifejezése a természetfölötti rendnek a földön; az Isten leereszkedésének diadala, az Ádámmal társalgó, a pátriárkáknak megjelenő, a prófétákkal viziókban érintkező, a zsidó népet tűzoszlopban kísérő, a sechinában jelenlétével boldogító, a köztünk lakozni akaró Istennek titokzatos odaadása, az Emmanuel-névnek, az «Isten-velünk»-nek páratlan megvalósítása. Mi a természetfölötti rend alapjában más, mint az «Isten-velünk» utólérhetlenül? S hol s miben valósul meg az «Isten-velünk» mélységesebben s igazabban, mint az Oltáriszentségben? Ime, tehát a természetfölötti rend betetőzése s kivirágzása e nagy szent titokban: a supernaturalismus non-plus-ultra!

E virágzásnak gyökere elnyúlik az ősi, régi korba. «Multifariam, multisque modis», mondja erről Szent Pál, sokféleképen ereszkedett le hozzánk az Úr. Leereszkedett a természet körébe kinyilatkoztatásában a századokon át Ádámtól Ábrahámig, Ábrahámtól Mózesig, Mózestől Dávidig, Dávidtól Malachiásig, végre leereszkedett élő képében, lényegének megszemélyesítőjében, s velünk lakozott, köztünk járt és nálunk maradt! Itt az Isten; ez az ember az Isten, mondták régen, s most azt mondják: itt az Isten; e reális kenyérszínben lappangó valóság maga a Krisztus, az Istenember, az Isten... Ez a merész, ez a vakmerő, ez a felséges szupernaturalizmus a kereszténység. A világ borzad, rémül; Gibbons-szel, a római birodalom bukásának történetírójával mondogatja: «rettenetes titok, félelmetes közelség: itt az Isten!» A világ borzad, elképed; majd tagadja, majd Lavaterrel mondogatja, hogy «ő mindig térden állva imádná az Urat, ha hihetné, hogy az Oltáriszentségben jelen van.» A szent kereszténység pedig hiszi e rettenetest és nem rémül;

hiszi s ép ezért térden állva imádja. Nézzétek, örökimádásnak épít templomot; lelke hipnotizálva van e misztériumtól; utána eped, feléje vágyik, közellétét keresi, együttlétét élvezi; a természetfölötti titok iránt a szív természetes s természetfölötti szenvedélyét s a szeretetét éleszti fel; tudja, hogy az az ő kincse, létének értelme, filozófiájának kulcsa, hitének gyöngye; felkiált Szent Ágostonnal: O Eucharistia, sacramentum pietatis, odaadásnak, bensőségnek titka, centrum unitatis, lelkek színhelye és találkozó otthona, vinculum caritatis, szeretet forrása!

S mivel ilyen az eucharisztia az egyházban, azért három nagy érdek három nagy gonddal tölti el az egyház szívét: az első, hogy az eucharisztiát megőrizze; a második, hogy sokszorosítsa; a harmadik, hogy megdicsőítse.

Nevezetesen első gondja mindig és mindenütt az, *hogy legyen eucharisztiája;* nélküle nem lehet. E nagy igényre Krisztus nevelte; mert az egyháznak szülőháza s iskolája az Úr Jézus édes jelenléte volt. Jézus nevelte s az egyház függött rajta; szelleme a Krisztussal való együttlét öröme. Ez a szeminárium három évig tartott. Midőn azonban az első zöldcsütörtökön az apostoli gyülekezet megértette, hogy az Úr elmegy, s lelkére rávetődtek a Mester elköltözésének árnyai, sötét éjek, vigasztalan árnyak, az Úr Jézus e lelki elborulásba vigasztaló csillagként a szent titkot tűzte, mely azt hirdeti: az együttlét folytatódik, a Mester velünk marad. Az együttlét szenvedélyét a föltámadt Úr Jézus is szította; meg-megjelent nekik negyven napon át s az Ecclesia a dicsőséges Krisztus sebeit tapogatta, lábait átkarolta, szeme sugárzását, ajka édes szavát élvezte s bízott benne, hogy vele marad. De megjött a hetedik csütörtök s a dicsőséges Krisztus fölment az égbe, a krisztusi egyház fölnézett az égre, s miután ott a Krisztust többé nem látta, szemeit a földre szegezte, s végleg is az eucharisztián pihentette; szíve vágyott ugyan Krisztust látni, de lelke a hitben megnyugodott: itt van az Úr, itt van közöttünk! Amint Krisztust átkarolta, nézte, élvezte földi életében, úgy őrzi s jár vele az Oltáriszentségben.

Nézzétek, mint jár a világban s mint megy végig a történelem századain! Mihelyt valahol megveti a lábát s templomokat épít, oltárokat állít, sátrakat emel az Oltáriszentségben jelenlevő Krisztusnak. Európának első misszionáriusai, őserdőinek irtói, lápjainak szárítói az első lakóházat mindig s mindenütt az eucharisztikus Krisztusnak emelték. Kivágták a frizek szent tölgyeit, széthányták a druidák oltárait;

az oltárlapokból templomot, a szent tölgyekből haranglábakat állítottak, melyekről az őserdők fölött először hangzott el a csilingelő harang szava: Gyertek, itt az Úr, cselekedjük azt, amit ránk bízott, az ő emlékezetére. A modern misszionáriusnak nem az a főgondja, hogy mi lesz vele, hogy jól fogadják-e a vadak, hogy lesz-e tűrhető élete; az ő gondja az, hogy legyen kenyere és bora, az a kenyér s az a bor, melyből Krisztus szent titka lesz. Ha a tűzföldre vonul, viszi hordozható oltárát, ha Alaszkába, az örök jég és hó zónáiba vándorol, magával viszi kelyhét, a «kitűnő kelyhet» s azzal melegíti fel lelkét. Mikor hatalomra jut, épít kathedrálisokat, dómokat, templomokat, de mindent csak az eucharisztiáért.

Mik volnának a legszebb kathedrálisok e szent titok nélkül? Minek hatolna be a napsugár a templomok üvegein át, minek reszketne aranyon, ezüstön, minek sziporkáznék ércen, drágakövön, minek ragyogna selymen s patyolatvásznon, ha az imádkozó léleknek szemében nem tudná kiváltani az öröm fénysugarát, azét az örömét, hogy itt van az Úr? Minek gyujtanánk lámpát, minek örök világosságot, ha az örök szeretet itt hagyta volna a földet; s az utolsó vacsora mécse minek égne minden templomban, ha az örök emlékezet csak borongó vágy, csak a búcsúzás sajgó emlékezete lenne? ! De az örök mécses azt hirdeti: Itt van az Úr. Minek zúg a harang a templomok tornyáról? Áhitatra hív; igaz; de mily áhitatot ébreszt az most, mikor tudom és érzem, hogy hullámain a torony lábánál jelenlevő Úr Jézus üdvözlete és kegyelme árad szét az Isten-feledett földre? !

Ime, az egyház gondja és öröme: Krisztus van vele, őt őrzi, gondozza, hordozza az Oltáriszentségben.

De az Oltáriszentség természetét tekintve őrzéssel, gondozással, hordozással, templomokkal, oltárokkal, tabernákulumokkal be nem érhetjük. Az idők hosszú századán át az utolsóvacsora asztaláról való kenyér elporladna, a kehelyben a szent vér kiszáradna, s a nemzedékek kenyér helyett már csak szent port tisztelnének. Hogy az egyháznak Oltáriszentsége legyen, kellenek neki a kenyeret megszaporító próféták, — kellenek neki tüzeslelkű szentek, kiknek szavára a kehelyben ismét felforr az Úr Jézus vére; más szóval az «örök emlékezethez» papság kell, *a szentségi Krisztusnak szentségi papsága*. Papság, természetfeletti erővel, hatalommal, küldetéssel felszerelve; mert ha kell, hogy ő köztünk legyen misztériumában, kell, hogy ugyancsak ő legyen köztünk e misztériumot megteremtő erejében. Erő kell, természet-

feletti erő, melyet Isten közöl, melynek forrása ki ne apadjon, melynek közvetítése meg ne szakadjon, melynek ereje, mint a lemetszett törzsnek gyökere egyre hajtson. S hajt-e a Krisztus gyökere?

Ime, az apostol kiterjeszti kezeit Antiochiában, Korinthusban, Thessalonikában a választott férfiak fölé s mondja: Amint engem küldött az Úr Jézus, úgy én küldlek titeket; menjetek, cselekedjétek azt, amit rátok bízok, az ő emlékezetére. Az apostolok utódjai ugyanezt teszik Alexandriában, Massiliában, Coloniában, Sabariában, Sirmiumban, s a természetfölötti küldetésű papság ki nem hal. S mi mindent tesz a későbbi egyház is; kiválasztja, neveli, megszenteli fiait, imádkozik, bőjtöl értük, sír, szomorkodik fölöttük; albába, stólába öltözteti, sírjaikba is így fekteti őket, s ha lefoszlik is róluk a ruha, a feltámadásban a papi karakterről, erről a lélekbe nyomott, természetfölötti jellegről akar rájuk ismerni, nem hogy szégyenkezzék, hanem hogy örvendjen.

S ugyan miért szorgoskodik, miért féltékeny annyira az anyaszentegyház papjaira? Szent papságot akar, mert kezéből veszi az Oltáriszentség titkát. Krisztust akarja látni bennük, kik neki az élet kenyerét, magát az Urat nyujtják.

Igy őrzi s hordozza tehát az egyház Krisztus Urunkat az ő szentségében, — így biztosítja őt magának az ő papságában.

De neki még ez sem elég! *Ő meg akarja dicsőíteni az Urat!* Jézus mondotta: ezt cselekedjétek az én emlékezetemre; de emlékezni többet tesz, mint megőrizni, — emlékezni többet tesz, mint megismételni: az emlékezet élet; az emlékezetet életben kell kialakítanunk. Jézus oly emlékezetet kíván, mely életünkben nyert kifejezést, oly életben, mely kegyelmeinek eleven emléke, erejének apológiája legyen.

Értsük meg. Ha az Úr Jézus az Oltáriszentséget azért rendelte, hogy a bűn gyógyírja legyen, hogy elfojtsa a szenvedély lángját s a test és vér lázadását; ha az Oltáriszentség kegyelme segít legyőzni a világ csábításait, nemesíti szívünk vágyait, kialakítja a nemesebb érzést; ha az Úr azért jön hozzánk, hogy adjon növekedést, virágzó ifjúságot, lendületet, kenetet: kell, hogy számtalan szentáldozásaink után a szentségnek kihatásai érvényesüljenek rajtunk, s hogy a világ lássa a kegyelem sikereit. Életté vált eucharisztiát sürget az anyaszentegyház. Hívek — mondja nekünk — egyétek az én testemet s fejtsétek ki erejét magatokon, hogy a világ lássa: ezek Krisztusból élnek; igyátok az én kelyhe-

met s szálljon belétek szívem melege, hogy a világ meggyőződjék, hogy e kehelyben isteni vér forr. Lássa a világ, hogy a hívek alázatosak, önmegtagadók, önzetlenek, tiszták, hűségesek, igazak ; s ha kutatja okát, vegye észre, hogy az isteni életnek isteni forrása az Oltáriszentség. Az isteni élet az emberben az Úrnak legszebb memoriája, leghathatósabb apológiája !

Igy hordozza, így sokasítja, így dicsőíti meg az egyház az eucharisztiát ! Igy lesz az «Ecclesia Christophora» Krisztus eleven szentségtartója, élő koszorúja, örök dicsősége ! Igy lesz Krisztusévá !

Mint «Christophora Ecclesia» áll elénk ma, ez ünnepélyes alkalommal, s örökimádásra épít templomot az ország szívében a szentségi Jézusnak. Épít templomot, ott, hol tudomány, művészet, kultúra épít hajlékokat, melyekből nem mindig az élet szelleme, hanem sokszor a romlás mételye száll szét az országra ; oltárt emel ott, hol a szellem oltárairól sokszor a pusztulás tűzcsóvái repülnek szét az intelligencia világára; oltárt emel, hogy e tűzhelyről, Jézus szívéből pünkösdi tűz áradjon ki a lelkekre.

Ez emlékezetes alkalommal azzal a vággyal s fohásszal fordulunk a Krisztust hordozó anyaszentegyház felé: prospere procede et regna! Vonulj szerencsésen kincseddel, szentségi kegyelmeiddel végig ez országon is ! Tudom, ki nem fáradsz ! Kezedben a misztérium, ajkaidon az evangélium ! Sok út kigyózik körülötted; te Krisztus útjain jársz, s mikor a törtető szellemek útjai kriptákba vezetnek, te akkor is boldogságba s dicsőségbe eltalálsz szentséged erejében.

Vonulj szerencsésen ; tudom, hogy kitartasz erőben s örömben ; mert kenyered a halhatatlanság élete s borod a vidámság itala ; van tested, mely liliomtiszta test s mégis acél és erő, s van véred, vértanúi vér, csupa tűz és hősiesség!

Ifjúságod örök, nem öregszel. Szenvedélyeidnek, bensőségednek, buzdulásodnak forrásai kiapadhatatlanok. Ami ⟨Isten⟩ szentjeiben égett s buzgott Dávidtól az emausi tanítványokig, az emausi tanítványoktól Ágostonig, Ágostontól Assisi szent Ferencig, Szent Ferenctől Szent Alfonzig, Szent Alfonztól az arsi plébánosig, az mind a te örökséged. Ecclesia, te gazdag, erős, tüzes vagy ; s mi szegények, gyöngék, betegesek legyünk?! Vulkánok égnek körülöttünk, s mi megfagyjunk, — oázok virítanak körülöttünk, s minket a puszták homokja temessen el, — himnusok zengnek füleinkben, s mi a sakálok éji üvöltéseitől féljünk?

Ó nem, ne haljunk meg mi, kiket az élet táplál. Azért te papság, szítsd fel magadban a lelkedet s egyél a kenyérből; Illés kenyerénél jobb; biztosítlak, hogy felérsz általa hivatásod magaslataira.

Te község, ne csüggedj. Gyere, borulj le az oltárokhoz. Éhezzél s egyél, szomjazzál s igyál, s imádkozzál úgy, hogy a hely is rengjen imádtól, mint az Irás mondja. S biztosítlak, ismét szentek járnak majd híveid közt; erényeid liliom-erdők lesznek, s szelleme kiárad, mint a balzsam.

O Ecclesia Christophora adj tehát a kenyérből, hogy éljünk, adj a kenyérből, hogy bízvást meghaljunk, s kegyelmed erejében örökké Krisztust dicsőítsük!

III. Örök emlékül.

(1908)

A búcsúzó, leszakadó szíveknek legalább emlékét akarjuk bírni. Az Úr Jézus szentséges szíve maga példaképe az emberi lélek ezen vágyának; mert mikor búcsúzott, mikor kiszakadt közülünk, egy gondolata, szívének egy érzelme volt, s a világ hangos lett tőle. Azt mondotta: El ne felejtsetek; és ezt cselekedjétek az én emlékezetemre. Szent János, te, aki írsz, Szent Pál, te, aki prédikálsz, hirdesd a világnak: ne felejts, ne felejts!... És az a fölséges anyaszentegyház bevéste a szívébe, hogy felejteni nem szabad, soha, soha!

Amit az isteni Szív érez, érezzük mi azt mindnyájan, mikor egy nemzetnek leesik a feje koszorúja; mikor a királyné szívében egy nemzet szívét szúrja át a gyilkosnak tőre, kitör lelkünkből a válasz: királyné, királyné, nem feledünk el soha, soha!

Az ország készül egy emléket emelni, márványemléket, szirtekből hegyet; ez emléknek lépcsőit a Duna nyaldossa, szép Budavárának hegye hordozza, s erre a szirtre felépteti majd a királyné szobrát. Jól teszi. Mikor azonban a hit emel emléket, akkor neki egy szívtelen kőszobor nem elég, hanem szintén trónt épít, erre a királyi trónra házat, széket, otthont helyez, s abba az otthonba Jézusnak Szívét, mert tudja — legalább reméljük — hogy ebben a Szívben Erzsébet él, Erzsébet lelke, amely Istent látja, amely Istent imádja; Erzsébet lelke, amely imádója boldogságban annak a szent Szívnek; Erzsébet lelke, akinek uralkodói érzelmét következőleg méltán — remélem, hogy méltán — úgy tolmácsolhatom: örök imádkozó, örökké boldog, tehát örök imádkozó.

Testvérek, ti mindnyájan osztani akarjátok ezen érzéseket; következőleg ti építetek templomot, emléket az örök imának, az örökimádásnak, az örök erősítő, titeket is boldogságba fölsegítő imádkozásnak. Ne legyen ez az emlék csak emlék; ennek az emléknek az élet forrásának kell lennie. Ez az emlék úgy álljon itt Budapesten, mintha csak egy őserős, illatos erdő állana itt, mely életet lehel, életet ád. Legyen ez az emlék olyan, mint egy hatalmas hegység, melyen szentek járnak, melyre lelkek iparkodnak, lelkek, akik az örök reményről lemondani nem tudnak. Legyen ez az emlék mélység, felséges tengerszeme a mélységnek, az elmélyedésnek, az elmélyedés vonzalmainak. Ez az igazi királyi emlék, egy királynénak emléke, Magyarországra nézve is a királynénak szíve vágya, királyi adománya.

Három képhez fűzöm gondolataimat: ez az emlék olyan, mint egy titokzatos erdő, az imádságnak szentelt erdeje az Isten-közelségnek inspirációiban; olyan, mint egy hatalmas hegység, a lelkek emelkedésének nagy lajtorjája, iskolája; olyan, mint egy titokzatos mélység, a mélység vonzalmaival a lelki életnek, az erkölcsnek kimélyítésére, megizmosítására.

1. Nekem ez a templom először olyan, mint egy bűbájos, őscrős, titokzatos erdő. Testvéreim, az ember a természetben háromféle szemmel nézhet körül. Nézheti a természetet a tudósnak szemével; akkor szét akarja szedni, bontani, elemezni. Akkor azt a búzavirágot úgy nézi, hogy hány ezer sejtje van; a búzaszemet, hogy hallgatja titokzatos lélekzését, megfigyeli folytonos, új virágzást biztosító erjedését. Vagy nézheti az ember a természetet a művész szemével; akkor látja, hogy motívumokkal teljes lélek lakik benne, hogy a művészetnek kimeríthetetlen forrása. Vagy pedig úgy nézi az ember a természetet — a szentnek szemével; nem azt, hogy miből áll; nem azt, hogy milyen szép, hanem hogy titokzatos fátyola annak a közellevő Istennek. Ha az alkonyattal járok, ha egy szép erdő szélén járok, ha a lelkem elmerül a létnek titkaiba, megszáll mindenekfölött egy gondolat: Ember, ember, közel van az Isten, közel van az Isten! Mikor a zsoltáros énekli, hogy fönséges az égbolt, hirdeti az Isten dicsőségét, de nem marad ennél, mindjárt érzi: jaj, de te szebb vagy, mint a napsugár, édesebb a méznél a te titokzatos jelenléted. Mikor a próféta elmereng a természet fölött, hallja az Istenség szavát: Gyere, gyere, szívedhez akarok szólni ebben a természetben, annak magányában. A mi szentjeink tényleg ezzel a fönséges érzelemmel járnak a természetben, mint Szent

Ferenc az umbriai erdőben ; mind érzik a titokzatos magányban, hogy közel van az Isten.

Testvéreim, ha már a szentek érzik, hogy közel van az Isten ; mit gondoltok, hogyan érezte Jézus, hogyan látta azt a mindenütt jelenlevő Istenséget? Nézzétek, a lelke, a szíve be van oltva az Istenre való vonatkozásokkal ! Ha látja a gyöngyöt, gondol a lélekre, melynek Isten a gyöngykeresője ; ha látja a búzavirágot, gondol arra, hogy Isten a megteremtője, és dicsősége szebb mint Salamon pompája ; ha hallja, hogy a tékozló fiú elpazarolja jószágát, gondol arra a nagy irgalomra, amellyel a tékozló lelket az Isten keblére fogadja. Mikor látja az okos szűzeket a mécsesekkel, gondol arra, hogy hogyan kell az Istent várni, hogyan kell virrasztó lélekkel feléje fordulni. Mikor látja, hogy este hogyan hajtja haza a pásztor az ő nyáját, gondol arra a jó pásztorra, a lelkek nagy szeretőjére, Istenre magára, ki mindig irgalmas, mindig nyomunkban van. De főleg elképzelem magamnak : Istenem, Istenem, milyen imádságos, milyen elmerült lelke volt Krisztusnak, aki Istent nemcsak közelinek sejtette, hanem valóságban látta. Testvéreim, mondtam, hogy ez a templom olyan, mint az erdő, Isten-közelséggel telve ; itt van az örökimádásnak szent szimboluma, célja és tárgya : az Oltáriszentség. Jézus, az a nagy imádkozó Jézus leheli belénk, ránk, felénk az Isten-közelségnek tudatát. Sokan mondják nekem : elmegyek az erdőbe, ott jobban tudok imádkozni ; elmegyek a tengerpartra, ott megszáll az Isten végtelensége, — én pedig mondom nektek : elmegyek az Oltáriszentség elé ; mert ha imádkozom, közelebb akarom érezni, sejteni, hinni az Istent, és sehol sem érezhetem ezt úgy, mint itt az Oltáriszentségben. Mikor pedig magamhoz veszem, megnyugszik a lelkem Krisztusnak búcsúzó szavától : Atyám, kezeidbe ajánlom lelkemet. Sehol sem nyöghetem el oly imádságosan, mint itt : nekem közellevő Isten kell ; az imádkozó embert az Isten-közellét ihleti ; nohát az Oltáriszentség tényleg ennek az Isten-közellétnek szent bizonyítéka, valósága. Testvéreim, az örökimádás temploma az imádság szellemét leheli, az Isten-közelségnek sejtelmével tölti be a szívet ; itt, itt jól tudunk imádkozni, mert Krisztussal imádkozunk.

2. Másodszor azt mondom, testvéreim, hogy nekem ez a szép, nagy templom olyan, mint egy hegység. Mikor az ember fölmegy, fölmászik a hegyre, érzi tényleg az Isten fönségét, nagyságát, mert már a szentírás mondja : A te erényed, mint az Isten hegye. Mikor az ember szétnéz egy magas hegyről,

távlatok nyílnak meg szeme előtt, megszállja őt a fönségnek érzete, s ő oly könnyen — mert a szíve ösztönében — borul térdre, arcra s azt mondja: Uram, mikor előtted letérdelek, akkor emelkedem, mikor arcra borulok, akkor szállok a végtelen mindenségen keresztül a te trónodhoz. Ezt érezte Loyolai szent Ignác, s ha nem is mehetett a hegyre, fölment a ház tetejére éjjel, s látván a csillagos égboltot, ott kibontotta lelkének szárnyait s elnyögte: Jaj de kicsiny, undorítóan kicsiny ez a nagy világ. Ezt érezte Mózes, aki 40 napig a ködbe borult Sinai hegyét járta, keresve az Isten törvényét, a tökéletes élet csúcsait. De megint csak mondhatom, ezt érezte az imádandó Krisztus, mikor Jeruzsálem hegyeit járta. A szentírás szavai szerint imádkozni ment a hegyekre. Aki imádkozik, annak nagy gondolata kell hogy legyen; aki imádkozik, kell hogy lendülete legyen; az imádkozó emberek lélekben tényleg Isten hegyeinek járói. Krisztusnak fönséges imája, mikor elváltozott arca, mikor ragyogott ruhája, a magas hegyen, Tábor-hegyén volt; ahova az isteni Megváltó utoljára nyomta a földbe lába nyomát, úgye az Olajfák hegye volt, úgye mintha csak mondta volna: Föl, föl, testvérek, excelsior, följebb, föl gondolataitok szűk kereteiből!

Meg vagyok győződve, hogy az Oltáriszentségben az isteni Megváltó e helyen imádkozik. Minden főoltár a katholikus anyaszentegyházban Krisztusnak és imájának szent hegye; minden főoltáron a nagy imádkozó lakik Mózes példája szerint; minden főoltáron kitör lelkéből az imádság: Isten, Isten, imádlak, hálát adok, engesztellek téged.

Ha imádkozni akarunk, megint csak azt mondom, hogy itt boruljatok térdre, figyeljetek, hallgatózzatok, meghalljátok Krisztus imáját lelketekben, szívetekben. Iparkodjatok, törekedjetek, vetkőzzetek ki a köznapiság zubbonyából, öltözzetek Krisztusba, meg fogjátok tapasztalni, hogy az imádságnak szelleme árad rátok az Úr Jézus Szívéből, az Oltáriszentségből. Az Oltáriszentség a Tábor-hegy, hol Krisztus elváltozott színében, arca ragyog a szent ostyában, szíve izzik irántunk való szeretetében, alázat ruhájába öltöztette dicsőségét, de a szíve a régi, az imádkozó, dicsőséges Krisztusé. Ó, Istenem, Istenem, mi, akik a földhöz tapadunk, akiket a szórakozás kiver az áhitatunkból, leborulva az Úr Jézus előtt, az Oltáriszentségben azt mondjuk: Uram, emelj, Uram bontsd ki a szárnyunkat, taníts meg bennünket imádkozni. Az örökimádásnak temploma az Isten hegyét járó lelkeknek szentélye legyen itt, iparkodjanak szárnyra kelni a nagy Krisztussal,

kiről az Irás mondja, hogy mint a sas, fiait izgatja, repülni ingerli, nógatja: jertek utánam, utánam! Szentírás, evangélium telve van az Isten gondolataival, föl, föl, emelkedjetek a nagy gondolatokhoz azáltal, hogy átérzitek azokat. Ha érezni akartok, itt vagyok én, itt a szívem, tüzes lelkem, beléptek velem, s ti is imádkozó lelkek lesztek.

3. Harmadszor úgy szeretném, hogy ez az emlék, az Örökimádás temploma, mint valami mélységes tengerszem ebben a lapályos, szellemtelen világban húzzon, vonzzon bennünket a mélységbe. Annyira tetszik nekem Izaiás próféta, aki leírja az Isten dicsőségét; azt mondja, hogy ott ül a tenger fölött és nézi a mélységet. Az Isten szeme a mélységre van szegezve. Annyira tetszik nekem, mikor Szent Pál azt mondja, hogy a Szentlélek, aki minket imádkozni tanít, az Isten mélységeit reveláló, fölkutató lélek. Valóban, ha az ember úgy elmélyed saját nyomorúságának mélységében; ha átjárja saját gyengeségének, sőt vétkének érzete; ha az ember látja, hogy ebben a nagy világban, mely tele volt Istennel, az ember a nihilizmusnak az örvényeit nyitotta meg: úgye testvéreim, minthogyha lelkünk bűnterhétől vonzatva a mélységeiben alázatosabb, odaadó, hódoló, engesztelő lenne!

A szentek nemcsak Isten gondolatainak hegységeit járják, hanem az emberi nyomorúságnak örvényeit és mélységeit is. A szentek tudnak engesztelni, mert akire az Istenség fölségének árnyéka borul, az mélységesen belerendül és azt mondja: Uram, Uram, mi lesz velem!? Ha saját bűneimre tekintek, vagy a nagy világ bűneit tekintem, fölkavarja lelkem a nyomorúság érzete, alázatos, engesztelő, imádkozó leszek Az isteni Megváltó, a mi nagy imádkozónk, ki a mélységekbe ereszkedett Betlehemben, a földön fekvő isteni kisded az ő öntudatos gondolati világában kitör azzal a kiáltással, amit a próféta mondott: A mélységekből kiáltok hozzád! Itt látom szószerint a legnagyobb mélységekbe leereszkedő Krisztust kiáltani irgalmat, engesztelést. Az isteni Megváltó nemcsak az isteni irgalomnak és kegyelemnek lágy szelét, hanem az isteni haragnak viharos zúgását is hallja, következőleg a Getszemáni kert az isteni engesztelés iskolája, a kereszten kifeszítve pedig Szent Pál szerint nyög, kiált, könnyezve hangosan kiált, hogy irgalmat találjon Istennél az ember számára.

Megint csak azt mondom, hogy az Oltáriszentség Krisztus Olajfák-kertje. Bármit mondjanak, hogy Krisztus örökké boldog, de tudom azt is, hogy Krisztusnak érzékeny, részvevő szíve van most is, következőleg, hogy fáj neki a hűtlen

emberiség, s ezzel a fájó, engesztelő, kiáltó szívvel van jelen az Oltáriszentségben. Akartok a mélységből kiáltani? Ereszkedjetek térdre, csússzatok oda az Oltáriszentség elé, figyeljetek a kiáltásra, mely Jézus szívéből tör ég felé. Jaj, hogy megrendül lelketek, jaj, hogy elérzékenyül szívetek, hogy elolvad a kőkemény, érzéketlen lélek, — engesztelni, irgalomért, könyörületért imádkozni megtanul.

Ezen gondolatok avassák föl e templomot! Legyen ez a szent hely ebben a nagy pogány városban, az Isten-feledés színhelyén szent berek, titokzatos erdő, ahol misztikus imádkozók meghúzzák magukat, sírni, búgni, engesztelni! Legyen ez a szent hely hegy ebben a lapos, lapályos, gondolatlan, érzéstelen, önző világban; hegy, amelyen az imádságnak tömjénfüstje emelkedik ég felé; hegy, ahol lelkek virrasztanak éjjel-nappal! Legyen ez a szent hely az örökimádás temploma, egy mélység, a mélységek vonzalmaival; vonzza a ti szíveteket, saját gyengeségtek, hibátok, a nagy világ terhének öntudata révén, vonzza a mélybe: alázódjunk meg az Isten szent színe előtt! Akkor úgy-e ez a templom igazán az örökimádás szent helye lesz, akkor e templomból kiárad a városra, az országra az imádságnak szelleme. A próféta is, mikor a legtöbbet igérte, azt mondja: Ha hozzám jöttök bizalommal, kiárasztom rátok az irgalom és az imádság lelkét.

Úgye érzitek, hogy kell az imádság lelke, kell belénk emelkedő gondolat, engesztelő, önmaga üdvét keresztülvivő és keresztülküzdő akarat; kell belénk az imádság lelke, amely erősítsen minket, hogy az élet harcait megálljuk, végigküzdjük és végiggyőzzük? ! Igen, kell ez nekünk! Akkor értitek, hogy miért áll itt az örökimádás temploma, értitek, hogy az örökimádás oltáráról miért akarja a ti lelketeket az imádság szellemével Isten megtölteni.

Ha kell a magyar népnek Erzsébet királyné, azt mondom ismét, hogy keresse azt a királynét Jézusnak Szívében; ha meg akarja becsülni azt a királynét, hát becsülje meg, állítsa föl emlékét a legjobb helyen. Tudjátok, mi a legjobb hely a földön? Amit Isten kíván magának: a népnek, az embernek szíve, az embernek imádkozó szíve; arra féltékeny maga az Isten. Úgye, hordozzuk Erzsébet királynét imádkozó szívünkben, hálás lesz népünk? ! Mi megbecsüljük emlékét, megbecsüljük magunkat, iparkodunk majd a világnak új alakot adni, Jézus lelkét belelehelni, az emberi lelkeket tökéletesbíteni, az Isten erejével, erősséges, egészséges szellemével megkoszorúzni.

Mária-kongregációban.

I. Ember Isten szíve szerint.

(1901)

K. h.! Ha az ember Esztergomba bejön a híd felől, az első ház, mely útjába esik, egy igénytelen szerény épület: a preparandia. Valóban jó helyen áll: az első ház! Van még egy másik házunk, ennek párja, a várhegynek túloldalán, az nem igénytelen, kisszerű épület, hanem nagyszabású, fönséges ház: az a szeminárium.

K. h.! Legyetek meggyőződve, ez a két ház tartja a bazilikát! Igen, e két házon fordul, hogy a bazilikában nemcsak csillogó márvány, hanem meleg élet van. Míg ebben a két házban szellem lakik s élet lüktet, addig a bazilika nem válik síremlékké; de ha e két ház összedül, akkor a bazilika néma kriptává lesz; halottak laknának benne ijesztő csendben.

Ennek nem szabad megtörténnie soha, s hogy meg ne történjék, minden erőnkkel oda kell hatnunk, hogy ebben a két házban az a szellem lakozzék, melyre vonatkozást tett az Úr Jézus, midőn mondta: «Vegyétek a Szentlelket». A kereszténység alkotó és alakító lelkének kell laknia a szemináriumban, hol a Lélek fölkentjei neveltetnek; a nemzeteket javító s nemesítő Léleknek kell honolnia a preparandiában, hol a nép nevelői képesíttetnek jövendő nagy hivatásukra. A Mária-társulat is eszköz e magasztos célra: a társulat megalakulásának mai ünnepe hathatós lépés, lelkes kiindulás ezen fönséges eszmény felé.

Tegyük meg e lépést fontosságának teljes öntudatában.

K. h.! A világ baja töméntelen; de orvoslásukra nem terem fű az erdőn; azoknak orvossága a virtus ex alto, az erő a magasból. E bajok legnagyobbika a *szellemtelenség*, mely mint hitközöny, hitgyöngeség és vallástalanság nyilvánul. Uralma alatt elsorvadnak a szívek, s kivesz a lélekből a lelkesülés és lendület. Szomjasak lesznek, de nem az örökkévalóság hegyeiből patakzó vízzel oltják szomjukat; élni akarnak, de egükre nem tűzik oda az örök élet csillagát. Csoda-e, ha ürben bolyongva s bizonytalan utakon tévelyegve, elfáradnak. Megmondotta azt már a próféta: omne caput languidum, et omne cor moerens, minden fej kábult s a szívek szomorúak. Vén tehát a világ, vén, erőtlen és kedvetlen. Jól mondotta azt Szent Ágoston ép a mai gyertyaszentelő ünnep-

nek evangéliumáról, hogy a kis Jézust Simeon fogadta karjaiba. Az öreg Simeon a világot jelképezte, mely szellemben megvénhedett. Bár jelképezte volna ihletett reményével is, mellyel a Messiásra nézett s a világból látni már semmit sem akart. Ó, a gyönge hitnek hervad a reménye is. Nem néz az az égre, hanem inkább a földre ; odatapad a röghöz, hogy végleg elveszítse az eget.

Azután baja a világnak *az élvezetvágy*. A szabadság lelke sodorja az emberiséget, a test ingere elvonja őt az Isten oltárától más oltárhoz, ahol saját szíve bálványainak áldoz. Ott megissza a gyönyör kelyhét, mely oly édes, oly kábító, de jaj, egyszersmind méregpohár. Aki belőle iszik, megmérgeztetik : életuntság, örömtelenség, élettelenség, blazirtság szállja meg. Az ifjúság virága elhervad tőle ; puszta lesz a szív, puszta az élet s öröm kertje, mintha a számum szele söpört volna végig rajta. A tiszta örömök számukra elvesztek. Nincs kedvük a családi élethez, a lelki, szellemi munkához, csak az erőszakos élvezetek kábító mámorát áhitozzák. Ez az ő programmjuk, és mihelyt ez a programm letelt, azonnal az élet semmisége lép előtérbe lelkükben.

K. h. ! A világnak ezen vészthozó áramlata ellen csak egy szert ismerek : *az Isten szive szerint való embert!* Adjatok nekem embert, aki Istenhez közel áll, férfiút, ki az örök eszmék világosságában él s értük életet is föl tud áldozni, s meglátjátok, hogy nyomában új élet kél ! Adjatok embert, aki nem beszél, hanem tesz ! Adjatok szívet, amely az erénynek él ! Hadd lásson egyszer a szegény, gyönge népség embert, akin lelke fölmelegszik és megszállja az élet vágya. Jó papokat adjanak nekünk, akik kegyelemmel telítik az életet, jó tanítókat, akik az életre tanítanak ! Akik nem azt tanítják, hogy mit tudjunk, hanem akik a tudást az életbe vitetik át. Adjatok nekünk olyan régi filozófusokat, akiknek bölcsesége élni és halni tudni ! Ilyen embereket ha adtok, akkor a világ meg lesz mentve ; szellemükkel be lesz ojtva lelki rothadás és erkölcsi ragály ellen. Mert hiába, embert csak emberrel lehet ojtani.

Ez a Mária-társulat is embereket akar nevelni. Azt akarjuk, hogy ezek a jó ifjak, akik valóban a nemzet napszámosai, lélekből és szellemből éljenek, hogy együtt húzzák az egyházzal az emberi élet boldogításának járma. «Az én terhem könnyű s az én igám édes», mondotta Krisztus Urunk ; könnyű a teher, ha van erő hozzá, s édes az iga, ha nem nyűg, hanem hitből elvállalt kötelesség. A Boldogságos Szűz tisz-

telői a hitnek szellemében megtalálják az erőt, hogy nagy hivatásuk terhét s komoly kötelességük igáját szívesen és lelkesen hordozzák.

Lelkesen, ismétlem; a tanítónak lelkes embernek kell lennie. A tudomány nem elég hozzá; dolgozhatik kővel, vassal, fával az emberi kéz, de lelket csak lélek kezelhet. Gyáva nyúl párducot nem szül; lelkes nemzedéket lelkes tanítók nevelhetnek.

Honnan merítse pedig a tanító a lelket? A falvak szürkeségéből, a városok egyhangúságából? Talán állásának igénytelenségéből? Alig hiszem, hogy valamelyikük a gondtalan élet kényelmével kecsegtetné magát! Lelket csak Istenből, hitből lehet meríteniök. Ily lelkes tanítók tanították a tiroli népet, azok nevelték a páratlan vesztfáliai népet. Itt ért föl Owerberg akármely püspökkel. Mikor a kultúrharc elcsukta a püspököket és papokat, az egyház falainak réseibe léptek a tanítók, mint a régi egyház katechétái egyik kezükben az abécés könyvet, a másikban a bibliát tartva.

Végül adjatok embereket, akik szeretik a népet, azt a szegény, agyonnyomorgatott népet, akik nem akarnak urak, nem kenyérfosztogatók lenni, hanem a nép szeretetére aspirálnak. Ily nemes dicsvággyal a világ önzésében eltelni nem lehet; ahhoz eszményi kör, tiszta atmoszféra kell. Ezt az eszményi, tiszta, ragyogó kedélyvilágot a Szent Szűz tisztelete teremti meg. Az Isten-anya lábai előtt nevelkednek a népnek atyái, kik mellett a nép kitart szenvedéseiben is, de akik nélkül világnak megy, mint a sárguló, őszi lomb. Beszélte egy kitűnő tanító, hogy a havre-i tengerparton sétálva, a többitől teljesen elütő viseletű embereket látott, akik szomorúan bámultak a tengerre. Mikor pedig megszólalt a déli harangszó, levették kalapjukat és az Úrangyalát imádkozták. Azt gondolta magában, magyarok lesznek; megszólította őket: «Úgy-e magyarok maguk? Hová szándékoznak?» Amerikába megyünk, volt a felelet. «És miért hagyták oda hazájukat?» Hát, tekintetes úr, nincsen papunk, nincsen tanítónk... A szegény nép fölszedi sátorfáját, elhagyja, elfelejti hazáját, mert nincs papja, nincs tanítója, nincs embere, aki szeresse. Embert megy keresni a nagy világba, s ahol megtalálja emberét, ott alapítja meg új hazáját.

Ezek az ifjak idejönnek a Boldogságos Szűz elé, hogy szeretete s tisztelete beléjük oltsa a hitet, a lelkesülést, a szeretetet. Ez összejöveteleikben magukba szívják a mély vallásosságot s megtanulják szeretni a tiszta erkölcsöt. E sze-

retettől lelkesítve harcra kelnek szenvedélyeikkel s a fegyelem erejében biztos alapra fektetik hitüket és hivatásukat.

Rajta kedves fiatal barátim, göngyölítsük ki a Boldogságos Szűz zászlaját, hadd lengjen nyiltan, szabadon. Harci jel e zászló, a szív és lélek műveltségeért vívandó harcokban s egyszersmind győzedelmi jel, mert bűnt, rothadást, lemondást, halált alatta győzünk le. Szúrjuk le szívünkbe e zászló rúdját s szálljunk mindenütt síkra e zászló becsületeért. Folt nem esik rajta, ha lelkünkön nem lesz folt, s koszorút e zászlóra az élet érdemeiből kötünk majd. A Boldogságos Szent Szűz szeretete s áldása kísérje e zászló nyomában járó, törekvő ifjú csapatot!

II. Szép és erős lélek.

(1901)

Kedves Leányaim! Ma pünkösd van; annak a nagy, páratlan pünkösdnek emlékünnepe, melyen a Szentlélek lejött az égből, hogy újjá teremtse az embert. Lejött az Isten már réges-régen s ültetett kertet s alkotott embert, mondván: «Alkossunk embert a mi képünkre és hasonlatosságunkra... És teremté Isten az embert az ő képére». És ugyan mi lett a kertből? Az átoknak helye. S a képből? «Megbánta az Úr, hogy embert teremtett.» És lejött újra a Lélek, lejött az Isten Fia, de számára is e kertben egy fa termett, amelyre rászegezték. És lejött a Lélek harmadszor és azt mondá: «Teremtsünk embert újra a mi képünkre és hasonlatosságunkra!» S lejött, de nem ütött sátort szirteken, hegyeken; nem ereszkedett le villámlás közben a Sinai hegyre, hogy félelemmel töltse el a nép szívét; nem szállt le a jeruzsálemi templomba, hogy azt ködděl, felhővel borítsa, hanem egyenesen a szívekbe ereszkedett, a próféta szavai szerint: «Kiöntöm lelkemet minden testre és prófétálnak majd fiaitok és leányaitok; véneitek álmokat álmodnak és ifjaitok látomásokat látnak». Ó, a Szentlélek megtalálta a módját, hogyan kell alkotni embert! Lelkes lelkeket kell teremteni; lelkeket, kik prófétálnak, vagyis lelkesülnek; s akkor megújul a föld színe.

Ime egy lelkes csapat, k. l.! Fehér ruhában, tiszta lélekkel, készséges szívvel jönnek az Úr oltárához; ki van öntve szívökre az isteni szeretet Lelke; lelkes csapat, mely nem akar elveszni az élet lápjában; lelkes csapat, mely érzi, hogy gyönge, ha egyedül áll, de vállvetve erős lesz;

lelkes csapat, mely tudja, hogy tömörülve a szeretet egységében, buzgó imában megközelítheti az eszményképet!

Mi az eszménykép, kedves növendékek? Nyissátok tágra szemeiteket! Akik lelkesülnek, azoknak a próféta szent látomást ígér, hogy meglássák, amiért s akiért lelkesüljenek. Nézzetek az oltárra! Eszményeteket ott látjátok lebegni: a Boldogságos Szűzet! S ti feléje léptek s ma különös átadással, ünnepélyes fölavatással akarjátok magatokat fölajánlani tiszteletére és szeretetére.

K. L., bátorítson e szent látomástokban az a gondolat, hogy tömérdek sokan nézték már ez elbűvölő képet! Hány művész és költő, hány próféta és szent, hány vértanú és apostol csüggött elragadtatással rajta! Hány tiszta leány, hány jámbor ifjú menekült e képhez, ahhoz a Boldogságos Szűzhöz; hány szív szívja magát tele szeretettel, az erény szeretetével a Boldogságos Szűz lábainál?! Rajta tehát! Jó úton jártok; errefelé teremnek a tiszta lelkek, a Szent Szűz leányai, s belőletek is azok lesznek, s ép a Mária-kongregáció fogja rátok lehelni a Szent Szűzhöz való hasonlatosságtoknak két vonását.

1. Az első vonás, melyet rátok vet: a lelki szépség. A tulajdonképeni szépség nem az arcon, hanem a lelken van. A lélekből való minden szépség s az kölcsönöz formát neki kifejezésben, hangban, színben. A művészet is a lélek szépsége; a hangok harmóniáját, a színek összhangját a lélek önmagából fakasztja s veti a vászonra, vagy a húrokra. A kegyelem is a lélek szépsége; az Isten képe a lelken. — A legszebb lélek a Boldogságos Szűz. Ő az Isten gondolata, kivésve oly művészi kézzel, amellyel csak az Isten rendelkezik. Nézzük csak a szentírás lapjait, mit mondanak róla! Szebbnél szebb hasonlatokat hoznak föl szépségének kiemelésére: «Te a mezők virága vagy s a völgyek lilioma; szép vagy, mint a rózsa Jerichó berkeiben; úgy állsz előttünk, mint a ciprusfa a hegyek lejtőjén, mint a virágzó olajfa Sion hegyén, vagy a cédrus a Libanon ormain . . .» És az Isten Lelke mintegy beleszeret e lélekbe és azt mondja róla: «Sok leány gyüjtött gazdagságot; de te fölülhaladtad mindnyájukat. Te vagy a kegyelemmel, te vagy a malaszttal teljes. Üdvözlégy malaszttal teljes», mondja az angyali ajk is.

K. L., szép lélek ez a kongregáció eszménye. Szép lélek az erények szépségében; szép lélek azon a tiszta alapon, amely a tisztaság hava; a szenvedélyeknek és érzelmeknek abban a harmóniájában, mely az erénynek kiváltsága. Nekünk

szép lélek kell. Csúnyával teli van a világ különben is. A ti lelketek a szépet szomjazza. A leány hiúsága már maga is a szép felé hajlik, de a leány erénye is a szépet keresi. De azt a tökéletes szépséget ne keresd az arcon, a szemben, keresd mélyebben, keresd a szívben. És akkor lesz a ti lelketek szép, ha a Boldogságos Szűz erényei vonulnak be szíveitekbe, ha a Boldogságos Szűz szeplőtelen lelke tükrözik rajtatok. És akkor ti hatalmas lelkek lesztek; mert a szép lélek hatalom is. Az asszony, a leány akkor hatalmas, ha a világ látja: ez tiszta, ideális lélek. Ezzel a hatalommal fogjátok legyőzni a világot, haec est victoria, quae vincit mundum, ez a nemes s dicsőséges győzelem!

2. A Boldogságos Szűzhöz való hasonlatosságtok második vonása az erőslelkűség. A Mária-kongregáció nemcsak azt akarja, hogy szép, hanem hogy erős lelkek is legyetek. Nem értem az izmok szívósságát, a karok erejét, nem értem a versenyfutás és birkózás erejét; hiszen nem ezek az erők hordozzák s alakítják a világot. Nem az a vas, amely kard, hanem az a vas, amely eke, ad alakot a világnak. Nem a véres harcok, hanem a bensőséges erők hordozzák az emberi életet, s az erkölcsi hatalmak térfoglalásával művelődik s halad az emberiség.

K. L., Mária leányai lesztek, ha erős lelket neveltek magatokba, erőset a rossznak legyőzésében, erőset az erénynek gyakorlásában. Jöhetnek rátok viharok, edződjetek meg a lélek fegyelmében, hogy megálljatok bennük. Jöhetnek rátok erős kísértetek, lehet, hogy nagy áldozatokat kíván tőletek az élet: leányok, mutassátok meg, hogy küzködő, erős lelkek vagytok. De ha meg is kímélne titeket az Úr hasonló megpróbáltatásoktól: az élet mindig nehéz, erős lélekre mindig lesz szükségtek. Többet mondok; azt gondolom, hogy a világ csak akkor lesz boldog, ha erős asszonyai lesznek, s boldogságához nagyobb szüksége van az asszonyoknak, mint a férfiaknak erényére. Ha igaz az, hogy «minden országnak támasza s talpköve a tiszta erkölcs, mely ha elvész, Róma ledől s rabigába görnyed», e talpkőnek gránitja és porfirje a nőknek erénye. Virágnak mondjuk az ifjúságot, s méltán, de a virágnak leggyöngédebb szirma a nő, a leány. Minden társadalomban szent menedékhelyek legyenek, ahová a bűn, a métely be nem hat, ahonnan a romlott társadalom is megújhodásának erőit szívhassa; ezek a szent menedékhelyek a templom és a család. A templomban látom a Boldogságos Szűzet, a családban látom az anyát s a leányt, ki

a hely szentségének őre. Vége a nemzetnek, ha fiai elromlanak, de teljesen tönkremegy, ha leányai elkorcsosodnak. Sok csapás érheti a népeket; sok veszteség érheti boldogulásuk zászlaját, de addig, míg a női erény jelképe szent és sértetlen, nincs okuk a kétségbeesésre. Végleg elborul azonban reményeik látóhatára, ha a tűzhely elhaló lángjával a női erénynek tisztelete, a családi szentély szentelt tüze van elalvóban; leesik a nemzet fejéről a hatalom koronája, ha leányait nem ékíti a tisztaság s erény koronája.

Következőleg, k. l., nektek erőslelkű leányoknak kell lennetek; mert hozzátok fűződik az emberiség, a haza reménye; és önmagatok is az erénnyel álltok és dűltök. S ha akartok még nagyobb indítóokot, fontoljátok meg a szentírás szavát: «Erős asszonyt ki talál? indiai gyöngynél nagyobb az értéke». Ily erős asszonyt állított elénk az Úr, azt, aki a kígyó fejét összetöri! Sokan jártak már nyomaiban s győztek, mert a győzelmes Szűz állt az élükön. A kongregáció e választott leányoknak sorát vezeti a Szent Szűz elé, kiknek lelkéből fakad a szózat: Vezess, vonzz minket, utánad megyünk, mert elbájolsz minket! S a Boldogságos Szűz elvállalja a vezetést; ő nevel majd titeket kedves, gyakorlati, házias erényekre; ő formál belőletek széplelkű s erőslelkű leányokat. Megnyitja előttetek a kongregáció szentélyét, melynek ajtaja előtt most vártok s bebocsátást kértek.

Nyissa meg tehát nektek az ünnepélyes fölvétel a kongregáció szentélyének ajtaját s lépjetek be hevülő, dobogó szívvel. Álljatok oda a Szent Szűz szobra elé s toljátok félre azt a sok virágot; nem kell más virágdísz: ragyogó lelketek ékítse a szobrot liliomként, s szívetek szeretete izzék előtte, mint a pünkösdi rózsa. Vagy pedig hagyjátok ott a virágot, de leheljétek bele szívetekbe a Szent Szűz képét; ne oltsátok el a gyertyákat, de égessétek szívetekbe emlékét; vegyétek körül aztán e képet, ez emléket liliomos gondolataitokkal s szeretetetek rózsás érzelmeivel, s így majd rászolgáltok ti is a szentírás dicséretére, hogy az erős asszony drágább minden gyöngynél; s a kongregáció áhitata lesz az a tenger, hol a gyöngyök teremnek — lesz az a rejtek, melynek homályában gyöngyvirágos, tiszta lelkek nyílnak. Úgy legyen.

III. Szent harcra a bűn ellen!

(1904)

1. Ha Rómától délre az appiai úton Terracina felé haladunk, szemünkbe ötlik a tyrrheni tenger delejes tükre fölött a hírneves Kirke-hegyfok; sötét ilexek övezik s az árnyékos volszki hegyek környékezik. Elmereng a vándor a szép tájképen; fönt a tiszta égbolt, lent Campania pompája; még a pontusi mocsarakat is aranyos szirbuták-szőnyeg borítja. De a hitrege szerint veszedelmes volt ez a szép vidék, mert itt lakott Kirke, a bűbájos asszony s megkínálta a hajóst varázsitalával; édes volt az ital, mámorító; s aki ivott belőle, tisztátlan állattá változva csörtetett le a hegyről a mocsárba s ott veszett.

Kedves ifjak! értik önök e példabeszéd titkos értelmét? Tavasz pompája, felhőtlen ég, virágos szőnyeg, érzelmekből s jókedvből szőve jellemzik életüket; távol a tenger mérhetetlensége, a jövendőnek merengő látóképe; de mindegyikük kiköt a kirkei hegyfoknál s találkozik a bűbájos varázslóval; enyelegve szólítgatja önöket s kínálja serlegét. A világ, a nagy kuruzsló, kihímezi képzeletükben a test örömeinek virágos látóképét; kecsegteti a szenvedélyt a bűn boldogságával, az élvezet mámorával, s ó, mily kevés az Odysseus, aki a poharat visszautasítja, s mily sok a szolgalélek, ki nemtelen életet, szégyent, bűnt s kora halált iszik magába. Látjuk, mint törtet föl az ifjúság a hegyfokra, mint ragadja el a varázskelyhet s elváltozik lelkében, érzésében, törekvéseiben; bűnt iszik s a bűnnek alávaló szolgájává válik. S valóban az emberiség megijed ezek láttára önmagától s lelket, erőt, ellentállást emleget! Megijed a nemzet az ifjúság hervadásától s hivatkozik a jobb érzésre, mérsékletre: jöjjetek, kiáltja, mentsük meg az ifjúságot! De az emberiség szava gyönge, eszményei hidegek, zászlóihoz több kudarc, mint dicsőség fűződik. Hagyjátok el! Ha ifjúságot menteni, lelkeket eszményi tisztaságra nevelni akartok, állítsátok őket oda az Isten zászlói alá; ihlessétek lelküket a szeplőtelen erőnek leheletével; mutassátok meg nekik a meg nem fertőzött, a győzelmes életet. Hogy a világ méregitala meg ne rontsa lelküket, vezessétek az ifjúságot a Szent Szűznek iskolájába, a legeszményibb s a leggyőzelmesebb tisztaságnak bűvkörébe, szóval neveljétek föl őket *a Mária-kongregációk*

szellemében, s biztosítlak, győzelmes nemzedéket neveltek, mely a kígyó fejét összetöri. S önöket ma, k. i., idevezettük e Szűznek zászlaja alá, amelyre föl akarnak esküdni, mint küzdő harcosok; ma beeveznek a révbe, melynek védelme alatt a Kirke-világ bűvölésével szemben biztonságban vannak, mert egy más Asszonynak, a Szent Szűznek varázsa, a tisztaság bűvös illata tölti el szívüket, lelküket.

2. Ezt a győzelmes Asszonyt maga az Isten állította oda az emberi küzdelmeknek porondjára. Ahol harcaink kezdődnek a romlás szellemével, ott halljuk a biztató, isteni szót: «ellenkezést vetek közéd, ördög, földön csúszó, sárban mászó lélek és az asszony, a tiszta, szeplőtelen lélek közé, ő megrontja fejedet». Harcról van itt szó, ősi harcról a jó és rossz lélek közt; a diadalmas fél az asszony és ivadéka, a legyőzött fél az alávalóság szelleme. Az Isten a küzdelmes, degradált embernek ezt az eszményt állítja szemei elé: az ördögöt legyőző, Szeplőtelen Szűzet, akiben nincs eredő bűn, aki következéskép nem romlott s nem érzi a rossz vágynak hatalmát maga fölött; akinek arcán a szűzesség havát soha a szégyen, hanem csak a szemérem pirja futotta be; akinek homlokáról a tiszta lélek méltósága soha le nem törlődött; akinek ajkaira kiömlött a szépség s a kellem; aki nem szolga s nem görnyedett soha a bűn igája alatt; lelkén nincs szeplő, kedélyvilágában nincs árny, nincs szomorúság; szíve el nem hervadt, el nem fonnyadt: Una est dilecta mea, amica mea, speciosa mea ... Ezt az egyetlen lelket emeltem ki a bűnnek árjából, hogy Fiamnak tiszta anyjává rendeljem ... egészen szép s szeplő nincs rajta.

Vele szemben állunk mi mindnyájan, kiknek lelkén az eredő bűn sötétlett, s kik bár a keresztségben az eredő bűntől megszabadultunk, a bűn következményeit, a rosszra való hajlamokat s fölszabadult szenvedélyeket lelkünkben hordozzuk. Érezzük, hogy leoldódott az Isten gyermekeinek koszorúja homlokunkról, s hogy lelkünkön homály s szívünkben titkos lázadás honol; test és vér a mi fajunk, s ha Isten gyermekeivé akarunk lenni, azt Isten kegyelmével, de csak harc és önmegtagadás által érhetjük el!

Ezért a bukott s romlott emberért nem lelkesülhetünk; keserves tapasztalataink eleget mondanak nekünk gyöngeségéről, gyávaságáról, szégyenéről. Érezzük, hogy bennünk is nagy része van a rossznak, s hogy szomjas ajkkal csüngünk mi is méregserlegeken; érezzük, hogy fantáziánk hímes ecsettel festi elénk a titkos gyönyört, s hogy kellene erő, mely

áttöri a mámort, és elszánt lélek, mely széttépi a foszlányt, az igézet rongyait.

3. Hát rajta, rajta, előre a jobb belátásnak útjain; a győzelmes Asszony képe és saját nyomorúságunk közt már csak nem inoghatunk! Minek állította volna őt az Úr szemeink elé? Talán csak azért, hogy földig alázzon és szégyenbe merítsen? S miért s kinek javára győzte le az asszony az ördögöt s törte össze fejét? Talán csak az Istennek reászorítkozó s minden mást kizáró szeretetéből? ! Nem, nem! Ez az ideál azért ragyog, hogy vonzzon; ezt a győzelmet azért aratta, hogy diadalában mindnyájunkat részesítsen, de kivált azokat, kik az ifjú lélek hevével lelkesülnek érte, s kik a szív bensőségével függnek rajta, szóval kiknek a Szent Szűz édesanyjuk és fölséges királynéjuk.

S ez a kongregációnak szelleme: Királynénk vagy s anyánk, kiáltja a jó kongregánista; ha szeretlek, győzök! Győzni akarsz? Akarsz ideális, tiszta lélek lenni? Akarsz kiemelkedni a bűnnek szolgaságából? Csak szeress, szeresd a Királynőt, az Istenanyát, a Szeplőtelen Szűzet, s győzni fogsz!

4. Ez a fölséges Asszony magához hasonlóvá nevel majd téged *elsősorban* az által, hogy a *bűntől elterel.* A bűn a lélek halála és szégyene a lelkiismeretnek. Fölséges ideálért, a Szeplőtelen Szűzért lelkesülni s bűnben élni ellenmondás, melyet soká senki sem bír ki. Mert hiszen holt lelkek elvesztették az Istent s szívük, mint a hideg tűzhely; tűzhely, otthon, atya s anya nélkül. «Otthon», akár csak temetés után. Ó, ezt soká senki sem bírja el s nem bírja el mindenekelőtt az, ki mégis csak vallja, hogy a Szent Szűz a legfölségesebb eszmény, melyet szeretni kell; az iránta való szeretet hamar visszatereli az elpártolt lelkeket; akik pedig szeretetben élnek, azokat leköti s lefoglalja az Úr Isten számára, úgy, hogy szinte a szívüket kellene kiszakítaniok, ha a vétek útjára akarnának lépni. A Szent Szűz áll útjukba s nem engedi őket eltévedni.

A Szent Szűz *másodszor* az által nevel diadalra, hogy a szenvedélyek ellen ösztönöz folytonos harcra, kivált az érzékiség ellen! A világ szítja bennünk ezt a tisztátalan tüzet elveivel, színházaival, festményeivel, regényeivel; íme, a tűz s a sárözön, mely a szenvedélyek kráterjéből kitör: romlással árasztja el az ifjúságot. De szeresse az ifjúság a Szeplőtelen Szűz Máriát s érezni fogja a kegyelem küzködő erejét szívében, mely békét nem köt az alávaló irányzattal s mely oltogatja a piszkos lángot! S mialatt buzdít s lelkesít a harcra, szí-

vünkbe oltja az Istenhez való ragaszkodásnak bensőségét, az *imának szellemét*. Mert a gyermek ragaszkodni tud s ragaszkodni akar, s ha látja a veszélyt, átkarolja a segítő kart s nyög és rimánkodik. A Szent Szűzhöz való imáink mind a gyermeki, alázatos ragaszkodásnak és segélykérésnek megható formái. Hogy is szólnak? «Emlékezzél meg, ó legkegyesebb Anya, Mária», s ismét: «Oltalmad alá futunk Istennek Szent Szülője», s ismét: «Üdvözlégy mennyország Királynéja»; akinek szívéből a szeretet s a bizalom ily szavakban tör ki, annak lelke erős lesz; törhetlen hűség lesz az ő ajándéka.

Ime, a Szeplőtelen Szent Szűz tisztelete így neveli ki bennünk az *Isten gyermekét* lelkületben s a *küzködő, hű bajnokot* erőben. Ez az erős bajnok s ez a símuló, gyengéd gyermek a *kongregánista*. Ezekből lesznek a társadalom hasznos tagjai s egy ország sok bajjal sujtott erkölcsi avarának új, tavaszi vetése. A költő szava: «Lesz-e gyümölcs a fán, melynek nincs virága», nem hangzik többé bánatosan, hiszen minden kongregánista egy-egy virág a nemzet fáján! Így lesz virágos kert ismét Pannonia, s e kertet öntözi a szép Szűz Mária!

Rajta, föl, sorakozzunk a zászló alá! Mindenki toborozzon társakat; legyen a nyolcvanból nyolcszáz, a nyolcszázból nyolcezer. A csaták előtt álljon az, kire a szentírás szavát értjük: «Terribilis ut castrorum acies». Harcoljuk azokat a nagy, névtelen harcokat, melyekben inkább kitűnhetünk Isten szemeiben, mint városok ostromában. Isten adja majd a küzdelmes, hűséges ifjúnak a tisztaság koszorúját. Úgy vannak önök is most, mint Herkules a válaszúton, egyik felé a bűn, a szenvedély mutogatja hímes örömmel borított útjait, a másikon az erény a göröngyös, de dicsőségre vezető utat. Önök előtt is mosolyogva kínálja a Kirke-világ kábító és varázsló örömeit, a másik oldalon pedig a mennyei varázsló Asszony áll, ki az erény virágaival beültetett rögös útra hívja ifjait. Önök mai fogadásukkal választottak, föleskütdtek a mennyei Anya zászlajára s ezzel harcra, küzdelemre fogadkoztak. Vigyázzanak, ezt a zászlót soha el ne hagyják, s akkor győzelmük hosszú küzdelem után is biztosítva lesz. Fogadásuk köti a Szeplőtelen fehér zászlajához, ne legyenek soha szószegők, hanem tegyék föl magukban, hogy míg bennük ér mozdul vagy egy csepp vér, e Szűzet dicsérni meg nem szűnnek s zászlajához holtukig hívek lesznek. Föl tehát a szent harcra a test, a bűn ellen Mária lobogója alatt, Mária nevével!

IV. Ideális ifjúság.

(1907)

Régi nagy feladaton dolgozunk, az Isten gondolatai szerint való embert keressük; keressük azt a kultúra színterén, Athenben, Diogenes lámpájával; panaszoljuk a Betezda-tó oszlopcsarnokai alatt, hogy nincs emberünk; kultúra s művészet sem tudnak biztatni édesebb, jobb hírrel, mint azzal, hogy lesz majd, majd, később, különb, jobb, boldogabb emberiség a földön.

Amit az ember keres szenvedésében, s küzdelmeiben fölpanaszol, aminek kialakítására kultúrájában vállalkozik, bár nem tudja, hogy eléri, azt az Isten tényleg már megvalósította: a Szeplőtelen Fogantatásban bemutatta nekünk az ideális, az ő gondolatai s kedvtelése szerint való embert, odatűzte fényes látomásban a kereszténység egére. Róla mondja Szent János evangélista; «és nagy jel tűnék fel az égen: egy asszony, kinek öltözéke vala a nap, lábai alatt a hold, és fején tizenkét csillagú korona» (Jel. 12, 1). Im az ideális ember; az a fényes, kegyelmes, csillagkoszorús, napsugaras asszony, aki fölséges a maga szeplőtelen bűntelenségében, erős a maga romlatlan lelkületében s vérében; magasan áll, földet s kígyófejet tud taposni.

1. A szeplőtelen fogantatás jelenti tehát elsősorban az ősbűntől, az eredeti bűntől ment lelket; lelket, amely kezdet óta, azontúl is mindig az Istené; lelket, mely hozzá szól, vele jár, vele küzd; lelket, mely idegen hatalom alatt sohasem állt, pártütő sugallatra sohasem hallgatott. A Boldogságos Szent Szűzben váltotta ki az Isten tette, dicsőséges valósággá azt a régi szót: «ellenkezést vetek közötted s az asszony között»; vagyis ez az asszony mindig a te ellenséged lesz, te piszkos, földön mászó, Istent káromló hatalom, sötét szárnyaidat nem feszíted ki föléje, s ő megáll veled s ármányaiddal szemben az én erőmben! Hirdeti tehát nekünk, hogy az Isten gondolatai szerint való ember az, ki ellenkezésben áll a sötétség hatalmával s ki pártot nem üt a Fölséges ellen. E pártütésbe ugyan bele vagyunk sodorva az eredeti bűn végzetében; érezzük, hogy igenis borong az emberiség fölött valami sötét hatalom, a mortis imperium árnyéka; érezzük a terhet, mely a lelket lefelé húzza; terhet, mintha sírkő volna; panaszkodunk, hogy vérünkbe van keverve a métely; a romlás törvénye suhogtatja fölöttünk a vas-

vesszejét. De kedves fiaim, az ellenkezésre hívó szózat nekünk is szól, a Szeplőtelen Fogantatás beleragyog a mi szemeinkbe is s a kötelességekre minket is rászorít, hogy Istennel Istenért és soha Isten ellen: eszméljetek hát, rámutat az az élőforrásra is s lelket is ad hozzá, hogy érvényesíthessük az emberben az istenit, test- és vérben az eszményit, hogy letörjük magunkban az állatot és megteremtsük az embert; fiát, gyermekét, hasonmását annak a napsugaras, fölséges asszonynak.

Ezt a nemzedéket neveli a kongregáció. Látja az ifjúságot, hogy hogyan csörtet a kísértések fája alatt; hallja panaszát, mely egyre azt hangoztatja: gyönge, erőtlen vagyok; a kegyelem s a hit eszményekre mutat, én pedig természetemben hervadt vagyok. Isten felé húz jobb, nemesebb ismeretem s tisztább érzetem; de ah, de mily messze esem attól, amit hiszek s tisztelek!

K. F., félre a panasszal; teljetek el a mennyei asszony lényével, kegyelmével; szívjátok magatokba hűséges lelkületét s bátran előre! Biztosítalak, hogy átélitek az Isten erejét, mely bennetek is megismétli, hogy ellenkezést vetek közted, fiam, hű szolgám, imádkozó, rajtam csüngő gyermekem s az alacsony, pártütő szellem közt; légy hű hozzám, s szépségem el nem hervad benned, s kegyelmem sugara nem alszik ki lelkedben.

2. De a Boldogságos Szűz nemcsak az Istenhez ragaszkodó léleknek hűségét s a kegyelem által való megdicsőülését hirdeti, hanem a tiszta léleknek örömét s békéjét. Aki ilyen mint a Szent Szűz, az nem vesztett semmit, aki hűségében a pártütőtől elfordult s a bűnt tapossa, annak nem fáj a szíve a világ után. Tisztasága, Isten-szeretete, hűsége fölényes önérzetté, győzelmes erővé válik s ez öntudatban elénekli a Magnificat éneket s benne azt, hogy «íme, ezentúl boldognak mondanak engem a nemzedékek». Igen, boldognak, boldogságosnak mondjuk; «Üdvözlégy, malaszttal teljes», mondja az ég követe, «Üdvözlégy, mennyország királynéja», mondja a Szent Szűzet tisztelő anyaszentegyház; szóval benne is, körülötte is az ünneplő öröm áradozik; aki hozzá közeledik, az megvigasztalódik, föléled és örvend. S tudjátok, hogy honnan ez öröm, ez ének? Örvendeni csak az erő, a fölényes lélek tud. Akiben erő és egészség van, aki erejét és hatalmát érzi, az örvendezni s énekelni is tud. S ez az igazi diadal: örvendezni, az erő s élet öntudatában boldognak lenni. Az emberiségnek s különösen az ifjúságnak kell az erős élet ez örven-

dezni tudó öntudata; nem szabad hervadtnak, fáradtnak lennie; bizalmat, reményt kell szívében ápolnia az élet s annak nagy feladatai iránt; saját értékét s érvényesülését nem szabad fényes pályákban, álmokban, élvezetben s üres csillogásban keresnie; rámutatott már Szent Pál arra, hogy mi töltse ki Krisztus híveinek lelkét, s hogy mily tartalomból változik el egy darab mennyországgá a szív: «regnum Dei iustitia, pax, gaudium», az Isten országa, az a mennyország, melyet magatokban hordoztok, a tiszta s erényes lelkület s az abból fakadó fölséges öntudata a békének, s ami azt koszorúzza, a szívet-lelket eltöltő öröm. Legyen szeplőtelen lelkületem; ezt az Isten kegyelme hordozza, az tölti ki; ahol az van, ott erő van harcra, munkára, küzdelemre; ott parancsolni tudnak hajlamnak, szeszélynek s szenvedélynek; ahol pedig a kegyelmes akarat rendet teremtett, ott béke s okvetlenül öröm is van. A bűnös ember más utakon jár s másképakar boldogságot szerezni; állatot dédelget magában, s bűneivel rácáfol hitére s eszményeire, láncokat csörögtet, de ez a zaj nem ének. Ti, k. f., a Szent Szűz nyomaiban az erős örvendező életet szomjazzátok, azt keresitek, annak kialakításán dolgoztok, teremtsetek hát mindenekelőtt rendet vágyaitok, hajlamaitok torzonborz világába; szorítsátok rá magatokat áldozatok árán is a szigorú erkölcsnek nemcsak elvben, de életben való megvallására: akkor tölti el szíveteket az öröm s rajtatok pihen az isteni tetszés fénysugara.

Ez programm, t. i. útjai felséges utak, a magasba visznek; Krisztus áldott nyomdokai, nem tekervényes kígyóutak, igéi evangélium s nem kígyósziszegés. Ez utakra, ez elvekre figyelmeztet titeket a kongregáció; nemzet, emberiség, kultúra azt imádkozza: Isten, adj ifjúságot, melynek lelke nincs leperzselve, mely hinni tud s hitében követi a győzelemre vezető eszményeket! Adj ifjúságot, mely a szó teljes értelmében erős és romlatlan.

A kongregáció nem akar anyámasszony-nemzedéket nevelni, nem akar úgynevezett jámbor ifjúságot, melynek lágysága gyengeség s bűntelensége nem erény; hanem isteni nemzedéket akar, erőset Istenhez való hűségben, szeplőtelent erkölcseiben, romlatlant szívben; a kongreganisták elsők legyenek erkölcsi magaviseletben, tanulásban, sportban; szemefénye az intézetnek, virága az ifjúságnak. Ez irány, e szellem ellen senkinek sem lesz kifogása; váltsák valóra tettekkel, hivő, tiszta, szorgalmas munkásélettel. Ez igyekezetükön rajta lesz a Szent Szűz áldása; ő kiterjeszti karjait ily

ideális ifjúság fölé, mely a hazára, az egyházra s a kongregációra dicsőséget hoz, magamagának pedig biztosítja a szép, erős, örvendező élet koszorúját.

Lelki élet.

I. A lelki élet forrásairól.

(1898)

K. T. U.! Nagy folyamokhoz hasonlítjuk egyes népeknek és nemzeteknek életét; még inkább folyamokhoz hasonlítanak időszakok s korszakoknak szellemi irányai, és mi, ha honi folyóink, ha mieink: bennük és rajtuk úszunk; ha pedig idegen földnek folyói, akkor a parton állunk, s megbámuljuk, megírígyeljük, megsóhajtjuk nagyságukat. Ilyenkor rendesen egy hibát szoktunk elkövetni. Látván a szellemi nagyságot, nem fontoljuk meg, hogy hol vannak azok a kis patakok, melyekből ez a folyam összeverődött. Nem megyünk el a hegyekre, amelyeknek szikláin szökelve jöttek le, nem kanyargunk el azokba a névtelen völgyekbe, nem keressük forrásukat azokon a sziromták-virágos, aranyos réteken. Pedig honnan azok a nagy folyamok? Úgye, kis erekből, patakokból, forrásokból.

1. Európának szellemi élete és benne a katholikus egyháznak, a katholikus reneszánsznak élete, milyen hatalmas folyam az a XIX. században! Egy század előtt össze volt törve a világ; romok fedték felületét. A rendi alkotmánnyal összetörték egyszersmind az abba beleavult egyházat is. A kolostorok eltűntek, és az a szellemtelen egyház a szekularizáció által anyagilag is szegény és koldus lett. «Én, írja Mirabeau nővéréhez intézett egyik levelében, az emberiség hasznára nagy forradalmat akartam létesíteni, siettettem is azt, szerencsés és megfoghatatlan körülmények működtek közre, hogy nagy eredményeket érhettem el, amilyeneket halandó, aki saját és mások hibáinak leküzdésével küzködik, sohasem remélhet.» Igaza van, bámulatosan sikerült a régi világot letörni s újat állítani helyére. Természetes dolog, hogy mikor egy új világ vajúdik, akkor gyűlölséges a régi, legalább is addig, míg az új a küzdelmeken át nem esik. Miután pedig megalakult és erősnek érzi magát, méltányosabbá válik. Megfontolja, hogy mi volt előbb s szeret a multtal foglalkozni.

Így voltunk mi e század huszas-harmincas éveiben. Mikor az új világ valamikép biztonságban érezte magát, a multba

fordult és a racionalizmussal szemben fellépett a keresztény romanticizmus. Fellépett először egy ifjúnak álmaival és reményeivel ; s ennek az irányzatnak típusa Chateaubriand ; fellépett később már nem mint álmokban és reményekben ringatózó ifjú, hanem mint jogait követelő, erőteljes férfiú Görres Józsefben. A romanticizmus odafordította arra az egészen idegen világra és a feledés tájékaira a keresztény gondolatnak figyelmét. Kutatta az elfeledett műveket és bámulta szellemüket, és Goethe ajkairól is ellebbent a szó : «Auch hier gibt es Götter» ; itt is vannak istenek. És ezek az istenek megmozdultak és tért hódítottak, és Stolbergek, Overbeckek, Galitzinok és számtalan mások fényt derítettek az elhagyott anyaszentegyházra. Az egyház megelevenedett, az elpusztult kolostorokat visszaállították ; I. Miksa bajor király építtette az első kolostort bajor földön, a reformált egyházi szellem menhelyét, honnan az önmegtagadás és áhitat lehelt lelket a világba. 1837-ben kezdette Ozanam a párizsi egyetemen a Szent Vince-egyletet.

Végigsöprött azután a negyvennyolcas évek fenékhulláma Európán, de a keresztény mozgalmat nem bírta megtörni. Az egyleti élet megizmosodott, a sajtó tért foglalt, a keresztény művészet és tudomány odaállt emberül a gátra, a politikai élet, főleg Ketteler irányzatában, amely a katholicizmus figyelmét a szociális térre fordította, hatalmas árrá dagadt és beleállította a világba e századnak legnagyobb eseményét : a német császárságot és a német császárság mellett a katholikus centrumot. Angliában olyan emberek, mint Wiseman és Newman, Németországban Windthorst és egyéb világhírű emberek jelzik ezt az irányt.

Ez az a nagy folyam ; hanem hogyan érezzük mi magunkat? Úszunk-e mi ebben a folyamban, vagy csak partján állunk? Azt hiszem, hogy csak partján állunk. Mert bizony Magyarországban nem mozdult meg az élet. Nálunk nem volt e században keresztény reakció, nálunk a tudományos törekvések német és angol művek fordításában léptek fel, és ez oly sekély, mint egy velencei laguna. Nálunk keresztény romantika nem jelentkezett sehol, nálunk nem volt Chateaubriand, aki a keresztény géniusz sugallatából lépett volna fel az új pogányság ellen, nekünk nem voltak konvertitáink, nálunk meggyőződésből alig tért meg nevezetesebb ember. Nekünk nincsen katholikus parlamentünk, elvétve van néhány katholikus vezéralakunk párt és hadsereg nélkül, nálunk budapesti polgármesterek nem ministrálnak a misén, úgy mint a west-

minsteri lordmayorok; ezen az egész világ nevetne és megbotránkoznék. Úgy látszik, hogy nem úszunk, hanem a parton állunk. De legalább megvan bennünk az, hogy megcsodáljuk azt a nagy folyamot. Jól tesszük.

De már most arra akarom önöket figyelmeztetni, amit a beszéd elején mondtam : mikor megcsodáljuk a nagy folyamokat, ne felejtsük el felkutatni, hogy honnan jönnek ; emlékezzünk meg, hogy kis patakokból verődnek össze, melyek sziklákon szökelnek le a völgyekbe, vagy pedig csendes erdők mélyéből szivárognak.

2. A szellemi és lelki élet is hegyekből és erdőkből jön. A szellemi, lelki élet hatalmas folyama is összeverődik azokból az irányzatokból, melyek nagyon hasonlítanak hegyi patakok sziklás medréhez s az erdők csendes forrásaihoz, melyeket moha takar. Fel kell mennünk a sziklákra és el kell mélyednünk az erdőkben. Mit értek ez alatt? A sziklás út alatt, amelyet könnyű követni szemmel, de amelyet megfutni nagyon is nehéz, — értem a lelki élet kezdetét. A lelki élet kezdete sziklás utakon visz, összerázza, megtöri az embert egészen ; s úgy is kell, mert az animalis homo nem hordozza önmagán az Isten típusát, érzéki inkább és állati, issza a halálos bűnt mint a vizet, nem törődik vele ; nehézkes az Isten gondolataival szemben ; hajlamait követi, azoknak hoz áldozatot, lelegeli az Isten szeretetének virágait, mint a marhácska a réten a virágokat : nincs érzéke a szellemi szépség iránt.

Akik közülünk, k. t. u., kezdők, azoknak mindenekelőtt a halálos bűnnel gyökeresen, véglegesen kell szakítaniok. De nemcsak a szakítást értem, hogy tényleg jó általános gyónást végezzünk, hanem azt, hogy oly gyűlölettel, utálattal és Istenfélelemmel teljünk el a halálos bűnnel szemben, hogy erkölcsileg biztosítva érezzük magunkat az esés ellen. A mi lelkünk annyira át legyen hatva az Isten kegyelmének, a természetfölötti isteni malasztnak szeretetével, annyira oda legyen forrva az Istenhez, hogy innen máshova térni, az ellenséghez lépni, az örvénybe vagyis a halálos bűnbe esni erkölcsileg lehetetlen legyen. K. T. U., ez szükséges, ez Önöknek első programmpontjuk. Egy jó kispapnak a vakációban sem szabad halálos bűnbe esni ; nem szabad — nem azt mondom, hogy nem történik ; megtörténhetik — hanem az ilyen bukás is megrendülés legyen, amely az egész embert megviselje s fölrázza.

Úgye, van még e téren munkánk és dolgunk, vannak még e téren feladataink? S az ember, mikor az Isten félelmének

templomán épít, voltaképen az alapfalakat mindig erősíti, amelyek a halálos bűnnek árját megtörik.

3. De nemcsak hegyekbe kell felmennünk; erdőkben is verődik össze a lelki folyam. Kik mélyednek az erdőkbe? Kik magukba térve lelkiekké lesznek. Az a csendes, önmagát bíró lelki élet hasonlít az erdőforrásokhoz. Önöknek az a programmja, hogy lelki emberek legyenek. Homo Dei, az Istennek embere. Miáltal válik az ember lelkivé? Ha azt az életet, amelyet az Isten kegyelme benne kikezd, erényekben, gyakorlatban kifejti; ha azt a komplikált, még összehajtott képet szépen kibontja. E tekintetben nekünk, főleg az exerciciumokban komolyan kell leszámolnunk s tisztába jönnünk, mi az, ami a lelki életben tartóztat s megakaszt? Talán el van dugulva a meditáció forrása? Mikor a Tanga-Nyika tónak meg volt akasztva a lefolyása, ellepte a partszéli földeket s mocsarakká változtatta, nem tudták, mi a pusztulás oka; később az angolok kikutatták és eltávolították az akadályt, s minden jóvá lett. Az ember néha nem halad, valahol megakad; meg kell azt tudnom, mi az, ami megakaszt. Megfeneklem a lelkivizsgálatban, semmi hasznom abból a gyakorlatból, vagy legfeljebb az a hasznom, hogy farkasszemet nézek a nagyobb bűnökkel. Zátonyon állok, csupa fűzfa díszlik lelkemben, de nincs pálmás-kertem. Mi annak az oka? Tán egy hibában leledzem, benne nyögök; jellemhibák, emberi tekintetek, szórakozottság, vagy oly hibák, milyenek az áldozatoktól való irtózás, a lustaság szellemi és lelki téren, vagy pedig az érzékiség megakaszt törekvéseimben, az észnek fegyelmezetlensége vagy pedig a gondtalanság, amely nem tűzi ki élesen a célt és következőleg nem eszmél és nem jön öntudatára az eszközöknek, útját szegi lelki haladásomnak. A lelkemet kell tehát szétszednem, az akadályokat fel kell kutatnom és felismernem, aztán eltávolítanom. Úgy képződik az emberben hosszú, kitartó, türelmes, évekre terjedő következetes munka után a szolíd lelki élet.

Ez a lelki élet felszívja gondolatainkat, ismereteinket, akaratunkat, kedélyvilágunkat; fegyelmezettséget, mérsékletet önt külső viseletünkbe, mely tükrözi a belső meggyőződést, a belsőt a külsővel harmóniába önti; ezt az egész egységet jellemnek hívjuk. Ilyen hosszú, kitartó, türelmes munka után lesz bennünk szellem, mely ki nem szárad, mert forrásai mélyen vannak; olyan lesz lelkünk, mint a fa — secus decursus aquarum, és jóllehet felettünk jár az aszály és a perzselő napsugár, nem hervadunk el és nem fogyatkozunk meg: lesz tö-

rekvő kedvünk, lesz munkakedvünk, nem fogunk kifáradni, hajótörést nem szenvedünk. Férfiak leszünk mindvégig. Rara Dei gratia paucissimis concessa. Kevesen vannak, kik ezt megnyerik. Miért? Miután a lelki életben is minden az ok és okozat szerint függ össze, azért oly ritka az a nagy kegyelem, mert nincs meg a komoly, elszánt és folytonos törekvés. Aki mer, az nyer; aki áldoz, az győz, s azért nem győzünk, mert nem vagyunk nagylelkűek, mert el vagyunk fogulva mindenféle gyerekes gondolatban és érzületben, mert nem tiszteljük az Urat azzal az egész szívvel és lélekkel, amely ráírja magát, mindenét s tudja, hogy nem csalódik.

Ime, kedves barátim, előttünk a lelki élet tengere és az egyház életének hatalmas folyama; hivogat, nógat, hogy szálljunk rá. Helyes; dícsérem elhatározásukat, de figyelmeztetem önöket, ne hagyják magukat az imponáló nagyság által megtéveszteni, hanem térjenek inkább a lelki élet forrásaihoz. Vessük meg magunkban a lelki élet alapjait, a halálos bűn gyűlöletét, fejlesszük a keresztény önmegtagadást és erényt, alapítsuk és izmosítsuk magunkban a jellemet; akkor azon paucissimi, azon nagyon kevesek közé tartozunk majd, akik a kitartó buzgóságnak és életkedvnek rendkívüli kegyelmét megkapják s egy egész életen át Isten szolgálatában mint a szellem és a jellem harcosai állnak.

II. Az összeszedettségről.

(1898)

K. T. U.! Hol keressem az Istent? Az Úr Jézus helyett előttünk áll a Boldogságos Szűz s az ő Istenbe elmerült lelke; az az ünneplő hangulat, amely őt körülveszi, azt hirdeti, hogy az Istent önmagunkban kell keresnünk. Valamint mikor az Úr Jézus még meg nem született, maga az egész megváltás és az egész kegyelem a Szent Szűznek Istennel egyesült lelkében volt, épúgy miután már Krisztus megszületett és tőlünk újra elment, az egész tökéletesség és az egész boldogság az emberi lélekben van. A Boldogságos Szűz Mária az Úr Jézus születése előtt: eszményképe az Istennel egyesült, az Istent önmagában hordozó, következőleg teljesen boldog és tökéletes léleknek. Ha gondolhatnám és felfoghatnám, hogy a Boldogságos Szűznek lelke mily fenséges kontemplációba merül el, mikor önmagában hordozza az Istent, ha ki birnám mérni azokat a mélységeket, amelyekbe elmerül, mikor

önmagába merül, akkor sikerülne ecsetelnem a tökélyt és boldogságot is s egyszersmind rákényszeríteném lelkünkre a szükségességet, hogy kizárólag önmagunkban keressük a boldogságot és tökéletességet.

De hát oly nehéz föladat-e ez, mikor a szentírás máshol is hirdeti: regnum Dei intra vos est, az Isten országa bennetek van? Ha meg akarjátok találni az Istent országával, gazdagságával, boldogságával, kincseivel együtt, keressétek azt önmagatokban. S nemcsak a szentírás, de még Kant is mondja, hogy a csillagos égboltnál hatalmasabb argumentum az Isten létének bizonyítására a lelkiismeret és öntudat, mert közvetlenül jobban érintkezik az emberi lélek az Istennel önmagában, mint a csillagos égen át; az a csillagos égbolt is csak akkor lesz argumentuma az Istennek, ha visszatükröződik lelkünkön. Az Isten képe pedig ott ragyog közvetlenül bennünk, nem a hideg csillag fényében, hanem az emberi lélek gondolataiban és érzelmeiben. Nézzenek bele önmagukba, ott az Isten képe: az Isten mérhetetlenségének képe az emberi gondolat határtalansága, az Isten szentségének képe az emberi lelkiismeret felelősségének érzete; az Isten hatalmának képe az emberi akarat függetlensége; az Isten boldogságának képe a tiszta lelkiismeret édessége; itt az Isten képe.

Ezt a képet nemesíteni, tökéletesíteni, ezeket az isteni vonásokat szebben, szimmetrikusabban kihúzni, öntudatunkra hozni minél teljesebben és élénkebben, ez törekvésünk. Ezt a keresztény aszkézis úgy fejezi ki: összeszedettség, önmagába térés, elmélyedés. Mindezt nem érhetjük el másképp, mint folytonos törekvés, a léleknek és összes erőinek egységesítése által. Ne csodálkozzanak tehát, ha én ettől az eszményképtől, az Istent, az egész tökéletességet önmagában hordozó Boldogságos Szűztől rátérek arra a háromféle egységesítésre, ami a tökéletesedésben a mi feladatunk.

1. Az első egységesítés *az ember érzéki életének egységesítése.* Az érzékek szétszedik az embert. Az embernek érzéki élete bámulatos világ; amilyen a tenger hullámzása, amilyen a nyári napnyugtakor elmosódó és egymásután kigyulladó színek hosszú sora, oly kifogyhatatlan az érzéki világ benyomásainak és érzeteinek sora; egyik hullám a másik után a tengeren, egyik benyomás a másik után az emberi lélekben; egyik szín a másik után a napnyugta egén, egyik érzelem a másik után a szívben! Nem szabad kicsinyelnünk ezt az érzéki világot, hiszen az egész művészet és tudomány rajta

épül. Művészetté lesz a gondolat és tudománnyá az eszme a természet benyomásai alatt. De jóllehet az érzéki világ az emberi művészetnek és tudománynak lépcsője, mégis veszedelmes és sikamlós lépcső az, amelyen az ember könnyen elveszti egyensúlyát és elbukhatik; az érzék ugyanis épúgy olthat gondolatot, mint ahogy gyujthat. Az érzéki világ más tekintetben szétszedő hatalom, amely az összeszedettséget, illetőleg az emberi lélek egységét megtöri. Az érzéki benyomások árja olyan, mint a rohanó Vág folyó, mikor a sziklának iramlik, és az ember összeszedettsége olyan, mint a tutaj, odavágódik a tutaj, s minden szálfája másfelé siet: épúgy az érzéki lélek a benyomás sokféleségétől ragadtatik, vágódik, iramlik s önmagát elveszti. Ha az érzéki világ folytonos hullámzás, nemde kormányra van szüksége; ha benyomásai folytonosan ismétlő színjáték, nemde e tarka játékba irányító eszme kell, amely azt a sok színt összefoglalja és egységesítse? Érzéki életünkbe, benyomásaink eligazításához erős akarat kell, amely irányt adjon nekik. Különben e sürgető szükséget önök nagyon jól ismerik, hiszen minden meditációban okvetlenül rá kell térniök, és ha lelkük üdvösségét és művelődését szívükön hordják, ezen kötelesség alól ki nem bújhatnak. Az ember érzi, hogy az érzékek csak akkor lesznek szolgálatára, ha megtagadja magát s ha rendszeresen felteszi magában: minél kevesebbet juttatok magamnak az érzéki világból. Valamint a szép termet hízás által elvész és a szép alak torzalakká válik, mert sokat szedett magára az anyagból, épúgy a lélek eltorzul, ha többet élvez az érzékiekből s az őt környező világból, mint amennyi erőinek kifejlesztésére szükséges, s óvakodnia kell, hogy az érzék el ne lepje az eszmét s benyomásai el ne nyomják a gondolatot. Szent Pál szerette mondani: Habentes alimenta et quibus tegamur, his contenti sumus, s e szavak is ránk azt a benyomást teszik: minél kevesebbet az érzéki világból. A keresztény erény is így érez; nem akar érzéki világhoz tapadó, hanem lendületes lelkeket, melyek minél kevesebbet élveznek az érzékiből, hogy annál többet élvezzenek a szellemiből.

2. A második egységesítés a *törekvések egyesítése*. Úgye az ember már itt a szemináriumban is mindenfélével foglalkozhatik; az életben pedig pláne mindenféle munka- és foglalkozásra akadunk, részint állásunknak, részint hajlamainknak megfelelőleg: írunk, olvasunk, dolgozunk, ilyen vagy olyan vállalatba kapunk, lefognak minket, érdeklődésbe vonnak egyletek, irányzatok; nem csodálkozom, hogy egy

buzgó pap azt mondta nekem, hogy ő falun nem fekszik le előbb tizenegy-tizenkét óránál, a pesti katechéták, főleg most, mikor nemcsak a szószéken és iskolában, hanem a társadalmi téren is foglalkoznak, szét vannak szedve, hogy alig találnak perceket, amelyeket önmaguknak szentelhetnek.

Ne quid nimis! A lelki élet tanítói egyre hangoztatják: nem szabad túlsokat dolgozni. Különös paradoxonnak, ellentmondásnak látszik ez: buzdítanak, hogy dolgozzunk minél többet az Isten dicsőségére; szemeink elé állítanak szellemi óriásokat, Xaveri szent Ferencet, Szent Ignácot, Néri szent Fülöpöt s aztán rávágják: Nem szabad túlsokat dolgozni. Mennyit nem szabad dolgozni? Soha annyit, hogy az ember elhanyagolja magát; nem szabad annyit gyóntatni, hogy az ember maga ne gyónjék; nem szabad annyit dolgozni, hogy a lelki olvasmányt vagy a breviáriumot elmulassza; mert mit használ az olyan munka, melynél fogva a legfőbb munkát kicsinyeljük vagy elmulasztjuk. Ime, a szétforgácsolt, irányát és erényét vesztett akarat. Akarni, amit az Isten akar: ez a valódi bölcseség! Ezen egységesítés által lesz az ember osztatlan, már pedig aki erős akar lenni, annak osztatlannak is kell lennie. Azt mondja Szent Pál apostol: Unum corpus, unus spiritus, una fides, una spes vocationis, egy test, egy lélek, egy hit, egy remény, egy hivatás; minden tekintetben kell az embernek egynek lennie. Ez a gondolat pedig, hogy csakis azt akarom, amit az Úr akar, elsősorban tehát lelkem tökéletesítését, oly hatalmas cél, amely akármilyen magasra törő léleknek lendületet adhat. Volt kispap, aki azt mondta, nem kívánok semmi mást a földön, csak hogy misézhessem; ó, ha azt a szót beváltja, ha lelke számára nem keres semmi egyebet, mint az erőnek ezt a forrását, ha aztán ebből a forrásból tele szívja lelkét öntudatos erővel, milyen hatalmas lélek válnék belőle! Rettenthetetlen ember az, aki ilyen akarattal akar egyet és pedig azt, amit az Úr akar.

Önök is papok akarnak lenni; most a szemináriumban elhiszem, hogy nem akarnak semmi mást, mint lelkesülést, buzgóságot; a naponkinti szentmisével minden kívánságukat kielégíthetőnek gondolják; erős, rettenthetetlen embernek tartják azt, aki mindenképen csak az Istent keresi. Szó sincs róla, hogy tán kifogásolni akarnám vagy hibáztatnám ezt a felfogást; igazuk van. A nehézség és a veszedelem a nagy és szép felfogásnak érvényesítésében fekszik; majd elválik az életben, hogy kiviszik-e. Unam petii a Domino, hanc requiram, egyet akartam és egyet kértem az Úrtól,

hogy szívvel-lélekkel az övé legyek, hogy csak az ő akaratát keressem, hogy mint szolga lakjam az Isten házában, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitae meae.

3. A harmadik egységesítés *az értelemnek és az akaratnak aktuális egysége*, vagyis, hogy az ember ne gondoljon sokat és sokfélét, hanem gyakran gondoljon az Úristenre és ébressze fel az indulatokat, amelyek feléje iparkodnak. Nem elég állapotszerűleg egyesülve lenni Istennel; szükséges azt gyakran öntudattá fejleszteni. Nem elég, hogy van szemünk, hanem kell, hogy az beteljék fénnyel; nem elég, hogy van értelmünk és akaratunk, s hogy az Isten lakik benne, hanem szükséges, hogy e boldogító közelség meleg, bizalmas szeretetté váljék. Ha annyi sok más gondolat űzi egymást szívünkben, vajjon csak az Istenre való gondolat jöjjön nálunk fehérhollószámba? Az Úr is, Jézus is ezt látszik sürgetni, ezt a tényleges gondolatot és indulatot, midőn Mártának mondja: «Martha, Martha sollicita es... porro unum est necessarium». Az Istenre való gondolat s a feléje törő indulat az Isten illata az emberi lélekben.

És most visszatérek megint a Boldogságos Szűz Máriára. A Szent Szűz az Úr Jézust magában hordja. Minden gondolata, minden érzelme nála pihen, nála időz. A Boldogságos Szűznek szíve és az isteni Megváltónak szíve egy dobbanásban dobban; a Boldogságos Szűz s a kisded egy lélekzésből él; a Boldogságos Szűz és a kisded lelke az élet egységében forr össze; az Isten országa bennetek van, ez a szó egyetlen léleknél se vált be úgy, mint a Krisztus születését váró Boldogságos Szűznél. Számára az egész világ fakó és színtelen, nem is szorult rá szívében hordozván kincsét. Van-e eszmény, mely az elmélyedés, a magábatérés, az önmagába térő lélek képét ragyogóbban tüntetné föl, mint a várakozó Szent Szűz? Sok festő iparkodott a Boldogságos Szűz Máriát elmerültségében s boldog anyaságában megjeleníteni, de valljuk be, kevésnek sikerült; erről csak annak van fogalma, aki azt maga átélte. Ki birná azt átélni? Kicsoda képes annyira elmélyedni. Ha a Boldogságos Szűz Máriának elmélyedését veszem, nem is mondhatom meditációnak, hanem kontemplációnak, annyira van tőlünk, mint a sas repülése a poros országút fölött. Hasonlókép a Boldogságos Szűznek lelkét ünneplő léleknek nézem; ha mi Istenhez közelebb akarunk férni, úgye dolgoznunk kell; hosszú hétköznap a mi világunk; a Boldogságos Szűznek Istennel egyesült lelke valóságos vasárnapi lélek; a hétköznapi világban is vasárnapi

gondolatokkal járt körül. Nézzék a szántovetőt a tavaszi hétköznapi munkában, fáradalom és teher az élete; ha azonban vasárnap a litánia után ünneplő ruhában kimegy a barázdák közé sétálni, hogy szemügyre vegye munkáját s az Isten áldását, akkor már ünneplő gondolatokkal, hálával s reménnyel telt szívvel jár föl-alá. Szűz Mária ugyancsak ünneplő lélek; homlokán ott dereng a species aeterni; mindent, amit lát, az alatt a species alatt látja, s ezt nem kívülről veszi, hanem önmagából meríti.

Ha akarunk, k. b., az elmélyedő Szűznek gyermekei lenni, iparkodjunk önmagunkba tért, egységes törekvő lelkek lenni. A Szent Szűz ünneplő hangulata, amelyben az Úr Jézus születését várja, buzdítson minket a lelki élet mélyeibe való leszállásra!

III. Szeressük Istent érzelemmel is.

(1899)

K. T. U.! Ma ugyan Szent Józsefnek patrociniuma van, hanem tegnapelőtt a breviáriumban egy hely lekötötte a figyelmemet, mely Szent Anzelmről a következőt mondja: Diurno enim tempore in exercitiis monasticis docendo, emenso, quod reliquum erat noctis somno subtrahebat, ut divinis meditationibus, quas perenni lacrimarum imbre fovebat, mentem recrearet; és annyira beleveszi magát lelkembe, hogy nem tudok szabadulni benyomása alól és gondolataimat önökkel is közölni szeretném. Ime, egy szentnek lélektana! Dolgozni és aztán az Istennel való társalgásban felüdülni! Lehet-e akkor kifáradni, lehet-e akkor kiszáradni, ha harmatos meditációkban tudja az ember lelkét felüdíteni? Miért szárad, miért fárad ki a nem szent, miért tompítják az élet nehézségei buzgalmát? Mindenesetre azért, mert kiapadnak lelkesülésének forrásai, elfáradnak eszményeinek szárnyai; az élet kegyetlensége, az az érzéketlen világ ölbe rakatja vele karjait s elmondatja vele: hiába; de ha buzgóságunk forrása maga az Úristen és ha Istennel folytonos összeköttetésben élünk, ne féljünk!

Azonban lehetetlen, hogy valaki buzduljon s lényének megfelelő szeretetre szert tegyen, ha csak ésszel, értelmi elvonással lép az Isten elé. Nekem az a gondolatom van, hogy a vallást érzékíteni kell, s üdvhozó hatalommá e szelíd meggyőződés majd csak akkor válik bennünk, ha egész természetünkkel, nemcsak gondolatainkkal, akaratunkkal, nemcsak

értelmes szeretetünkkel, hanem érzelmeink- s gerjedelmeinkkel lépünk bele. S nem akarja-e azt a szentírás is, mikor azt köti lelkünkre: Diliges Dominum tuum ex toto corde, ex tota amina et ex omnibus viribis tuis? Mi az a cor, mi az az anima? Az az egész ember, sőt épen az az anima, az az emberi, az a tapadó, az a melegkezű, az a forrószívű, az a pezsgővérű lélek. Nem akarja-e ezt az egyház is? Mire való tehát az egyházban a művészet, úgye érzékíteni akarja a hitet? Maga az Oltáriszentség nem-e ennek az érzékítő szeretetnek egyik eszköze? Miért van közel az Úristen az emberhez, jóllehet lefátyolozva a hitnek titkában? Miért építi a kereszténység ezeket a szép, kedves oltárokat, miért borította le a lépcsőket szőnyeggel, miért festi ki a falakat, miért olyan selymes, mint a thalamus sponsi, mint jegyesnek nyughelye, a tabernaculum? Miért teszünk virágokat az oltárra? Nemde azért, hogy érzékítsük a hitet s a szeretetet? Következőleg azt gondolom, ha az ember félig megy csak bele a hitbe és a természetfölöttibe, nem fogja megragadni fönsége s szépsége; szíve hideg marad, nem forr fel, nem bírja kiválasztani teljes emberi szeretetté az Isten szeretetét; mondjuk tehát ki a merész szót: érzékítsük a szeretetünket.

És valóban, k. b., az isteni Megváltó úgy tárja ki elénk szép, nagy lelkének vonásait, hogy még az érzéki szeretetet is lekösse bennünk. Az Úr Jézusnak fönséges alakja elsősorban értelmünkhöz fordul, de ez alak nem választja ki magából azokat a vonásokat, melyek szívünk szeretetét képesek megnyerni. Jézus a lelkek vezére, a lelkek atyja, pásztora és egykor bírája, kifejti nagy, fönséges személyiségének összes varázsát, hogy csodálhassuk, szerethessük, lelkesülhessünk érte. Az ideális szeretet okvetlenül föltételezi a fönséget és méltóságot; az. aki mást szeret, kívánja, hogy ez nagy és hatalmas legyen, mert a szeretet olvaszt, és én csak akkor szerethetek igazán valakit, főleg azzal a szeretettel, amelyet az Isten kíván, ha ő nekem imponál. Az Úr Jézusnak ideális jelleme van; nagy a lelke, nagy a szíve. Ez a nagy lélek és szív, az ideális szeretet fönségével és tökélyével lép elénk s arra kényszerít, hogy hódoljunk meg neki s teljes odaadással függjünk rajta. Függeni az isteni Megváltó fönségén és pihenni az ő szent szívén, ez a kettő együtt jár. Mikor magas lelkéhez emel, ugyanakkor Szentséges Szívéhez szorít; mikor behatolunk az Úr Jézusnak gondolataiba, megmelegszünk Szentséges Szívén is: Jézus imádandó személye oly gazdag és hatalmas, hogy képes megmelegíteni az egész embert, nemcsak

értelmét és akaratát, hanem szívét. De ha az Úr Jézus mint ember közeledik hozzánk, ha a térben van nálunk, ha házakban lakik, ha telekkönyvezni lehet házait és fölszámítani az Isten-tisztelet kiadásait: vegyük mi is őt, mint egyikét közülünk, siessünk mi is elébe; ha leereszkedik hozzánk, boruljunk lábaihoz; ha sürget és hív, iparkodjunk minél közelebb jutni hozzá; ha akarja, hogy értelmünk és akaratunk övé legyen, ajánljuk föl egyszersmind szívünket, érzékítsük meg a hitet s az értelmes szeretetet! S mi által történik ez? Először azáltal, hogy mi az isteni Megváltót ott, ahol jelentkezik, tehát elsősorban a templomban, az oltáron s az Oltáriszentségben a legmélyebb gyermeki tisztelettel vesszük körül; rendkívül megbecsüljük a templomot, úgy akár egy királyi palotát; érzéket nevelünk magunkban a templom fensége, szentsége tisztasága iránt, érzéket nevelünk az Isten-tisztelet eszközei, edényei, a Krisztus teste és vére iránt. A nagy tiszteletet az Úr Jézus iránt kifejezzük tisztaságában, kezünk gyengéd érintésében, amikor az Oltáriszentséget érintjük. Nagy figyelemmel viseltetünk a corporalék és purificatoriumok tisztasága iránt, amelyekbe Krisztus testét, mint a régi temetési sindonokba csavarjuk, és akarjuk ezt az érzéket másokban is nevelni, hogy az érzéki tisztelet is vegye körül mindenütt az Istent. Nagy hasznunkra fog ez válni sok esetben; mikor lelkünk elfáradt s szívünk lehangolódik, akkor a külső tisztelet képezi majd az Úr közelségének érezhető légkörét.

2. Ez az egyik dolog; a másik pedig az, hogy az Úr Jézushoz való viszonyunkat teljesen emberi érzelmek alapjára fektetjük s valamint fenségével szemben érzékileg is megnyilatkozó tisztelettel, úgy szeretetreméltóságával szemben érzelmes, természetes szívélyességgel viseltetünk. És valóban, milyen az emberi szeretet? *a)* Nemde érzelmes? Az Úr Jézust érzelemmel is kell szeretnünk. Mondják csak, van-e ember, aki oly száraz volna, hogy kedves barátját érzelemmel szeretni nem tudná? Van-e ember, aki mást szeret és nem érzi, hogy keze forró, mikor a kezét érinti, hogy olyan valami tapadó a szeretete, szeretné az illetőt átkarolni, érzi, hogy melegebb a szíve tájéka, ha mellette van; van-e szív, amely szeret és amely érzelmesen nem szeret? *b)* Milyen a szeretet továbbá? A szeretet gyengéd; a szeretetnek vannak énekei, meleg tekintetei, vannak virágai, koszorúi. Ha az Úr Jézus tényleg közel van hozzánk, ezzel az érzelmes, gyengéd szeretettel járuljunk hozzá. Érzelmes szeretetünk az Oltáriszentséget virággal díszíti, a legszebb piros szegfűket tűzi oda oltárára; a legszebb

énekre zendít rá, hogy azáltal érzelme fakadjon ; meggyujtja gyertyáit, hogy a gyertya lobogó tüze, az az eleven fény szemébe sugározzék s lelkét földerítse. *c)* A szív szeretete illatos ; aki mást szeret, az kellemes benyomást érez, mintha a tavasznak lehelete csapná meg arcát ; érzi, hogy jól esik neki : oleum effusum nomen tuum. És, k. b., nem kívánta-e az isteni Megváltó, mikor a földön élt, hogy érzelmes, gyengéd, illatos, meleg, hangulatos szeretettel szeressük őt? Nem tetszett-e neki Mária Magdolna kenete, nem mondja-e a szentírás, hogy betelt az egész ház a nardusolaj illatával, s ez illatárba illettek olyan jól bele az illatos szerető lelkek? Nem tetszett-e az isteni Megváltónak az érzéki ragaszkodó szeretet? Hogy az asszonyok húsvét reggelén sírjához kimentek, hogy Krisztus testét fűszerrel, amely a rothadást megakasztja, illatos kenettel, mely a sírt is kellemessé teszi, elborítsák? S mi az Úr Jézus szemrehányása, mikor Simon farizeus házába tér? Introivi in domum tuam et osculum non dedisti mihi, és nem csókoltál meg engem. De Istenem, ez a nagy Krisztus nincs annyira, mint egy stoikus bölcsész, aki minden érzelmet megvet, akinek hideg tekintete elől megfagyna az ember szíve? Nem; ő akarja, hogy megcsókolja az, aki őt fogadja.

És az egyház, k. t. u., az ő érző szerveiben, értem a szenteket, hogy tud sírni, fohászkodni! Szent elragadtatásban szinte szemmel látják az Istent ! Az Úristen anticipáltatja velük az örök boldogságot, amelyben a lélek színről-színre látja az Istent s megpihen szívén. Külső szertartásaiban ugyancsak az érzelmes szeretet útján jár. Fölkeni balzsammal kelyheit, hogy az Úrvacsora balzsamos, illatos legyen ; minden kehely, patena föl van kenve olajjal. Eszembe jön a Mária Magdolna vendégsége ; az Úr Jézus akar érzékileg is illatos körben mozogni. És gondoljunk az Úrnapra, az Oltáriszentség ünnepére, arra a virágdíszre, arra a sok koszorúra és rózsára, arra a menetre, arra az igazán pálmaágos diadalmi menetre, amellyel az Úr Jézust körülhordjuk ott, ahol lakunk, érzünk és szeretünk. Ne kössük meg az emberi szívet ; aki megköti és nem szereti érzelemmel az Istent, az még nem elég ember, még nem ismeri a hit tulajdonképeni erejét és titkát : Diliges Dominum ex toto corde tuo ; corde, corde ; szeresd az Istent a te érző szíved szeretetével. Lássák, k. b., ettől az érzékileg forró szeretettől olvad át aztán az egész lélek az Isten szolgálatába ; lekonyul, mint a gyertya a melegben, kettős tűztől : saját lángjától s a környező melegtől. Ha az ember az Úristen, forró, érző szeretettel szereti, minden nehézséget legyőz

mint egész ember áll ki a küzdtérre, megvan vigasza és öröme; míg ellenben, ha lelkünk felsőbb tehetségei megnyugosznak ugyan benne, de érzelmeinket és hangulatainkat ki nem elégítjük, félszegek leszünk és sokat botlunk.

E forró érzelmes szeretet légkörében fejlik ki aztán a legszebb erény : az áldozat szelleme. Az áldozat az érző szívnek virága, még pedig legszebb virága. Jézus áldozatos szeretetének diadalmenete is illatos volt, olajfa- és pálmaágakkal fogadták ; rövid pihenőt tartott a coenaculumban s azután a keresztfán nyílt meg szent sebeinek öt rózsája, mely mámoros illatot lehelt s a világot illattal töltötte el: et impleta est tota domus ex odore. Jézus szeretett, érzelmesen mindvégig ; szeressük tehát mi is virágos, gyengéd szeretettel, akkor majd előbb-utóbb azon vesszük észre magunkat, hogy pálmaágat szorongatunk kezünkben s szívünk áldozat után eped.

Erre akartam önöket figyelmeztetni ; ne vágják ketté magukban a lelket; szeressük az Istent necsak értelmes akaratunkkal, hanem érző, forró szívünkkel, mert különben elragadják előlünk a pálmát azok a szerető, áldozatos lelkek, kik együgyűségükben Istenért nagyot tudnak tenni ; elragadják a pálmát azok, kik nemcsak imádkozni tudnak, hanem az Úr Jézussal sírni, és akik nemcsak thust, hanem mirrhát is ajánlanak neki, ők kötik egybe a rózsát a pálmaággal. Már pedig nem azért tanulunk mi theológiát, nem azért akarunk mi felszenteltetni, hogy kenetlen lelkek legyünk, hanem azért akarunk minél többet tudni Istenről, hogy annál mélyebben és lángolóbban érezzünk vele ; azért akarjuk felkenni a kezünket, hogy illatos legyen lelkünk és szívünk is, hogy Istent forrón szeressük.

Rajta, igyekezzünk, hogy beteljesedjék rajtunk a főparancs : Szeresd az Istent teljes szívedből, teljes lelkedből, minden erődből, nemcsak a léleknek, de a szívnek erejéből.

IV. Ész és szív.

(1905)

Gyönyörű képben adja elő Sienkievicz nem annyira az ember teremtésének, mint inkább az ember természetének titkát. Az Isten, mondja ő, már teremtett férfiút, adott bele erőt, észt, dacot, bátorságot ; de ez csak egy oldala az életnek. Ezektől a tulajdonságoktól a kultúra Prokrustes-ágyán gyötrődő vergődés lehet az élet, mert a ragyogó ész

elsötétülhet s az az erős akarat maga-magát gyötörheti; kell az életbe szépség, jóság, erény, bensőség és mélység, szóval — szív. És teremtette az Isten az asszonyt. A lótusvirágnak mondá: amilyen vagy te a virágok között, olyan váljék belőled az emberek között; s előállt egy bájos, tiszta, szép leány.

Hová tegyelek? — kérdezte most az Alkotó. Ragyog a lelked; felviszlek a hegycsúcsokra, jégmezőkre; ott nem tapad lelkedhez por, sár, — tiszta maradsz! A leány azt felelte: oda ne vigy, ott nagyon hideg van, ott megfagyok. Tiszta vagy, folytatá az Úr; az óceán tiszta hullámaira viszlek, ott ringhatsz, mint a vizirózsa. De a leány azt mondta: ott viharok vannak, oda nem megyek, ott elpusztulok. Szende vagy, szelíd vagy, szereted a csendet, a pusztába viszlek, ott nem bánt senki. Ah, ott lenni ijesztő, ott kísértetek járnak s a pokol izzó lehelete kergeti a számum szelét; elhervadok; oda nem megyek, válaszolá újólag a leány. Kincs vagy, gyöngy vagy, menj a föld mélyébe, elrejtelek földalatti barlangokba, építek neked gyöngyből, stalaktitokból drága palotát, kristályjegecekből hajlékot, menhelyet. De a leány erre is azt felelte: ott nyirkos, hideg a levegő, végre is ott meghalok. Tehát végre is hová tegyelek? S meglátá a leány a férfit, s arra kérte az Alkotót: bízz engem erre. Jól van, felelte az Úr, menj hozzá. Mikor a leány belenézett a férfi lelkébe, ott látta az értelmi magaslatoknak havas, jeges csúcsait, ott látta a problémáknak, törekvéseknek óceánjait, ott a lemondás és kétségbeesés örvényeit. Menekülni akart. Nem, ne menj sehová! Te vagy a szépség, a jóság, a szentség, a szív. Azokra a jeges hócsúcsokra te onts napsugarat, a pusztából te varázsold elő a kerteket, a homoktölcsérekből virágkelyheket, hidald át a mélység örvényeit, a mélységektől ne félj, neked szárnyaid vannak. És a leány ott maradt.

Nem elég az ész, nem elég a gondolat. Az ember életét megérteni, problémáit megoldani, aki ezt akarja, annak az észhez szívet is kell fűznie. Észből és vérből, fényből és tűzből áll az ember. Tudományt, művészetet, erkölcsöt, vallást kell az embernek egybeolvasztania, csak így kerül elő a szép, nemes és gazdag élet. Erre akarom én kegyeteket, mélyen tisztelt hallgatóim, figyelmeztetni.

Elsőben is az értelem világába bele kell nekünk állítani a szívet. Mert nincs fölséges, nagy, hatalmas gondolat, melyben az érzelem nem vibrál, melyet a szív nem melegít. A gondolat hideg, ha nem szeretjük azt, s míg hideg, ki nem fejti

pompáját. Gondolataink aszerint lesznek melegek, amint szívünk is érzi azokat. Két asszony közül egyiknek látása hidegen hagy, míg a másik elragad engemet. Aki hidegen hagy, az rám nézve idegen, akinek látása feldobogtatja szívemet, az az én anyám. A gondolat nem az észnek tükrözésétől lesz elragadó, hanem a szívnek melegétől és az érzelmek lüktetésétől. Épen így nem lehetnek azok nagy gondolatok, amelyeket az ember nem szeret. Míg a gondolatot nem szeretjük, addig gyönge és tehetetlen az. De ha megszeretjük, belénk ereszti millió gyökérszálait, átfog láthatatlan karokkal, kísért csodás igézettel. Nagy az ember előtt csak a szív révén lehet. Nincs erő a legfelségesebb problémában, nincs hatalom a legmélységesebb titokban, csak annyi van mindkettőben, amennyit az ember bennük megszeretni bír.

Mit gondolnak, m. t. h., mi a hit? — Gondolat, amelyben az akarat érvényesül, ítélet, amelyben az odaadás, megnyugvás, a szívnek örök reménye s a bizalom piheg: gondolat, mely szívvel van tele. Azt mondja önöknek a kiskáté, hogy hinni annyit tesz, mint igaznak tartani azt, amit más mond, és pedig azért, mert ő mondja. Ez egy dialektikus definicio. Tulajdonképen mit tesz hinni? Odaadni magát a tekintélynek, a bizalomkeltő erőnek, meggyökeresedni a bizalomban, két gyémánt sarokba egy életet beleakasztani, kiindulni az örök élet felé! Amint az ember a boldogságot szomjazza, észreveszi, hogy a dialektika hideg műtét, a hit ellenben meleg, lelkes, mélységes élet, mely az akarat forrásából, a szívből táplálkozik.

Mi a meggyőződés? Itélet. Itélet, — egy logikai fogalom! A meggyőződés meggyökeresedett ítélet, a meggyőződés akarat, acél. Ami a meggyőződésben erő van, az nem a dialektikából folyt, az a psziché, a lélek.

Mi a kutató tudomány? Gondolat, melyet hevít a vágy, mely velőt emészt, mely szemvilágot kiolt, hogy egy más világgal ismertesse meg az embert. A tudomány az, amely Kolumbusokat a tengerekre indít, Champolliont az egyiptomi sírüregekben elhervasztja, az ékiratok fölfedezőjét a perzsa Perzepolis pusztáinak napsugaraitól megvakítja. A tudomány életszomj, sóvárgás, áldozat, szenvedély és odaadás. A tudomány szellem és élet.

Mi az eszmény? Gondolat, mely ki van tüzesedve az érzelemtől; melyben az idealizmus pathosza lüktet. Két szárnya van, amely fölemeli az embert mindenen fölül. A kis világ összetöpörödik az eszme fönséges arányai előtt. Ami

az eszményben erő és élet, az nem dialektika, hanem akarat.

Az önök nagy gondolatai a szív által nagyok. Az eszmények a szív sugárzásában élnek. Az önök hite nem a dialektika csengő érce és pengő cimbalomja, mert önök életet, eszményt akarnak, — és ha ezt akarják, úgy bele kell vinni szellemi életükbe a szívet.

Tehát másodszor szívet kell nekünk beleállítanunk a mi kultúrvilágunkba, melynek szövőszékén két hatalom dolgozik: az egyik a technikai haladás, a másik a nagy társadalmi elvek, amelyek az emberiséget emelik, s ezt a századok fokain más és más alakba öntik. Ezek az elvek a szív és ész melegében érlelődnek. Legyenek meggyőződve, m. t. h., a gondolatok úgy érlelődnek, mint a magvak, úgy tüzesednek ki, mint a csillagok. Valamint minden évszaknak megvan a virága, mindig több és több lepi el a mezőt, amint a nap melegítő és érlelő erejéből többet és többet kíván fejlődéséhez, s valamint az éjtszakában, minél sötétebb az, annál több és több ragyogó új csillagot fedez föl szemünk: úgy érlelődnek és érvényesülnek társadalmunkban is az eszmék emberi érzésünk tökéletesedésével.

Szabadság! mily régi gondolat. Ezt a szabadságot kompromittálta a klasszicizmus az emberi rabszolgasággal, a középkor a jobbágysággal s a modern élet a bérmunkások páriaságával. Itt is érlelődnek a gondolatok, ezekre is megjön majd az igazi nyár, amidőn majd kifejtik összes erőiket és illatukkal elbódítják majd az embereket. Tekintsük a világtörténetet! Világ teremtése óta tudták azt az emberek, hogy egyenlők, hogy a kultúra közkincs, hogy a szabadság édes mindnyájunké. De milyen más és más érzéssel karolták azt föl. A klasszikus kor az egyenlőséget néhány ember egyeduralmával kombinálta — és a többinek helóta sorsa lett, — a középkor a rendiséggel és a tömegek jogtalanságával, a modern kor számtalan embernek mostoha sorsával. Érnek a gondolatok, jön ezekre is tavasz és nyár, és lesz egy más egyenlőség a földön. És ezt a haladást nem a dialektika és az ész, hanem a szív sietteti. Vigyük hát bele az életbe a szívet, szeretetet és jóindulatot!

Érzés kell mindenhez. Mi az érzés? Psziché s pszichológia! «Semmi sem fogja kegyeteket segíteni, — mondja Dosztojevszkij —, sem szervezet, se jog, se parlament, hanem egyedül a jóindulat, a nemes akarat. Ha minden paraszt Oroszországban életében csak egyetlen fát ültetne is, Oroszország para-

dicsommá válnék.» — Én meg azt mondom: ha minden ember csak egy embert boldogítana is, akkor a föld mennyországgá válnék!

Egyesegyedül a szívnek bensőségével, melegével alakul át a világ. Jól mondja egy modern német író: «Nur was wir teilen, nimmer was wir geben; der Gabe ohne den Geber fehlt das Leben; nem amit adsz, csak amit megosztasz, az a jóság». Csak igaz ember képes embertársát segíteni. Akiben nincs szív, legyen bár fejében a világ tudománya, nincs missziója az emberiség boldogítására.

Nekünk harmadszor, m. t. h., bele kell állítani a szívet saját lelki világunkba is. A lelki világ fénye s melege a bízó lélek, mely *nem kételkedik, az eszményt tisztelő szív a lélek, mely mennyországot hordoz* . . ., aki magát mindenekfölött becsüli. Ha emberek akarunk lenni a javából, ha ki akarunk fejlődni az Isten gondolatai szerint saját lelkünk örömére és mások boldogítására: abba a belső emberbe állítsuk bele a szívet, szeressük mindenekfölött az életet, mint az Isten legistenibb adományát, szeressük a művésznek hevével, hogy az ember alakítsa magát és egész idealizmusát árassza és öntse ki saját lelki belső világára. Mi tudjuk harmonizálni a vonalakat, a színeket és a hangot. A művész kifaragja a követ, a fát, ércet olvaszt és kovácsol. Akropolis lesz a kőből, márványszirtből Apolló, a színekből Madonna, a hangokból harmónia, — s csak a szív, a lélek belső világa legyen kopár, hideg, alaktalan, kultúraellenes? Csak szívünkben legyen diszharmónia, csak ott terjengjen pusztaság virágok nélkül, üregek meleg nélkül? Emberek, alakítsátok át önmagatokat! Ezt csak szenvedélyes szív teheti. Emberek harmonizáljátok szíveiteket! Kevés öröm van az ember életében; mert örülni csak az tud, aki az erkölcsi rendről meg van győződve.

Azért csikorog a nagyvilág tengelye, mert nincs megkenve — nem a szociális olajcseppel, hanem a belsőség, átélt nemes érzések örömolajával. Ne keressétek kívül, keressétek önmagatokban, saját lelki öntudatotok világában az örömet. Ott nyílnak az örömnek legbővebb forrásai. Azért nincs bennetek igazán hódító erő, mert a ti eszményeitek üresek, a gondolat szegény és a tízparancsolat csengő érc. Hiányzik belőlük az élet hódító ereje, a tartalmas, meleg, az átélt eszményiség. Mihelyt ennek szépsége kialakult, győztetek. Lesz-e valakinek kifogása a Mária-kultusz ellen, ha mindenki a Madonna szépségét alakítja ki lelkében? Lehet-e valakinek kifogása a szent kereszt ellen, ha az áldozat

fönségét éljük át lelkünkben? Fog-e kételkedni valaki a Krisztus feltámadásában, ha átéltétek lelketek tavaszát? Lesz-e valakinek kifogása Krisztus mennybemenetele ellen, ha fölmentetek az «excelsior» ösvényein és eltaláltatok a mennyországba.

Nos és most értik, m. t. h., hogy miért kell szív a gondolatokba, társadalomba, egyéniségbe? — miért a tudományba, művészetbe, lelki világba? Ha megértették, akkor azt is értik, hogy a kereszténység, az anyaszentegyház miért mutat hit, evangélium, ima és kánonok fölött el a *Jézus szent Szívére!*

Emberek, nem disputálni, nem is álmélkodni és nem is filozofálni: csak hinni! A krisztusi szívet hozzátok magatok közé! Az győz, ki ezt megteszi! Mert tudásnál mélyebb, gondolatnál hatalmasabb, kutatásnál ingerlőbb, erőnél erősebb, kincsnél gazdagabb az a «supereminens scientiae caritas Christi, — az a tudást meghaladó krisztusi szeretet!» Akkor azután az ember szívesen hódol, szívesen áldoz annak a legfőbb vezető hatalomnak, a szeretetnek, mely legyőzi a világot saját harmonikus szépségével, mely egyedül átalakító, világot újjászülő hatalom. Ez a minden valóságot meghaladó és harmonizáló szív tehát — a legszebb és legnemesebb valóság.

Vegyes beszédek.

Képviselői programmbeszéd.

(1896)

T. polgártársak! Magyarország ezeréves fönnállásának ünnepei lezajlottak s a nemzet új ezredévre készül; de lezajlott ugyanekkor egy áldástalan országgyűlés időszaka is, s az új ezredévnek hajnalán alkotmányos munkára szólítja föl az ország választópolgárait, hogy döntsenek afölött, vajjon Magyarország volt-e csak, vagy lesz; vajjon a romlás felé igazítsuk-e ügyeink folyását, vajjon az örvénybe siettessük Magyarország válságos helyzetét? «Talpra magyar, hí a haza!» ezt a szózatot hangoztatják Magyarország legjelesebb fiai, s a szózat visszhangzik mindnyájunk szívében, kik választói jogunk s kötelességünk önérzetében tudjuk, hogy mi magunk döntünk az ország sorsa fölött. Részt is kér és vesz is magának az alkotmányos munkából minden párt; részt kérnek a *szabadelvűek*, kik már 30 év óta boldogítják a hazát; részt kérnek a *nemzeti pártiak*, kiknek megfogyatkozott sorai hirdetik, hogy ragyogó eszmék sokszor hidegek; részt kérnek a *függetlenségiek*, kik Bécs ostromára viszik a nemzeti ellenzék erőit; s vajjon eltagadjuk-e tőlük a jogot? Nem!

De ha nem tagadjuk el tőlük, követeljük azt a jogot magunknak is, s ez alkotmányos jog alapján emeljük föl a *keresztény néppárt* zászlaját. Nincsenek hangzatos szavaink; nem kérkedünk szabadelvűséggel, mely szolgaságra visz; — nem távol fekvő eszmékkel, jóllehet a nemzeti eszméket szíveinkben hordjuk; — nem árulgatunk oly függetlenséget, mely titokban a kormánypárttal megalkuszik: de van nevünk, a *néppárt*, mely Magyarország gerincét, erejét, örömét és búját emlegeti, mikor *népet* emleget; van *elvünk*, mely ennek a népnek a szívéből van merítve; van *hatalmunk*, s ez a népnek szeretete; van *jogosultságunk*, s ez a népnek elhanyagolt érdeke!

Ennek a néppártnak programmját három pontba szorítom; mintegy hármas sziklaalapra fektetem, hogy, valamint háromszínű a nemzeti lobogó, s hármas bércű Magyarország címere: úgy hármas sziklaalapra állítsuk a néppárt szentelt követeléseit és boldogulását.

A néppárt első alapja: a *kereszténység.*

A magyar nép követeli, hogy Magyarország keresztény legyen és maradjon!

A magyar nép követeli, hogy Magyarország törvénykönyve ezt a kereszténységet meg ne tagadja, melyet a magyar nép szívében hord, s melynek Krisztusa nemcsak az egyeseknek, de a nemzeteknek is megváltója.

A magyar nép követeli, hogy a kereszt ne legyen csak cifraság a magyar szent koronán, hanem, hogy tengelye legyen az országnak, s hogy valamint azt a keresztet a koronáról letörni nem szabad, úgy a kereszténység elveit Magyarország törvényeiben megtagadni sem szabad.

S miért állunk mi ez alapra? Ki állított oda?

Millió és millió magyar ember legszentebb meggyőződése, melyet sért a kereszténységellenes irány. A magyar nép követeli, hogy ezt az idegen, ránk tukmált szellemet, melyet az egyházpolitikai törvények lehelnek, visszautasítsuk; hagyományaink, a népélet s a néplélek tiltakozik az ellen, hogy az ország erkölcsi alapjait, melyek a kereszténységgel állnak s vele dűlnek, szét ne szedjük.

S egy párt sem veszi föl programmjába a keresztény elvet, melyet vagy szégyel, vagy utál; csak a *néppárt.* Azt fogják ránk, hogy egyoldalúak vagyunk és átlátszó taktikát űzünk. Jól van, jól; de ők, kik a nép millióinak szíve-vágyával nem törődnek; kik arra, ami a népet nyomja és sérti, rá sem hederítenek: ők nem egyoldalúak! Hát mik azok a pártok, melyek a népnek kereszténységét oltalmukba nem veszik? Tán bizony népképviselők? Aligha, hiszen szembekötősdit játszanak a nép legszentebb érdekeivel.

Válasszon tehát a nép, hogy mit akar? Akar-e képviselőket, kik a kereszténységet legfőbb elvül elfogadják, vagy olyanokat, kiknek jó kedvére és belátására bízza, hogy e szent szíve-érdeke fölött megalkudjanak. Válasszon az egész kereszténység, akár katholikus, akár református; mert most ugyan nincs időnk áldástalan felekezeti harcokra, hanem sürgős föladatunk a kereszténység közös alapjainak védelmére szólít. Katholikus, református fogjon kezet s énekeljék együtt a nóta szép szavait: «mi neked fáj, nekünk is fáj!»

A másik alap, melyre a néppárt áll, *a lojális királyhűség alapja*. A néppárt politikája, a szó legnemesebb értelmében, nemzeti és királyhű; a 67-es kiegyezés alapjára állt, de hiszen ez most Magyarország alkotmánya; és királyhű, mert a Habsburg uralkodó család feje Magyarországnak legalkotmányosabb koronás királya!

Erre az alapra mi állította a néppártot?

Mindenekelőtt az egyszeregy törvénye! Magyarországnak annyi kül- és belellensége van, hogy csak ez alkotmányos csatlakozásban bírja fönntartani nagyhatalmi állását.

Másodszor azért, mert Kossuth Ferenc szerint is, e közjogi alapon is el lehet érni mindazt, ami az országnak kell s biztosítani Magyarország minden érdekét.

Harmadszor azért, mert nem ezeken az alkotmányos, elfogadható alapokon múlik a nemzet erőinek kifejlesztése, hanem a magyar nép gyakorlati érdekeinek az előmozdításán.

Mindig veszekszünk óriási, elvi kérdések fölött s elhanyagoljuk a népéletnek mindennapi szükségleteit. A nemzeti eszmék sisteregnek fejünk fölött, mint a rakéták; beszélünk naphosszat a német ellen; függetlenséggel dobálódzunk; hát Uram-pillants, hiszen szép ez mind; de csak olyan, mint az olasz búcsú; tüzijáték van az olasz búcsún akármennyi, de nincs mit enni.

Minden párt akar nemzeti politikát; minden párt akar független Magyarországot; de ha a politika nem úri huncutság, sem női mulatság, s ha a függetlenség nem írott malaszt, hanem valóság, hát mi oly nemzeti politikát akarunk, amely itt és most a nemzetnek való, s azt a függetlenséget szolgáljuk, melyet legfőbb érdekeinknek kockáztatása nélkül elérhetünk. Mi is azt kiáltjuk: *nemzeti politika kell nekünk!* Ha kell önálló vámterület, arra is rámegyünk. Ausztriával oly kereskedelmi és vámszövetséget köthetünk, mely méltányos és üdvös neki is, nekünk is, mely nem nyomja el a mi iparunkat s nem szolgáltatja ki a mi mezőgazdaságunkat. A véderőtörvény alkotmányellenes módosításaiba bele nem megyünk;

de a *fődolog* ebben a nemzeti politikában, hogy a nemzeti erőket kifejlesszük, s ne tömjénezzünk a nemzeti hiúságoknak;

a *fődolog* a nemzeti praktikus munka, hogy a magyar faj szakítva hibáival, a gyakorlati térre, az alkotás tevékeny mezejére lépjen.

S kérdem, ha mi ily igaz hazafisággal szolgáljuk a nemzeti politikát s Magyarország függetlenségét is: kivel fog-

nak menni, kihez szegődni a választókerületnek esetleg függetlenségi választói? Vajjon a kormánypárthoz, mely görcsösen ragaszkodik a hatalomhoz, s érte, mint rebesgetik, a kvótát is emelni szándékozik? A kormánypárthoz, mely az egyházpolitikai törvényekkel lelkiismereti szabadságunkat sérti s Nyitra-Stomfa-Girálti választások módjára a magyar nép politikai szabadságát is veszélyezteti; vagy pedig a néppárthoz csatlakoznak, mely a nemzet minden szabadsága mellett őrt áll s függetlenségből is annyit ad és kér, amennyit lehet.

A harmadik alap, melyre a néppárt áll: a nép jelenlegi szükségleteinek orvoslása!

Ki állít erre az alapra?

A késztető szükség s az érző szív.

Ha igazán a *népnek pártja* a néppárt, segítsen a népnek jelenlegi bajain; érezze a magyar nép sérelmeit minden téren, a *közigazgatás terén* úgy, mint a *gazdasági téren*. Ha igazán a *népnek pártja* a néppárt, hangoztassa a nép óriási zömének óhajait s ne néhány vezetőnek kedvteléseit; tegye fülét a nagy nemzettest szívére; járjon a nép kunyhóiban, s amit ott látott, ott megsiratott, azt vesse föl az ország színe előtt! Legyen szócsöve a népnek, mely az igát húzza s a terhet viseli, s éljen vele a szív s a gondolat meleg közösségében.

Ilyen akar lenni a *néppárt!*

Azért a közigazgatás terén azt akarja, hogy ne hozzanak a népnek nyakára mindenféle idegen intézményt, melyre a magyar ember legfölebb azt mondja, hogy mi a f... re jó ez; hanem fejlesszük ki magyar intézményeinket. Az angol dicsekszik angol intézményeivel, s a magyar letörje a sajátjait, hogy német, francia mustra szerint rendezkedjék? *Ha a magyar nép nem akar oly országgyűlést, amely megszavaz bármily zsarnoki szellemben keresztülvitt közigazgatási reformjavaslatot*, — amely elsöpri régi megyei szervezetét: *szavazzon a néppártra! Ha politikai jogaiban védelmet, gyülekezési és szólásszabadságának tiprásában oltalmat akar: szavazzon a néppártra! Ha a tiszta erkölcs-, jog- és politikai szabadságnak megveszlegethetlen őrt akar állítani: szavazzon a néppártra!*

De ha a néppárt igazán a népnek pártja: akkor minden erejét a gazdasági bajok enyhítésére fogja vetni; mert a nép tönkremegy, s nem segítenek rajta!

Segítség a tönkremenő magyar gazdaságnak! Ez egyik főjelszavunk!

Ebből a segítségből kérünk s épen belőle nincs!

A liberalizmus csavarta ki nyakát a nyerstermelésnek épúgy, mint a kisiparnak; csak aki a liberális elvekkel szakít, az lesz képes gátat vetni a gazdasági hanyatlásnak. De kérdem, akarnak-e más pártok szakítani a liberalizmussal? Vagy akarnak talán segíteni a bajokon s a bajok gyökerét nem akarják kiszakítani?! Ám boldoguljanak, ahogy tudnak. A néppárt a maga részéről minden követ megmozgat, hogy *gazdasági politikánk* legyen, ami nincs: hogy adóreform legyen, s a nagytőke ne élvezze a régi nemesség adómentességét, mert hiszen nem ont vért, a maga vérét, hanem préseli mások verejtékét. Iparkodni fogunk, hogy börzeadónk legyen, — hogy a határidőüzlet megszüntettessék, — hogy alkalmas közlekedési és tarifapolitikánk legyen!

S a kisiparról mit szóljak? A kisipar igazán kicsi és kiskorú lett s gyámság alá helyeztetett; az önérzet s a közszellem belőle kiveszett, úgy hogy most voltaképen úgy jár s lézeng köztünk, mint egy eleven halott. *A kisipart ismét szervezni kell;* ezt meg fogjuk tenni a néppárt talaján, de soha a liberalizmusnak elveivel! Tehát a munkásosztályok, a verejtékező nép anyagi érdekeit akarjuk elsősorban előmozdítani; mert ha koldus a nép, elvész a nemzet!

T. polgártársak! Kezeitekbe van letéve Magyarország sorsa! Döntsetek, amint akartok! Kérdezzétek meg lelkiismereteteket, önérzeteteket; a választói jog szent kötelesség is, kötelessége a hazafinak, kötelessége a kereszténynek, s ha e komoly s most kétszeresen felelősségteljes kötelesség szavára hallgattok: akkor a néppárt zászlaját nemcsak kigöngyölítjük, de győzelemre is vezetjük!

Katholikus-köri megnyitó.

Katholikus reneszánsz.

(1902)

Reneszánsz? Nem is lehet másképen, mert a gondolat, az eszme, az igazság, az folyton újjá születik. Halála csak feledés. A legnagyobb Igazság is csak úgy járt a földön. Miután keresztre feszítették és meghalt, halála egy rövid éj, egy lepecsételés, hivatalos rovancsolás, — voltaképen pedig szellem, erő, élet, mely azt mondja: Élek, nem haltam meg. Meghaltam, de halálom az életnek forrása. Halálom csak

azért történt, hogy ebben a rövid megszakításban feltorlódjék az erős öntudat és kivillanjon, mint az elfojtott szikra, mikor a vihar rácsap és tűzvésszé éleszti. Ilyen reneszánszot él az a kereszténység, ilyen sorsot juttat neki az, aki megindította ezt a hatalmas áradatot. Ilyen utat rajzolt eléje, azzal a fával — a keresztfával — mellyel végigboronálta Európát és az egész földet.

Ez a Katholikus Kör szintén a reneszánsz jegyében áll. Mert ez a Katholikus Kör annak a nagy keresztény öntudatnak jegyében áll, mely Európa-szerte felvillanyozta a szellemeket és lelkeket. A Katholikus Kör a katholikus öntudatnak első kilépése és nem akar más jegyet, mint a teljes katholikus öntudatot.

Ez a katholikus öntudat nem volt meg mindig, főleg 130 év óta nem. A szellemek beléptek abba a hangulatba, melyről Arnot találóan mondja: «Átlag eltörpült emberekkel, eltorzult lelkekkel, homorú és domború tükrökkel találkozunk. Normális szívet, síma tükröt keresünk!» Az emberek a legmélységesebb áramokat és igazságot képesek eltorzulva látni, képesek a kereszténységet félreérteni, gyanúsítani, a személyek ellen való ellenszenvet sokszor gyűlöletessé szítják, és ránk hasad az a gondolat, hogy az emberek 130 év előtt ezt a kereszténységet oly torzalaknak nézhették, hogy aláírhatták: «l'infâme», alávaló.

Mi az alávaló? Alávaló az a kereszténység, az a halhatatlan élet, melyből mindnyájan élünk, az a nap a kereszténység és a kulturális világ egén, melyből minden élet zsendül?

Az ember úgy eltorzíthatja lelkivilágát, hogy a kereszténységet torzalaknak nézi: annyira félre lehet érteni az egyházat, hogy a francia köztársaság minisztere azt mondhatta: mi meg fogjuk perzselni parázson az egyházat; nem kell tűz, máglya, elég a parázs; hiszen már hulla, megcsap a kripta lehelete; a feloszlás szagát érezzük. Ilyen gyenge lett a keresztény érzés, nem is tudott már küzdeni. A keresztény gondolatokat elföldelték. Az a Dante a karikatúrás képek egész sorozata, az a Szent Tamás leszerelt agyficamok tárháza. A gót dómokat kigúnyolták, mint az ízlés elfajulását, kőrózsáit legipszezték, bordáit befalazták. Nekik copf kellett — barokk. Nem bírván átérteni, feledték a kereszténység mélységes gondolatait és ebben a mámorban jól érezték magukat. Ilyen lelkiállapot mellett minden sekély lesz és megvetésre méltó. Ilyen felfogás mellett nem imponál a régiség, meghidegül az ember a kereszténység iránt, és a világi

benyomások hatása alatt a bizantinizmus szolgalelkűségének hódol. Igy történt, hogy, mint Montalembert mondja, «a francia király reggelijénél húsz püspök asszisztál és a római szent jubileumra csak egy pap megy el». Csúszni-mászni, érdekeket hajhászni, ez volt az elv. Szellemi irányokat követni, áldozatokat hozni, ezt már leszerelték. Főleg Ausztria-Magyarországban volt ez a hangulat nagyon divatos. Igy II. József az «apostoli» fölség, ki kétezer kolostort törölt el, irodáiban bársonnyal bélelt békókat kovácsoltatott és minden keresztény mozgalmat megbélyegzett, mondván: «Ich habe in meinem Reiche die Philosophie zur Gesetzgeberin gemacht». Ezáltal bénult a szellem iránya, elhidegültek, a nagy eszmék vonzóerejét nem érzik többé. Éj, mely a szellemekre borul. De az eszme, ha eltemetik is, feltámad. A reneszánsz a kereszténységé és a keresztény léleké.

Ez végigbizsereg, hullámzik a világon, ezt nem lehet elföldelni, a feledésnek sokáig átadni. Kellett valami hatalmas impulzusnak végiglüktetni az emberiség eszén-szívén, amely odaállítsa a kereszténység mélységes benyomásai alá. Ez a reneszánsz a mult század ötvenes éveiben kezdődött.

Ez állította bele a szociális életbe a kereszténységet. Ez a keresztény reneszánsz fújt bele abba a harsonába, melyet Görres és Schlegel tartottak kezeikben. Ez túrta, korbácsolta fel a keresztény érzés mélységeit. A kereszténység Némethonban, Belgiumban, Franciaországban és Angliában megint kivívta jogait, tekintélyét, a bizalmat. Csillagot helyezett a társadalomba az új haladás elfelejtett útjaira.

Bízzunk a kereszténység erejében. Adjuk át magunkat e mély gondolatoknak. Csoportosuljunk mi is. A kereszténység legyen vezérelvünk, mely a nemzeti életbe is új tavaszt fog varázsolni. Ez fogja elővarázsolni a rejtett erőket, melyek a lelkekben pihennek. Ebbe a gondolatba állítjuk be a Katholikus Kört. Itt akarjuk megtestesíteni a kereszténység nagy eszméit. Nem akarjuk a középkort visszavarázsolni, mert az annyit érne, mint az Iliast újból átélni, Tróját újra ostrom alá venni. Mi galvanizálni akarjuk itt a régi halhatatlan eszméket. A kereszténység erejét akarjuk belevinni a modern gondolkozásba.

A szentírás is azt mondja: «Nem jó az embernek, ha egymagára marad». Tömöríteni kell elsősorban a katholikus férfiakat! E Kör mentsvára legyen az intelligenciának a kor elfogultsága ellen. A szellemek világában épúgy, mint a fizikaiban beláthatatlan az impulzusnak az ereje, a benyomásoknak

az a szövedéke, mely a gondolatot megérleli. Elfogulttá teszi az embert a divat. Ráragad az egyesekre az elfogultság. Az egyes nem emancipálhatja magát. Kell mentsvár a szabad, igaz gondolatnak. Emancipálnunk kell magunkat a közelfogultság és a felületesség alól.

Másodszor nekünk egész férfiakra van szükségünk. Pedig a mai ifjúság fáradt, csontjai még porcok, s máris pisztolyokat emel; még nem dolgozott s máris hervadozik. Hogyan neveljünk «embert, a mi képmásunkra?» Proponálnak zenét, tornát. Mind kevés. Az első a hervadhatatlan meggyőződés, mely csak a hit és erkölcs napfénye mellett éledhet és virulhat. Emberek kellenek nekünk, egész emberek, kik nemcsak szívben, hanem az aktív életben is katholikusok. Egész emberek, akik meggyőződésüket az életben is megvalósítják. Az a férfi, kinek van esze és nincs szíve, kinek van ereje, de nincs érzése, meggyőződése és jelleme, az csak félszeg ember s nem tartja föl az áramot; mert az ilyen váz fölött átsiklik az áram.

Egész lelket nem ad az iskola, az egyetem sem, ha pláne meg nem rontja az ifjú lelket.

Egész embernek csak a férfikorban lehet kifejlődni. Ennek a lelkébe kell szivárogtatni a régen elfelejtett, talán katekizmusszerű, de örök igazságokat. A tömeg pszichológiájából kell erőt meríteni, hogy a testvériség igazságát életté varázsolja. Egy ilyen kör megvasalja a lelkeket.

A Katholikus Kör, ha van kéz, amely hivatottan vezeti, szív, amely átérzi az élet szükségleteit, lélek, amely inspirál és impulzusokat adni tud, lendületet ad az eszmének — akkor a Katholikus Kör villamtelep lesz, melyből a lelkesülés árama indul ki.

Ezen átérzett, felébresztett öntudat alá állítom e Kört.

Úgy leszünk, mint a vágásban őszkor. A ledöntött bükk, elfürészelt törzsek, összetaposott pázsit, feltört hegy és összetördelt ágak ötlenek szemünkbe! ... Hova lett az erdő? Ne siránkozzunk! «Hol vagy István király?» Hol a tudomány, melynek Pázmány lobogtatá fáklyáját? ...

Itt ezen törzsekben, ezekben a szívekben az erő, mely törzzsé, erdővé fejlődik, melyekből gátakat fogunk emelni, ha a katholikus meggyőződés gyökeréből új sarjak fakadnak. Akkor a vágásból erdő lesz, virágzó; hol most csak rom és törmelék van, Isten temploma; hol most csak csúszó-mászó, érdekhajhászó lapos közszellem uralkodik, ott keresztény nemzeti öntudatos szellem.

A reneszánsz szellemét állítom a Kör központjába. Mit ér a kör kerület, mit a kerület központ nélkül? A perifériák minden egyes pontját egyformán vonzza a központ. A központi katholikus érzés vonzza ezer, adja az Isten minél több ezer tagját, — ha harmóniába hozza a katholikus érzést az elvekkel. Ilyen központi érzés által megelevenített katholikus meggyőződés koronázza a Katholikus Kört! Ez biztosít sikert. A kezdésnél állunk, de bízunk, hogy e kör képes lesz reményeinket valósággá, életté és dicsőséggé váltani.

XIII. Leo pápaságának 25 éves jubileumán.

(1903)

Jézus életet hozott; világosságot az észnek, mely megnyugtat, s békét és szent örömet a szívnek, mely boldogít. Az ő világossága nem tudomány, amilyen a mathematika, fizika, fiziológia, az ő műve nem politikai alkotás, sem szociális reform, hanem a természetet meghaladó életerő: «spiritus et vita».

Életet csak Isten ad; ő indította meg a természetes életet; hasonlóképen a testté lett Ige indítja meg a természetfölötti életet: új fényt teremt a szillogizmusokkal s indukcióval dolgozó intelligenciákba; új meleget, édes lelkesülést szít föl a szívekben; új energiát, halhatatlan aspirációkat, új kilendüléseket, fölséges törekvést indít meg a lelkekben, s nyomaiban új kialakulásban indul meg új eszmények szerint az emberi élet: Krisztusi stílus szerint alakul ki a világban a «novus homo». Szent Ágoston «occultissima, interna, mirabilis ac ineffabilis potestas»-nak, «flagrantissima ac luminosissima caritas»-nak, «voluntas efficacissima ac omnipotentissima»-nak hívja azt az életáramot, mely Krisztusból árad ki az egész emberiségre.

Ez életáramnak medre, e felgyülemlett erőnek szerve az egyház; s ezt a természetfölötti életet kell szolgálnia a társadalmi fejlődésnek minden fokán, a történelmi alakulásoknak hosszú során; a tudás fényes zónáiban, valamint az elsötétülés esteli korszakaiban, az öntudatos kiindulások lendületes periodusaiban, mikor a «Sturm und Drang» erőszakos szellemei vihart támasztanak a világban, valamint a décadence s a szecesszió élettelen korszakában, mikor beteges lelkek azzal ámítják magukat, hogy erősek.

Az Isten ezt a talentumot bízta reá, ezt a gyöngyöt keresi

nála, annak az evangéliumi erjesztőnek, mely hivatva van a világot átjárni, energiáját sürgeti. Tüzet jöttem bocsátani a földre, s mit akarok egyebet, mint hogy égjen?!

Anyaszentegyház — így szólítja majd meg az egyházat a világítélet — mit érleltél? Mennyi hitet, szeretetet termeltél? Mennyire emelkedtél híveidben Krisztushoz? Anyaszentegyház, mutasd meg arcodat, látni-e rajta Krisztus vonásait? Beszélj, hadd halljam szavadat, megcsendül-e benne az Isten Egyszülöttjének akcentusa? Mutasd meg kezeidet, megérzik-e rajtuk a szamaritánusnak olaja? Anyaszentegyház, eltölti-e házadat Mária kenetének illata? Leng-e templomaidban az eucharisztia szelleme?

XIII. Leo pápa mélyen át van hatva az egyháznak e természetfölötti hivatásától. Szereti az egyházat s gondozza azt, mint patriarchális hű szolga, kire az Úr a maga jegyesét bízta; s mert szereti, gondja van rá, hogy az egyház a maga szellemi irányzatával s érzékenységével a lélek s az élet iránt az Isten orgánumának bizonyuljon; tükröződjék vonásain a krisztusi szépség és szentség, s ragyogjon szemeiben a lelki élet misztikus fénye!

Ennek a hitéletnek fölvirágoztatására mindenekelőtt krisztusi papság kell! Sámuelként korán reggel kel föl nyughelyéről a főpap, s «accipit lenticulam olei», fogja az olajedényt s szétnéz királyi lelkek után, akiket fölkenjen; «regale sacerdotium», királyi vagyis Krisztus szellemével eltöltött papságot keres, sürget s nevel; papságot, melynek nemcsak joghatósága, hanem szelleme, nemcsak missziója, hanem lelke legyen hozzá, papságot, melynek krisztusi szíve legyen. Erény, tisztaság, áldozatos lélek kell bele, azzal térít! Élet, élet, krisztusi élet! Ez hordozza a világ Krisztushoz való áthasonulásának titkát; ez a térítés szakramentuma! Az emberek életet akarnak látni; az élet érintésére fölébrednek; szó, hang, levegő nem ébreszti föl őket.

Szentséges Atyánk a krisztusi tant praktizáló papságot akar; mint volt perugiai püspök, ki Perugiából áttekintett Assisi lejtőire, nagyon jól tudja, hogy III. Ince pápa összes dicsőségénél nagyobb fényt árasztott az egyházra Krisztusnak dicsőséges szegénye, a «poverello di Cristo»! VIII. Bonifácnak s valamennyi kanonistának jogi tudománya nem lendített annyit az egyházon, mint azok a rajok, melyek Assisi lejtőiről indultak szét a világba s viaszt s mézet, fényt és édességet vittek s hintettek szét mindenfelé.

Ezzel a természetfölötti fénnyel párosítani kell a tudo-

mány világosságát. Legyen a papság műveltsége korszerű, mely megfeleljen a modern igényeknek s ugyanakkor induljon el az egyház tradicióin, hogy ne rontson, hanem építsen a mult századoknak alapjain. Alapos filozófiai s theológiai képzettséget sürget a pápa a klérusban; kívánja, hogy a szentírást behatóan tanulmányozzák s a szentatyáknak, nevezetesen Szent Ágostonnak s a keresztény középkor legnagyobb gondolkozójának, Szent Tamásnak műveit forgassák. Az út, melyen eddig a theológia s a keresztény kultúra haladt, királyi út: szentek taposták s a szellem műveivel sövényezték. Ez az út nem a római Via Appia, melyet csak síremlékek s katakombák szegélyeznek; nem a Via Sacra, melyen romok közt az elhalt szépségnek s dicsőségnek szelleme tévedez; hanem ha út, hát a hadak útja; történő szellemek járnak rajta; vagy tán inkább Tejút, csillagokkal kikövezve, mert hiszen azok járnak rajta, kikről írva van: «Qui ad justitiam erudiunt multos, fulgebant sicut stellae in perpetuas aeternitates».

Ezen járjon a klérus s az egyház, s ne keressen egyre új formákat a nem új, hanem csak újra zavaros gondolatoknak; menjen, haladjon, s ne hagyja magát lecsalni a tanácstalanság útvesztőibe, hol a filozófia a kacagó skepszis prédája lesz. Oda ne, de előre! Haladni s tanulni kell! Legyenek a tanító egyháznak papjai a tudomány iskolájában tanulókká. Az «Aeterni Patris» enciklika hirdeti ezt; a pápa írja: «Az egyház gyűlöl minden restséget és tunyaságot, s kívánja, hogy a szellemi műveltség az életre kihasson s gyümölcsöt hozzon. Az egyház tevékenységre buzdít a tudomány s művészet minden terén s ugyanakkor arra céloz, hogy e törekvések az embernek nemesbülésére s üdvösségére szolgáljanak».

Az ilyen egyház az imádság légkörében él, s mint minden nagy fia, szentje, vértanúja s prófétája, Istenben keresi erejének kifogyhatlan forrását; megérzi, hogy merre tart Krisztus, s hegyre megy föl vele imádkozni.

Föl a hegyekre — buzdít minket a pápa — föl! A hit fölfelé tör, Istenbe tör! Az egyház a «mons myrrhae et thuris»; imádság és áldozat az ő légköre, e légkörben változnak el a lelkek. Lesznek, kik a hegy csúcsán színükben elváltoznak; lesznek, kik a hegy oldalaiban, a sziklák hasadékaiban isteni látomásokat látnak; lesznek, kik a hegy lábánál, az élet nagy lapályában dolgoznak s térdelnek; de mindnyájan Istennel töltekeznek, tehát imádkoznak. Az imádság az a szellemi s szívbeli munka, mellyel Istenbe törünk, «l'acte moral par

excellence»; az imádság az az irányzat, mely magábatérést, reformot s szinváltozást sürget.

«Orate fratres», az egyház imádkozzék! — hirdeti a pápa; hirdeti s megteszi. Ugyan nem virágzik-e ki a 93 éves aggastyán kezeiben az olvasó valóságos rózsák füzérévé? Az októberi esték csendes ájtatosságain, melyek városon, falun tartatnak, az alázatos kereszténység élén a pápa, XIII. Leo, átszellemült alakja térdel, s ő az előimádkozó. Ihlet s gyengéd áhítat sugárzik az olvasóról kiadott enciklikáiból, melyet még a volsk falucskában, Carpinetóban szítt magába édes anyjának ölén. Az ima életét ajánlja enciklikáiban a szentcsaládról s Jézus Szívének való felajánlásunkról; akarja, hogy az «áhitat gyakorlatait úgy szeressük, mint őrangyalunkat»; mert ahol az imádság szelleme leng, ott a lelkekben tavasz lesz, ott a hit egy világot teremt, melyben a lélek gyöngy, világnál drágább, az élet szent vigilia, az ember az Isten erejében győzhetetlen, a pária is Krisztus testvére, a sír az örök tavasz barázdája, a halál az élet portája; világot, melyben mindenki Krisztusnak érzi magát, Krisztust keres, Krisztust szomjaz s megérzi, hogy hol találja; az egyháztól is őt sürgeti, titkaiban őt keresi; az oltárok előtt megpihen s eszik az élet kenyeréből életet!

Igy nevelkedik föl itt is az a nemzedék, mely «panem et circenses»-t kiált, csakhogy egészen más értelemben, mint a proletárok hajdan Rómában; panem, az élet kenyerét, hogy a «circenses»-t, az élet küzdelmeit, melyeket az állattal s a világgal vívunk, megállhassuk.

Adj tehát kenyeret s áldozatos lelket, hű sáfárja az Isten házának; adj kenyeret! S adott; hogyne adott volna! Képzelhető-e az olvasó-enciklikáknak, az imádságnak pápája a «Mirae caritatis» körlevél nélkül. Nektek Krisztus kell — vegyétek és egyétek, hirdeti a pápa! Egyház, föl, «ad aras», föl az oltárokhoz! Neked az «ara» «focus» is; oltárod a te tűzhelyed! Itt melegszel, itt gyulladsz föl! Tüzet itt találsz, azt a tüzet, melyről az Üdvözítő mondja: tüzet jöttem bocsátani a földre: Gyujtani akarsz szíveket? Itt a krisztusi tűz! Eleven vízforrásokat keressz s nem találsz? Itt a szikla, az oltár szent köve, üss rá, ecce plus quam Moses hic! Tűz és vér és víz patakzik belőle, hogy gyujts, élessz, locsolj föl életet!

E kettős forrásból — reméli a pápa — meríti majd az egyház Krisztusnak szellemét, s megteremti az élet reformját: reformot a hivatalos egyházban, hogy az igazán apostoli

Krisztusnak orgánuma legyen; reformot a szerzetesrendekben, melyekre nem is enciklikát, hanem himnust irt az «Auspicato concessum» című s Szent Ferencet dicsőítő levelében; reformot a társadalomban, hogy «egyre jobban közeledjék a keresztény élet ideáljához», — hogy megújuljon vére, «hogy a vallás ereje mint éltető véráram hasson a társadalomnak erezetébe.» (Immortale Dei.)

«A felsőbb szférákból származik ugyanis a népeknek üdve, — mondja Tametsi futura enciklikájában. Éledjen föl s erősödjék meg az államban a keresztény szellem, s akkor új életre kap tőle az emberiség. A népben megerősödik a felsőbbségek s a törvények tekintélye; elnémul a társadalmi osztályok harca s mindnyájunk jogai tiszteletben tartatnak... De Krisztust kell a társadalomba, mint tulajdonába belevinnünk; az ő életerejének kell áthatnia a társadalmat, a törvényhozást, az intézményeket, a kulturális tevékenységet, a házasságot, a családot, a gazdagok palotáit s a szegények kunyhóit, mert rajta alapszik a népek civilizációja.»

Hányszor ötlenek föl e gondolatok 25 éves pápasága alatt! Hányszor vonul végig ez érzelmekkel a pápa, majd mint jó pásztor, ki nyáját tereli, majd mint orvos, ki a sebeket kötözi, majd mint az Apokalipszis angyala, ki eleven parazsat szór, hogy lelkeket gyujtson.

S mikor az egyházat az imádság szentélyeibe, a szerzetesrendeket az Alvernia-hegyre inti, akkor a keresztény nép nagy zömének a názáreti házat mutatja: szentélyeül a hetedik szentségnek s iskolául az ifjú nemzedéknek. A templomban van az oltárnak szentsége, a keresztény házakban van a házasságnak szentsége. Az Oltáriszentségnek helye az oltár; a házasság szentségének tabernákuluma a ház, a családi tűzhely. Az Oltáriszentség az élő Krisztus; a házasság szentsége két szerető szív, kiket természetfölötti hit irányít, örök remény biztat, isteni szeretet melegít. A pápa védi az újkor szellemétől profanált házasságot; óvja a vegyes házasságoktól a híveket, melyek az indifferentizmusnak s hitben gyenge, lágymeleg nemzedéknek fészkei. Elkorcsosulnak a nemzedékek, ha profanáltatnak házasságaitok, — mondja a pápa. Pedig annak megtörténnie nem szabad; nem szabad a jelen miatt, de nem szabad a jövőnek reménye, az ifjúság miatt sem.

Nem, nem szabad! Már a kicsinyek miatt sem szabad, kiknek én atyja vagyok. «Engedjétek a kisdedeket hozzám jönni», mondotta Urunk s mondja a pápa is.

Mert a pápa szereti az ifjúságot. Mit nem tesz Rómában érte? Hogy ír az «Inscrutabili, Arcanum divinae, Sapientiae Christianae, Humanum genus» enciklikákban! Hogy buzdul, hogy az emberiség reményét az egyház karjaiból ki ne szakítsák, — hogy az iskolák a vallásos nevelés talaján viruljanak, hogy necsak a hittant tanítsák, hanem vallásos embert is neveljenek; hiszen nem a szó, hanem a meggyőződés, nem a betű, hanem az ihlet s a szeretet alakíthat csak embert, s nemcsak tudni, hanem élni, s nemcsak érteni, hanem jellemekké válni vágynak bár öntudatlanul a boldogságra teremtett lelkek. Fekete sávok ne legyenek a márványban, melyből Apollót faragunk, repedések ne legyenek a gránitban, melyből Kleopatra Tűje készül; ragyogó márványt, egységes követ vegyen a művész: s ha embert alakítunk, járjunk el hasonlóképen; ne hasítsuk szét lelkét az ötletszerű világnézetek ékjeivel s ne szőjünk bele szomorú kételyt s skepszist és lemondást; egységes jellemet adjon a nevelés; keresztény legyen az elve s Krisztus az ideálja.

A hitéletnek e nagy kincseit óvja s ajánlja XIII. Leo pápa s iparkodik azokat a kereszténységben megszilárdítani, az eretnekségben visszaállítani s a pogányságra kiterjeszteni. A keleti egyházakat Szent Péter székéhez vonzza; a «Sancta Dei Civitas» körlevélben a hívek lelkére köti a pogányok megtérítésének, a missziónak szent ügyét, s fölkiált: «Ki volna oly szegény, hogy legalább némi áldozatot ne hozhatna a missziókért?» Ő hoz. Amit a keresztény világ neki szeretetből s nem a végrehajtás kényszeréből fölajánl, azt jórészben missziókra fordítja a kereszténység Atyja; kiterjeszti kezeit a fiaira, s ismétli Krisztusnak szavát: Euntes docete!

Ez áldó karok alá térdeljünk mi is, hogy jó harcot, a hitnek harcait vívhassuk s a hitnek életét élhessük a köztevékenységnek s a családi életnek mezején egyaránt. Sok veszedelemnek van kitéve hitünk; gőgös tudomány s vakmerő szószátyárság emelik föl ellene szavukat, nemzeti paroxizmusok zavarják az Isten országát s faji ösztönök bömbölik imáink közé a «Los von Rom»-ot. Ne féljetek kicsinyhitűek! Lárma az, nem ének! Felhőszakadás az, nem májusi eső! Tekintsetek Leóra! Ez őrületes s beteges irányzatokkal szemben a pápa Krisztusnak mennyországára, a hitből való életre s e végzetes kisértetekkel szemben az egyház, a Szentszék iránt való hűségre utal! Non praevalebunt! Álljunk a sziklán, hogy részesei legyünk mi is annak az egyházat

éltető Léleknek, ki leányokból is vértanúkat nevelt, ki gyermekekben győzött s minden szívet eltölt kitartással, mely Krisztushoz hű, hiszen az ő Lelke.

A tulipán.

(1906)

Ez idén a magyar közéletnek nehézkes, szomorú évét éltük. Felhős, borongós tél után nem akart kitavaszodni. De azután, mintha belső fájdalmak melegétől a föld levetette volna jégkérgét, egy formás, kedves, bájos virág nyílt ki a hazai földből és belenőtt szívünkbe : ez a tulipán. Nyílt ez a virág sokszor, sok évszázad óta a falusi házak virágágyában, rengett a debreceni juhász cifraszürén, díszlett a menyasszonynak tulipános ládáján, kuporgott a szegedi kulacson; de néma volt, vagy ha beszélt, nem értettük szavát. De ez év tavaszán megszólalt. Megszólalt úgy, hogy megértettük. Benne volt szavában az anya, a jegyes, a gyermek akcentusa, szent panasza ; mondott egy szót, egyetlen-egyet, melyet mindnyájan megértettünk, és ez a szó : magyarság.

Gondolat még csak, nem valóság ! Mozgalom még csak, mely nincs a célnál. De e gondolat azzal álmodik, a mozgalom oda törekszik, hogy a magyarság öntudatára ébressze a magyar népet, iparkodik arra, hogy tulipánkoszorúval koszorúzza a koronát is, hogy a magyar király nemzete nagyságában lássa s vele azonosítsa saját hatalmát és boldogságát ; a négy folyó partját tulipánnal akarja beszegni, hogy e nemzetiségekkel rakott országban egy közös, hatalmas nemzeti szellem lengjen ; tulipánt lenget a magyar közoktatás ügye felett, hogy az iskola polgárt, nemzeti polgárt neveljen ; tulipánt tesz a kirakatok üvegei mögé, hogy megakassza a járó-kelőnek lábát, ha másfelé járna : hogy tulipánt taposson, ha van hozzá lelke ; tulipánt a kohók vaspántjára, tulipánt a gyárak s gépek fölé, hogy a közéletet, a munkát, az ipart, a nemzeti erőnek ezen forrásait a magyarság számára meghódítsa. A tulipán tehát az öntudatra ébredt magyarságnak virága ; a tulipán a nemzeti megemberelésnek szimboluma.

Volt megemberelés a magyar történelem folyamán elég. Megemberelte magát a magyarság, ha szabad úgy mondanom, geografiai magyarságában a középkoron végig és védte a magyar korona országainak egységét. Megemberelte magát a magyar nép később nyelvének, önállóságának, független-

ségének öntudatában. De ha a tulipán mégis újságot mond, felfedezést, új gondolatot hirdet, akkor ezt a megemberelést nem láthatom másban, mint nyelven, politikán túl fekvő, mélyebben járó, hatalmasabb érdeknek felismerésében: ez az érdek a magyar nemzeti munka.

Volt Magyarországon felkelés sokszor, nagy, diadalmas eszmék zászlója alatt. Felkelt a magyar nép a szentsírnak visszahódításáért is, felkelt a nagy Rákóczi zászlaja alatt pro libertate; de ha a tulipán valami új gondolatot mond, akkor ez egy magasabb, fenségesebb kultúra szabadságharcát jelenti, felkelését a nemzetnek a nemzeti iparban és munkában.

Engedjék meg nekem, hogy én ezen a zászlón, a magyar szabadságnak zászlaján — s ha a tulipánba belenézek, a virág kelyhének fenekén szintén — foltot lássak. Tudják, mi ez a folt? Az, hogy a magyar társadalomnak tízezrei ott fenn és a magyar népnek milliói ott lenn kicsinyelték a nemzeti élet idegét, nem ismerték fel a nemzeti élet hatalmának titkát: kicsinyelték a nemzeti munkát.

Ha a felszabadulásnak zászlaja alatt a modern kultúra fokán ki akarunk indulni győzelmes, diadalmas harcokra, nekünk ezt a foltot le kell törölnünk, a tulipán kelyhéből ki kell áztatnunk. Mindnyájunknak, kicsinynek, nagynak, bele kell állnunk az új felszabadító munkába, a nemzeti ipart, munkát, közgazdaságot ki kell szabadítanunk átkos láncaiból.

Remélhetjük-e mi azt, hogy a magyar népben lesz annyi belátás és öntudat, a magyar tulipános közönségben lesz annyi lemondás és áldozatkészség, hogy e harcot győzelmesen megvívja? Gondolom, hogy lesz, ha iparkodunk felemelni a magyar nép öntudatát arra a világtörténelmi magaslatra, ahonnan a tulipánmozgalmat helyesen tudja megítélni.

A világban a harc a haladásnak és fejlődésnek árnyéka. Csak az alak változik. Régen harctereken dűlt el a népek sorsa, melyeket lovak patája s vasas léptek túrtak fel, most új harctereken, hol nem puskaporral, hanem gőzzel és villannyal küzdenek, nem vörössapkások, hanem kékbluzos százezrek, és ezeken a harctereken épúgy veszthetnek a népek és elvérezhetnek a nemzetek halavány halálban. Nézzünk keresztül az alak káprázatán s mindjárt a szituáció, a helyzet magaslatán állunk. Régen Nebukadnezar százezreket vitt Jeruzsálemből, Judeából, Szíriából Babilonba, és Szulejmán százezreket fűzött rabszíjra: Jeruzsálem puszta lett, és Magyarország puszta lett. De ne felejtsék el, hogy 1904-ben kétszázezer magyar ember hurcolódott a közgazdasági szükség-

letnek bilincseiben, a kenyérinségnek rabszíján messze a hazából az Óceánon túlra egy új világba. Sírtak az Eufrát füzeseiben a zsidók ; azt mondták : nem énekelünk, lantjainkat felakasztjuk a füzes fáira ; sírnak a mi foglyaink is nemcsak kenyértől megfosztva, de bizalmukban megrendülve a magyarság életképessége iránt. Kitör belőlük a fájdalom, és azt mondják : hát ez a mi anyánk, mely a koldusbotot nyomja a kezünkbe? Hej, más az Unió hatalma ! Nyelvét nem értem, de a népeket éltető keblének pihegését érzem. Hát ez az ősi, hősi nemzet, mely új évezredes életre készül és táplálni minket nem képes? Hej, más az angol-szász faj, melynek világuralmát nem a zsurnalisztikának költői, hanem a munka és kereskedelem hatalma adja meg.

Hogy az előbbi képet folytassam, régen sarcot vasaltak ki, kemény sarcot a legyőzött népektől, melyen vér, arany és verejték volt. Nos hát, a népek, melyek képtelenek saját nemzeti erejüket és munkájukat diadalra juttatni, sarcot fizetnek, kegyetlen sarcot, többet mint valamikor Magyarország a töröknek, többet mint valamikor Ázsiában a népek az ő szatrapáiknak. Mert olvasom, hogy 1904-ben Ausztriából Magyarországba cukrot 9, dohányt 16, gabonát 63, főzeléket és gyümölcsöt 30, vágómarhát és igás állatot 88, húsneműt, zsíradékot 36, szeszt 28, tüzelőt 50, bőrárut 67, vászon-, kötél-, zsinórárut 41, ételneműt 26, gyertya-, szappanárut 5, összesen csak Ausztriából 418 millió értékű árut hoztak Magyarországba. Hogyan fizetnek a modern népek? Valamint régente vaskéz tartotta a lenyűgözött népeket s nem engedte, hogy felálljanak és kiegyenesítsék magukat a szabadság vágyában és erejében, úgy tartja a modern küzdelemben szintén vashatalom vaskézzel a gazdaságilag alantasabb népeket. Fremdes Kapital und deutscher Geist regiert in Ungarn, idegen tőke és német szellem uralkodik Magyarországon, olvasom egy német ujságban.

Úgy-e le akarjuk rázni ez igát? Nem akarunk fizetni sarcot, nem akarjuk, hogy milliószámra lelket, vért veszítsünk emberben . . . nos, akkor teremtsünk a magyar munkának teret, emeljük fel a magyar ipart és pártoljuk azt utolsó krajcárig ! Ne bizakodjunk semmiben, ne támaszkodjunk semmire — hogy rónáink vannak, melyeken kalász ring; volt Sziciliának is rónája, és most egy borzalmas, szegény, kizsarolt világ ! Ne bizakodjunk erdős hegyeinkben ; voltak hegyei Graeciának, Krétának és a Karsztnak, és most egy sziklás, vigasztalan világ ! Ne bizakodjunk s ne támaszkodjunk ide-

genek kegyelmére; aki erre támaszkodik, az ott áll, ahol a part szakad: előbb-utóbb borzasztó tapasztalatra ébred, saját szegénységének tapasztalatára. Egy, csak egy segíthet: segíts magadon, az Isten is megsegít; dolgozzál, állj saját lábadra s bizonyára kivívod szabadságodat!

Mi tehát a nagy nemzeti feladat? A nagy nemzeti feladat a magyar munkának, a magyar polgári társadalomnak megteremtése. Magyarországnak tulajdonképen nincs polgári társadalma. Van feudális viszonyok közt élő, nagy birtokok közé ékelt falusi nép s lateiner pályán mozgó közönség, de a munka társadalma, mint Angliában s Amerikában és most újabban a diadalmas Németországban, nálunk még nem született meg. Nekünk városaink úgyszólván nincsenek. A város egy import volt, mely nagy kultúrfokot jelentett, de Magyarországon meg nem honosodott. Itt is énekelték, máshol is: Télen, nyáron pusztán az én lakásom, de a város a maga gót tornyaival, rovátkos tűzfalaival, a maga középkori tornácaival bele nem állott, bele nem helyezkedett a magyar közéletbe. Ennek következtében Magyarországon nemzeti ipar tulajdonképen nem volt, sem polgárság, mely a várost lakta. A magyar nemzet a nemesség és parasztság jegyében oszlott meg. Ez pedig egy modern kultúrára és életre képtelen alakulás. És mert ez az alakulás képtelen, aki ahhoz ragaszkodik a régi dzsentri meghaladt hagyományaival, rossz szolgálatot tesz a közéletnek. Az új kornak szelleme nem két malomkerékkel, de négy malomkerékkel őrölte meg a régi rendi Magyarországot; a magyar nemesi középosztályt szilvafás kuriáival és kiváltságaival együtt megőrölte az időnek nagy malomkereke! Ha a magyar nép élni akar, neki okvetlenül új kultúrfokra — a nemzeti munkának mindenekfelett való becsülésére kell emelkedni.

Nem segített rajtunk negyvennyolc, nem segít egy szolganépen a szabadság tétele. Papirostörvények nem képesek nemzeteket nevelni; nemzeteket nevel a munka.

És tehát ki teremtse meg a magyar munkatársadalmat? Teremtsük meg mi, mert mi vagyunk erre hivatottak és mi kizárólag! Lássa meg minden ember a guruló krajcárban a szivárgó vércseppet és állítsa meg! Magyarországnak nem szabad elvéreznie: ami munkadíj megy kifelé, az tényleg a magyar nemzetnek vérvesztesége. Ezeket a sebeket le kell fogni, be kell kötözni, mert a mi életünk szivárog el rajtuk. Nekünk a munka megbecsülésére kell nevelnünk a társadalmat! A munkáért és a munkásért kell lelkesülnünk! Szo-

ciális érzésünket az ipar megbecsülésében értékesítve, e nemes polgári szolgálatot kell a nemzet életének felajánlanunk.

Az állam csak segíthet. Ismétlem, csak segíthet, mert mást nem tehet. Életet teremteni törvényekkel felülről, csak Istennek lehetséges, másnak nem. A pénzgazdaságot nem paragrafusok teremtették meg, a reneszánszot nem császári rendelettel, a reformációt nem egy zsinat engedélyével hozták a világra, a nemzetek szabadságát nem dekretáliákkal; az nő saját erejében: épen úgy a gazdasági életet nem a politika teremti, ellenkezőleg politikát gazdasági élet csinál. Nagyon jól tudom én, hogy itt egy circulus vitiosusra mutatnak s azt mondják: vámsorompók nélkül nem boldogulunk: de egy értelmes és józan iparpártolónak — Szterényinek — gondolatát ismétlem, mikor mondom: faragja mindenki a vámsorompó léceit saját munkájával, vagy mint derék főispánunk ma délelőtt a kiállítás megnyitásán mondotta: állítsa fel mindenki a vámsorompót saját háza küszöbén; csináljon a társadalom önálló vámpolitikát, majd akkor a parlamentben is ráfanyalodik e nemzetetmentő, külön vámpolitikára. Mit használ a kormány áldozatkészsége, mit a szubvencionált gyártelepek, ha a társadalom hideg e nagy nemzeti érdekkel szemben? Mit használ a zsolnai, mit a gácsi posztógyár, ha nem tölt el minket is az az érzés, amit a nagyváradi főispán fejezett ki a minap egy szabó boltjában, aki neki külföldi szövetet ajánlott.

— Köszönöm, inkább legyen az én ruhám kevésbbé sikkes, de a nemzeti munkát akarom pártolni!

Mit használ nekünk a honi perkál — vagy nem tudom miféle honi gyár, ha az ember Kosmanosba megy divatkelméért? Mit a rózsahegyi és késmárki vászongyár, ha Rumburg felé kacsintgatunk? Mit a nagykőrösi uborka, ha Znaimból hozatunk, mit az andrási vaj, ha tescheni vajat kívánunk? Füstölnek sonkát Kassán és Nagyszombatban, és télen minden istenáldotta nap 500 prágai sódar fogy el Budapesten! Mi marad akkor a magyar iparnak, a magyar munkásnak? Marad a szegedi kulacs, marad a kalotai varrottas, a debreceni bicska, a gyetvai vadkörte, marad a lehotai ostornyél; de ezekkel magyar munkát és magyar ipart felvirágoztatni nem lehet.

Mikor ezeket említem, okvetlenül egy megjegyzést kell tennem, és ez a következő: Nem elég a nagy szükségleteket kielégítő gyáripart pártolni, hanem a házi és kézműipart kell különösen felkarolni, mert a nemzeti érdek nálunk kétszere-

sen e nagy ügyre mutat. Mi ugyanis elmaradottságunk mostani fokán idegen tőkék s külföldi szakképzettség behatása nélkül nem boldogulunk. Hanem azt a közönséges kézi és háziipart, mely itthon annyi kezet foglalkoztat, pártoljuk, s így annyi magyar polgárnak, kisembernek érdekét felkaroljuk. Nekünk itthon kell vennünk, amit lehet! Nem szabad módlingi cipőt venni, de a selmecbányai gyárból sem: vannak kézműveseink, s nemzeti feladat ezeknek segítségére sietni. Teljünk el tisztelettel a magyar ipar iránt. A tanárok ne fenyegessék tanulóinkat azzal, hogy ha nem tanulsz, inasnak mégy; ellenkezőleg, az iparosságnak sokkal magasabb kultúrfokon álló nemzedéket kell meghódítani, mert csak intelligenciával párosult kéz képes az uralomra.

Különös dolog, amit az ember Amerikában lát. Azt mondták nekem az ott tanító német tanárok: alig vagyunk képesek valakit itt tartani, hogy hat osztályt járjon, érettségit tenni pedig, nem amerikai gondolat; ha valaki négy-öt osztályt járt, mindjárt gyárba fut, ha akármilyen zseni legyen is, mert nagyon jól tudja, hogy nem az akadémikus képzettségé, hanem a munkáé most a diadal.

Magyarországnak, mely még sok tekintetben a dzsentrifogalmak nyűge alatt áll, arra van szüksége, hogy a munkát tisztelni, szeretni, gyakorolni tudja. Ez az a világtörténelmi magaslat, melyre ha felemelkedünk, meg vagyok győződve, hogy a tulipánmozgalmat a maga nagy kihatásában tudjuk felfogni.

No de most már méltán azzal a kéréssel fordulok kegyetekhez: álljunk bele szívvel-lélekkel ebbe a nagy nemzeti munkába! Elsősorban kérem a kereskedőket. Én úgy látom a világot, hogy a történelem folyamán más és más rendnek, más és más osztálynak van történelmi szerepe: Van a lovagnak, van a parasztnak, van a tanítónak, van a prófétának, és most bátran merem mondani: van a kereskedőnek! Szolgálja tehát a kereskedő ezt a nagy nemzeti ügyet! Szolgálja hűséggel, hogy szavát hihessük, mikor magyar portékát kínál; szolgálja kitartással, nem törődve sok kényes ember orrfintorgatásával.

Gyolcsosok vitték szét a középkorban az albii szegények nagyszerű, de túlhajtott gondolatait. Gyolcsosok szekerén tanulta meg Assisi szent Ferenc az evangélium bűbáját a világi és lelki szegénységről. Én azt szeretném, hogy kereskedők, gyolcsosok vinnék szerte a nemzeti eszmét, és mint régen az auri sacra fames — a pénzvágy kergette őket, ker-

gesse most a sacra patriae fames — a szent patriotizmus, a hazának forró szeretete. Legyenek úttörői, hídverői, reklámdobosai ennek a nagy érdeknek, s ha eddig voltaképen csak üzleti érdeket láttak a dologban, álljanak be az eszme szolgálatába, s akkor nyert ügyünk van.

De másodszor kérem azokat, kik ennek a tulipánmozgalomnak szent papnői voltak, kérem a magyar hölgyeket, hogy valamint ők tűzték az eltikkadt és reményében elsorvadt nemzet gomblyukába a márciusi tulipánt, öntözzék ezt a szép virágot. Jelentse a tulipán a magyar hölgy kezeiben a magyar munka pártolásának zászlaját. Ez is egy harc pro aris et focis, itt is oltárokért és tűzhelyekért folyik a küzdelem: egy nemzet élete van oly szent, mint egy oltár. Itt a kegyetek fiairól van szó, mélyen tisztelt anyák! Azt a forintot, krajcárt, mit a magyar munka pártolására szentelnek, voltaképen fiaik jövőjének biztosítására áldozzák.

Legyen tehát a tulipán a magyarságnak virága, hogy az ezerfelé húzó ezeréves magyarságot egyesítse a haza szeretetében, még pedig a praktikus szeretetben, mely a nemzeti munkát akarja előmozdítani! Szabadok akkor leszünk, ha gazdagok leszünk — erkölcsi alapon! És a tulipánmozgalom győzelmesen fogja megvívni e harcot, ha lélek lesz bennünk, mely azt megérti. Érintésére szétfoszlott már egyszer a magyar haza egéről az erőszakos hatalom felhője s lehullott a bilincs; higgyék el, le fog hullani a magyar elmaradottságnak, szegénységnek bilincse is, s így felébredünk az igazi nemzeti szabadság öntudatára — a tulipán jegyében!

Tanítónőknek.

A régi «új élet.»

(1906)

Mélyen tisztelt hölgyeim! Az ethikai kultúra törekvései s a feminizmus kilengései közt sok gondolat cikázik bennünk s a nem-kész világnak lázas hangulata szállja meg a lelket; a haladás reményei illuziókkal, a logika clairvoyance-szal, a szenvedélyek vádakkal váltakoznak; idealizmus, realizmus, materializmus, romanticizmus kavarog egy üstben. Új intézményeket sürgetnek, új nemzedéket, új társadalmat akarnak nevelni, melyben elváltozik hivatás s életpálya, s azzal együtt psziché, fizis, fiziológia és pszichológia; remélik, hogy új ala-

pokra fektetik majd az ethikai s a szociális világot s ezzel tán meg is teremtik azt a «tertium genus»-t, mely nem férfi, nem nő a mai értelemben, hanem valami más s különb is ezeknél.

Ezt akarom én is, a «különb-embert» akarom s keresem; embert, ki ne büszkélkedjék, hogy férfi, s ki ne panaszkodjék, hogy asszony; akarom s keresem azt a fölényes s fölséges embert, kinek típusát férfiban, asszonyban egyaránt ki lehet alakítani. De nem vagyok romantikus, hanem realista; mikor e típust keresem, nem térek vissza a multba, az elvesztett paradicsom útjaira, s nem úszom a jövőnek rózsafelhőin Utópia felé. Tudom, hogy ezt a fölényes és fölséges embert itt és most kell megteremtenem, hogy ennek a legreálisabb idealizmusnak teremtő szelleme rendelkezésemre áll, s a jelenben, nem pedig a rózsás jövőben, alakíthatom ki a különb-embert világnézetben, erkölcsben, jellemben.

Eszményem tehát a fölséges élet, — s hitem, hogy az életet én itt és most élhetem. Az élethez lélek kell, a fölséges élethez fölséges lélek kell. Üljetek le, pihenjetek meg a városban, — mondja az Úr Jézus az ő tanítványainak — míg nem öltözködtök magasságbeli erőbe. E magasságbeli erő a Szentlélek. Mindenkinek szól ez intés: ülj le, merülj el s öltözködjél erőbe. De én azt a magasságbeli erőt itt mélységbeli erőnek mondanám inkább. Ülj le a mélység párkányára, annak az idegenszerű, néha sekélynek látszó, máskor éjféli sötétséget rád borító mélységnek párkányára, mely a te öntudatod, — mely éjnek látszik első tekintetre, de bűvös, csodálatos világ rejtőzik benne; mely semmiségnek tűnik fel, de ha az öntudatra ébredés érző idegeivel nyulsz hozzá, kigyúlnak színei, fölébrednek néma hangjai, föltámadnak holt energiái s eltöltenek téged a mélységek erejével. A mélység ereje alatt minél mélyebb öntudatot értek, kiváltkép három nagy ténynek s három nagy kötelességnek öntudatát; ki e három tényt megragadja s e három kötelességet nagylelkűen teljesíti, az a különbember típusának kialakításán dolgozik.

Az első s a legnagyobb tény az élet, az én életem, mondjuk, az én lelkem; nem a világ, hanem én; nem a munka, a hivatás, a sikerek, a társas lét, hanem én, én magam s magamban. Legnagyobb tény s legnagyobb érték. Titka, bűvös telepe s kiindulása az én világomnak. Az a külső, hatalmas, fizikai világ érinti az életet: engem; az élet felel, rezgésekre színekkel, levegőhullámokra hangokkal, kémiai elváltozásokra az illat, a zamat érzéseivel. A valóság színekbe, fénybe öltözik; hangos lesz, édes lesz az élet érintéseitől. Ugyanez a lélek ön-

tudatának felsőbb fokain új értékeket léptet föl: igazságot, szépséget, jóságot. Fölkelti s kiemeli a valóságból az eszmei tartalmat s rendszerbe foglalja. Repül, száll a valóság fölött s szisztémákat alkot; eszmévé válik benne az érzéklet, s kivillannak gondolatai. Minden gondolat nagy titok; s nem annyira azt kell csodálnunk, hogyan villan ki a Newton-i föltalálás, a Shakespeare-i vagy Leibniz-i alkotás gondolata, mint inkább azt, hogy egyáltalában hogyan s honnan támad s villan ki a gondolat. A gondolat világában hegyek hegyek fölött emelkednek, s mélységekből nyílnak mélységek, s az ember azt a benyomást veszi, hogy még mindig vándorútjának kikezdéseinél tartózkodik végtelen perspektivákkal szemeiben s végtelen hivatással lelkében. E hivatást útbaigazítja a jóság és szépség fölséges világa: eszmények néznek le ránk itt királyi szuverénitással s diktálják kötelességeinket; célokat tűznek elénk, melyeket el nem felejthetünk; utakra állítanak, melyek meredekek s fárasztók, s mi mégis vissza-visszatérünk azokra; érezzük, hogy ezek a mi hazavágyó lelkünk útjai. Ime igazság, jóság, szépség; nagy, való világ; s ezt a világot magamban hordozom; bennem, lelkemben bontakozik az ki; bennem alakul ki, bennem virágzik ki; ez gazdagságom s hatalmam, voltakép pedig, megfordítva van: én vagyok a világ, a valóság kincse s értéke, énmagam. Ez öntudatra kell ébrednem, s fölszabadulok s szuverén leszek; ez öntudat nélkül a különb-ember útjára rá nem nyithatok.

A második nagy tény összefügg az előbbivel, az az erőnek öntudata. Én tudok, én bírok, én akarhatok, s ha akarok, királyi s isteni lehetek. Mint ahogy szememben kigyullad a fény s színekbe öltözik a világ: úgy az érzület s a lelkület belső világát én alakíthatom magamban; lehetek sötét, hideg, hangulatlan és üres, vagy lehetek világos, derült, erőteljes s bátor lélek. Ijesztő s kínos lehet belső világom, vagy szépségbe s napsugárba öltöztethetem azt. Táborhegyek, a boldogságok hegyei lehetnek gondolatláncaim, vagy bolyonghatok a kísértés hegyein s pusztáin. Kételkedhetem eszményeimben s az erkölcsi törvényben, s elsötétülhet lelkem s kedvem pesszimizmusban s erkölcsi, azaz hogy inkább erkölcstelen tehetetlenségben. Kár lesz értem, kár ezért a szenvedő, sötét létért; de hát miért nem emelkedem föl az eszmények szeretetéhez s miért hagyom lefokozni erkölcsi erőmet, ezt a teremtő hatalmat a miliő-elméletek passzivitásával? ! Fölléptethetem magamban a legnagyobb tettet, a jó, nemes, őszinte akaratot; belefektethetem életembe az erkölcsi értékeket; dolgozhatom

erkölcsi kötelességeim teljesítésében szívvel-lélekkel, s ezáltal egyre jobb, nemesebb, derűsebb, tisztább s egyszersmind erősebb leszek. Miért ne tenném? Miért ne akarnék erős lenni s boldog? A hernyó selyemszálat sző nyálából, csodálatos szálat; fonál, szövet, suhogó, ragyogó öltözet lesz belőle; no hát a lélek is oly csodálatos értékforrás; fénysugárt bocsáthat ki magából; kiszőheti az erkölcsi erőnek s szépségnek aranyszálú hálóját s azzal boríthatja be az alaktalan, és küzdelmes létet. Erős a lélek, ha fölébred; szembeszállhat élhetetlenséggel, lelketlenséggel, alávalósággal, gyöngeséggel; bírja, győzi; miért ne tenné?!

A harmadik nagy tény, *mellyel az előbbi kettőt össze kell kapcsolnunk, mert alapjukat képezi*, az Isten öntudata, mondjuk az Istenről való meggyőződés, az Istennel, mint minden életnek forrásával való eleven összeköttetés. Magamon át, a bennem kitáguló lelki világon át nézek az Isten arcába. Eszmék, eszmények, erkölcsi törvények nekem szétfoszló ködképek nélküle. Lelkem s az erkölcsi világ nagy valóságának forrásozó mélysége ő. Vele összeköttetésben állok s élek; nem vagyok neki kicsi. Értékem vele való rokonságom; szentségében osztozom erkölcsi érzékem s kötelességtudásom révén, s érintkezem is vele. Ő vonz engem, mikor az imának magnetikus erejében hozzá emelkedem, s ugyancsak e vonzalmaimban egyre tisztább s igazabb s az élet kialakítására erősebb leszek.

Ezt tovább nem fejtegetem, nehogy túlságos ideálista színben tűnjek föl, hanem sietek ez idealizmust realizmusban kiváltani, s a nagy öntudat elé a nagy kötelességeknek teljesítését kitűzni. Nagy kötelességeimet is három pontba foglalom össze.

Az első a mély, lelkes odaadás az eddig fejtegetett eszmékbe s eszményekbe, azaz hogy nem eszményekbe — keveset mondtam, — hanem valóságokba. Isten, értelmi, erkölcsi világ, akarat, szépség, szeretet, örök cél, boldogság, nekem csupa valóság; nem személytelen valamik, hanem valakik; két szóval jellemezhetem: Ő és én. Azaz, Ő nem maradt meg transzcendentális elszigeteltségében; nem rejtőzött a létnek sűrű, nehéz fátyola mögé, hanem lejött hozzám; a természet mögül kilépett a történelem útjára; érintkezett, beszélt velem, odaadta magát nekem; fölrázott álmomból, szemembe nézett s szólt hozzám: «Te már csak gondolhatod, hogy szellem szellemtől el nem szigetelődik, s élet élettel szemben el nem zárkózik, hanem egymáshoz lép, egymásba ömlik s egyesül. Én, a végtelen élet, a szeretet gravitációjával közeledtem hozzád,

léptem feléd, testvéreddé lettem ; nézz rám s szeress belém : Én Krisztus vagyok ! S amint hegyekre nem menekszel s pusztaságba kultúrádból s üregekbe otthonodból : úgy ne lépj ki a történelemből a természetbe, hanem a történelemben, az emberi élet folyamában keress föl engem, ott rám találsz !» Tehát eszmék, eszmények helyett én édes, erős, meleg életet, Krisztust mondok. Aki ettől elfordul, hamar kiábrándul ; azon veszi magát észre, hogy eszményei közt a hervadás ijeszt. Mint mikor az akácfasor virágos ágaiba beleül a gőzmozdony piszkos, fojtó füstgomolya, megszürkül a virágfürtök hava s elakad illatuk ; mint mikor észrevesszük, hogy a menyasszony fátyola szemfödőből van szabva, nem tehetünk róla, de úgy látszik, hogy arcának ihletettségében a halál sápadtságát látjuk : úgy hervad el minden eszményünk, ha személytelennek gondoljuk ; az illuzió kísért virágai közt s a menyasszonyi fátyol alatt sötétlik az enyészet. Tehát odaadás kell az eszményi, élő világba !

A második kötelesség, hogy ez odaadásunkat a reális életben hűen s következetesen átéljük. Ne álmodni, hanem élni akarjunk. S ez a föladatunk oly sürgős legyen, hogy ne késlelkedjünk vele egy percig sem, hanem fogjunk hozzá mindjárt, még ma. Nem várunk vele, míg a filozófiák ledarálják kevés lisztjüket és sok korpájukat ; nem várunk vele, míg a tudomány, a tudományos ethika fölépíti a Maeterlincktől emlegetett «temple enséveli»-t. A mi templomunk nincs lerombolva, s nem a tudományos ethika vezet el minket az élet útjaira. A bölcseség, mely az élet művészete, kezdet óta kíséri az embert. Az iskolák filozófusaira az életnek nincs szüksége ; ők csak a festéket s az ecsetet szolgáltatják. Igazi bölcs csak az lesz, ki erőteljes s bensőséges életformát alkot, s ezt nem betűkkel s nem tanokkal kell megcsinálni, hanem tényekkel, a tiszta, lelkes, nagylelkű, istenes élet tényeivel. Át akarom élni az Istenhez való ragaszkodást, a bizalmat, a szeretetet, az emberek iránt való jóindulatot ; átélni akarom, nem átgondolni ; nem tudni, hanem élvezni akarom. A gondolat, melyet át nem élek, nem az enyém ; idegen, a másé ; kényszerzubbony az rajtam, s én szenvedek alatta ; szeretnék már élni s nem teherhordó lenni, akár igával nyakamon, akár konvencionális, üres fogalmak jármában.

Harmadik kötelességem, hogy magamnak éljek. Sokféle szolgálatban vagyok lekötve ; szolgálom az életfönntartást s keresem a kenyeret ; szolgálom a társadalmat, a társas életet s belefektetem erőimet a kultúra műveibe s munkáiba. Dolgo-

zom azon, hogy a világ jobb, nemesebb legyen s hogy mindennemű szükségletnek s szenvedésnek megteremtsük enyhítését. Lelkesülök s áldozok a biztató kilátásért, hogy ember emberhez közelebb jusson s hogy egymás bajait ne csak érezzük, hanem részvéttel s áldozatkészséggel enyhítsük. Jobb embereket akarunk nevelni s társadalmat, mely szerveiben s intézményeiben segítse a szenvedőket; ez lesz az igazi kultúrtársadalom, melyet majd megkörnyékez a kísértés, hogy úgye mégis csak sokkal jobbak vagyunk mi, mint voltak atyáink; jobbak, mert van érzékünk a baj s a szenvedés iránt, s vaknak, hülyének, betegnek, szegénynek menhelyet nyitunk. Szívesen elismerem a kulturális társadalom sokféle szolgálatát, de azért mégis készakarva ráutaltam s rámutattam a minket környékező kísértésre, hogy a jóságot, az erkölcsi kiválóságot kultúrintézményekbe, tehát művekbe fektetjük. A jóság nem a művekben, nem az intézményekben, hanem az átélt s átélvezett belső világban van! Csak az élhet magasabb erkölcsi színtájon, aki önmagában éli át céljainak, motívumainak, szeretetének tisztaságát, önzetlenségét és szépségét. Ezt mindenütt s mindenkor s a kultúrának minden fokán megtehetjük: a klasszikus világban épúgy, mint a középkorban, a reneszánszban épúgy, mint a mai Európában; s mindenütt s mindenkor megfeledkezhetünk róla, akkor is, ha majd minden vakról, bénáról s rokkantról gondoskodik a törvényhozás. Szóval, nem a törvény, nem az intézmény, nem a kultúra teszi, hanem a belső, mély, szerető átérzés. A morális nem jog, hanem lélekérzékenység s lelki, belső tevékenység oly értékek körül, melyek tisztára s kizárólag az enyémek; ország, melyet szem nem látott — mennyország.

Ez életre buzdítom fel önöket, m. t. hölgyeim! Erre szólít fel a világ, erre a történelem; az egész történelem nem egyéb, mint nagy «invitatorium vitae»; preludium az igazi, az egyéni életre! Ez élettel gyógyítunk majd, mert nem mint prédikátorok, hanem mint próféták járunk körül. Nem szavakkal tanítunk s gyógyítunk majd, hanem tiszta, szép, belső életünknek kiárasztásával. Az élet infekciója áramlik majd belőlünk; ruháinkról nem száll szét pergamentek s papirusok pora, hanem a tavaszi mező illata; s aki szemünkbe néz, annak nem is kell mondanunk, mert látja s érzi, hogy az élet, a tisztaság, a hit, a becsület, a szeretet, az öröm, kitartás, türelem s áldozatkészség tölti el lelkünket. Ez a «különb-ember» élete; aki ezzel be nem éri s mást keres, kincset dob el s mindent veszít, mert élni elfelejt.

Multunk emlékei.

(1908)

Mélyen tisztelt ünneplő közönség! Elszorult szívvel járom e hazát; fülembe cseng annak az angol utazónak szava: ország, melynek nincsenek városai! Nincsenek emlékeink, melyekből az ezredéves élet kőbe-ércbe vésve sugárzanék lelkünkbe; nincsenek dómjaink, melyeknek misztikus kőrengetegei lehelnék felénk a mélység s az áhitat érzelmeit; nincsenek árkádjaink, palotáink, régi multnak beszédes színhelyei, hol a géniusz sugallatai szólnának szívünkhöz; földult itt török, tatár mindent; elpusztította az életet, földulta még sírjainkat is. Magyarország népe így áldozatok népe lett, áldozatul kért tőle Isten mindent: verejtéket, vagyont, vért, életet, — áldozatul polgárosodást, tűzhelyt, oltárt, — áldozatul szentjeit s sírjait! A költő szava szerint: Hellasznak kincse egy elomló rom, tied hazám egy szentelt fájdalom; — hát e szentelt fájdalommal szívében a történelmi hivatás áldozatos öntudatával lelkében él, küzd, hal a magyar!

De hát panaszkodjunk e fölött, sírjunk, sajnálkozzunk? Nem, itt csak egy érzésnek lehet helye: csodálkozzunk és bízzunk! Hősi népet ne sirassunk; hősöket, erőt siratni nem illik, s az erő a hősben soha nem törik le, mindig övé az erkölcsi fölség koszorúja; vértanúinkat ne gyászoljuk, ha egük gyászba borult is, de az elborult égből cikázott ki a szellem villáma, s minél sötétebb volt felhője, annál vakítóbb lett fénye. A hősi népben ugyanis mélységes erők rejlenek, halhatatlan élet tüze ég benne, s ha áldozata beteljesedett, géniusza ismét alkotásra hívja azt; a harcok erejét azután a béke műveibe fekteti; idealizálja multját, hogy szebb jelent alkosson a mult nagy ideáljainak kultuszában, naggyá nevelje a világ új harcait s új győzelmeit megvívó nemzedéket.

Ez a kultusz, a nagy multat szebb jelenben érvényesítő kultusz gyüjtött ma ide minket; az lép ma elénk azzal az igénnyel, hogy Szent Istvánnak emléket emeljünk Székesfehérváron. Az ország ugyan emelt már szobrot az Árpádházból származó első koronás királynak; Budavárában áll a szép emlék; de valljuk be, ha nem is állna ott, nem nélkülöznők; de ahol azt méltán nélkülözzük, s mert nincs, szemrehányást érzünk, az Székesfehérvár.

S méltán! hisz e város neve Székesfehérvár, azt a királyi széket hívja emlékezetünkbe, melyet István király állított ide

Magyarország trónjául, s a latin szó «Alba regia», a királyi Alba, azt a királyt emlegeti, kit nem kell nevén nevezni ; mindenki tudja, hogy ki az, akit a magyar nép katexochén királynak tart ; akit sírva keres, mikor elzokogja : hol vagy, István király, téged magyar kíván ! — Székesfehérvárnak vidéke is a szent király emlékével van átitatva, s ha lelki szemünkkel Veszprém, Bodajk, Pannonhalma és Bakonybél fölött ellebbenni látjuk fényes árnyékát : de az ő székvárosa, hol megtér, Székesfehérvár. E város földjébe taposta az irgalom útjait, mikor mezítláb ellátogatott a szegények kunyhóihoz ; itt emelte bazilikáját ; e földbe van keverve haló pora ; s még sincs templom, vár, palota, de még egy kő, fal vagy sír sem, mely nagyságának tiszteletére hívja fel a késő ivadékot.

Székesfehérvár ki akarja ezt most pótolni, az a Fehérvár, mely a kezdődő hazának fővárosa volt s mely tudja, hogy mivel tartozik a haza atyjának.

A kultúra nagyrabecsüli a teremtő nagy gondolatait s megjelöli útjukat. Ahol költők, tudósok jártak nagy eszmékkel terhesen, ahol dolgoztak megvalósításukon, márványtáblák ragyognak felénk s hirdetik a nagy eszményt. Szent István király is nagy gondolattal járt itt Fehérvár földjén, az alkotmányos, magyar királyságnak, a hazának gondolatával. Ez az ő műve volt. A haza, az alkotmányos magyar királyság megalapítása István király műve. Sokan jártak ily gondolattal épen itt, de a gondolat hiú terv maradt s meg nem valósult. Járt előttünk római, kelta, germán, szláv népáradat, de hiába fogódzkodtak a Tátra s Fátra szikláiba, hiába építettek gátat, elsöpörte őket a népvándorlás zivatara. Végre jött a providenciális nép, rokonaiból kiszakadva, — jött, mint a vándorszikla, nem gleccserek hátán, de a népvándorlás árján, hogy beleékelődjék a germán és szláv népek közé ; jött azzal a misszióval, hogy gránitfala legyen a nyugati kultúrának. Ezt a missziót István király váltotta valóra ; ő fogta a népet szelídebb erkölcsre, ő keresztelte meg vérrel s Szentlélekkel s felavatta azzá, aminek a magyarnak lenni kellett : «propugnaculum Ecclesiae», a nyugati kultúrkereszténység bástyájává, — «gladiatores Christi», Krisztus harcinépévé, — «castra Altissimi», az Isten táborába. Elapadt volna a magyarnak vére pogány őseink csatáin, elszivárgott volna idegen földön nemtelen garázdálkodásban, ha nincs, ki a vért nem a porondra önti, hanem verejtékes munkában gyümölcsözteti. Szent kéz kellett ahhoz, mely betapassza a vérző sebeket, erős kar kellett ahhoz, hogy a népet a kelettől, Bizanctól el a nyugati kultúra útjaira

terelje. E koronás, első király, a hazának atyja, néz kilencszázéves multból Székesfehérvárra ; keresi templomát, palotáját, sírját, — találja hát föl legalább emlékét. A régi népek hite az volt, hogy akinek sírja nincs, annak lelke nyugtalanul bolyong; hát, biztosan tudjuk, hogy István lelke dicsőséges és nem bolyong, de a mi szívünk igenis nyugtalan s lelkünkben vád hangzik, míg Fehérváron nem emelünk István királynak emléket, melyen szívünk s szemünk megpihenhet.

De Fehérvár nemcsak háza s vára volt Szent Istvánnak, hanem az Árpádok koronázó városa lett, még pedig Szent István kegyéből. Esztergomból a szent király Fehérvárra költözködött, s hogy fényét emelje, királyi lakot, iskolákat, káptalant alapított, bazilikát épített s e bazilikában állította föl székét s helyezte el a szent koronát. Maga ugyan Esztergomban koronáztatott meg, de utódai koronáztatási helyéül Fehérvárt tette.

Aki tudja, hogy korona s koronázás mit jelent a magyar történelemben, az tudja értékelni a dicsőséget is, melyet István király a korona által Fehérvárnak juttatott. A korona a legfőbb jogi fogalom a magyar közjogban. Nem jelent az királyt, hanem királyt s nemzetet egyesítő állameszmét, — jelképezi a független magyar királyságot. A korona emeli közjogi méltóságra a királyt, s hogy a koronázás megtörténhessék, esküt kíván s hitlevelet, hogy a király a nemzetet alkotmánya s törvényei szerint kormányozza. — A szent korona az erő s a hűség korongja, mely egybeköti Magyarország földjét s népeit ; rettenetes harcokban kellett a szent korona országait kelet-nyugat ellen megvédeni, s ezekben a szent korona volt a magyar erő s lelkesülés szimboluma. Ez az aranykarika volt a hűség gyűrűje, ez volt a nemzetet összetartó, északi s déli Kárpátok gránitfalánál keményebb, közjogi pánt.

Szent István Fehérváron épített e koronának mentsvárat, itt állította fel oltárát, s azóta lelkünkbe vésődött e nemzeti ideálnak tisztelete, szerettük s hívek voltunk hozzá. Pedig, ó, mennyibe került ez a hűség, mennyi vérbe, áldozatba ; megostromoltak sokszor, letörtek ismételten ! Fordult az idő : más város vette őrizete alá a koronát, idegenbe is jutott, föld alá is került, sőt a korona által jelzett állameszmével szemben más irányzatok kerekedtek felül, s Szent István, Szent László, Hunyadi, Rákóczi, Kossuth Magyarországának oltárával szemben bálványokat is állított fel a történelmi érzésben megfogyatkozott tudomány, — de mind e veszedelmekben napunk, vértünk, ideálunk a szent korona volt, meg nem tántorodtunk

nemzeti hitünkben s érzésünkben. Mily méltányos gondolat tehát az, hogy a szent koronához ragaszkodó ez őskoronázó város e nemzeti eszménynek s érzésnek az első koronás király emlékében állítson fel emléket, — hogy István király a régi Fehérvár falai közt a szent koronával fején, jelképezze a nemzeti államnak s függetlenségünknek s szabadságunknak ezredéves hagyományait.

De a kegyelet is int minket erre. Itt volt Szent István sírja ; a püspöki kertben van az a darab szent föld, mely — ha török-tatár nem dúl — nemzeti zarándokhelye volna a magyarnak ; jeltelen a sír tája, talán csak egy-két virág díszlik rajta ; koszorútlan a sír, jázminok körítik a szentély helyét s virágzó akác- és hársfák hullatják rá hervadó szirmaikat, s ott, hol az áhitatos fájdalom elsírja azt, hogy : «Hol vagy, István király, téged magyar kíván», gerlice búg s a sárgarigó füttye hallik ! Ime első szent királyunk sírhelyét nem ismerjük ! De mit panaszkodom, mit keresek sírt, hamut, földet, mikor világtörténeti nagyságban él köztünk szelleme, s e pusztaság, e tagadás s e tarlók fölött annál impozánsabban nyúlik meg alakja.

Lelkünk elé áll Istvánban a nagy ember a középkor alázatos hitében s könyörületes szeretetében, — a mélyen járó lélek a belső világ tökéletességével, — a hatalmas férfiú, ki az ország gondját, ügyes-bajos dolgát egymaga kezelte, ki a politika, a közjó, a közérdek hatalmas intézője volt. Oly korban emelkedik ki ez a fölényes nagyság, mikor a népek még nem ébredtek öntudatra, mikor a tömegek fölött s azok élén a hatalmas egyedek álltak a horáciusi vers szerint :

Cum tot sustineas,
Et tanta negotia solus!

A mai demokrácia a népben rejlő minden erőt a tettek mezejére hív ; az akkori arisztokrácia egyesek kiválóságát nevelte és égig emelte. Rettenetes Iván, a moszkovita vezér azt dörögtette fegyveres népe felé : az Isten az égben az én Istenem, a ti istenetek pedig én vagyok. A magyar szabadság földjén ily bálványnak helye nem volt, de azért igen — állt a nép s a hadak élén István király, a fölséges hadúr, a föltétlen vezér.

Ennyi kiválóság, ily hagyományok, hit s nemzeti lelkesülés követelik Szent István király emlékének Székesfehérvár földjén való felállítását. Állítsuk hát föl az emléket ! Ha kőből, ha ércből lesz is az az emlék, nem lesz az kő, hiszen szellemmel, lélekkel lesz telítve ; nem lesz az néma, hanem kiáltó

szó lesz s kiáltását minden magyar megérti ! Állítsuk föl mint régi multnak s hagyományainknak emlékét, mert szükségünk van a történeti folytonosság kapcsaira. Oly időkre emlékeztet majd minket az emlék, mikor hit, hűség, erkölcs, nemzeti állam, nemzeti egység problémák nem voltak, s buzdít majd arra, hogy megint ne legyenek. De ne álljon tarlón, ne kultúra nélküli környezetben az emlék, hanem fogjunk kezet s dolgozzunk, hogy virágos kertté legyen híres Pannónia, s a régi nagyságnak szobrokat állító magyarság, mely a régi eszményt új tartalommal tölti ki, legyen e szobor koszorúja ! Akkor az a kő bástya lesz, a nemzet körülötte erős lesz, s áldás gyanánt lebeg fölötte Szent István király biztató, éltető emlékezete.

A Gyermekszanatórium-egyesület közgyűlésén.

Gyermekmentés.

(1910)

Mélyen tisztelt Közgyűlés ! Vasárnap is van, nagybőjt is van, s az ember szívesen terelődnék a magábaszállás s az irgalomnak mélységei felé ; ki a köznapiság lapályából föl a fennkölt érzéseknek magaslatára ; ki a lemondásból a jótakarásnak, az erényes, erős akaratnak életerős hangulatába. Hiszen szürkeség van itt körülöttünk elég. Hamuval tele van szórva a mi levegőnk ; köznapi szürkeségből is van elég ; mindenütt bele ütközünk ; azon a szürke trachitkövezeten szürke emberekkel találkozunk, a nagyvárosoknak szürke falai között és a közéletnek szürke perspektiváiban szürke gondok, kisértetek járnak. És ez nem is élet, nem is erő ; hanem nagybőjtje az erőnek s örömnek . . .

Jó volna, ha e köznapi szürkeségben vasárnapi érzések s nagy gondolatok forrására akadnánk, melyet a puszta föl nem szí ; lendületre, mely jót akar és jót tesz ; lelkületre, mely maga tud szebb világot teremteni ; a nagy bizalmatlansággal szemben bizalmat gerjeszteni. És ha szétnézek, hogy hát hol is van valami, amibe Isten- s emberszeretet, amibe gondolat és érzés bele van fektetve, amit már jól kezdtünk és nemesen folytatunk : hát megvillan az eszemben egy gondolat, amelyet magyarul mondtak ki a leghatározottabban ; megmozdul szívemben egy érzelem, amelyet Magyarországon éreztek át legmélyebben ; fülembe csendül meg egy ige, amely testet öltött magyar földön a legkorábban, és látok társadalmi

mozgalmat, amely itt sietett a leghathatósabban teremteni intézményt a törvényhozással egyesülve. És ez az ige, ez a gondolat, ez az intézmény: a gyermekvédelem.

De úgy-e, mélyen tisztelt közönség, az eszme az első benyomásra tán inkább édes, inkább kedves, hiszen tényleg irgalom, könyörület s anyai szívnek szeretete lüktet benne. Ha azonban az ember széttolja az érzéseknek s érzelmeknek virágos fátyolát, akkor jut el ez intézmény tulajdonképeni fölértésére; fölfogjuk azt, hogy itt sokkal fontosabb értéket szolgálunk s óriás, nagyjelentőségű nemzeti üggyel állunk szemben, amint arra rámutatott a mi kegyelmes elnökünk. *Itt nem gyermekvédelemről, hanem nemzetvédelemről van szó,* a harcban és békében egyaránt vérző nemzeti életnek a megmentéséről; itt népmentésről van szó.

Ezt megértette eddig is állam, egyház, társadalom, s megért minket majd most is, mikor a gyermekszanatóriumi mozgalomban ennek a nagy gondolatnak mélyebb fölértésével, a nemzeti élet vágyának szenvedélyesebb kilengésével állunk szemben. Mi a nemzetnek szenvedő gyermekeit is föl akarjuk karolni. Mi azokra a gyönge, szegény fonnyadt arcocskákra akarjuk az élet örömét kicsattantani, a nemzet fulladó hajtásait akarjuk a Balaton vizével föllocsolni, mi egy kis mennyországot, egy darab mennyországot akarunk adni az odu, a pince lakosainak, az udvari szobák kis lakóinak. Mi enyhet akarunk adni azoknak, akik hervadással kezdik a virulást, haldoklással az életet, meg akarjuk őket ismertetni a gondtalan szép fiatalság idejével. És ezt mindenkinek akarnia kell. Ezt akarnia kell államnak, egyháznak, társadalomnak, minden érző embernek; nem szabad engednünk, hogy pusztuljon a gyermek, az ember, aki végre is legfőbb kincse a társadalomnak s az államnak.

A nemzetek is élni akarnak; de csak akkor élnek, ha szeretik a gyermeket!

Minden nemzet, ha szíve mélyéből imádkozik, végre is a szentírás szavai szerint életet kér, «vitam petiit, longitudinem dierum», dicsőséges, sok napot kér. Ha vannak a lemondásnak prófétái, akik köztünk is kisértenek s azt mondják: «szegények vagytok, gyermekszanatóriumot fölállítani nem birtok», azoknak mi azt feleljük: hát ha szegények is vagyunk, de erre áldozunk; mert mit ér a kincs, mikor az élet vész. És ha mondják: «sok a másféle mű, amit fönn kell tartanunk», arra az a válaszunk: mit ér minden egyéb mű, amikor a műveket teremtő nemzedék hervad el. Ha mondják, hogy

garasaitok meg vannak számlálva, azt feleljük: az utolsó garast is kivasaljuk magunkon, hogy azok éljenek, akik a nemzet reményei és a mi örömeink. És ezt azért is kell tennünk, mélyen tisztelt közönség, mert hiszen mikor mi a szegények gyermekeit fölkaroljuk, akkor mi nagy kulturkötelességet teljesítünk. Tudjuk, hogy a kultúra mindig, akár a műhelyben, akár a villanyos telepen, akár a repülőgépek rendszerében, szóval mindenütt s mindig életet eszik, életből él. Tudjuk, hogy életet őröl, életet fogyaszt, és azt az életet nem a gazdagságnak, hanem a szegénységnek erőkészletéből veszi. És a szegénység nem kapja vissza a kultúrától azt, amit belétektetett vérben, erőben, agyvelőben, izommunkában.

Látom én azt, hogy ha fonnyadnak a mi gyermekeink, ha a szegénységnek nemzedéke sorvad, az a rossz lakástól, rossz táplálkozástól, értelmetlen életmódtól van; elvész az élete; hát hová lett az életerő, melyből erős nemzedéknek kellett volna fakadnia? Azt az életet elvitte a kultúra. Adja vissza a kultúra a nemes érzések adójából, amit elvitt tőlük munkaerőben! Hol van az erő, amelynek hiányában a gyermekélet fakadó, új tavasza máris le van perzselve? Azt az erőt elvitte a kultúra, adja vissza a kultúra azt, amit elvitt! Elfalaztuk a kultúra városaival a napsugárt a szegények elől; törjük szét, törjük át a falakat, adjuk vissza neki a természetet. Gyárkéményekből építettünk erdőt, korom a leheletük; adjuk vissza az erdőt, a virányt, adjunk balzsamos vizet, adjuk vissza nekik a napsugárt, amelytől föléledjenek, hogy élvezői lehessenek a kultúra adományainak.

De mikor e kultúradósságunkat törleszteni s jót tenni akarunk, szükséges az is, hogy ezt a jót nemesen, ügyesen és úgy adjuk, hogy az emberi öntudatot jótéteményünkkel se sértsük meg. Mikor mainapság a szociális és gazdasági bajok nagyra nőnek, akkor halad s fejlik a jótékonyság módja is; belátjuk, hogy nem is kenyeret, nem is ingyen kenyeret, hanem voltaképen munkát, az élet megmaradásának forrását kell a szegénység számára biztosítanunk. A szegénységnek sem a legnagyobb terhe a mai napnak gondja; legkeserűbb fájdalma nem az a gördülő könny, amelyet én most arcáról letörülhetek, hanem legnagyobb kínja az a rém, mely azt kérdi: mi lesz holnap, mi lesz holnap? És az irgalomnak s jótékonyságnak úgy kell dolgoznia, hogy a holnapnak rémét űzze el a szegény aggódó embernek láthatáráról.

Ime, mélyen tisztelt közgyűlés, mikor ezen egyesület az irgalmas szamaritán érzésével közeledik a szegényhez és a

szegények legféltettebb kincséhez, a beteg gyermekhez, akkor ügyesen, értelmesen akar jót tenni, mert nem kenyeret, de azt az aranyos, édes, erőteljes életet, azt az egészséges holnapot akarja neki adni, féltett kincsét, gyermekének egészségét akarja biztosítani; jó napot, jobb holnapot akar adni, és annak a holnapnak reményétől máris fölserken, lelki egyensúlyba kerül gyermek, szülő egyaránt.

Úgye, mélyen tisztelt közgyűlés, magának a magyar társadalomnak van ilyen lelkületre, ilyen magasztos, fönséges, tiszteletreméltó jótékonyságra szüksége? A társadalom is beteg, gyönge, kedvetlen, beléje is olyan lélek kell, melynek melegétől éledjen. Ilyen a jótékonyság lelke! Mert hiszen a jótékonyság nem annak legjobb, akinek szolgál, hanem jó annak, aki teszi, aki gyakorolja. Vigye bele az irgalmasság gyakorlásába a magyar társadalom a nagy lelkét, közeledjék lélekkel ahhoz, akin segíteni akar. Lélekkel pedig akkor közeledünk, ha szeretünk; s ha szeretünk, akkor élünk! A szentírás mondja, aki nem szeret, az halálban marad; ahol nincs praktikus egyéni szeretet, ott sötétség, fagy és halál ijeszt; ahol tehát lélek legyen, ahol lendületes lelkület s mélység legyen, oda álljon bele a praktikus szeretet; a munkálkodó irgalmasság legyen a magyar társadalom irgalmas szamaritánja, legyen édes, kedves betegápoló testvére, nővére a szegények gyermekeinek.

Mélyen tisztelt közönség, ezek nagy kultúrművek! Minden államnak nagy kultúrművekre van szüksége. Ha Magyarország a kultúrállamok sorába akar lépni, akkor mutassa ki, hogy joga van hozzá, mutassa ki, hogy művei vannak, melyeket géniusz alkot. A géniusz műveire odafordul a világ figyelme, bárhol álljanak is. A sötét, ködös Norvégiában egy Ibsen-i lángész gyujtott világosságot s műveket teremtett s az egész világnak a figyelmét hazájára fordította; nemcsak az értelem, a stílus, a művészet géniusza, hanem a szeretet géniusza is teremt nagyot. Az is geniális. A jótékonyságnak erőteljes művét teremtjük meg mi a szanatóriumban s az üdülőhelyekben, s ezeknek a műveknek alapján kérünk helyet, belépést a kultúrállamok sorába. Ha a világ látja, hogy Magyarország szereti szegényeinek gyermekeit, ha a kultúrvilágnak bemutatkozik, mint a régi evangéliumi szamaritán érzelmétől átjárt ország, ha rámutat új gyermektelepeire, ahol szomorú családi körülményekből kiemelkedett gyermekek neveltetnek, ahol napsugárral és tejjel tartjuk őket, locsoljuk gyöngyvízzel és harmattal s jó emberek befolyása alatt biza-

lomra neveljük s erőhöz segítjük : akkor Magyarország latjába esik majd a világ elismerésének súlya. Látni fogja az egész világ, hogy a turulmadár, az a hatalmas, bátor himalayai sas, amely végre is a magyarság lelke volt, nemcsak elfoglalni tudott országot, nemcsak fészket rakott s azt meg is védte sas-szárnyaival külső ellenség ellen, hanem gyönge, szegény, fonnyadt fiókáinak is tud életet s erőt biztosítani.

Mélyen tisztelt közönség! Magyarországnak erre a turulmadárra, a saját fészkét őrző, saját fészkében erőt, egészséget, lelket, életet nevelni tudó géniuszra van szüksége ; érzékre s mentő tettre a nemzet szenvedő s foszladó rétegei megmentésére !

Tegyünk tehát, cselekedjünk ! Kérem önöket : kevesebbet a kalapra, többet a szívre. Több érzést, több áldozatot a jóért. Akartuk mi már a magyarságot fölbuzdítani, és odaállottunk a tulipánnal, meg akartuk öntözni, megtermékenyíteni a nemzeti munkát verejtékkel és könnyekkel, nem mentünk vele sokra : talán egy halavány gyermekarc lesz az a nagy védőjegye, nem is védőjegye, de védőszentje egy új, hathatósabb mozgalomnak.

Leszakítottunk már sokszor egy-egy virágszálat, krizantémot halottainknak sírjáról, hogy a szegény tüdővészeseknek ajánljuk fel, de ugyancsak ne tűrjük, hogy sok száz gyermekszívben egész virágerdők hervadjanak el. Mentsük meg ezt a virágerdőt, ezt a friss — jaj, dehogy friss — ezt a hervadó életet és alkossunk gyermekéletet biztosító intézményt, gyermekszanatóriumot. Ha ezt megértettük, mélyen tisztelt közönség, meg vagyok győződve, akkor itt, e teremben ma vasárnap volt ; ha ezt mélyen átéreztük, akkor biztos, hogy Isten maga ment el köztünk, s mikor mi aztán utána indulunk, a nagy Isten rámutat a hervadó gyermekekre s azt mondja : ha utánam akarsz jönni s engem megközelíteni, arra jöjj, segíts a beteg gyermeken s megközelítettél engem !

Kaas Ivor temetésén.

(1911)

Mélyen tisztelt gyászoló közönség ! Mikor szemfedő borul a testre, akkor lepel hull le a lélekről ; s hogyha ez a lélek nagy hitnek és nagy szeretetnek vonásait hordozta magán, akkor az a temetés voltaképen ünnep, hiszen szobor-, azaz lélekleleplezés. Akkor az a sírhant szent látomásnak,

víziónak helye, ahol látni kezdjük azt, akit eddig csak néztünk, ahol örök értékében kezdjük felismerni azt, akit az élet efémer látszatos keretében szemléltünk eddig.

Ime, itt a temetőnek, a koporsónak penombrájában mi mindnyájan, különböző világnézetnek hívei, különféle, sokféle társadalmi, kulturális munkának képviselői, valljuk be, látomást, víziót látunk. Látjuk a prófétának látomását, a facies hominist, annak az igaz, egész embernek, férfiúnak arculatát.

Mert Kaas Ivor egész ember volt, s lelke volt. Istenbe vetett hittől ragyogó lelke volt. Az ő hite ideális realitásokba, valóságokba vetett hit volt. Az ő hite tett, az ő hite odaadás volt, egy életnek, léleknek odaadása a legfőbb, legmagasztosabb realitás iránt. Azért az ilyen ember mindig eszményi magaslatokon áll. Az ilyen embernek látószöge az örökkévalóság⟨nak⟩ és a végtelenségnek látószöge. Az ilyen ember azért, mert fenn lakik, voltaképen sohasem jön le, nem jön le igazán, csak a szellemét, csak a lelke sugárzatát küldi, mint a nap az égen ; nem jön le, de az energiája, az itt vibrál mindnyájunkban.

Ez az ember egész férfiú, egy bibliás ember volt. Ennek az embernek a lelke a Krisztus lelkéből fakadt. Ez az ember világított magának a krisztusi monogrammos katakombás mécsessel. Ez volt az ő napsugara. Történelmet, embert, emberiséget, haladást, társadalmi evolúciót, mindent az evangéliumnak bölcseségével világított ; problémákat ezzel oldozgatott. Annak a nyugateurópai, tehát világtörténelmi kultúrának hordozója, az a német faj valamiféle atavizmusban tört ki itt benne, magyar földön. Mert ennek az embernek lelke, szíve Krisztus gondolataival, érzésével átitatva, ha szabad azt mondanom : inficiálva volt, s ezért volt neki missziója, hogy a lelkével, tüzével, szíve vérével, tollával — mely kard, véső, láng volt — hasson, szántson, döntsön, teremtsen, hogy ebben az országban az igazság hirdetője, a népmentés apostola, a keresztény politika bajnoka legyen.

S mélyen tisztelt gyászoló közönség, azért mert fönn volt, abban az értelemben, amelyben mondtam, hát lejött ; s mikor a lelke, a szelleme lejött, ne csodáljuk, hogy a magaslatok energiája olvadott és szabadult fel benne. S ne csodáljuk azt — amit kitűnően emlegettek már itt — hogy tulajdonképen egy ilyen szellem és lélek valamikép mindig idegenben járt, és hogy annak a nagy Krisztusnak evangéliumi jellemzését, hogy sajátjába jött és övéi be nem fogadták — azt neki is

meg kellett éreznie. Mert hiszen a szellem és lélek valamiképen idegen lesz itt a földön.

De bármilyen idegen, azt valahogy megértették, hogy ebben a lélekben az igazság feltétlen meggyőződése vibrál, s ezáltal mindig tiszteletet biztosít magának. Megértették, hogy ennek az embernek nem nézetei, hanem hitvallása van; hogy ennek az embernek nemcsak gondolatai, hanem eszményei vannak. S tudják, hogy mi a különbség eszmény és nézet között? Hogy abban az eszményben mindig lélek vibrál, és hogy a hitben mindig forró, folyékony akarat lüktet. S ez lüktetett benne.

Ne csodáljuk azt sem — amit megint kitűnően emlegettek —, hogy hát idegenszerű is az ilyen ember, hogy magányos az ilyen ember. Mélyen tisztelt gyászoló közönség! A hegycsúcsok mindig magányosak. Azért magányosak, mert magasak. És a kiváló emberek, azok a sajátlagos, hatalmas individualitások, azok mind hegycsúcsok, és az ő temperamentumuk a magány. És a magányosság Kaas Ivorban oly szenvedélyes volt, hogy tudott magányos utakra — ha akarják mondani: — tévedni, mert el tudott szakadni ideálja szerelméért mindentől, keresettől, jövedelemtől, pályafutástól, baráttól, cimborától, mindentől. Megőrizte a maga számára azt az öntudatot, hogy aki mindent odaad a fölségesért, az illeti meg köteles hódolattal a fölségest.

Az ilyen ember prófétai lélek is volt. És a próféta egy gondolatnak, egy eszmének él. Kaas Ivorban a prófétaság abban váltódott ki, hogy ő a keresztény gondolatot mindenütt, magánéletben, közéletben, közigazgatásban, törvényhozásban keresztül akarta vinni és azért dolgozott. És hogyha a prófétához illően a puszta szele sivított is néha szózatában, de kibékített mindenkit, mert voltaképen a prófétának kíméletlensége elsősorban s leginkább önmagának szólt. Mert magától követelt az eszmék szolgálatában minden áldozatot. És jóllehet hegycsúcsokon élt, volt neki érzéke az iránt, hogy azért az országutak mind a völgyben kanyarognak, és hogy az emberiség az országutakon s nem a hegycsúcsokon jár. S azért volt neki érzéke a kereszténységnek az egysége iránt. Szerette volna, ha mindnyájan együtt, egy táborban, egy gondolat, egy üdvösség szolgálatában küzdenénk, harcolnánk. Szimpátiája volt az anyaszentegyház iránt, s ez a szimpátia — megvallom — oly közel hozta hozzám, szívemhez, hogy benne már mintegy a szentek közösségének a tagját, a testvért tiszteltem, szerettem, becsültem.

Hogy az ilyen ember küzdelmes ember, hogy az ilyen temperamentum harcias temperamentum, magától értetődik. Küzdött ő magában a jó, a bízó ember kialakulásával, küzdött ő a környezetnek léhaságával, a közéletnek laposságával, a megalkudó, az áruló alávalósággal, mindezzel küzdött, mindenütt küzdött s küzdött, amint mondtam, élete végéig azzal a hatalommal, azzal a tollal, amely kard, véső, tűzláng volt egyben.

Már most, mélyen tisztelt gyászoló gyülekezet, mikor én itt, az országos néppárt nevében, továbbá mint a Pázmány-egylet elnöke, a katholikus irodalomnak és sajtónak, a Katholikus Népszövetségnek a képviseletében össze akarnám foglalni mind azt a tiszteletet, szeretetet, nagyrabecsülést, amellyel Kaas Ivor emlékének áldozunk, mikor fel akarnám idézni lelkünkben és össze akarnám foglalni szóban mindazt, ami őt alkotta s amit mi nagyra tartottunk benne, mikor szeretném összes töviskoszorúit és összes babérait egybefűzni, nem mondhatok mást, mint azt:

Báró Kaas Ivor, te Magyarország legnagyobb keresztény publicistája, te a magyar népmentés gondolatának és akciójának apostola, te, a keresztény politikának bajnoka, nyugodjál békében, Isten veled. Ez a három cím, a mi hódolatunk s a te dicsőséged. Ez a szó az én ajkamon nem gyászdal, ez dicsőítő ének. Elbúcsúzunk a koporsódtól, de nem búcsúzunk el a lelkedtől. És hogyha könny is remeg a szemünkben, de gyászunkat, fájdalmunkat a halhatatlanság reménye hordozza. Adjon az Isten neked nyugalmat, neked, aki igazán sokat dolgoztál érte. Árassza el lelkedet az ő világosságával, a te lelkedet, aki a világosságot szerette s a világosság ellen nem vétkezett. Mi pedig szeretni fogjuk azt, amit te szerettél, és küzdeni fogunk azért, amiért te küzdöttél, hogy művednek folytatói, gondolataidnak megvalósítói legyünk, irántad való tiszteletből is. Kérjük az Istent és reméljük, hogy szívében élsz; igérjük neked, hogy szívünkben élsz, s hogy ott temetés nem lesz, temetni téged ott nem fogunk soha!

Szanatoriumavatás.

A fehérvári szanatórium felavatásán.

(1911)

Szépek a kegyeletnek az emléknapok, melyek a multnak szólnak, mikor régi események emlékében ünnepeljük a letünt erőt. Lehet azonban, hogy a régi erőt jelenvaló gyöngeségben ünnepeljük: épen ezért sokkal szebbek az alkotások ünnepei, mikor nem emlékszünk, hanem teszünk, mikor nem emlékeken éldegélünk, hanem a teremtő energia, a nemes szív inspirált sikerein örvendünk. Ilyen ez a mai nap; nem emlékünnep, mely a multba int, hanem ünnep, mely jelenvalóságra vonatkozik, öröm és hála napja, mellyel az emberszerető kultúra vívmányát, a gyakorlati szeretet művét, a népmentésnek, a fajszeretet inspirációinak egyik legszebb megtestesülését ünnepeljük. Ünnepe ez a kulturális életnek, melynek színtáját emeljük a magyar kultúra legelhagyatottabb terén, a közegészségügyi téren. Ünnepe a megyének, mely a régi megyevárnak helyén új várat épít a fenyegető ellenség ellen; ünnepe a városnak, melynek látóképébe beleszövődik a Lujza-szanatórium fehéres foltja, melynek kulturális arculatán kivésődik egy új, biztató vonás; vonás, melyen megpihen az Isten szeme s sok-sok betegnek megenyhült, hálás tekintete.

Megakad rajta a mienk is s örülünk neki; örülünk neki háromféle tekintetben, mondjuk háromszoros örömmel. Örvendünk neki mint *az igazi haladás tünetének*, mint *nemzetgazdasági érdek védelmének*, mint *a jóindulat s nagy felebaráti szeretet alkotásának*.

Az igazi haladás s a józan fejlődés elsősorban magának tartozik ily alkotásokkal, mert ezekkel bizonyítja, hogy érzéke van az *emberiség munkájának s küzdelmeinek tulajdonképeni értelme s célja iránt*, mely nem lehet más mint *emberboldogulás és emberi jólét*. De mivel mindig érvényes a klasszikus mondás: Nil dii mortalibus sine labore concesserunt, azért nem ütközünk meg azon, hogy ez az emberboldogulás s ez a kivívandó jólét is sok áldozatba és szenvedésbe kerül, s hogy a haladás és fejlődés komplikált folyamat, a folytonos küzdelemmel és megfeszüléssel jár s nemcsak előnyt s áldást, hanem hátrányt és szenvedést is jelent. Az emberi jólét is elsősorban nem pénzbe, nem kőszénbe és vasba, hanem

emberbe kerül. Ember kell a feladatokra, melyek nehezek, az utakra, melyek töretlenek ; a nehézségek szikláit elsősorban nem acélfúró, hanem emberi kéz fúrja, s az örvényeket voltaképen nem kőívekkel s vashidakkal, hanem feszülő karokkal, domború mellekkel kell áthidalni. — A termelés s gazdagodás erői is, bár értelmes erők, de ösztönösek s erőszakosak is, mert önzők, s valamennyi vérrel táplálkozik s húst, emberhúst eszik. Minden gazdasági s termelési magasabb fokozatban sok emberélet pusztulásán át visz az út. Sok férfi verejtéke s testi épsége, sok asszony s gyermek egészsége árán születik meg a termelés új módja. A haladás vágya felszabadítja az önzést, mely nemcsak erdőt s vasat s kőszént pusztít, hanem emberanyagot is. Mint a szövőgyárak hulladéka a kóc és tépés, s a kohóknak a salak, s az autóknak bántó terméke a benzinfüst : úgy a kulturális haladásnak is van hulladéka, s az a veszendő s pusztuló ember.

De az igazi kultúra e ponton meg nem áll, hanem eszmél. Érti, hogy haladnia kell, de érti azt is, hogy kanibál nem lehet. Érti, hogy a kultúra mértéke az ember, az a köznézet, hogy mire becsülik, az a köztörekvés, hogy hogyan segítik, az a közjó, melyben részesítik. Érti, hogy a kultúra célja is az ember; nem a törvényparagrafusok erdeje, nem az államgépezet raffinált technikája, nem a hatóságok s hivatalok bürokratikus hierarchiája, hanem a jólét, a boldogulás s az emberhez méltó élet. S amily mértékben eszmél, abban a mértékben fordítja figyelmét a népmentő, az emberanyagot óvó, a veszendő életet felkaroló törekvések felé. A közigazgatási s a politizáló államból lassankint népjóléti állam lesz, melynek elsőrendű célja állami s községi szociálpolitikai s higienikus intézményeket teremteni, s melynek műveltségi nivóját nem az egyetemek, hanem higienikus berendezkedések teszik, — melynek gondja van nemcsak iskolákra és egyetemekre, nemcsak gyárakra és keresetre, nemcsak hadseregre s rendőrségre, hanem napsugárra, egészséges lakásra, jó vízre, jó levegőre, s mely nemcsak abécét és tudást, hanem élettudást, higiénát biztosít polgárainak.

Ha ennek a kulturális felvilágosodottságnak szemeivel nézem ezt a mi szanatóriumunkat, akkor szimptomát látok benne. Úgy nézem mint a hóvirágot a tél végén ; nézem, mint kulturális hóvirágot. Örülök a hóvirágnak ; nem mert pompa és virágzás környezi ; hiszen még hideg van, hó, jégfoltok fehérlenek a hólétől leöblített földön. Még a bokor nem öltötte fel titkolódzó lombdíszét, s a madár még néma, mely

fészkét rakja. De már a titkos erők fölébredtek, a természet megserkent, s látni a tavasz közeledését — úgy örülök e szanatórium létesítésében megnyilatkozó kulturális érzéknek, a felénk dobbanó könyörületes érzésnek s a részvét finomságának, s ezekben a haladás szimptomáit látom. Az élet a legértékesebb, a legszebb kincs; az a kultúra áll magasan, melynek érzéke van e javaink iránt s azokat óvni tudja.

Lehetséges volt-e ez ötven év előtt? Nem, akkor e részben még tél volt. Mi, kik egy félszázadra visszatekinthetünk, mi, kik együtt nőttünk föl ez idők kultúrájával, mi jól emlékezünk, hogy 30—40 év előtt mily kórházak általk Fehérváron, Esztergomban, Losoncon; mi értjük, hogy miért huzódozott, irtózott a köznép azoktól a kórházaktól. Mi még most is láthatjuk, hogy kisebb városainkban milyenek a szegényházak, az aggok otthonai! Ha már most e fogalmi körbe, a tapasztalatok s emlékek e keretébe beleállítom a székesfehérvári szanatóriumot, ezt az intézményt, hol gyógyulnak, — mely által a tüdővész fészkeit, a halál melegágyait akarják kiszedni, intézményt, mely az okos higiénikus életmódot akarja terjeszteni s azáltal több életet, s boldogságot fakasztani: azt kell mondanom, haladtunk a parlagiasságból, a nembánomságból, a tudatlanságból, az önmegértés, a népfelvilágosítás, az élettudás útján. Székesfehérvár közönsége szeretné a város látóképébe a régi templomtornyok mellé, több nagy gyárkémény kemény vonását belehúzni: kívánom, ránk fér; de e lágyabb, emberséges vonás is kulturális becsületére válik.

De nemcsak kulturális tünetet, hanem *önvédelmi intézményt* is látok ez alkotásban! Védekeznünk kell nemzetgazdasági s nemzethatalmi szempontból a magyar nemzet járványa, a tüdővész ellen. Minden korban más-más ellenséggel kell megküzdenünk; régen török-tatár pusztított minket; vannak manapság is rémséges háborúk, de azzal a különbséggel, hogy a békében is úgy pusztulunk, mintha folytonos háborúban állnánk. Pusztulunk nem ellenséges kardoktól, hanem a bacillusok pálcikáitól, melyek mint mindmegannyi gyilkos kifent pengék s allattomos török kegyetlenkednek köztünk; nem vért ontanak, hanem életet sorvasztanak. E pusztító vésznek rengeteg sok az áldozata, sok a sebesültje és rokkantja. Halált s haldokló nemzedéket állít a világba, mely nem győzi a munkát, mely kedvetlen és fáradt, s ha van is kenyere, de lassú haldoklás az élete; a szabad természet harmóniája nem fakaszt dalt a szedres

ajkon, — a tavasz friss fuvallata nem lehel életet s energiát az elernyedt testbe! Terhei ők a társadalomnak. Mibe kerülnek ezek a megviselt elemek az államnak, a községnek, a családnak! Minden egészséges ember erőforrás, minden beteg ember erőfogyasztás, kiapadt forrás s gazdasági fogyatkozás.

E baj s pusztulás ellen védekeznünk kell. Régen a kardok ellen véres kardot hordoztak körül az országban, ma a tüdővész alattomos pusztító hatalma ellen a népfelvilágosítás munkájával kell föllépni; nem véres kardot, hanem vérképzésre, okos életre tanító könyveket s kalendáriumokat terjeszteni. Régen várakat építettek menedékül s azok által védték meg a szabadságot; ma kórházakat, szanatóriumokat építünk s azokkal védjük meg nemzeti erőnket s munkabírásunkat.

Az ilyen szanatórium is a nemzeti erő bástyája. Székesfehérvár régi bástyái eltüntek; íme épülnek az új bástyák, s akik ezeket építik, azok épúgy szeretik a nemzetet, mint a régi vár- és bástyaépítő nemzedék szerette hazáját s erejét. A szanatóriumok mindmegannyi új kikezdések a nemzetölő hatalmak ellen, mindmegannyi honvédő kötelességteljesítések a nemzethalál letörésére!

De végre is ezt a szép művet, mely a kultúra követelménye, s ugyancsak hazafias s nemzetgazdasági érdek, sok jóakarat, *jóindulat* s nagy szeretet inspirálta. Gyökere nem paragrafus, hanem szív; talaja nem a személytelen törvény, hanem a személyes jóság; nem könyörtelen adókönnyeinkből, hanem könyörületes adományokból épült.

Fölkarolta azt elsősorban mint eszmét, mint irgalmat és könyörületet a Fejérvármegyei és Székesfehérvár sz. kir. városi Tuberkulózis ellen védekező Egyesület, mely programmjába állította a szanatórium létesítését, s mely Cziráky Antal gróf ő nagyméltóságának s gróf Széchenyi Viktorné ő méltóságának elnöklete alatt széles agitációt fejtett ki az eszme érdekében, azt élénk tudatában tartotta a közönségnek s az áldozatkészségnek s a jótékonyságnak irányt, folytonos impulzust adott egy ily fontos népmentő intézmény létesítésére. Ez hazafias és szociális munka, Istent s embert szerető, testi egészséget, lelki épséget biztosító, nemes szolgálat volt.

Az egész közönség háláját tolmácsolom az egyesületnek s elsősorban az elnökségnek. Ezzel nem tömjénszerű, nem frázisos köszöneteket akarok mondani. A frázis papirvirág; az nem stílszerű dísz ott, hol élet és szeretet ünnepel, — ha-

nem örömünknek akarok kifejezést adni, hogy fáradozásukon Isten áldása volt, mely e szép művel koszorúzta meg azt. Mily fönséges dicséret ez a magyar arisztokrata egyik büszkeségére: egy Széchenyi grófnéra, hogy tényleg szenvedő nemzedékeket nemcsak hordoznak, hanem kiemelnek nyomorukból.

A társadalom is megfelelt a várakozásnak, átértette a szentírás szavát: beatius est dare, quam accipere, s a Szentlélek inspirációitól fölszított francia írónak intelmét: «Vous pensez toujours à ce que vous pouvez gagner ou perdre. Pensez donc à ce que vous pouvez donner». Ez a gondolat megragadott sokakat: gondoltak arra, amit adhatnak, s adtak sokat, mikor közreműködtek ily intézmény létesítésében.

Mindazoknak jóindulatát megköszönöm a társadalom, a nép, a szenvedő betegek nevében. Nem nevezek meg mindenkit, de két nagy jótevő megnevezésétől s külön kiemelésétől el nem állhatok; ezek Grünfeld Jakab nagybirtokos s kedves neje, kik nagy áldozatokkal tették voltakép lehetségessé ez intézményt. Magyarországnak tényleg szüksége van férfiúkra, kik vagyonosodni, gazdagodni tudnak, de kik ugyanakkor a vagyont nem nézik célnak, hanem eszköznek, eszköznek tiszta örömök fakasztására, az élet, a több élet fejlesztésére. Oly gazdagodásra van szükség, mely ne szegényítsen senkit, mely ne csavarja ki mások kezéből az anyagi eszközöket, ne taposson, ne gázoljon, mert különben minél többeket győz le, annál inkább szaporítja saját boldogsága akadályait.

Nem lehetünk boldogok, ha boldogtalanság környékez. Nem élvezhetünk királyi kertet sem, ha szemétdombról nézzük; nem esik jól a kocsizás, ha gumikerekeken sikló kocsink az utca porában fetrengő koldusok közt visz el. Nem, csak az a vagyon boldogít, mely maga körül is jobb világot teremt! Ezt vallja Grünfeld Jakab s kedves neje, s nemcsak vallja, hanem gyakorolja. Örvendhet művének; a társadalom elismerése dicséri, kiséri sok fölszabadult betegnek imája s áldása.

Járja át az egész közönséget e nagy kötelességek mély átérzése, a tiszta felebaráti szeretet ihlete s lengjen a szanatóriumból nemcsak a sorvadó mellekre, hanem a sorvadó lelkekre a megifjulás fuvalma! Több testvériséget az érdekhajhászásba, több szeretetet az önzésbe; nemcsak értük, azokért kik szenvednek, hanem értünk, önmagunkért, kik annál jobban, tartalmasabban élnek s örvendnek, minél töb-

beken segítenek. Mert örökké érvényes a válasz, melyet a zsidó törvénytudó kérdésére, hogy a törvényben melyik a nagy parancs, avagy a fontos, a nemesítő, a boldogító parancs, Krisztus ad: Szeresd a te Uradat, Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből; felebarátodat pedig mint tenmagadat! Nem lehettek nagyok, míg önzők vagytok; nem lehettek boldogok, míg másokat nem boldogítottok! Hát tegyetek, szeressetek... Ezt jelenti az erkölcsi érzések szent hieroglifjainak írásában a felírás: «Lujza-szanatórium»! Közgyógyulást, a közérzés szanálását jelenti; ezt lehelik a kis fenyőpark, az Erzsébetliget fái... szeressetek, hogy gyógyuljatok s gyógyítsatok. A szanatórium ez erkölcsi motívuma hasson gyógyítólag, fölemelőleg tehát Fejérmegye, Magyarország érzéseire!

Hőseink emléke.

(1914)

Ma van az évnek legrövidebb napja, mikor a nap az égen ugyancsak fáradt madár, — ma van legszürkébb estéje, mikor a világon legtöbb az árny, — ma van leghosszabb éjtszakája, mikor az ősi ember aggódott, hogy nem fogy-e ki végleg a világosság. Voltaképen tehát december 21-e a természet rekviemes napja, rekviemes estéje s éjtszakája! Nem tudom, gondolt-e minderre a budapesti központi segítőbizottság, mikor elesett hőseink emlékezetét e napra tűzte ki, s mikor Mozart Requiem-jét e rekviemes estén akarta megszólaltatni?! Gondolt-e arra, hogy nemzeti nagy gyászt a legfeketébb éjjel illik megülni, s hogy annyi ifjú élet letörésének, annyi remény kialvásának kegyeletes ünnepéül nem világos napot, hanem éjtszakát, még pedig a leghosszabb éjtszakát kell kiválasztani, melybe elférjenek a sötét árnyak, a végtelen bánatok mind, amely tele legyen néma csenddel, hogy megszólalhasson benne a lélek imája s fájdalma.

Az elesett hősök emlékezetét tényleg ez estén üljük; s ez a leghosszabb éjtszaka lett fájdalmas gyászunknak s kegyeletes bánatunknak éjtszakája. Özvegyek, gyermektelen szülők, árvák sápadt, fehér arca világít benne, körülöttünk... úgy járnak a sötétben mint imbolygó, kialudni akaró mécsek; csillagtalan égbolt van fölöttük s virágtalan föld alattuk.

De van ez estének más uralkodó érzelme is! Hősöket nemcsak fekete, gyászos emlékezettel, tompa fájdalommal

s üres rezignációval, nemcsak az ösztönös, elborult lélek fájdalmával illik ünnepelni, hanem ha estét tűzünk is ki emlékezetüknek : annak az estének, bármily szürke legyen, mégis szent estének, — annak az éjtszakának, bármily hosszú és fekete legyen, mégis karácsonyi éjtszaka-félének kell lennie ! Hősöket vak feketeséggel, üres sötétséggel megünnepelni nem lehet ! A karácsonyi éj sem azért szent, mert sötétség ijeszt benne, hanem azért, mert a sötétségben világosság gyullad ki ; s nem azért ünnep az, mert néma, hanem azért, mert a némaságban megcsendül a két szó, melyet vártunk, s mint evangéliumot szívesen vettünk : glória, azaz győzelmes erő és dicsőség, s pax, békesség és harmónia, mely győzelemből való !

Hőseink emlékezetének e szent estéjét is ez a két szó, ez a két érzés járja át. Ennek az ünnepélynek is a glória, a dicsőség az alapakkordja ; de ezt nem mi énekeljük ; ezt énekli a történelemnek arkangyala s a magyar népnek géniusza. Dicsőséggel koszorúzzák tetteiket s megörökítik a történelem lapjain neveiket, s így lesz hát ez az est is néma glóriától teljes, s a történelem fényei szóródnak el rajta.

De van a szívnek egy gyengédebb érzése, van egy természetesebb s finomabb igénye, melynek a pax és requies, a békesség s harmónia, a megnyugvás és boldogság a motívuma. Hiszen a dicsőség csak külsőséges kategória, míg ellenben a békesség az élet zenéje ! A legmélyebb szeretet annak, akit szeret, nem dicsőséget, hanem békességet kíván ; ezt kívánta a karácsonyi evangélium is nekünk : pax hominibus bonae voluntatis, békesség a földön a jóakaratú embereknek. A nagy hit békességet sugároz oda túlra is, s az aggódó szeretet, mely el nem szakad, hanem a hőst a síron túl is kiséri s azt sóhajtja feléje : requiem ! békesség neked s mély, isteni megnyugvás !

S hogy szerető lelkünk ez igényét kielégítsük s a szentelt nagy érzések e kultuszát gyakoroljuk : belépünk a misztikus dómba, melyet Mozart hívő, engesztelést s békességet kérő s kereső lelke alkotott, — melyet megrajzolt, nem oszlopoknak s íveknek, hanem hanghullámoknak messze elnyúló vonalaiból, melyet fölépített, nem kövekből, hanem hangokból, s szépséget nem kőcsipkékkel, nem fényekkel s színekkel, hanem zenei ritmusokkal borított rá. S ezt a dómot varázsolja most ide a művészet a Vigadó falai közé, hogy a hit, remény, könyörgés hangban kiváltva tartsa meg benne liturgiáját.

Itt ömlik lelkünkbe az aggódó szeretet epedése, itt borul ránk az imádás misztikája s szívünkbe nyilal az indulat s a

panasz sikoltása. Itt kérjük a Kyrie eleison esengő alázatával az Isten irgalmát; üdvözöljük az Offertóriumban a hadak útjának zászlósát, a signifer sanctus Michael-t s ajánljuk neki a vándor lelkeket; a Sanctusban dícsérjük a seregek urát; a Benedictusban hozsannát kiáltunk a hozzánk lejövő misztikus Krisztusnak, — végül az Agnus Dei-ben esengve kérjük az Isten bárányát, hogy nyugodalmat adjon nekik, kiknek a nyugodalom a több, az isteni életnek harmóniája. Szakadjanak ki lelkünkből is e fölényes, isteni, világító érzések; értsük meg, hogy az egész szellemi világ legfőbb vágya s igénye a «pax et requies», s mialatt a történelem glóriát s dicsőséget énekel nekik, lehelje feléjük a testvéri szeretet azt, ami leginkább kell nekik: «Requiem, requiem aeternam»... a békességet, az erők harmóniáját, a nyugodalmat, a győzelmes, isteni életet!

Özv. gróf Pálffy Pálné emléke.

(1915)

A világháború nemcsak a hősöknek, hanem a hősnőknek is korszaka. Sok-sok ismeretlent avatott hősökké a nagy idők küzdelme s ragyogó üstökösökké gyullasztotta ki különben igénytelen, de nagy áldozatokra kész lelküket. Vannak vitézségi éremmel kitüntetett leányaink, távirda-hivatalnoknőink, kik mikor az ellenséges gránátok beütöttek a telegráf- és telefonállomások mellett, úgy, hogy a férfi hivatalnokok távoztak, kitartottak helyükön s csak akkor vonultak vissza, mikor megkapták a felváltási parancsot. Vannak 15 éves Jenoch Rózáink, kik az ütközetekben, mikor a sebesültek ápolása szünetelt, szűntelen a tűzvonalban forogtak, hogy katonáinkat legalább vízhez juttassák. Vannak, kik férjük oldalán fegyvert viselnek s mint közkatonák küzdenek. Mindezeket bátran nagy kötelességek önkénteseinek hívhatom, kik mind ugyanazért bátrak s hősök, mert nagyon szeretnek. A szerető s áldozatkész hősiesség ez idejébe — mondhatnám a maga idejébe — esik egy hőslelkű asszonynak halála, kinek emlékét ma üljük; de ki nem üstökösként jött s ment, hanem biztató csillagként sokáig ragyogott a hősies s áldozatkész szeretetnek egén, kit nem nagy szenvedélyek eruptív hatalma, hanem a «szeretet, az erő s a fegyelem lelke» emelt fel oda; kinek lelke nem faji ösztönök világégéséből kipattant szikra gyanánt égett el, hanem hosszú évek

kitartó munkájában s nagy kötelességek készséges teljesítésében tündökölt s így adott példát nekünk. Átérezte a női lelkek veszedelmét s segíteni akart rajtuk, — ő, ki távol állt a kenyér s a megélhetés gondjaitól, beleállt az elhagyatottak s gyámolításra szorultak életharcaiba, bele a társadalmi s gazdasági élet vajúdásaiba, megindította a katholikus nővédelem munkáját, maga köré gyüjtötte a patronázs apostolait; sok-sok leánykört állított fel a fővárosban s a vidéken, nagy áldozatok árán megteremtette a katholikus munkásnőotthont, alapított kórházat s gyámolított számtalanokat. Reméljük, hogy mindezen sok jóért az érdemkeresztet megadta neki az Úr; a szalagot hozzá azonban mi szőjük a kegyelet, hódolat és hála érzéseiből.

Idézzük szemeink elé testben törékeny, lélekben erős s átszellemült lényét; az a külső törékeny megjelenés csak fehér s fényes szilhuetje volt a belsőnek s meglepő ellentétben állt a «mulier fortis» lelkületével. Ez a lelkierő mint nagy kötelességtudás s kötelességérzet érvényesült életében; először családja körében s azután előhaladottabb korában a szociális tevékenység terén. Családi köre az ő szentélye volt, melyben mint jó hitves, mint szerető édesanya sok-sok évet élt; de e szentély ajtaja zárt ajtó itt nekünk, melyre tisztelettel nézünk, azonban küszöbét nem lépjük át. Mi csak a külső tevékenység időszakára vonatkozunk, mikor az édesanyából sok-sok nőnek s leánynak mentője, pártfogója s jótevője lett. Ezen a téren is a legjellemzőbb vonása az volt, hogy ő nem mint dilettáns, hanem mint közmunkás állt bele az akcióba, s hogy a szociális tevékenységet nemcsak dicséretes jótékonykodásnak, hanem társadalmi kötelességnek nézte. Dicséret volna az is, ha a grófnőt a katholikus nővédelmi akció önkéntesének nevezném; dicséret volna az is, ha kiemelném, hogy annak dacára is, hogy grófnő volt s arisztokratikus miliőben nőtt fel, mégis dolgozott; de a legnagyobb dicséret mégis az, hogy ő a szociális munkásságot szoros kötelességnek nézte, s nem mint önkéntes, hanem mint munkára kötelezett vette ki belőle részét.

Ez a szociális kötelességérzet a grófné egyik kiváló jellege s legnagyobb dicsérete. Ő a szociális tevékenységben kötelességet látott; ha nem is csinált ebből thézist mások számára, de hűsége, kitartása, áldozatkészsége s szinte makacs helyen-való-megállása eléggé bizonyítja, hogy maga számára a mások gondjainak apasztását s a mások javának előmozdítását szoros munkafeladatául vette. Látott tehát

valamit, amit mások még nem látnak, látott színeket s fényeket, melyekkel szemben mások még érzéketlenek; s e világosságban s e finom megérzésben missziót látott a maga számára a szociális munka s a szociális szolgálat teljesítésében.

Ily meglátás s ily megérzés jellemez minden géniuszt, legyen az művész vagy apostol. Annál inkább kell azt kiemelnem rajta, mert szociális téren e meglátásból s megérzésből még nagyon kevés van Magyarországon. A magyar népben s a városi társadalomban is még rendkívül kevés a szociális érzés, s a közkincsek, a közérdekek s a közjó iránt tele vagyunk önzéssel, meg-nem-értéssel, sőt félreértéssel. Ki érzi azt nálunk, hogy a közintézmények, az egyház, az állam, az iskola, a család époly kincseink, mint a házunk, a földünk, a kertünk, — hogy azok is a mieink? ! Ki érzi azt, hogy közöm van hozzá, hogy másnak is legyen kenyere, mint hogy közöm van ahhoz, hogy nekem legyen? Ki érzi azt, hogy a közszellem, a közerkölcs, a nevelés, a munkakedv s a munkabér, a megelégedettség époly közös tényezők, mint a jó levegő, a jó víz, s hogy az egyiket époly kevéssé szabad elrontani, mint a másikat; ki érzi azt egyáltalában, hogy a közösből is s nemcsak az elszigetelt magánjellegűből élünk? !

Nagy veszedelemben, mint pl. most a világháborúban, ez a belátás világosabb s ez az érzés élénkebb lesz, amennyiben most az önző ember is érzi, hogy ami az enyém, az valamiképen a tied is, s hogy ahhoz, hogy van-e kenyér vagy nincs, s ahhoz, hogy mi van mások élés- s magtárában, mindnyájunknak van közünk. Közünk van hozzá, hogy győzi-e a nép erővel s lelkesüléssel, győzi-e erkölccsel, hittel s reménnyel a harcot, s ugyancsak érezzük, hogy nem egyesek dolga, hanem közérdek az, vajjon van-e a nép s a hadsereg odaadásra s hazaszeretetre vagy inkább nyegleségre s blazirtságra ránevelve; mindez közügy s nem Csáky-szalmája. De ép azért a népnek s a társadalomnak hitre, tisztességre, erkölcsre s hősiességre való ránevelése is közös kötelesség, s a társadalmi problémáknak megoldása s a társadalmi nevelő munkában való közreműködés s kooperáció közszükséglet; a népnek jó vére s lelkének erkölccsel s hittel való telítése közfeladat, — s nem kultúrember, hanem barbár az, aki a fejlődés e fokán maga számára itt kötelességeket nem lát.

Ez a szociális érzés megvolt a grófnéban, s ez érzésből kifolyólag ő a szociális tevékenységben kötelességeket látott, s azokat nem mint önkéntes, hanem mint közmunkás híven s kitartóan teljesítette is.

Valami különös hasonlóság van e szociális kötelességérzetet illetőleg közte s hírneves fivére, gróf Károlyi Sándor közt. A gróf a magyar népet s a magyar földet szerette, s ezen a magyar földön akarta erőssé s önállóvá tenni a magyar népet. Lelki szemei előtt állt az idegen befolyás s a merkantil szellem által meggyöngült falusi nép, s megesett a szíve a züllő s adósságba s szegénységbe merülő népen, s íme nővére is, a boldogult grófné is ily szociális misszióban részesült, s azért az Országos Katholikus Nővédő-Egyesületnek 1910. évi évkönyvében így buzdítja munkára patronesszeit: «Dolgozzanak úgy — írja — mintha hullámzó, sárguló kalásztenger előtt állnának s tünődve néznék, mily nagy munka vár reájuk, míg a mag fedél alá kerül». Az ő szemei előtt azonban nemcsak a falunak szolgálatot s munkát kereső leányai, hanem a városi s főleg gyáripari munkásnép gyermekeinek veszedelme lebegett, s ezeknek leányait akarta ő megmenteni. Az Országos Katholikus Nővédő-Egyesület tevékenysége elsősorban ezekre terjed ki, ezeket gyüjti össze a vasárnapi délutánokon, ezeket akarja nevelni s örömre deríteni, ezeknek akar tanáccsal, vigasszal, erővel szolgálni, mint kik leginkább vannak mindennek híjával.

De nem szabad azt gondolnunk, hogy a grófnő az ő Nővédelmével csak egy barátságos vasárnap délutánt akart a leányok számára biztosítani; nem, neki a patronázsokkal sokkal messzebbre kiható tervei voltak; ő a leányok által a munkás-családokra akart kihatni. Ő látta a munkás-családok pusztulását: «Szeretném szavakba önteni — írja az 1912. évi évkönyvben — hogy meghallják szeretett patronesszeim szerte az országban, micsoda mély lelki fájdalom fog el a munkáscsaládok láttára, melyek már-már megszüntek családok lenni». Látta, hogy közel három generáció egészsége s idegereje senyved immár a rendszertelen, zsaroló munka átka alatt. Látta, hogy a munkás-családanyák végkimerülésig vonszolják az igát; látta, hogy az ilyen családanya ki van szakítva a családból, hogy nincs befolyása férjére s gyermekeire, hogy ezek mind már nem családok, hanem egymás mellett élő, elgyötört lények minden szellemi kötelék s együttérzés nélkül. S ugyan hogyan akart a grófné e nagy társadalmi bajon segíteni? «A szétrombolt családi szentélyből, az elpusztult munkásotthonból — írja ugyanott — kezünkben van egy drága kincs: védenceink szíve». Akarta, hogy a leánykörökben gondosan ápolják a keresztény kötelmeknek, nevezetesen a gyermekek szülőik

iránti kötelességének tudatát, s hogy a leányok tisztességén, becsületességén, gyermeki ragaszkodásán éledjen föl a szülők szíve, a leányok gyermeki szeretetéből gyulladjon föl a szülők elhamvadó szeretete s ébredjen újra a családi érzés.

A védencek szívén át akarta felélesztení a munkáscsalád melegét. Akarta, hogy a patronesszek védenceik lelkében felkeltsék a nehéz megpróbáltatások közt vergődő szülők iránti résztvevő, segíteni akaró szeretetet, hogy felkeltsék bennük a gondolatot, miképen lehetnének szüleik vigaszára, mivel kímélhetnék szüleik erejét, mi módon szerezhetnének nekik apró örömöket. Mily bájos, felséges gondolat! Mily művészi, finom érzék s ugyanakkor mily mély, igaz, szociális inspiráció ez! A jobb jövőnek záloga az ifjúság; új társadalmat is csak megnemesbült ifjúság által lehet teremteni. A grófné a munkától elgyötört társadalmi rétegekbe a vidám, tiszta fiatalság napsugarát akarta belopni s azáltal azután a nyomor, a szakadatlan robot által elgyötört szülőket is megkönnyíteni s fásultságukból kiemelni. A német költővel tartott, aki mondja: «Schafft frohe Jugend euren Kindern, Des Lebens Heimsuchung zu mildern; Wer jung schon viel erfahren Gutes, Trägt auch das Schlimme leichten Mutes». Bízott a szívben, mely tud kitágulni, ha felmelegszik, amint tud összezsugorodni, ha a szeretet fényűzésére idő nem kerül.

S ebben a szociális nevelő irányban akart ő minél több segítőt s munkatársat, s bár a világtól elzárkózva élt magas korára való tekintetből, de folyton vonzott s toborzott munkatársakat. Tette ezt Budapesten, ahol 1900 óta Esterházy-utcai palotájában gyülekeztünk, s ugyanígy a vidéken is akarta szaporítani elvtársait s mindenfelé fölállítani a nővédelem tűzhelyeit. A patronázst tartotta a katholikus nővédelmi mozgalom kiinduló pontjának; ezt nézte a nép iránti érdeklődés iskolájának. Nevelni akarta a magyar társadalmat arra, hogy ne nézze méltóságán aluilnak, ha a néppel érintkezik s azzal barátságosan beszél, s az igazi fölvilágosultság térfoglalása révén akarta eltüntetni azt az ürt, mely gazdag és szegény, nép és úr közt még egyre tátong.

Ily buzgóság mellett természetesen szaporodtak a művek is. A katholikus nővédelmi mozgalom talaján hajtott ki a Katholikus Háziasszonyok Szövetsége, mely a cselédleányok nevelését s a cselédközvetítést vette át s külön ezek számára nyitott patronázsokat is; ugyancsak e talajon fakadt a Katholikus Tisztviselőnők és Kereskedelmi Alkalmazottak

Egylete, a Katholikus Munkásnők Egyesülete, a Katholikus Női Patronázs s Fogházmisszió. Gondolt továbbá a grófné arra is, hogy ahol lehetséges, pártfogása alá venné a Katholikus Nővédő Egylet a háziipari foglalkozások megteremtését, a nagyméltóságú püspöki karral egyetértőleg életbe hívta a szociális érzés terjesztésére a tanítónőképzőkben tartandó szociális kurzusok áldásos intézményét, s az 1910. Évkönyvben ő maga ismerteti nagy örömmel s elismeréssel a Szociális Misszió-Társulatot s rámutat arra mint oly intézményre, melynek tagjai behatóbban foglalkoznak a szociális problémával s «egész életüket — ezek az ő szavai — a szegény női lélek megmentésére» fordítják.

Ha már most kérdem, hogy honnan a grófnéban ez a finom, szociális lelkiség s annak a késő korig csalódások s sikertelenségek dacára való megóvása? Honnan a mély részvét, melyet nem tompított a «splendid isolation» legtöbbször nyegle s bénító befolyása, honnan a lélek ez üdesége s energiájának expanzív ereje: arra azt kell felelnem, hogy ő nem járt ugyan Miss Oliva Malveryvel, — kiről az 1910. évkönyvben emlékezik — a világváros lápjában, melyet az leírt németül és kiadott «Im Sumpfe der Weltstadt» című művében; ő személyesen nem nyert betekintést a legsötétebb s legfeketébb társadalmi rétegekbe, hol piszok, nyomor, züllöttség, mámor és tompa fásultság uralkodik, ő nem csavarogta végig a bátor Missel a nagy város éjjeli utcáit, hogy fölvegyék az éjjeli menedékhelyekre, ahol megtapasztalhatta volna a nyomornak e legmélyebb örvényeit is; de ő a részvétét mély hitből s Isten-szeretetből vette. A grófné azért volt telítve szociális érzéssel, mert szerette a lelkeket, a lelkeket pedig azért szerette, mert szerette az Istent. Őt az a nagy hit s nagy szeretet vitte s emelte, mely Krisztus Urunkban a béke szerzőjét imádta a háborgó élet hullámai fölött, s ezt a békét akarta ő közvetíteni a társadalomnak.

Ha nem is szállt le a nyomor szakadékaiba, azért hallott azokról eleget, s érdeme abban állt, hogy úgy hallott azokról, hogy részvétre gerjedt szíve. «Sie wurde nicht durch Leid, sondern durch Mitleid wissend»; a sok panaszra, melyet mindenfelől hallott, rezonált a lelke s úgy rezonált, hogy tetteket váltott ki. Ily tettre kész részvét hívta például létre a «Katholikus Munkásnők Otthonát». Bundala Mihály nagyváradi kanonok, akkori budapesti központi szemináriumi spirituális, elmondta egyszer a grófnénak, hogy mint találkozott egy kis, földi vagyonkáját batyujában cipelő paraszt-

leánykával Budapest utcáin, aki megszólította őt s kérdezte, nem tudna-e neki helyet. Nem tehetett mást, mint hogy helyszerzőhöz utasította a leányt, de azóta nem hagyta őt nyugodni a gondolat, hogy otthont kellene teremteni az otthonnélküli, fiatal teremtéseknek; ki is dolgozta a tervet s miután előadta azt a grófnénak, megnyílt a Bokréta-utcában egy nagy földszintes házban a «Katholikus Munkásnők Otthona»; a grófné résztvevő szeretete s áldozatkészsége nyitotta meg azt. Ez a résztvevő, mentő szeretet sugalmazta őt többi műveiben is, — részvét, mely nagyon-nagyon érez; lelkület, mely csupa lélek.

Szabad legyen idéznem egy jó lélekismerő német hölgynek szavait, aki azt írja róla: «Mich hat stets frappiert ihre auf das Geistigseelische gerichtete Gesinnung... Sie war meines Erachtens eine der ausgesprochen auf das Ideale eingestellten Naturen. Ich habe sie zu wenig gekannt, um darüber Einzelheiten als Beweise zu erbringen. Ich kann aber sagen, dass ich sie nie gesehen habe, ohne diesen starken Eindruck empfunden zu haben: diese Frau ist ganz Seele. Wäre sie auch keine Christin, sie wäre nie Materialistin, sondern die glühende Anhängerin irgend einer spiritualistischen Doktrin. Das Reich der Geister schien mir immer ihre persönliche Lebensatmosphäre zu sein, auch abgesehen vom übernatürlichen Standpunkt». Igen, ez az asszony egészen lélek volt, még pedig lelkeket Istenben s Istenért szerető lélek; — lelki ábrázatán titkos könnyek nyomai csillogtak, szívében az aggódó s résztvevő szeretet soha el nem hamvadt.

E résztvevő szeretetében mindvégig kitartott s soha nem csüggedett. Mivel jó anya volt, azért tudott kitartóan szeretni; tudta, hogy mindazt, ami él és fejlik, legyen az gyermek vagy intézmény, nem lehet siettetni; hanem várni kell, el kell viselni; szeretni kell, s szeretni kell tovább, s szeretni kell végig, azaz jobban mondva: a szeretettel nem lehet végezni soha s nem szabad belőle kifogyni.

Ezt az ő résztvevő s segítő szeretetét, ahogyan Istenből merítette, úgy Istenért gyakorolta; s elve volt, hogy csendben dolgozzunk s minél tisztább szándékkal, s mindig félt attól, nehogy a szeretet művei zajt csapjanak s emberi tekintetek s hiúság által profanáltassanak. Volt Rómában egy öreg jezsuita páter: Lacroix, aki egy nagy kollégium élén állt, s úgy féltette művét az újságíróktól s a piaci nyilvánosságtól, hogy azt mondta: «Auch die sollen nichts davon erfahren, die sonst auch das Gras wachsen hören». Ez volt a

boldogult grófnénak is az elve : Istenért dolgozni s óvakodni, hogy a statisztika száraz démonja el ne hessegesse műveinkről az isteni kegyelemnek, az isteni áldásnak hímporát. Tudta, hogy a legnagyobb s legtisztább szeretet mindig csendes és zajtalan, hogy Isten nyomaiban s angyalszárnyakon jár. Tudta, hogy az isteni jónak csend kell és nem zavar, rejtek kell és nem piac. Valamint a jegecek csendben s nyugalomban alakulnak ki : úgy a hitnek művei sem létesülnek ünneplések forgatagaiban s statisztikai tüntetésekben. S ahogyan hitt, úgy tett ; rejtekben élt, tiszta szándékkal dolgozott, sokat áldozott s emberektől elismerést nem várt.

De nyugta után bátran dícsérhetjük a napot, s azért jöttünk ma ide, hogy a krisztusi életnek e lenyugodott szép napját dicsérjük s Istennek hálát adjunk mindazért a jóért, mit szolgálója által művelt. A boldogult grófné annyiban is nap nekünk, amennyiben akkor is világít még, mikor már lenyugodott ; világít a lelke, világít jóságos emléke. Isten gyujtotta meg e világosságot s nem oltotta azt ki, hanem csak más gyertyatartóra tűzte, közelebb magához ; de azért nekünk is világít tovább elvei, példája, erényei s művei által. Viszont mi az ő emlékét nemcsak ünneppel megülni, hanem műveinek buzgó folytatása által megörökíteni akarjuk az Irás szavai szerint : «In memoria aeterna erit justus» vagyis az igaznak emléke nem ünnepély, — az elhangzik ; nem kő, — az elporlik ; hanem a «caritas, quae nunquam excidit». Az apostol szerint semmi sem örök, csak az isteni szeretet ! E szeretetnek élt, e szeretetben él, e szeretetbe foglaljuk s abban tartjuk meg emlékét ! Imádkozó s folyton dolgozó szívben tartjuk meg emlékét ; imádkozunk érte s dolgozunk tovább az ő művein. Ez az imádságos s gyakorlati szeretet legyen a boldogultnak emléke !

Gerely József temetésén.

(1915)

Itt állunk mi, a mi kedves társunk, testvérünk, a katholikus sajtó egyik apostolának, a magyar szellemi világ egyik harcosának, Gerely Józsefnek sírjánál. Édes szülők, testvérek, paptársak, a katholikus egyletek képviselői, a Budapesti Ujságirók Egyesületének küldöttsége és érezzük — kimondhatom bátran — mindnyájan érezzük azt az egy panaszt, hogy «Testvér, miért mentél olyan hamar? Miért

szakadtál ki oly gyorsan közülünk? Bár maradtál volna itt köztünk !»

Negyvennégyéves korában, a férfikor erőteljében tört össze ez a derék szellemi munkása a hazának és egyháznak. Még alig hogy túl volt azon a mesgyén, amelyről Dante mondja: «Nell mezzo del cammin di nostra vita». Alig-alig hogy hozzáfogott igazán ahhoz a műhöz, amely lelkének, életének műve volt, megszakadt az élete fonala, letette a szerszámot. Korán, korán este lett, holott érezzük, hogy kellene a magyar katholicizmusnak ő, kellene még a szellemi világnak az ő munkája, az ő idealizmusa, az ő hite, az ő önzetlen munkaereje, az ő teljes, lelkes iparkodása és odaadása.

Gerely Józsefben mi mindnyájan elsősorban a nagy eszméknek, a nagy hitnek, a krisztusi, evangéliumi szellemnek a munkását tiszteljük. Gerely József az ő eszményeit az evangéliumból, a hitnek örök igazságaiból vette. Mint az én kedves alumnusom, az esztergomi szemináriumban vette magába a krisztusi evangélium eszményeit, majd a Pázmáneumban kigyúltak benne ezek a szikrák csóvákká, azután lett belőle egy tüzes, lelkes, munkás élet mindnyájunk örömére, mindnyájunk épülésére.

Gerely József az eszméket nemcsak holt gondolatoknak nézte, hanem eleven nagyhatalmaknak. S mikor látta, hogy ezer évig és még hozzá kilencszázig uralkodtak a keresztény eszmék a lelkeken, fájt a szíve, hogy silány szellemi áramlatok elragadják a magyar közéletet, és úgy akarta, hogy ezeknek a régi felséges eszméknek, ennek a nagy hitnek érvényt szerez, tért szorít újra és érvényesülést biztosít. Ezért ez a finom lélek, amely úgy tudott szólni a kisdedekhez, hogy a kisbiblia egy új, friss, üde hangú, csengő evangélium lett, akart a nagy közönségnek is egy bibliát adni, amely, ha nem is szent, hiszen a sajtót értem alatta, de hatalmas, még pedig végzetes hatalom.

Gerely Józsefben tisztelem azt a finom érzéket, hogy ő, aki szerette és gyakorolta a hitet, a világ lelki szükségletei iránt csupa médiumos finomságú megérzés volt. A fej izzott az ideális tűzben, a láb begyökerezett a reális, küzdelmes, nyomorult viaskodó életbe, mert tudta, hogy a biblia is kihull az ember kezéből, ha a sajtónak hatalma fel nem veszi a vállaira és nem érvényesíti az evangéliumnak a kegyelmét. Ezért lett a sajtónak apostola. A pécsi katholikus nagygyűlésen kezdte, és azután a Katholikus Sajtóegyesületnek — mond-

hatom — a lelke, a gerince, az energiája, az érclendülete: mindene lett.

Hiszen folytathatnám még sokáig, kedves testvéreim, de ismerjük mi mindnyájan az ő életét. Tudjuk, hogy azt a programmot, azt az eszményt kiváltotta és belevitte a praktikus, törekvő keresztény életbe. Mi nagyon sokat veszítettünk, ő megnyerte mindazt, amit veszített, mert odaadott mindent. A halálban, aki mindent odaadott, mindent megtalál; aki semmit nem adott, mindent elveszít. Ő sokat... mindent adott. Remélem s hiszem, hogy mindent, vagyis Istent, boldogságát és üdvösségét megtalálja...

Nem kell sajnálni a lángot, hogy ég. Lobogjon!... Az a zenéje. Sajnáljuk az üszköt, mely lángot, lobbot vetni nem bír. Hasonlóképen ne sajnáljuk az embert, aki elég. Sajnáljuk az embert, aki jégcsap, sajnáljuk az embert, aki füstölögve ég, mint a kanóc s betölti bűzzel a levegőt. Ne sajnáljuk a lángot, mely fent az agyban vagy a szívben ég sokaknak biztatására, épülésére s mindnyájunk életkönnyebbítésére, üdvére válik. Azért hát azt mondjuk: Isten veled, kedves kartárs, kedves paptárs, kedves testvér és munkatárs! Bajtársunk voltál, legyünk egyszer majd örömtársak mindnyájan közösen veled! Azt mondjuk veled és neked megint a régi latinnal: «Vixeris in labore, vivas in libertate!» Gyötrődtél, kínlódtál, munkálkodtál, — győzzél. «Vixeris in certamine, vivas in pace!» Küzdöttél, hát élj békében! A lelkedet imáinkba zárjuk, az emlékedet szívünkben hordozzuk! Isten veled! Viszontlátásra!

Az «Otthon» írók és hírlapírók köre negyedszázados jubileumán.

(1916)

Méltóságos elnök úr! Mélyen tisztelt uraim! Én ezen az ünnepen Pázmány Péter akcentusával akarom köszönteni az elnök urat és az Otthont, nem a tiszai nyelvjárásával, hanem Pázmány Péter szellemi világával. Ma a keresztény egyházban pálma-vasárnap van. Ma hozsannát énekelnek, de ez a hozsánna egy hamis hozsánna, ebbe a hozsannába valamiképen bele van fojtva a «Feszítsd meg!» árulása. Én elismeréssel vagyok a babérkoszorúk iránt, amelyeket az elnök úr és az Otthon elé rak a közvélemény és intézmények egész sora.

Engedjék meg, hogy én a pálmakoszorúhoz a régi magyar föld pálmáját, a barkaágat tűzzem, a mai szép, felséges, mélységes értelmű ünnepnek a barkaágát. Úgy érzem, mélyen tisztelt uraim, hogy ez a barkaág ezek között a pálmakoszorúk között nem idegen, és nem féltem, hogy el fog hervadni. Nem fog elhervadni azért, mert eszményekből, nagy hitekből, kifogyhatatlan reménységből áll az egész világ, és akár kereszt, akár más zászló akadjon vagy lengjen fölöttünk, nagy hit él a szívekben, villogó eszmék az agyakban, energia, amelyet nem a racionális kétszerkettő-négy belátás, hanem irracionális csodálatos életösztön hevít. És ez a Kör, a magyar sajtónak, a magyar irodalomnak köre, okvetlenül ezen az alapon áll, okvetlenül eszményi, okvetlenül nagy hitbe vetett, nagy hitbe kapcsolt ideális férfiaknak a gyülekezete kell, hogy legyen, ha egyáltalán akar lenni. Eszményiség, mélyen tisztelt uraim, mindig isteni. Eszményiség, magában üres kategória, eszményiség csak egy felsőbb, mondjuk transzcendentális valóságba való kapcsolódás, és mi addig leszünk erősek, amíg meghajolni tudunk a felséges előtt, és addig leszünk felségesek, amíg a legfelségesebb előtt alázatosak tudunk lenni. És eszményeket addig fogunk szolgálni, és úgy fogunk tudni sikerrel szolgálni, ha ezeknek az eszményeknek térdenálló apostolai, mondjuk fiesolei festői, mondjuk modern újságírói vagyunk.

Azt mondja Carlyle: a középkorban a zsinatok és a pápák, a modern korban a sajtó és az újságíró dirigálják a világot. Hiszen ez nagy, hősies mondás, de mindig igaz lesz az, hogy a középkorban a nagy hit, az újkorban a kifogyhatatlan, szintén nagy hit lelkesít, emel, irányít, hevít, erősít mindnyájunkat.

Pázmány Péter emléke azt a másik gondolatot is feleleveníti előttem, amelynek oly ékesszólóan kifejezést adtak: a magyarság szeretetét. Mélyen tisztelt uraim, az ember egy elvont dolog, az ember joga az absztrakció, az emberi jogok tisztelete sok tekintetben bálványképeknek irracionális kultusza. De a nagy valóság a lét, a lélek; a nagy valóság a nemzet, a nemzet, amelybe bele van gyúrva a tradicióknak szentsége, a nemzet, amelybe bele van imádkozva régi koroknak a fájdalma, az a nemzet, amelybe bele van hintve a pálmaágaknak hímpora, az a nemzet, amelybe beleiszaposodott a végtelen sok szenvedés, kín, és csak az szolgálja az embert igazán, aki ezt a konkrét embert, nekünk, magyar embert megteremti.

Én abban a hírben állok, hogy az intellektualizmus ellen küzdök. Igenis, az intellektualizmus ellen, az absztrakcióknak túlsúlya ellen küzdök, az absztrakcióknak elsanzsirozása ellen küzdök. Azt mondja Schopenhauer, hogy minden filozófus egy bűvész, sanzsirozó: changez-, passez, az egyik gondolatot ide, a másikat oda teszi, csak egyiket sem a maga helyére. És ebben áll a nagy művészet, és ebből származik a filozófia tarkasága, a hiúságok nagy vására. Nekünk konkretizmus kell, nekünk azoknak a tiszteletreméltó, sok tekintetben érthetetlen alapoknak, soha fel nem érthető valóságoknak, azt mondhatnám szakramentális tisztelete kell, hogy a nemzet, a vér, lélek, kultúra, hagyomány, ez a föld, és mindaz, amit éltünk, szenvedtünk, küzdöttünk, hogy ez kultusszá váljék bennünk, felséges, hatalmas erővé, mely inspirál; ha nem is tudom megmondani, hogy miért, de megérzem, hogy jól teszi, és hogy ezt kell tennie.

Még egy harmadik gondolatot is akarok említeni. Pázmány Péter alakja nekem kombinál két látszólagos ellentétes folyamatot, irányzatot és eszmét. Az egyik az a magyarság, amely Verecke felől jön, a másik az a kultúra, amely nyugat felől jön. És én nem féltem a vereckei magyart a nyugati kultúrától. Hiszen ez a Pázmány Péter alakja, Szent Istvánnak az alakja, az egész keresztény Magyarországnak régi tradiciója: nyugatos kultúra, nyugati kultúra; de nem egy dekadens kultúra, nem egy lemondó kultúra, hanem egy az eszményeket szerető, Istent imádó és a nemzet felséges felsőbbségében bízni, hinni tudó mélységes meggyőződés.

Méltóságos uram! Ezek az eszmék: programmok, ezek az eszmék: egy nagy kötelesség. A sajtó csak akkor lesz felséges, ha ezeket az eszméket tiszteli, ha ezekkel az eszmékkel impregnálódni tud. Ha megvan benne a mélységes ethika, hogy ő a felelős azért a feketeségért, amit ráró arra a fehér papirlapra, s hogy az a feketeség nem fekete gondolat, hanem, ha korommal írt is, lángoló eszményiség, és hogy én azzal senkinek a lelkét bepiszkítani, hanem mindenkinek a szívét megtisztítani, egyéniségét megnemesíteni akarom.

Méltóságos uram e programmnak megvalósítója, méltóságos uram e nagy kötelességnek a jubiláris teljesítője. Méltóságos uram rászolgált, hogy ezért kegyednek mélységes köszönetet mondjunk: egyház, társadalom, intézmények, az egész magyar nemzetnek nevében. Fogadja ezt tőlem Méltóságos uram. Az egyik kedves levelében, amelyet arra írt, hogy megköszöntem Méltóságodnak, amiért az Ottokár-árvaház

könyvéhez előszót írt, azt a felszólítást írta nekem a végén: háláúl és köszönetül pedig egyet kérek, imádkozzék érettem. Méltóságos uram sokat látott, sokat tapasztalt; lássa meg még jobban a Krisztus-arcot, amely vigasztal, amely minden eszményiségnek, minden fölségnek az összefoglalata. Méltóságos uram sok igét mondott, váljék egy ige testté, lássa meg azt, amiért küzdött, nem mondom teljesülésben, hanem a valósulásnak és teljesülésnek az útján. És az Isten úgy áldja meg, ahogyan mi kérjük és imádkozunk érte.

A Pázmány-egyesület közgyűlésén.

A katholikus sajtó föladatai a háború után.

(1917)

A katholikus írók és újságírók Országos Pázmány-Egyesületének célja a katholikus irodalmat s sajtót elsősorban az írók segítése által emelni s a katholikus újságírói pályát önállóságra segíteni. Ezen dolgozunk már évek óta. Hogy ez nem könnyű feladat, azt hosszú évek vajúdása s küzdelme mutatja. De hogy ezt a munkát mostoha körülmények közt is folytattuk s hogy e törekvésben létérdeket s ezzel kapcsolatban kötelességet ismertünk föl, azt bizonyítják évi közgyűléseink, s arra tanúság az Országos Pázmány-Egyesület ez évi közgyűlési bemutatkozása is.

Az Országos Pázmány-Egyesület ekképen az idealizmust a realizmussal párosítja s így tesz szolgálatot a jó ügynek. S méltán, mert ha valakinek, hát bizonyára a katholikus újságírónak van szüksége elsősorban nagy idealizmusra; idealizmusra a fölfogásban, mellyel rávilágít az igazi haladás útjaira; idealizmusra a lelkiismeretességben, mellyel csak az igazságot szolgálja s önző érdekeknek, szenzációknak s alacsony szenvedélyeknek szolgálatába be nem áll. De az idealizmus mellett gondoznia kell anyagi érdekeit s biztosítania kell létfenntartását; sőt az igazi idealizmust nagy kísértésektől csak akkor óvja meg, ha azt mindenütt realizmussal megalapozza. Katholikus részen az ideálokból ugyancsak elég van, s így is kell annak lennie, de a magyar katholicizmusban hál' Istennek volna a realitásokból is elég; csakhogy ezek a realitások nincsenek jól és időszerűen kontingentálva, s nevezetesen a katholikus sajtó nem részesül abban a támogatásban, melyben azt az igazi idealizmusnak pengő pénzzel is részesítenie kellene.

Az Országos Pázmány-Egyesület e hiányon akart kezdet óta s akar ezentúl is segíteni valamicskét. Abból indul ki, hogy a jó sajtónak magas színvonalon álló kiszolgálását csak gazdaságilag jól ellátott erőktől várhatja, akik nemcsak lelkesedésből dolgoznak, de akiknek lelkesedését az anyagi gond nem köti le, — íróktól, kik az ideálok szolgálatában anyagi megélhetésüket is biztosítva látják. Ezt a fölfogást az Országos Pázmány-Egyesület sohasem tartotta önző, anyagias gondolkodásnak, hanem a létfenntartás és az élet igényei által reánk diktált kötelességnek s oly szükségességnek, melyet megkerülni semmiféle hévvel, tűzzel s mámorral nem lehet. Mindnyájan úgy gondolkozunk, hogy a Mont Serraton a Grál-lovagok sem éltek narancsillatból és harmatból, hanem hogy a Szent-Grál tála mellett bizonyára voltak ott más tálak is, melyekből jutott nekik is, s úgy tartjuk, hogy a modern tollharcok lovagainak is vannak hasonló érdekeik, s az ideáloktól az anyagi ellátásról le nem mondhatnak.

Amit az Országos Pázmány-Egyesület ez irányban tehetett, azt megtette. Érzi azonban, hogy sokkal többre van szükség arra nézve, hogy a katholikus írók méltányos igényeit kielégítse. Nem kételkedem, hogy a katholikus közönség, elsősorban a nagyjavadalmas papság, az Országos Pázmány-Egyesületet ez irányban ezentúl is támogatni fogja. Amink van, átlag úgyis tőle van, s meg vagyok győződve, hogy e támogatást tőlünk ezentúl sem vonja meg. Ezt a támogatást ki fogja érdemelni a katholikus sajtónak szerepe úgy a jelenben, mint nagy, nehéz feladata a jövőben!

Ha a nehéz háborús jelent nézem, sajtónk közmegelégedésünkre teljesítette kötelességét. Kettős szeretet vezette, tüzelte tollát: az egyház s a haza szeretete. Magasan lobogtatta a keresztény s a nemzeti elv zászlaját, szította a harcias nemzetben a hazaszeretetet gyűlölködés nélkül; szolgálta a népérdekeket a hatalom tömjénezése nélkül; védte az igazságot sápok s hadinyereségek nélkül.

Ugyancsak bizton s bátran nézünk a jövőbe! Mit hoz ez ránk, ki tudná megmondani? Mi mindent sejtenek s jövendölnek most filozófok, szónokok s írók új kultúráról, az emberiség új útjairól és irányairól! Ez a föllengzés nem felel meg a tudományos gondolkodásnak, amely a fejlődés elvét vallja úgy a természetben, mint a világtörténelemben, s mi sem hisszük, hogy új világ pattanjon ki a kháoszból. Ami újság lesz a világban, azt csak az eddig is már hangoztatott elveknek s az eddig is már programmba vett, de az életbe át nem vitt érzéseknek

kiváltásától remélhetjük. Amennyiben az eszményekből és frázisokból valóság lesz, annyiban lesz a jövőben új világ. Új világ lesz annyiban, amennyiben azt a testvériséget, egyenlőséget és humanizmust, melyről eddig is filozofáltak s köteteket írtak, ezentúl új tettekben kiváltják s nevezetesen amennyiben a testvériségből igazi békét biztosító világszövetséget teremtenek meg. Új világ lesz, ha a humanizmus nevében új erkölcsös nemzedéket nevelnek, ha az éhbéreket beszüntetik s a munkának igazság szerint kijáró díját megadják. Új világ lesz, ha az egyenlőség frázisai helyett a nép emelésén dolgoznak, s ha az egyenlőséget legalább bántó s kirívó egyenlőtlenségek elsimításában érvényesítik. Az emberi jogok a papiroson és a filozófiában már biztosítva vannak ; de a valóságban, a gazdasági s politikai világban még csak mint fényes árnyékok s mint panaszos fohászok járnak. E körül még sok kemény harcot kell vívnunk és sok tintának kell folynia, és főleg a világháború által megpuhított osztály-géniuszoknak, vagy esetleg fúriáknak kell egymáshoz közeledniök, hogy zöldágra vergődjünk.

A világnézetért s a hitért és egyházért vívandó harcokat külön nem is emelem ki ; azok épen úgy folytatódnak a világháború után, mint ahogy folytak a világháború előtt. Teljesen beláthatatlan, hogy az intelligencia fejében kóválygó világnézeti kháoszból mikor válik kozmosz, s hogy a felsőbb világosság mint nagy hit és lelki tisztaság mikor köszönt be ott. Annyit azonban tudunk, hogy ha vége is lesz a világháborúnak, azért a világok háborúja továbbfolyik, s ha a testek küzdelme el is pihen, a lelkek, a szellemek viaskodása s ütközése el nem ül. Schiller mintegy szemrehányólag mondta az anyagi világról, hogy «wo hart im Raume sich die Dinge stossen» ; de mily ütközés folyik a szellemi világban! s van-e olyan ellentét tűz és víz, világosság és sötétség közt, mint amilyen van azok közt a világok közt, amelyeket emberek, úgynevezett «testvérek» hordoznak magukban ; van-e ütközés olyan, mint amilyen van állítás és tagadás, mennyország és pokol közt, amely az emberek közé örvényeket szakít !

A harcból és a háborúból ki nem fogyunk, csak legyen gárda hozzá, amely a tüzet állja ! Hasonlóképen a munkából, mely eszményeinknek az új korok körülményei s követelményei közé való elhelyezését végzi, ki nem fogyunk, csak legyenek gondolkozó elmék, melyek a helyzetet fölértsék s legyenek munkás kezek, — mondjuk — hivatott tollak, melyek e feladatnak megfelelni s azt jól megoldani bírják. Ezeket tömörí-

teni, szervezni, nevelni és segíteni kell; s ezt akarja az Országos Pázmány-Egyesület.

Tudjuk és tapasztaljuk, hogy az ideális irányzatnak sok nehézséggel kell megküzdenie. Kevesen vagyunk, s így is megfogytunk. A háború is szedte áldozatait sorainkból, de a korszellem még többeket ragad el, miután az újságírás bizony a világnak s nem az Istennek útjain jár, sőt a világ csúnya jellegei ezen a mesterségen verődnek ki igazán ijesztően. Mert igaz ugyan, hogy minden országnak támasza, talpköve a tiszta erkölcs, de az ujságírás átlag más támaszokat és talpköveket keres magának s úgy gondolja, hogy azokon biztosabban áll meg, vagy hogy legalább is jobban alapozza meg ideiglenes boldogulását. Igaz, hogy igazságot és jogot hirdet s így természetesen ezeket kellene szolgálnia, de tényleg nem az igazsághoz, hanem a hatalomhoz szegődik és annak érdekeit képviseli. Igaz, hogy a művelődést és a finomodást tűzi ki jelszóul zászlajára, de voltaképen a tömegek szájaíze szerint ír s az emberben is az állatnak, főleg az élvezeti vágynak kedvez. Elvben a toll lovagjait akarja a szellemi csaták mezejére állítani, tényleg a lovagokból átlag pénzszerző napszámosok lesznek, kiknek szenzációk s lelkiismeretlen hajszák kellenek. Szóval: kevés az eszményeknek választottja! De hát az igazság nem számok s statisztika szerint igazodik, s nem a tetszés s kelendőség szerint tagozódik, s így ha kevesen vagyunk is, de ki akarunk tartani, akarunk jó harcot harcolni, s jóbarátnak és ellenségnek egyaránt hűséges kitartás, eszményi irányzat és lelkiismeretes szolgálat által példát adni. Ezek után az Országos Pázmány-Egyesület tagjait és mélyen tisztelt vendégeit szívből üdvözlöm és a közgyűlést megnyitom.

Gróf Esterházy Miklós Móric temetésén.

(1925)

Cézár halálánál azt mondta Antonius: «Temetni jöttünk, nem dicsérni». Szavait a természetes érzés sugallta — és a kereszténység is az örök valóság kapujánál embert dicsérni nem tud, hanem leborul, imádkozik, könyörög és segítséget kér. Bármilyen glóriás fényben ragyogjon is előttünk egy ember, megcsuklik a térdünk s azt mondjuk: «Uram, irgalmazz!»

Mint igaz katholikus keresztényeknek most is így kell éreznünk. Az örök bíró előtt való megjelenésnél a mi beszé-

dünk csak nagy csend, amelyről a szentírás mondja: «Sileat in facie Domini omnis terra», hallgasson az egész világ, mikor az Úr elé lép. Az elköltözöttel szemben a legnagyobb dicséret az a hallgatás, amely nagyobb mint a tenger feneke, mint a Mount-Everest csúcsáé. Ezt átérezzük, mert a mi temetésünk nem formalitás, hanem Isten-tisztelet. Hálát adunk és örülünk, hogy olyan katholikus lélek volt. De az egyház lelkén van az örökkévalóság nagy súlya és a nagy vágy megmenteni a lelkeket; mert az ember sorsa az üdvözülés; nem erős küzdelem és győzelem, hanem megváltás. «Az én érdemeim mind a te ajándékaid», mondja Szent Ágoston; és azért az ember szent aggodalommal állítsa bele ebbe az Isten-tiszteletbe a ravatalt, gyujtsa meg a gyertyákat és mondja: Uram, irgalmazz neki. Mert csak az Isten a végtelenül szent, és az ember tőle csak irgalmat, megváltást vár.

Ezért mikor mi most temetünk, és temetjük — dicséret nélkül mondva — a nemzet igazán nagy fiát, régi magyar család egyik fejét, a keresztény nemzeti irányzat nemes vezérét, a néppártnak is egyik fejét nemcsak politikai értelemben, hanem mint a népbarát törekvéseknek képviselőjét, temetjük az apát, a hű férjet, ennek a községnek a jótevőjét, akit igaz szívvel tiszteltünk; kívánjuk, amit az egyház mond imájában: «Jöjjön feléd Krisztus mosolyogva és ünnepélyesen és mondhasd Isten kegyelmével, hogy szabad és üdvözült vagy abban az országban, amely a mi országunk, mert mindnyájan azon az úton megyünk».

Isten, add meg nekem, hogy ilyen katholikus ember nyomán, mint ez a főúr, menjen a püspök, a klérus, a magyar intelligencia és a nép; és akkor meglesz a Regnum Dei. Ő ebben találkozik elődeivel, és bízom, hogy mindnyájan ott találkozunk.

A nyolc boldogságról.

(1926)

Mélyen tisztelt Közönség! Valami egészen újszerű dolog, hogy mi itt a görög mozdulatművészet vonalaival be akarjuk futtatni az evangélium egyik legkedvesebb és legjellegzetesebb színhelyét, és hogy az orkesztika művészetével akarunk hódolni a nyolc boldogság hegyének.

A szentírásban van más hegy is, amely szentebb és fölségesebb minden hegynél, de ott a művészet is sír és sírva hódol. Ott az ünnep éjben folyik és nem látható. Ott min-

denki érez, de mimikája nincs. Ez a Kálvária hegye, mely páratlan, és semmi más heggyel össze nem hasonlítható. Nem úgy a nyolc boldogság hegye, mely bármennyire magaslik is ki minden szellemi magasság fölé, épen alkatánál fogva párját hivogatja, mely az arábiai sivatagban emeli éles körvonalait ég felé. Ez a Sinai-hegy.

A nyolc boldogság hegye szemben áll a Sinai-heggyel. Hegy heggyel, lélek lélekkel szemben. Mind a kettőn az ethikának, egyiken az ószövetségi, másikon az újszövetségi éthosznak, szelleme ömlik el.

Az ószövetségi hegy a parancs, a törvény, a szigorú akarás, a törhetetlen érvényesülni-akarásnak a hegye. Az is éthosz, az is ethika, hiszen a rideg törvényt kiemelni, azt tisztelni óriási nagy ethika ; és ugyancsak a nagy akarást átvenni, ha szolgaszívvel is, bizonyára éthosz. Ez az éthosz oly kemény mint a Sinai hegy maga, melyet gránitsziklák alkotnak. Minden éles rajta, az ormok, a kúpok, még a bástyák is. Ez a hegy a sivatagban áll, mint Isten trónja, és szőnyegként eléje van terítve a sivatagnak sárga homokja. E rideg szőnyegen, e kemény hegy előtt kuporognak vad népek, pusztai szemita törzsek, műveletlen és elfajult embertípusok, melyeknek dereka hajlani nem tud, törni nem akar. Pedig nekik vagy engedelmeskedniök, vagy törniök kell, úgy hozza azt magával a törvény szelleme. Ez a törvény a nagy akarat, mely nek megfelel a hódolat, az a felsőbb akarat, a «muszáj», «muszáj». Ez egy sivatagos bár, de mindenesetre tiszteletreméltó ethikai atmoszféra.

Hála Istennek azonban, hogy az alacsonyabb éthosznál, vagy mondjuk, az éthosznak alsó lépcsőjén megállás nincs. A másik hegyre vezet át, mely tavaszi szépségben, anemónák koszorújában, a Libanon cédrusainak illatában állva int nekünk. Ez a másik hegy is az ethika magaslata, itt is felsőbb akarat jön felénk ; de az az akarat nem kemény törvény, hanem vonzó s bátorító kézfogás. Ez az akarat nem nyom le, hanem fölcsókol, meghódít és magával ragad. Itt is szerepel egy felsőbb kényszerűség, de nem kívülről, hanem belülről hat ránk ; itt is kell valamit, és többet, és sokat, s kimondhatatlant tennünk és tűrnünk, de ez a «kell» az eszményé s az isteni akaratnak akaratunkkal való párosulása. Ennek a kell-akaratnak nem érzi meg senki a nagy hajlító, hogy ne mondjam gerinctörő hatalmát. Nincs vaskeze, hanem kertészkeze van. Semmi sincsen benne, ami ijeszt. Nincs a homlokán fekete felhő. Nincs a szemében villám. Nincs lábai

alatt földrengés. Hanem van igézet, bűvészet, bűvölet, elragadtatott lelkesedés. Ez más éthosz. Ez az evangélium éthosza.

Az evangéliumban azt mondja Krisztus: Én nem jöttem a törvényt eltörölni, én a Sinai-hegyet nem akarom lehordani, én a gránitokból nem akarok, mint a bazalt Ság hegyéből teszik, kövezetkockákat faragni. Maradjon a Sinai-hegy kemény hegynek, én így is akarom a törvényét betölteni. De hogyan teszem azt? Igézettel. Én a törvény lelkét, az éthoszt öntöm ki rá, én a törvényt akarom felsőbb lelkiséggel átitatni. Akarom, hogy akik akarnak, azoknak nem hogy muszáj akarni, de készséggel akarjanak; akarjanak lelkesülve, akarjanak szárnyalva; s akkor fognak így akarni, ha a belső ember telik el erkölcsi jósággal s az erkölcsi szépnek szeretetével. Erre tanít minket Máté evangéliumában a hegyi beszéd: «Hallottátok, hogy mondatott a régieknek: ne ölj ... én pedig mondom nektek, hogy mindenki, aki atyjafiára haragszik, méltó az ítéletre». Nem hogy ne öljetek s vérrel kezeteket be ne mocskoljátok, hanem ne is haragudjatok, mert hisz a haragból villan ki a gyűlölet s tőr. Hallottátok, hogy mondatott a régieknek: Ne paráználkodjál; én pedig mondom nektek, de még a szemetek tekintete is szűzi legyen; mert aki aszszonyra veti a szemét, hogy megkívánja, az már paráználkodott. Én nem mondom nektek, hogy ne lopj. Természetes, hogy ne lopj, hanem én azt mondom nektek, hogy aki elviszi a gúnyátokat, adjátok annak oda még a palástotokat is, abban az értelemben, hogy erőszak az erőszakot le nem győzheti, hanem rossz a rosszat, bosszú a bosszút hívja. Győzelmes hatalom csak az igazi jó lehet. Nem mondom, hogy ne hazudjatok, hanem beszéljetek az őszinteségnek azzal az igézetével, mely nem szorul bizonyítgatásra, még kevésbbé esküre. Ne esküdjetek, hogy igazatok van, de a beszédetek az legyen, hogy igen vagy nem; ami azon alul vagy felül van, az nem az igazságtól van ...

Mélyen tisztelt hölgyeim és uraim! Ez már nem is a tenger, nem a gyantás fenyőerdők, hanem az égnek a lehellete, mely szenteket s hősöket nevel, s mindnyájunkat fölfelé vonz. Ez az eszményiségnek szeretete, mely lelkünket fölmelegíti s kényszer s terror nélkül hódolni s áldozni visz. A fizikában is azok a legnagyobb erők, melyeknek szava nem a dörgés, hanem a némaság. Így beszél a napsugár, így vonz a föld; nem hogy nem szólnak, de bár kegyelmükből vagyunk és élünk, puha, melegkezű minden érintésük.

A legeszményibb éthosz is ilyen, s azért a nyolc boldogság hegyén, a legeszményibb erkölcsi érzésről az Úr maga nem azt mondja, hogy az parancs vagy törvény; még csak azt sem mondja, hogy kötelesség, hanem azt, hogy boldogság.

Ez aztán a levegő, mikor az éthosz boldogság! Mikor az ethika vágy és öröm! Mikor nincs arról szó, hogy kell valamit tennem, hanem azt érzem, hogy az erkölcsi jó visz, ragad engem. Ez a legfölségesebb, legtisztultabb, leggyőzedelmesebb ethikának a temperamentuma; azt mondhatnám, ez a nyolc boldogság hegyének lelki világa.

Ó Istenem, segítsenek orkesztika és minden művészet az emberiséggel megértetni azt a nagy fölséget, amely e nyolc boldogságban rejlik, amely nem nyolc törvénynek, nem nyolc parancsnak, — a tízparancsolat, az törvény és parancs, — de nyolc boldogságnak hegyéről való.

Azt gondolom, tisztelt közönség, hogy aki ezt megérti, annak lesz fogalma az evangéliumról, aki pedig nem érti, az voltaképen akármilyen exegézissel, bibliamagyarázattal dolgozik, az végre is mankókon jár s a hegyre nem ér. Evangéliumot érteni intuició, inspiráció, lendület, öröm, lelkesülés nélkül egyáltalán nem lehet. És azt úgy hinni, hogy boldogok a lelki szegények, s a szelídek, s akik sírnak, s akik az igazságot szomjazzák, s akik üldözést szenvednek stb., ahhoz nem elég az értelem vezetése alatt álló erényesség, ahhoz több kell, kell ethikai genialitás, mely a Szentlélek sugallatainak orgánuma.

Vegyük sorba néhányukat. Boldogok a lelki szegények. Kik azok a szegények s miben szegények? Akik szegények gőgben, önteltségben, fennhéjázó gondolkodásban s akik üresek maguktól. Boldogok, kik nincsenek tele földdel, világgal, testtel, vérrel. Boldogok, kik üresek maguktól, saját gondolataiktól, saját ösztöneiktől, a világ bölcseségétől, csűrt-csavart filozófiáktól, és akiknek tárva van a szívük és egész lelki felvevőképességük az isteni behatásokra. A lelki szegények nem az észben szegények, nem a műveltségben, nem is pénzben szegények, hanem szegények mindabban, ami Istentől elválaszt. A lelki szegénység az a nagy kapacitás, hogy az eget befogadják. Lelki szegények, akik nem ölelnek világot, hanem ölelésre tárt karokkal és lélekkel mennek Isten felé. Assisi szent Ferenc, a nagy lelki szegény, nem azért szegény, mert kopott volt a gúnyája, hanem mert mindentől elfordulva s lelket áhítozva tartott az Isten országa felé. Minél teljesebben vetkőződik ki az ember abból, amit a

természet, az okoskodás s a számítás adhat neki, annál rátermettebb s ráképesítettebb a Szentlélek iránti gazdagságra.

Boldogok a szelídek. Imperium, jog nem szelídség, szovjet-terror nem szelídség, mexikói alkotmány nem szelídség, — de nem is tartósak. A szovjeté nem lesz a világ, és Mexikó sem fogja a helyét megtartani. Hiszen a világháborúban győztesek is a népszövetség, vagyis a testvériség után esengenek. Azt koldulja most mindenki, és nem bírja megtalálni, mert nem a harc, nem a gyűlölet, nem a gyilok, nem a merő jog birhatja a földet, hanem csak a testvériség, mely más szóval szelídség. Boldogok a testvérek, mert övék még a föld is, nem boldogok a nem-testvérek, mert ők a földet is elveszítik, elveszítik Oroszországot, Mexikót, elveszítik a nyugateurópai kultúrát.

Boldogok, akik sírnak, akik könnyeket hullatnak. Ha a boldogsághoz csak sírni kellene, akkor boldogsággal lenne tele a világ; de boldogságot csak bizonyos könnyek teremtenek meg. Könnyek, melyek a lelket, lelki javak elvesztését siratják, — könnyek, melyek Krisztus szemében gyöngyök, mert visszahozzák a megsiratott javakat. Ezek azt a vigaszt adják meg nekünk, hogy könnyes szemmel is remélhetjük, amit elvesztettünk, sőt hogy a bánat által megtermékenyített talajon a megtisztult lélek nagyobb érdemében lesz részünk.

Igy mehetnék tovább, végig a többi boldogságon, de nem akarom önöket fárasztani. Nekem elég, hogy önök ennek a nagy hegynek, a szent hegynek a leheletét megérezzék.

Annak fölemlítésével zárom beszédemet, amit egy Pesten járt hindu bölcs, Sundhar Singh mondott. Azt mondta, hogy a nyugateurópai civilizációnak szerinte legértékesebb irodalmi műve a szentírás, és hogy a legfölségesebb drámai jelenet benne a bűnös nő, akiről Krisztus azt mondja, hogy az dobjon rá követ, aki maga nem bűnös; a legszebb ethika, s a legfölségesebb költemény pedig a nyolc boldogság.

De kár, hogy az a nyugateurópai többre becsüli a szentírásnál Shakespearet, Tolsztojt, többre becsüli sok más költőnk művét, mint a szentírást s annak ethikai legszebb kinyilatkoztatását, a hegyi beszédet. A hegyi beszéd iránt nincs olyan érzéke s talán azért, mert vannak nagyjaink közül, akik szintén nem értették. Shakespeare nagyszerű dramatikus és jellemeknek s az emberi sors tragikumának fölséges bemutatója, de nem tudja megmondani, hogy merre menjünk, nem mutatja meg pozitive az utat. Tolsztoj is iparkodik mindenütt motívumával az erkölcsit párosítani,

de ez mind olyan nehézkes, hogy mindenütt a nagy munkának, a nagy küzködésnek verejtékszagát érezzük. Nem így a nyolc boldogság evangéliuma . . .

Menjünk a nagy és szép úton. Menjünk a nyolc boldogság útján fölfelé, hol a törvény megszűnik, mert Szent Pál szerint az igaznak nincs törvénye. Az igaznak csak lelkesülése van. Az igaznak nincs törvénye, vagyis iga a nyakán, de van fölséges Krisztusa, akibe szerelmesek lettünk, és mennél tovább megyünk, annál jobban érezzük, hogy az ő terhe könnyű és igája édes, és hogy nem kell mást tenni, mint nagyon, nagyon szeretni őt s a lelket ; akkor azt is legyőzzük, ami kegyetlennek látszik, még a sorsot is, amely tragikumával is dicsőségbe emel.

Aki e magaslatra felkerül, annak nagymiséje van, szent vasárnapja van. És én úgy akartam önöket a szentírás e hegyei között elvezetni, hogy megérezzék, hogy ma szent nap van, s hogy e színház padjai közt is átvonult az Isten.

Vasvári Pál.

(1927)

A 40-es években is volt tavasz magyar mezőn s erdőn, de járt akkor egy más tavasz is —a márciusi ifjúságban. Ez az ifjúság itt Pesten és Budán külön elemet alkotott. Lelkes fiatalemberek, kik irodalmi társaságot alkottak : lelkesültek, verseltek, kik az író hivatását a magyar érzés ébresztgetésében látták. Pattognak a rügyek s új élet hullámzik s ők tanultak s a haladás, a fejlődés eszméit figyelték, kik komolyan nézték a magyar sorsot s kik azon lendíteni akartak, kik aztán egy új élet vágya, valami zsibongás, csodás ellenállhatatlan lelkesülés hevében jártak 1848 márciusában, hogy a tettek funkciójába lépjenek. Ennek az évnek március 15-e az ifjúság lángralobbanásának mozgalmas időszaka.

Vasvárinak, barátainak : Petőfinek és Jókainak az élén bejárták az egyetem karait s az ifjúság lángragyúlt s velük ment. Az események egymást érik. Kinyomatják a cenzúrálatlan Petőfi-kéziratot. Esőben fényes beszédek hangzanak el. Esernyős menetek Budára indulnak közjóléti bizottság megalakulására. Ennek is tagja Vasvári. A Nemzeti Múzeum lépcsőfaláról lelkes beszédet intéz a közönséghez és meghódítja fővárosunk közönségét.

Ez a lépcső volt az a «kapisztránfal», ahonnan a szabadság

igéit hirdették. Vasvári volt a vezér. Fejér Pál volt családi neve. Görög-katholikus papnak volt a fia; orosz papé, úgy mondják, de a legmagyarabb hajdúságból való, ki ifjú lelke tüzével, de halálos komolysággal s vértanúi következetességgel állt bele a magyar szabadságharc mozgalmába; orosz papnak a fia, mondják, de ez a papság magyar volt s magyar szellemet sugárzott abba a népbe, amely a határszélek vármegyéiben talán nem is beszélte a magyar nyelvet. Ifjú volt s először író volt, tagja annak a 40-es évek ifjúságának, mely idegen, nem nemzeti, nem is nemzetiesedő közönség köréből való volt.

Mikor a gondolatokból forró eszmék s eszmények lesznek, az ifjú arcok kigyúlnak, lobognak ... s mikor dalok, énekek csendülnek, a nép pszichéje némaságából felébred.

A márciusi események, a nemzeti nagy, életbevágó reformok végre is keresztülhatoltak a lelkeken. A nemzeti psziché, a tüntetés, az már kitörés és élet, valóság volt. Ez az ifjúság pszichéje, vagyis inkább a nemzeti psziché bennük, legfiatalabb ágain-bogain színesedik, ott feszül, ott bizakodik s keres kifejezést, levegőt, életet. Az ifjúság hordozta e tüzet, s nemcsak tüzet fogott, de égett s vezette a mozgalmat, s ez ifjúságban a vezér az ifjú Magyarország.

Vasvári fölkerült Pestre. Ki küldte? A lélek küldte. Rajongó akart lenni? Nem. A rajongás jön, mint az ég fuvallata, mint a tengerek árja. Iró lett. Antennája a szárnyaló gondolatoknak, kisugároztatója eszméknek, érzelmeknek. És tanult, Vasvári Pál tanult, a mozgalmas, lázas 48-ban sem szűnt meg tanulni.

És beszélt. Igaz, sok szertelenség, irrealizmus volt abban, amiről akkor az ifjúság beszélt. Ő is beszélt egy dicsőséges proletáriátusról, egy szociális forradalomról, de szordinót tett a felséges tüzes hegedűre.

A fővárosi küldöttséggel fölmegy Pozsonyba átnyujtandó a 12 pontos peticiót. Tüzesvérű szabadságszónok volt, kit «imádnak», tapsolnak, s mikor hazatért a Múzeum híressé vált fokáról, feledhetetlenné tette nevét.

Vasvári úszott a mámorban. «Irányeszméim»-, majd az «Életképek»-ben tanúskodik, hogy ő hitt az általa hirdetett szabadság bekövetkezésében. Nem egy osztály, egy néptöredék szabadságát, egész Magyarország felszabadítását hirdette, a hazát akarta felszabaditani.

Mikor a minisztérium április 11-én Pestre érkezett, Vasvári az ünnepi szónok. Tudta, hogy mögötte van a nép, a

nemzet forró lelkesedése, ereje, mint volt Szilágyi Mihály mögött a Duna jegén álló köznemesség, a nemzet közakarata. A nép is vár, de tenni akar.

E szirtfokról hirdette, hogy a nemzetnek teremtő erőkre van szüksége, de van idő, midőn a romboló erőké a főszerep. 1838-ban március 15-én árvíz volt, a Duna vize kitört. A pesti árvíz évtizedes napján imádkozni szoktak, mi most tenni akarunk. Az árvíz megelőzte az új alkotásokat; jöjjön a romok helyén az új nemzetépítés munkája.

A márciusi napok alatt sem feledkezett meg írói hivatásáról. Az ifjúság tanárnak is kívánta s nemcsak a Múzeum lépcsőjén, de a katedrán is hallgatta volna. Azután lelkesedik, de nem izgat. A minisztériumban tartott tanácskozmányokba őt is meghívják. Tevékeny részt vesz a nemzetőrség megszervezésében.

Nem kis érdeme Vasvárinak, hogy a felsővidéki papsággal jó lábon állván, azokra határozott hatást gyakorolt. Egyik fiatal pap barátja ezt írja akkor erről a papságról: Esküszöm az egy élő Istenre, hogy Mármaros, Bereg, Ung, Ugocsa, Zemplén szlávajkú, magyar lakosai e hazának rendíthetetlen fiai. Ez egyedül a megyei papságnak dicsősége, kik nem szájjal, de tettel munkálják a hazát.

Ifjúság, ifjúság, ifjúság szép álma! Vasvári Pál dacos, tüzes ifjúsága, amely méltán haragszik az atyákra, akik annyi mindent elhibáztak, annyi mindent nem tudtak megérteni! Ifjúság, amely tudta, hogy nem szabad felednie! Ennek a tüzes, a multat jelenbe olvasztó ifjúságnak élén állt Vasvári Pál.

Az ő ifjúsága a márciusi ifjúság volt, a nemzet elementáris életereje, a lelkesedés gyujtó elementáris energiája.

Nekünk is ez az önérzetes, dacos ifjúság kell, az az ifjúság, amely a jelenben él, a jövőbe néz és a multból veszi öntudatának hatalmas motívumait. Olyan ifjúság, amely nem felejt, nem felejti soha a multat, azok ármánykodását, akik a nemzet érdekeit századokon át háttérbe szorították. Nem formákra, szavakra van szükségünk. A fogalmi koncepció hideg. A lelkesedés tüze hevít.

Nekünk tüzes, lelkes ifjúság kell, amely a mártirok mágyáinak fényénél látja feladatait és készül áldozatokra, odaadásra. Ez az ünnep a márciusi ifjúságnak tüzét, lelkesedését ébreszti, szítja. Nem aluszékony, közömbös közérzület kell nekünk, hanem olyan, mint a pesti márciusi ifjúságé volt. Mikor őket idézzük, a régi eszméket új tartalommal kell meg-

töltenünk. Ez az új tartalom: az új fájdalom. Trianon, a csonkaország, a mi fájdalmunk. Vérveszteségünk fájdalma töltse meg új tartalommal a magyar öntudatot. Lángolásra, de nem szalmalángra van szükségünk — arra a szalmalángra, amely mellett ma olyan sokan sütik a maguk kis szalonnájukat, pecsenyéjüket. Nem arra a hazaszeretetre van szükségünk, amely csak önszeretetet, önzést álcázó szólam. Magyar ifjúság vigyázz, nehogy azt mondhassák, te nem vagy a régi gyökér hajtása, mert feledted Trianont, az új magyar fájdalmat.

Amilyen az élet, olyan a halál. Milyen lehetett Vasvári Pál halála? Hogy végezze 23 éves életét, hogy a nagy opera szólamából csattanjon a honszerelem magasztos melódiája? A Funtinelli-szorosban az ő mártírvérének piros nefelejtsei nyíltak. Funtinelli! Funtinelli! Idegen szó, itt mégis kongeniális. Ennél a szónál hulljon le a lepel az emlékműről. Nem a falba, hanem szívünkbe legyen illesztve. Nem emlékmű, hanem emlék-forrásmű, amelyből ihlető forrás vize szakadjon a számodra magyar ifjúság! Funtinelli magyarul magas forrásvidék. Igen, számunkra is magas forrás, fenséges energiák forrása. Ha a magyar síkság elposványosodna, frissítse meg, ihlesse Funtinelli magasságának igézete, új tavaszok igézete! Funtinelli: vérvirágos magasság. Minden csepp vér, amely pirosra festett, tűz, tűz; nem szalmatűz, elementáris tűz, amely rombolni tud, de csak azért, hogy építsen, mert alkotó energiája a nemzetnek; tűz, amely egyedül méltó a magyar ifjúsághoz és a vértanúk áldozattételével örök életre hivatott nemzetnek.

A kiadó jegyzetei.

Az 1—220. lapig közölt szentbeszédek épúgy mint a 17. k. (lásd 344. lap) javarészben először kőnyomatos sokszorosításban jelentek meg. Másutt vagy másutt is megjelentek a következők:

1. lap: Isten igéje 1896-os évf.
6. lap: Isten igéje 1904-es évf. is.
10. lap: Isten igéje 1897-es évf.
24. lap: Hitszónoklati Folyóirat 1902-es évf. is.
29. lap: Hitszónoklati Folyóirat 1903-as évf. is.
44. lap: Borromeus 1898-as évf.
50. lap: Jó Pásztor 1900—01-es évf. is.
97. lap: Isten igéje 1904-es évf. is.
109. lap: Zászlónk 1905—6. évf.
112. lap: Szent Imre Emlékkönyv. Budapest, 1907.
116. lap: Alkotmány 1907.
119. lap: Isten igéje 1904-es évf. is.
130. lap: Borromeus 1904—5-ös évf.
148. lap: Borromeus 1904—5-ös évf.
172. lap: Örökimádás 1901-es évf.
176. lap: Alkotmány 1904 máj. 20.
182. lap: Örökimádás 1908-as évf.

188. lap: Ünnepi beszéd, melyet az esztergomi kath. tanítóképző «Mária-társulatá»-nak megalakulásakor, 1901 febr. 2-án mondott dr. Prohászka Ottokár. Esztergom, 1901.

191. lap: Ünnepi beszéd, mondotta dr. Prohászka Ottokár az esztergomi érseki nőnevelő társulata tagjainak ünnepélyes fölvétele alkalmából 1901 máj. 26. Esztergom, 1901.

195. lap: Szent Gellért. Ifjúsági hitszónoklati folyóirat 1904-es évf.

199. lap: Fejérmegyei Napló 1907 dec. 12.
215. lap: Váci Közlöny 1915 jan. 12.

A *vegyes beszédek* a következő helyekről vannak közölve:

221. lap: Kéziratból.
225. lap: Alkotmány 1902 máj. 13.
229. lap: Alkotmány 1903 márc. 4.

235. lap: Berámázható külön kiadás; ez a székesfehérvári iparkiállítás megnyitásával kapcsolatos színházi ünnepélyen 1906 szept. 30-án elmondott híres beszéd, melynek folyamán sokan hangosan fölzokogtak, melyet sokan berámázva szobájukban tartottak, a stenogramm alapján közölve az Ö. M. 13, 234. kk. l. Ez itt a szerzőtől átjavított, részben kibővített beszéd; jelentősége tette indokolttá a tanulságos összehasonlítás lehetővétételét.

241. lap: Nemzeti Nőnevelés 1906-i évf.
244. lap: Alkotmány 1905 jún. 8. (Elmondva a székesfehérvári dalosünnepen.)
247. lap: Alkotmány 1908 jún. 10. (Székesfehérvári dalosünnepen.)
251. lap: Magyar Nőegyesületek lapja 1910-i évf.
255. lap: Alkotmány 1911 jan. 1.
259. lap: Kéziratból.
264. lap: Kéziratból.
266. lap: Az Országos Kath. Nővédőegyesület emlékünnepén 1915 ápr. 17. Külön kiadvány.
273. lap: Alkotmány 1915 szept. 19.
275. lap: Otthonunk (az Otthon írók és hirlapírók hivatalos lapja) 1916 máj. 15.
278. lap: Alkotmány 1917 jan. 30.
281. lap: Nemzeti Ujság. 1925 jan. 24.
282. lap: A nyolc boldogság. Misztérium. Vörösmarty A. nyomda. Székesfehérvár.
287. lap: Emlékbeszéd Vasváry Pálról. Elmondta az 1927 márc. 27-én a Nemzeti Múzeum kertjében rendezett országos emlékünnepen P. O. A Vasvári Pál orsz. cent. biz. kiadása.